

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

LANDSMØTET 1936

PROTOKOLL

OSLO 1937
ARBEIDERNES AKTIETRYKKERI

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

PROTOKOLL

OVER

FORHANDLINGENE PÅ DET 30. ORDINÆRE
LANDSMØTE 22.—24. MAI 1936.

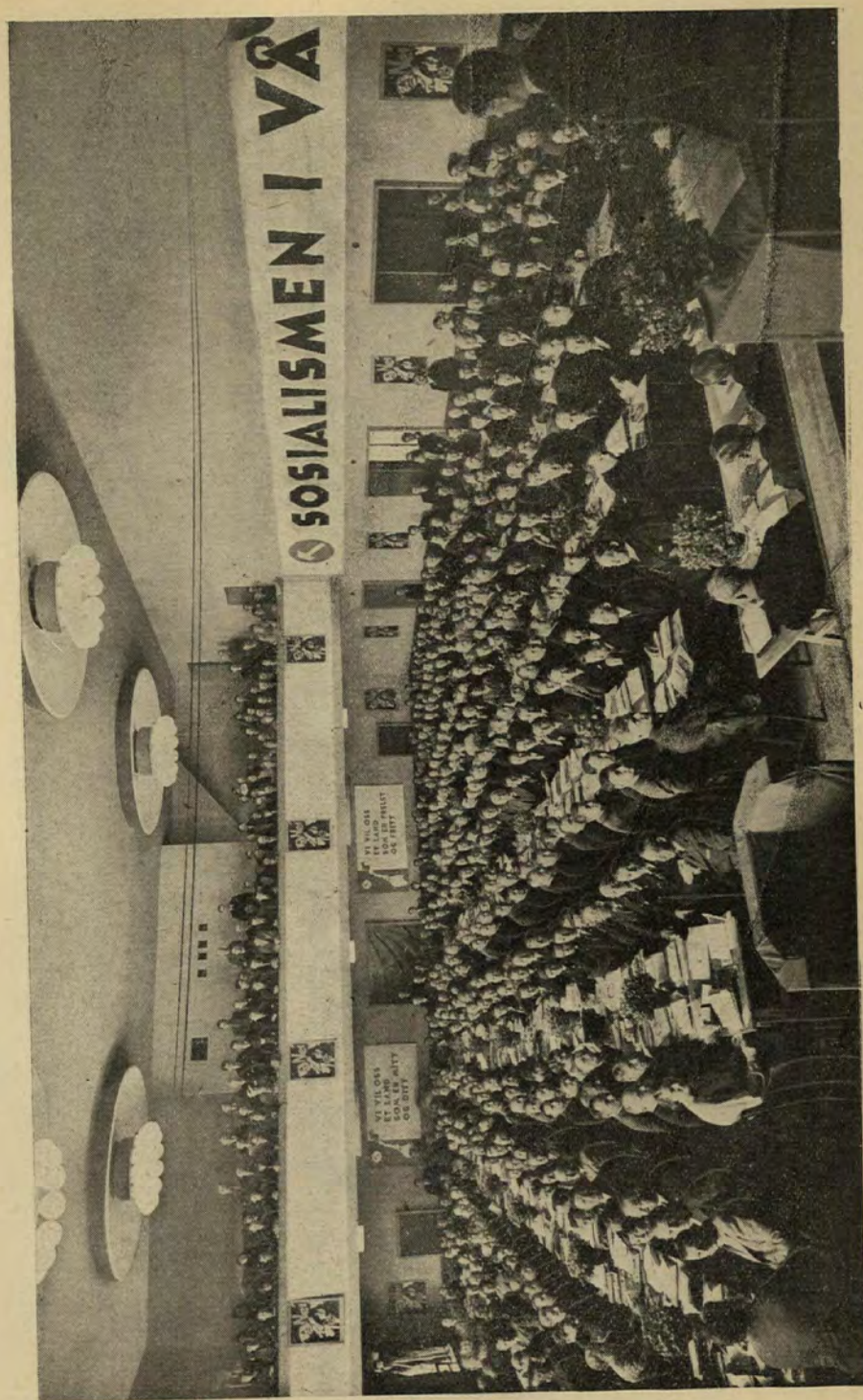
UTARBEIDET VED
ALFRED AAKERMANN

OSLO 1937
ARBEIDERNE AKTIETRYKKERI

Register.

	Side.
<i>Landsmøtets åpning</i>	5
Formannens hilsningsstale	6
Landsmøtets gjester	8
Oprop av representantene	15
Fullmaktene	18
Forretningsordenen	18
Landsmøtets dagsorden	19
Valg av ordstyrere, sekretærer og komitéer	19
<i>Beretninger, regnskaper og budjetter (sak 2)</i>	20
<i>Partiets politikk og arbeidsprogrammet (sak 3 og 4)</i>	
Torps innledningsforedrag: Partiets politikk	21
Tranmøls innledningsforedrag: Arbeidsprogrammet	30
Landsstyrets innstilling til arbeidsprogram	38
Tillegg til arbeidsprogrammet	45
Oslo Arbeidersamfunds endringsforslag	46
Den almindelige debatt	47
Arbeidsprogrammets enkelte poster:	
Demokratiske rettigheter	82
Rettsvesen	84
Folkeoplysningen	84
Yrkesopplæring	87
Forslag til sammenfatning av arbeidsprogrammet	89
Almindelig økonomisk politikk	90
Planlegging og forskning	93
Finanspolitikk	94
Industri- og elektrisitetsutbygging	94
Jordbruk og skogbruk	101
Fiskeriene	104
Samferdselsmidlene	107
Kommunene	110
Socialpolitikk	110
Edruelighetsarbeidet	114
Handelspolitikk	115
Utenrikspolitikken og militærvesenet	115
Redaksjonskomitéens innstilling:	
A. Partiets politikk	150

B. Arbeidsprogrammet	100, 103, 106, 151
Stortingsprogrammet	154
Landsmøtets manifest	175
<i>Partiets lover (sak 5).</i>	
Forslag om innførelse av representantskap	120
Representasjonsretten til partiets landsmøter	125
Revisjon og kontroll	128
Tilleggskontingenten	130
Kontingentordningen	131
Partisekretær	131
Partimedlemmers valgbarhet	131
<i>Stortingevalget (sak 6).</i>	
Retningslinjer for senre utforming av stortingsprogram	132
Regler for nominasjonen av partiets kandidater	132
Forholdet til andre partier	133
<i>Valgene (sak 10)</i>	140
<i>Nordisk og internasjonalt samarbeide (sak 7)</i>	155
<i>Forholdet til arbeideridretten (sak 8)</i>	157
<i>Forskjellige forslag (sak 9).</i>	
De arbeidsløses foreningers forhold til partiet	169
Informasjoner og opplysninger om Sovjet-Samveldet	171
Mot Dags forhold til partiet	171
Framfylkingen	174
<i>Diverse:</i>	
Oversendt sak fra Landskvinnekonferansen	120
Kjempemøtet på Youngstorvet	135
De utenlandske gjester tar avskjed	149
Fastsettelse av tiden for neste landsmøte	175
Landsmøtets avslutning	175

Landsmøtet 1936.

Landsmøtets åpning.

Det norske Arbeiderpartis 30. ordinære landsmøte trådte sammen fredag 22. mai i Folkets Hus, Oslo, under ledelse av partiets formann, *Oscar Torp*.

Den nye, vakkert dekorerte sal var fullt besatt av det store antall utsendinger fra alle landets kanter. Også hver plass på galleriet var besatt.

Åpningshøitideligheten fikk et stemningsfullt forløp ved medvirkning av Nybrotts framgjeng, som hilste og hyldet landsmøtets deltagere i vakre ordelag. Formannen bragte på landsmøtets vegne en takk til de unge kamerater.

Formannen uttalte, idet forsamlingen reiste sig:

Partifeller!

Siden vi sist holdt landsmøte er flere kjente og fremtredende partikamerater avgått ved døden. Vi vil idag minnes disse menn.

Anders Buen var en av pionerene i vårt parti. Fra 1884 og til sin død stod han med i arbeidet og i fremskutte stillinger. Uten overdrivelse kan vi si, at han viet sitt liv til arbeiderklassens kamp. Som pressemann og stortingsmann og som medlem av landsstyret gjennom mange år har han gjort en betydelig innsats. Han var en personlighet med rike evner, en klok og betydelig mann, en av dem som ved sitt arbeide har tilført vår bevegelse større verdier. *Anders Buen* stod i tidligere år alltid i forgrunnen på våre landsmøter, og vi husker ham som en ypperlig dirigent, kanskje en av de beste vi har hatt, og vi husker ham som en likeså ypperlig debattant.

Som organisator og taler og som den sikre og klare skribent, hørte *Buen* til de menn som vår bevegelse kan være stolt av å ha hatt innen sin midte.

Torgeir Vraa var urkraften fra Buskerud. Men hans virksomhet var ikke lokalisert til Drammens-distriktet alene. Han tilhørte hele partiet. Da han kom inn i bevegelsen, kan en si at han representerte noget nytt. Det var nemlig landsbygdens saker han først og fremst gav sig i kast med. Det var bondens og småbrukerens kår og stilling som lå ham på hjertet. På dette område satte han i gang en sand vekkelse over landet og påviste at de arbeidende bønders plass var i Arbeiderpartiet.

Vraa var en usedvanlig kraft, med en sjelden evne til å beherske de store forsamlinger, en agitator av stort format, en uforferdet kjemper, og en fremragende og særpreget presseman.

Johs. Bergersen hørte til de staute skikkelser fra Østfold. Hans liv var et strålende bevis for hvad en energisk og kunnskapssøkende arbeider kan drive det til. Han fikk utrettet meget av praktisk nytte for den arbeidende klasse og var usedvanlig godt skikket for offentlig arbeide.

Arbeidernes organisasjoner, kommunen og Stortinget la på ham mange hverv, og han arbeidet stilt og trutt med sine saker. Alt føiet sig naturlig inn på arbeidets omfattende dagsorden. Hans arbeide var strengt nøkternt betonet uten store fakter, og de mange reformer som han har knyttet sitt navn til danner et smukt monument over hans arbeide.

Kr. Tønder står for oss som representanten fra Nord-Norge. Gjennem sin virksomhet på Stortinget fra 1916 til 1931 nedla han et omfattende og betydelig arbeide for de nordlige fylkers viktigste næringsvei, fiskeriene. Med stor påpasselighet og iherdighet representerte han sitt fylkes arbeiderklasse, talte dens sak og forfektet dens interesser. Og det var ikke bare som stortingsmann han gjorde sig gjeldende. På det kommunale felt var han like virksom, og som agitator har han betydd meget for opbygningen av de sterke posisjoner Arbeiderpartiet nu inntar i Nord-Norge.

Stortingsmann og småbruker *Thorvald Svendsen* er også død. Thorvald Svendsen hadde sitt organisasjonsmessige virke i Østfold. Han hørte til de som brøt vei for partiet og skog- og landarbeiderbevegelsen i distriktet. Svendsen var den staute, trauste talsmann for arbeiderklassen der han var med i herredsstyret og Stortinget.

Vi minnes også *Sigurd Forbord*, Transportarbeiderforbundets formann, og *Ludvig Johansen*, formannen i Norsk Formerforbund. Det var fagbevegelsen som la størst beslag på disse to menns arbeidskraft, men i sitt virke glemte de heller ikke den store betydning samarbeidet mellom fagorganisasjonen og partiet har for arbeiderklassens fremmarsj.

De bidrog begge på sine plasser til å fremme dette samarbeidet.

Vi minnes disse menn med takk for hvad de har utrettet for partiet og for vår sak.

Formannens hilsningstale til landsmøtet.

Formannen fortsatte:

Jeg hilser dere vel møtt til dette vårt 30. ordinære landsmøte. Siden vi sist var samlet, er store begivenheter inntruffet. Det er første gang i partiets historie at landets regjering er til stede ved våre landsmøter.

Arbeiderregjeringen markerer en ny epoke i partiets virksomhet. På samme tid innvarsler den et systemskifte i landets politikk. Denne centrale begivenhet i partiets liv samler oppmerksomheten og interessen som intet annet.

Vi inntar idag en sterkere politisk stilling enn nogensinne, og denne posisjon er er organisasjonsmessig underbygget tallmessig og i indre styrke i høyere grad enn tidligere. I 1935 er det tilmeldt partiet 356 nye foreninger. Vi har ialt 2722 foreninger. Dette er en økning i landsmøteperioden på 843 foreninger. Medlemstallet er gått op i 1935 med 17 000 til 122 000. Fremgangen siden siste landsmøte er 34 000. I samme tidsrum har vi fått organisasjon i 99 kommuner hvor vi i 1932 manglet avdelinger. Vi har nu organisasjon i 694 av landets 747 kommuner.

Jevnsidig med partiet marsjerer Arbeidernes faglige Landsorganisasjon med sin veldige fremgang som nu i medlemstall er nådd 225 000. Den store kvinnekonferanse som nettop er avsluttet forteller tydelig om den store opslutning fra kvinnene, og vi kan glede oss over arbeiderungdommens opmarsj i Arbeidernes Ungdomsfylking og Arbeidernes Idrettsforbund.

Interessen for opplysningsarbeidet øker jevnt og sikkert, og gir garanti for at våre organisasjoner vokser også i indre styrke og fasthet. Vi står godt rustet til å ta fatt på de store oppgaver som foreligger.

Det norske Arbeiderparti har stått oppe i mange spendte situasjoner. Det har hatt motgang og gjennomlevet mange kriser. Men solidariteten har alltid seiret. Og den skal føre oss fram til den endelige seier.

Vi er blitt det ledende parti i landet. I dette ser vi konklusjonen på et langt og intenst arbeide gjennom mange år.

Vi begynner våre forhandlinger i forvisningen om, at alle partiets krefter settes inn for et arbeiderstyrt Norge. Vi vet at de saklige drøftelser her vil sette sig det mål. Og ser vi på utviklingen i vårt land og partiets posisjoner, kan vi med en følelse av stolthet og med de beste forhåpninger gå til vårt arbeide.

Vi har nådd langt. Den tillit og tilslutning arbeiderregjeringen er møtt med ute i folket, er en tillitserklæring til hele partiet. Den er også et uttrykk for ønsket om, at det arbeide som den har utført, må føres videre.

Det program Regjeringen har fulgt, blev trukket op på vårt forrige landsmøte og gjennom kriseplanen. Og grunnlaget for den stilling vi inntar i landets politikk idag blev lagt gjennom valgseieren i 1933. På dette landsmøte skal vi trekke våre arbeidslinjer videre fram, for ved årets valg å vinne flertallet i landet.

Vi innleder et nytt tidsskifte. Den gamle liberalisme er i ferd med å gå i graven. Samtidig som dens partier smuldrer op i famlende og stridende fraksjoner. Et nytt samfund er i ferd med å dannes, et organisert samfund med plan for sin økonomi, et samfund med social vekst og større arbeidsmuligheter.

Vi er kallet til å bygge dette samfund op.

Det norske Arbeiderpartis landsmøter har alltid vært omfattet med oppmerksomhet. Dette landsmøte vekker kanskje større interesse enn noget tidligere. Og det kan bli et historisk møte, for såvidt som det innleder en ny epoke, med Arbeiderpartiet som flertallsparti i landet.

Arbeidsfolket i by og på land venter og håper at vi her skal trekke op linjene for et nytt og friere Norge. Med følelsen av ansvar for landets utvikling står vi som representanter for det arbeidende folks opmarsj.

Og vi vil ikke svikte den tillit folkets brede masser viser oss. Det centrale i all vår virksomhet er kampen for å skape bedre kår for den arbeidende klasse i by og på land. Slik har det vært tidligere, og slik vil det alltid være.

Jeg hilser landsmøtets deltagere og gjester. Et særlig velkommen til representantene for våre broderpartier i Norden. Vi er glad over å ha dem hos oss igjen. Det viser at tiden og den nye situasjon har utlignet motsetningene og skapt et enig arbeiderklassens Norden. Det er vårt håp at denne enighet må forplante sig videre utover, så den også kan prege den internasjonale situasjon og føre frem til samling av verdens arbeidermasser.

I sikker tillit til, at landsmøtet med alvor og saklighet tar fatt på dagsordenens mange viktige spørsmål, sier jeg:

Vel møtt til arbeidet! og erklærer landsmøtet åpnet.

Det besluttet å sende statsminister *Nygaardsvold*, som var syk og ikke kunde være til stede, landsmøtets hilsen overbragt ved en deputasjon bestående av landsmøtets dirigenter.

Landsmøtets gjester.

Formannen hilste derefter landsmøtets gjester. Fra Socialdemokratisk Forbund i Danmark møtte *H. P. Sørensen*, Finnlands socialdemokratiske Parti *Gunnar Andersson*, Sveriges soc-dem. Arbeiderparti *Anders Nilsson*, Landsorganisasjonen *Olav Hindahl*, *Hans Fladeby* og *Albert Raaen*, Arbeidernes Ungdomsfylking *Gunnar Sand*, *Finn Moe* og *Aase Lionæs*, Arbeidernes Idrettsforbund *Arthur Ruud* og *Rolf Hofmo*, Arbeidernes Avholdslandslag *Bjørn Eriksen*, Arbeidernes Lytterforbund *John Bergh*, Arbeidernes Oplysningsforbund *Haakon Lie* og Framfylkingen *Hans Sundrønning*. Dessuten møtte som innbudne Regjerings- og stortingsgruppens medlemmer.

Fra Sveriges socialdemokratiske Arbeiderparti var videre anmeldt *Gustav Møller*, men han oplystes å være forhindret fra å delta.

Ordet blev så gitt til gjestene.

H. P. Sørensen, Danmark: Det er mange år siden det danske socialdemokrati sist var representert ved en norsk partikongress og jeg takker for innbydelsen og tar den som varsel, som en bebudelse av at Nordens politiske og faglige arbeiderbevegelser nu er på samme front.

Jeg hilser kongressen fra det danske socialdemokrati og ønsker at I må få en rekke innholdsrike forhandlinger i disse dager til styrkelse av den klarhet om mål og midler, som en arbeiderklasse alltid må ha, men fortrinnsvis må ha når den befinner sig i den positive periode hvor den har regjeringsmakten og dermed ansvaret for hele folkets og landets styre.

Stillingen i Danmark ligner i mangt og meget stillingen i Norge, og i Sverige er det likedan. De tre nordiske brødre står idag på like fot i den henseende. Utadtil manifesteres arbeiderklassens maktposisjon ved at den i alle tre land sitter inne med regjeringsmakten — ikke det absolutte flertall, men således at de gamle borgerlige partier har måttet

gi op og overlater makten til oss, og således at ingen politikk i det lange løp i de tre land kan føres utenom arbeiderklassen. Jeg anser denne kjensgjerning for å være ikke alene en fordel for arbeiderklassen, men av overordentlig stor betydning for européisk politikk.

Men det er riktig at denne periode fordrer stor politisk modenhet hos arbeiderklassen. Også resignasjon og offervilje. Vi i Danmark har for eksempel ikke alle vært like begeistret når regjeringen grep inn overfor arbeidskonflikter og lot sakene avgjøres ved voldgift. Men av den grunn å vende klagene mot regjeringen vil danske arbeidere ikke gjøre. Vi vet at så lenge vi selv har den politiske makt, har vi den eneste garanti for opprettholdelsen av de rettigheter og friheter uten hvilke arbeiderorganisasjonene ikke kan leve. Derfor mener vi hos oss at det gjelder å bevare den politiske makt for enhver pris.

Når man er blitt nabo til diktaturet, lærer man å vurdere friheten. Først de goder man har mistet eller er ved å miste setter man riktig pris på. Og vi har kanskje ikke før riktig skattet den såkalte demokratiske styreform. Etter nazistenes erobring av makten i Tyskland vet vi i Danmark at arbeiderklassen har noget å tape og også noget å *verne*, nemlig det demokrati med organisasjons-, ytrings- og pressefrihet, alle de menneskerettigheter, den åndelige og politiske frihet, uten hvilket livet ikke er verd å leve.

Jeg tror det var en sådan stemning som seiret i Danmark ved valget i høst og gav det danske socialdemokrati sin hittil største seier: 100 000 stemmer frem, 7 mandater vunnet og nu bare 6 mandater igjen til det endelige flertall i folketinget. Gjør *dere* det samme til høsten, men gjør *mer*, ta det absolutte flertall! Vi skal også ha valg til høsten. Halvdelen av landstinget skal fornyes, og da håper vi endelig å knekke ryggraden på den reaksjon som hittil har kunnet motsette sig adskillig av det den socialdemokratiske regjering har foreslått.

Vi står sterkt. Med 200 000 politisk organiserte, 400 000 faglig organiserte og 750 000 socialdemokratiske stemmer er den danske arbeiderklasse en makt som det skal bli vanskelig for reaksjonen å knekke.

Jeg hilser på det danske socialdemokratis vegne deres kongress. Hvordan vi enn står overfor hverandre, så er vi brødre. Det hender jo i de beste familier at brødre kan bli uenige, og vi har vært det i mange år. Våre folk har jo også vært litt uenige om ditt og datt, men la mig si, at disse nasjonale uoverensstemmelser ikke har og ikke vil være i stand til å skape motsetninger mellom norske og danske arbeidere. (Bifall.)

Vi er ikke ens, vi danske er gjort av et bløtere materiale enn dere. Men så visst som ensartetheten, ensretningen, ikke er idealet, så visst er det nødvendig når vi skal se et helt bilde av Nordens arbeidere ved siden av den hårde norske granitt også å ha de bløte danske linjer. Og vi forstår hverandre. Vår kultur og vår litteratur har i stor utstrekning vært felles. Derfor er det den sterkeste grunn til et virkelig intimt fast samarbeide mellom Nordens arbeiderbevegelser. De nordiske arbeiderbevegelsers nære samarbeide er en realitet. Og nu er det bruk for en ny skandinavisme, et skandinavisk samarbeide. Med de tre arbeider-

regjeringer kan Norden bli en faktor i européisk politikk til bekjempelse av fascisme og krig, til bevarelse av demokrati og frihet.

Jeg ønsker landsmøtet til lykke med sitt arbeide. *Gjør Norges Arbeiderparti til flertallsparti i gamle Norge!* (Bifall.)

Gunnar Andersson, Finnland: Det er lenge siden Finnlands socialdemokratiske Parti var representert ved Det norske Arbeiderpartis kongress. Vår glede over at samarbeidet nu atter er i gang mellom samtlige nordiske lands arbeiderpartier er opriktig, og vår forhåpning er at dette samarbeide skal fortsette og stadig utvikles. Derfor mottok vi også med glede innbydelsen til denne kongress, tross at vi nu står midt oppe i landsmøte-forberedelser selv, idet vårt landsmøte begynner allerede mandag. Og vi hilser med største glede Det norske Arbeiderpartis representant velkommen til vårt landsmøte.

Med beundring og den aller største interesse har vi fulgt med i den politiske utvikling i de skandinaviske land. I de seneste fem års store vanskeligheter hjemme i Finnland har det vært oss til opmuntring å se hvorledes arbeiderpartiene i Norge, Danmark og Sverige uavbrutt har gått fra seier til seier. Jeg ser da ikke bare hen til det faktum at det har lyktes dere å erobre regjeringsmakten, men også til at det har lyktes dere å beholde makten og derved gjøre så stor positiv nytte for arbeiderklassen og småkårsfolket. I en tid som vår, da socialdemokratiet i så mange land helt er undertrykt eller er drevet inn i forsvarskamp, har dere her i Norge som i Sverige og Danmark kunnet slå inn på offensiven. Og intet tyder på nogen avslappelse — forstår jeg stemningen rett, så kommer høstens valg til å vise fortsatt fremrykning. Finnlands socialdemokrati hører til dem som har måttet nøie sig med forsvarslinjen. Vi har ikke hatt muligheter for å kunne komme over på offensiven som de andre nordiske lands arbeiderpartier. Det hadde rett og slett vært dumt å forsøke noget slikt. Hadde vi gjort det, hadde det vært mulig at Finnland i denne stund hadde hørt til den lange og triste rekke av diktaturstater.

Da fascismen gikk til anfall i Finnland for flere år siden møtte den ikke en enig arbeiderklasse. Arbeiderklassen var undergravd og splittet. Den var svak. Fagforeningsbevegelsen blev slått sønder og sammen i en håndvending av fascismen. Kommunistene som før hadde ført det store ord, forsvant, og socialdemokratiet fikk alene ta kampen op mot fascismen. De borgerlige partier, også de som kalte sig demokratiske, forsøkte å «forstå» fascismen så langt som mulig, til og med voldshandlinger. Bare socialdemokratiet innså at her var det ikke spørsmål om en kamp mot kommunismen, men det var spørsmål om demokratiets være eller ikke være. Det varte da heller ikke lenge før de borgerlige demokrater fikk øinene åpnet. Men da var store verdier allerede ødelagt.

Arbeiderklassen var maktesløs, fagforeningsbevegelsen lå i ruiner, mange Folkets Hus var fratatt arbeiderne, og som toppen på det hele hadde den økonomiske krise satt inn med stor styrke. De som var i arbeide, hadde elendig lønn, arbeidsgiverne hadde jo finansiert Lappobevegelsen for at fagbevegelsen skulde knuses og arbeidsgiverne dermed bli enebestemmende når det gjelder lønns- og arbeidsvilkår.

Slik var stillingen for fem år siden. Det gjaldt for arbeiderbevegelsen å skape mot igjen i arbeidermassene, gjenopbygge fagforeningene m. v. Det gjaldt videre å forsøke å hindre de borgerlige partier fra å danne en blokk mot arbeiderbevegelsen. Vår hensikt har også lyktes. Det går fremover dag for dag for arbeiderbevegelsen. Nu holder vi på å forberede valgslaget igjen. Det foregår 1. og 2. juli, og vi går med de aller beste forhåpninger inn i valgkampen. Og vårt håp er at resultatet skal bli så opmuntrende at det skal virke også på Sverige og Norge som etter oss går til valg.

Til slutt bærer jeg frem en hjertelig hilsen fra Finnland og uttaler håpet om at landsmøtet gjennom enige og vel overlagte beslutninger skal legge en sterk grunn for *socialismens Norge*. (Bifall.)

Anders Nilsson, Sverige: Jeg hilser kongressen fra Sveriges socialdemokratiske Parti, med takk for den vennlige innbydelse vi har motatt. Sverige er vel det av de nordiske land som ligger Norge nærmest, ikke bare geografisk, men også hvad angår slektskapet for øvrig, og det er en glede for mig å få anledning til å være til stede på en norsk partikongress. Socialminister Gustav Møller skulde jo dessuten ha møtt, men på grunn av tilspisningen i den politiske situasjon har det ikke vært mulig for nogen av partiledelsen å reise. Vår regjering har gjennom de år den nu har arbeidet, hatt en meget sterk posisjon i riksdagen. Men nu ser det ut til å være inntrådt blandt de borgerlige partier en stemning, som forlanger et skifte i statsstyret — nær sagt for enhver pris, kan man si. Det brennende spørsmål, som har gjort konflikten aktuell, er jo forsvarsspørsmålet. På socialdemokratisk hold står vi ikke med et negativt standpunkt der. Men vi har alltid hevdet at de militære foranstaltninger som det måtte bli nødvendig å treffe, ikke må skje på bekostning at det vi kan kalle det *social*e forsvar. Regjeringen har fremlagt et forslag som skulde kunne danne plattform for en overenskomst, og om dette foregår forhandlinger nettop i disse dager. Resultatet av disse forhandlinger vil bli avgjørende for om regjeringen skal fortsette eller gå av. Men jeg vil tilføie, om den nu går, er det for å *komme tilbake* efter valget som finner sted i høst.

Jeg er nettop kommet fra Den socialistiske Arbeiderinternasjonales styremøte i Bryssel. Man får, ved å komme tingene nærmere inn på livet, inntrykk av hvor ytterst kaotisk stillingen er ute i verden. Jeg tror at alle socialistiske partier følger ansvaret i disse dager. Det er socialdemokrater som overalt går foran i den internasjonale og nasjonale front mot fascisme og vold, for fred og frihet — den sterke arbeider- og folkefront som tross alt eksisterer ute i verden. Og i denne kamp inntar de nordiske lands arbeiderbevegelse en hederfull plass. Nettop nu efter de franske valg som er holdt, går det belgiske arbeiderparti til valg. Vi ser at partiene i disse land tar op og går inn for de samme opgaver som er gjort aktuelle hos oss, og de vinninger vi kan gjøre virker som en stimulans i deres kamp.

Det at vi i Norden er kommet hverandre nærmere i de senere år skyldes at de *centrale* spørsmål, hvor fellesinteressene binder oss nøie sammen, er kommet sterkere i forgrunnen. Så lenge målet stod oss fjer-

nere, kunde vi tillate oss en strid. Men viktige dagsproblemer, preget av krisetiden og sociallovgivningens krav, har sprenget sig frem. Og da har vi hverken tid til eller interesse av å øde våre krefter. På den *demokratiets* grunn som er den faste grunnvold, har vi funnet hverandre, og vi går ut i kampen for med forente krefter å virkeliggjøre de forhåpninger som den demokratiske socialisme over hele verden stiller til oss Nordens folk. Jeg uttaler som mitt håp og min forvisning at forhandlingene på dette landsmøte vil bidra til å stikke ut veien som snarere kan føre oss til målet, og håper på et fortsatt godt samarbeide mellom oss om felles sak. (Bifall.)

Olav Hindahl: Det er med glede jeg overbringer våre beste hilsener til Det norske Arbeiderpartis landsmøte fra fagorganisasjonen. Helt siden Landsorganisasjonen blev stiftet har det vært et godt samarbeide mellom de to hovedorganisasjoner, og jeg kan trygt si at aldri har samarbeidet vært bedre og mere fruktbringende enn i de siste år.

Det er jo også ganske naturlig at de to hovedorganisasjoner som arbeider for samme mål — arbeiderklassens frigjørelse — må gå hånd i hånd. Hvis det ikke var et tillitsfullt forhold mellom den politiske og den faglige bevegelse, måtte det være noget galt med vår bevegelse. Skal vi komme dit hen at hele folket settes i arbeide — og det er jo det som er vårt nærmeste mål — går det selvsagt ikke an at fagbevegelsen og partiet trekker hver sin vei. *Samhold må til* også innad i bevegelsen.

Det er til dette landsmøte satt op en omfattende dagsorden, mange viktige spørsmål kommer op til behandling og den stilling landsmøtet tar til de forskjellige spørsmål vil ha stor betydning for hele det arbeidende folk. Landsmøtets forhandlinger har ikke minst betydning for fagbevegelsen. I første rekke blir det et landsmøtes oppgave å trekke op retningslinjene for det videre arbeide i vårt eget land. Men også de internasjonale problemer påkaller vår store interesse. Hele Europa er i ulage idag, og det gjelder derfor for den internasjonale arbeiderbevegelse å stå samlet som én mann for å yde vår medvirkning til å løse de mange vanskelige spørsmål.

Med tilfredshet konstaterer vi den rike vekst som har funnet sted, fagorganisasjonen er vokset i bredden. Vi får stadig tilsig fra de fattigste og mest tilbakeliggende grupper i samfundet, og vi kan også si at det nettop er disse grupper som i det siste år har fått sin levestandard høinet. I dette arbeide for å høine levevilkårene for landarbeidere, skogarbeidere, fiskere og andre har fagorganisasjonen og partiet og regjeringen ført en felles kamp til gagn for den samlede arbeiderbevegelse, ja for hele folket.

Vi står foran høstens valg. De fagorganiserte har i likhet med stortingsvalget i 1933 og kommunevalget i 1934 erklært sig villig til å sette hele sin organisatoriske makt inn for å opnå et flertall i Norges Storting. Og når vi samstemmig her på landsmøtet lover å gjøre vårt i den tid som kommer, kan ingen makt i verden hindre vår bevegelses fremgang. Lykke til arbeidet! (Bifall.)

Gunnar Sand: På vegne av Arbeidernes Ungdomsfylking takker jeg for innbydelsen, og vi bringer den socialistiske ungdoms hilsen til par-

tiets landsmøte. Den opmarsj som har gått for sig under arbeiderbevegelsens faner, har også ungdommen i fullt mon tatt del i. Vår Fylking teller idag 32 000 medlemmer i 660 lag; bare i dette år er det kommet til 80 nye lag og 2—3000 medlemmer. Årsaken til denne veldige fremgang også for ungdomsbevegelsen skyldes ikke bare den planmessige agitasjon, men må i like høy grad søkes i den aktive, pågående og positive politikk partiet har ført, sammen med de saker og ungdomskrav Fylkingen selv har reist.

Ungdomsbevegelsen idag er vesentlig forandret fra tidligere. Den har utviklet sig til en virkelig massebevegelse, som jeg tror er mere formfrie, mere jorbundet enn tidligere — en ungdommens egen organisasjon som radikalt søker de veier som kan føre fram til seier. Derfor slutter arbeiderungdommen op med kraft og begeistring om partiets og regjeringens politikk, og den følger landsmøtet ikke bare med spent oppmerksomhet, men også med store forhåpninger. Den ser partiets landsmøte som den begivenhet som skal danne optakten til den siste etappe på marsjen fram mot seiren — folkeflertallet og makten her i landet. Ungdommen venter også at landsmøtet gjennom sine forhandlinger og vedtak, og også gjennom valgene, slår fast at Det norske Arbeiderparti er og blir ungdommens parti, at det er den norske arbeiderklasses stolte, høireiste og friske parti. Med disse ord hilser jeg arbeidsfolkets riksforsamling fra den røde ungdom i Norge. Bifall.)

Arthur Ruud: Jeg overbringer Arbeidernes Idrettsforbunds hilsen til landsmøtet med takk for innbydelsen vi har fått til å delta. Siden partiet sist hadde landsmøte kan A. I. F. peke på en lignende mektig vekst og utvikling som arbeiderbevegelsen for øvrig. Vi har i dette tidsrum fått ca. 25 000 nye medlemmer, og arbeideridrettsbevegelsen omfatter idag 711 lag fordelt over hele landet og det samlede medlemstall er passert de 60 000. Forbundet er dermed blitt et virksomt og sterkt ledd i den kjede av arbeiderorganisasjoner i Norge som arbeider for gjennomførelsen av socialismen i vårt land. I første rekke skyldes dette det utmerkede samarbeide vi har hatt med partiet og fagorganisasjonen og den støtte disse organisasjoner har gitt oss. Dette landsmøte skal også ta stilling til idrettsspørsmålet. Vi er forvisset om at hvilken form enn beslutningen vil få, vil det bli til gagn for arbeideridrettsbevegelsen og for arbeiderbevegelsen som helhet i vårt land. Jeg ønsker landsmøtet til lykke med det grunnleggende arbeide som her skal gjøres for den virksomhet som kommer *etter* landsmøtet. (Bifall.)

Haakon Lie: På vegne av styrene i Arbeidernes Avholdslandslag, Fram-fylkingen, Arbeidernes Lytterforbund og Arbeidernes Oplysningsforbund retter jeg vår beste takk for innbydelsen til partiets landsmøte. Samtidig nytter jeg anledningen til å overbringe våre hjerteligste ønsker om at også dette landsmøtets forhandlinger må føre til resultater som blir til gagn for hele den norske arbeiderbevegelse.

Jeg hilser på vegne av de fire *yngste* landsomfattende organisasjoner i arbeiderreisningen vår; organisasjoner som alle spiller en underordnet rolle på det *ytre* kampavsnitt. Vårt arbeide er viet den indre front. Kanskje ruver ikke dette arbeidet stort i dagens tummel og strid. Allike-

vel vet vi at uten dette *indre* skoleringsarbeide kan vår fremmarsj aldri fortsette. Fagbevegelsen vokser med titusener av nye medlemmer. Partiet mønstrer over $\frac{1}{2}$ million velgere og står i ferd med å overta den politiske makt her i landet. I denne situasjon må *kulturorganisasjonene* sette alle krefter inn på å hindre at det oppstår et skjevt forhold mellom den ytre vekst og den indre styrke — mellom den ytre maktstilling i samfundet og den sosialistiske idées makt over menneskenes sinn. Jeg minner om det gamle ord om at kapitalismen har bygd sig et *festningsverk* i hvert eneste menneske-sinn. Å rive *det* ned, og i stedet reise et sosialistisk bolverk, det er vår opgave.

Vi tror gjennom vårt kulturarbeide i avholdslag, Fram-lag, lytterforeninger, studiecirkler og kveldskoler å utføre et livsviktig arbeide for norsk arbeiderbevegelse. Vi er hellig forvisset om at vi bidrar til å skape den fasthet og mobilitet i rekkene, som må til. Vårt opplysnings- og kulturarbeide skal gi arbeiderne virkelig forståelse for bevegelsens historiske oppgaver og betydning. Det vil vekke viljen til arbeide og kamp og styrke tilliten til organisasjonene, når det røiner på som mest.

Dette landsmøtes forhandlinger følges ikke bare med *spent oppmerksomhet, men også de inderligste ønsker og forhåpninger*. Vi vet at hver enkelt av dere er fylt av *viljen* til å arbeide dere fram til beslutninger som blir til gagn for hele den norske arbeiderbevegelse. Vi vet også at dere er oppgaven og ansvaret bevisst. Vi kan bare ønske: Lykke til i arbeidet! (Bifall.)

Halvdan Koht: Når jeg idag skal bære fram en helsing til partiets landsmøte fra *Regjeringen* — den nu sittende arbeiderregjering — vil jeg si at jeg er lei for at den mann som står her nu, ikke er *Johan Nygaardsvold*. Han er en høvding vi er glad i, og som vi gjerne vil følge. Jeg bærer fram en helsing fra ham; han håper at han snart skal stå sammen med oss i strid igjen.

Jeg må også nytte høvet idag til å uttale en takk fra *Regjeringen* for alle de helsinger og gode og varme ønsker som gjennom det siste året er kommet til *Regjeringen* fra partimøter og foreninger over det hele land. Vi som sitter der, kjenner det store ansvar vi har for partiet. Og vi vet at vi slett ikke alltid har kunnet få gjort som vi vilde og burde ha gjort det. Det skorter dog ikke på *viljen*. Denne vilje er sprunget ut av samkjensla med partiet. Vår styrke og glede i arbeidet har vært at vi har følt at partiet har stått bak oss — og ikke bare partiet, men arbeidsfolket i bygd og by.

Det er intet det gjelder mer om for oss alle nu enn dette at alt arbeidsfolket holder i hop, står samlet, slik at arbeiderreisningen her i landet atter skal være ukløvd, samlende og derfor sterk. Når arbeiderpartiet og hele arbeiderklassen holder i hop vil vi vinne fram; står den alltid samlet er den alltid sterk. La oss derfor alltid ha dette for øie: *Hold i hop, og hold sammen — da skal vi vinne!* (Bifall.)

Sverre Støstad: På vegne av stortingsgruppen vil jeg gjerne få lov å takke for innbydelsen til landsmøtet. Det er naturlig at vi som sitter der, er takknemlig for å få delta i dette partilandsmøte som skal legge planene og trekke op retningslinjene for det videre arbeide framover.

Ved siden av landets regjering er det vår stortingsgruppe som er partiets og fagorganisasjonens, ja hele arbeiderbevegelsens parlamentariske organ. Og det er klart at dette organ til enhver tid må stå i nøie kontakt med organisasjonen og videre med arbeiderklassen rundt om. Jeg tror også å kunne si at dette samarbeide har vært det beste. Partiets stortingsgruppe er øket i perioden fra 47 medlemmer til 69. Det er de *mange* som har skaffet gruppen denne tilvekst. Og det er gruppens håp at vi alle, når vi kommer hjem, i fellesskap er med på å skaffe den kommende stortingsgruppe *minst 10 nye medlemmer til*, slik at gruppen sammen med Regjeringen kan prege landets politikk i den neste periode vi går inn i. Skaff flertallet til partiet og arbeiderklassen ved høstens valg! (Bifall.)

Formannen takket på landsmøtets vegne alle de som hadde talt og båret fram sine gode ønsker for landsmøtet.

Oprop av representantene.

Sekretær *Einar Gerhardsen* foretok oprop av representantene. Følgende møtte:

Østfold: Magnus Johansen, Sigurd Sørensen, Hans Hansen, Einar Olsen, Hans Minge, Johs. Stubberød, Kaare Pehrson, Nils Gjerset, Henry Jakobsen, Mathias Olsen, Johnny Skavdal, Hilmar Hansen, Ragnvald Gundersen, Jørgen Hustad, Harald Hansen, Sverre Skaug, Ingvald Kristiansen, A. Elisenberg, Osvald Jensen, Olaf Strandaas, Leif Haugli, Hans Thorsen, Helfred Andreassen, Johs. Solhaug, Anders Nilsen, Sara Vestby og Arthur Arntsen.

Akershus: Arthur Karlsen, Ivan Pettersen, Eugen Pettersen, Johan Hoff, Joh. Holte, Sverre Tønnesen, Karl Andersen, Nils Frøhaug, H. E. Stokke, Kr. Finholt, Alf Guttormsen, Sigrid Løwe, Mathilde Johansen, Bjørnulf Bjørnsen, Helene Løbben, Ole Kvarme, Alf Dahl, Henrik Hansen, Kr. Grorud, Leif Larsen, Alette Lundeborg, P. Rumohr Aarvoll, Th. Kinn, Adolf Amundsen, Astri Helgaker, Egil Helgaker, Ingv. Nilsen, Nils Johansen, Georg Kværne, Olga Johanson, Rud. Knoph, M. Jul Halvorsen og Thv. Thorstensen.

Hedmark: Kristine Andreassen, Harald Løbak, Knud Kristiansen, O. Kalfors, Andreas Sjøli, Johanne Aamlid, Josef Nilsen, Gunnar Braathen, K. M. Nordanger, Haakon Hoff, Aksel Zachariassen og Reidar Aamo.

Gudbrandsdalen: Egil Hernæs, Einar Hansen, S. L. Kleiven, Gunnar Hagerup.

Vestopland: Even Fjordvang, Sigurd Solheim, Jens Røisli, H. P. Haugli, Odd Brekke, Martin Smeby, Johs. Bøe og Niels Ødegaard.

Buskerud: Erland Borgersen, Konrad Knudsen, Olaf O. Røkaas, August Holst, Gunhild Berget, Anni Antonsen, Johs. Tviberg, Konstanse Solvang, Harald Berntsen, Helene Grønvold, Kaare Wilhelmsen, Egil Halvorsen, Ingulf Paulsen, Amund Thorgersen, Halvard Larsen, Clara Gullerud, Jens Jensen, Johan J. Odda, Andre Natvig, Thorleif Skalle, Wilhelm Jansen, Alf Ljøterud, Ivar Aasen, Knut Eidsaen, Peder Nyhus, Einar Fjerdingsstad, Fritjof Taksrud og Einar Sundal.

Vestfold: Carl Gulbrandsen, Olav Abrahamsen, A. Zetteberg, H. Brynildsen, Arne Drogseth, Marie Skau, Arth. J. Olsen, Borgar Steinsett, Knut A. Ness, Theane Stener og Sverre Hjertholm.

Telemark: Knut Dalastøl, Saamund Bergland, Magnhild Juul-Hansen, Halvor Strømme, Knut Kramviken, Olav Kleppe, Olaf Andersen, Lars Knutsen og Henry Harm.

Aust-Agder: Thorvald Haavardstad, Paul Hovd Nilsen, Nils Tønneson, Paul T. Sunde, Kristen Fløgstad, Aani Rystad, Halvor Smeland og Theresie Nilsen.

Vest-Agder: Karl Rosenløv, Hans Jølle, Jacob Friis, A. Engeli, Olav Scheflo, Anna Ryen, Jacob Nygaard, Zach. B. Torkildsen og M. Skjersest.

Rogaland: Anton Hansen, I. K. Hognestad, S. M. Feyling og Olav Stangeland.

Hordaland: Kristian Mugaas, Knut Paulsen, Anna Mathisen, Jørgen Løvdaal, Hermansen, Einar Zachariassen, Ludvig Haugen, Jørgen Nysæther, Isak Flatabø, Gurid Almenningen, Martin Jensen Oen og Magda Kleppes.

Sogn og Fjordane: Edv. Solheim, Anders Lothe, Ivar Arneson og Hans Kvam.

Sunnmør og Romsdal: Hans Lange, Petrine Hansen, P. Loe, N. P. Skrede og Ole Wenge.

Nordmør: Ottar Guttelvik, Peder Alsvik, Edv. O. Øie og Alf Salvesen.

Sør-Trøndelag: Thorvald Øvre, Oskar Brevik, Ola Riise, Oldus Larsen, Einar Lysholm og Olav Guldal.

Inn-Trøndelag: Sigvard Strømme, Kristian Rothaug, Laura Eriksen, Gunvald Engelstad, John Toven og O. L. Brantzæg.

Namdal: Angell K. Strøm, Kristina Holm, Sverre Urdshals, Arthur Prestvik, Olaf Trøen, Inga Rygg og Henry Haslien.

Nord-Helgeland: Torfin Skogsaas og Joh. Iversen.

Nordland: Aksel Kolberg, Oldin Heldahl, K. Stenersen, H. Moe Jakobsen, Kaare Tolo, J. Holst Try, Lars Lie, P. C. Reinsnes, Idar Tverfjell og G. Honstad.

Nordre Salten: Th. A. Strømsnes, Olav Henriksen, A. Molvik, Nafali Nilsen, H. Lid, Odd Finseth og Gustav Larsen.

Sør-Troms: Magne Jønsson, Sverre Høgd og Haakon Breivoll.

Nord-Troms: Ingvald Jaklin, Wictor Robertsen, Anton Johansen, Magne Sagelv, Lars Storslett, Emil Larsen og Berg Moen.

Vest-Finnmark: O. Berg Hansen, Marius Berge, Leonhard Jensen, Odin Hansen og Adolf Hansen.

Øst-Finnmark: Peder Rabbaas, William Mikkelsen, Hjalmar Bellika, Ole Pavelsen og Rudolf Olsen.

Oslo: Johan Schwingel, K. F. Dahl, Sverre Gann, Arnfinn Vik, E. Foslien, Pauli Jensen, Konrad Nordahl, Ole Colbjørnsen, Finn Moe,

Rolf Hofmo, Arne Hagen, Thora Pettersen, Sigrid Rastad, Borghild Sørensen, Alf Torp, Johnny Langlie, Gunnar Disenaen, B. Haakestad, Henry Nilo, Morten Nymoen, Fritjof Andersen, Torbjørn Henriksen, Reidar Olsen, Ole Haugen, Erling Larsen, Oscar Olsen, O. M. Ommedal, Sverre Haug, Trygve Andersen, Else Gulbrandsen, Johan Jentoft, Georg Henriksen, Karl Hansen, Olga Eliassen, Georg Olsen, Oscar Karlsen, Anton Kristiansen, Haakon Olsen, Alf Eriksen, Victor Jensen, Oscar Johansen, Constanse Kristiansen, Bernh. Reium, S. Nodeland, Sigurd Jensen, Sverre Hauger, Magnus Magnussen, E. E. Rudlang, Hyrum Olsen, Johan Sandvik, Erling Gulbrandsen, Oskar Karlsen, Einar A. Nilssen, Kaare Hansen, Reidar Johansen, Arthur Borg, Thoralf Kristiansen, Joh. L. Johansen, Karsten Larsen, Olaf Olsen, Poul Nielsen, Rolf Olsen, Sverre Grønn, Josef Larsson, Adolf Ericsson, Henrik Gustavsen, Albert Christensen, Henry Hansen, Bjarne Larsen, Ole Evensen, Rolf Jakobsen, Olaf Lunde, Trygve Olsen, Ommund Ommundsen, Kristoffer Olsen, Fin Finsen, Arthur Arnesen, John Johansen, Gunnar Myhre, Thv. Kristiansen, Nils Svenson, Gunnar Mørkhagen, Gustav Johansson, I. B. Aase, Reidar Gudmundsen, Anton Ruud, Georg Hoel, Malfred Bergseth, Einar Sommerfeldt, Frithjof Palm, Johan Eliassen, Henry Arnesen, Arne Andresen, Arne Rønning, Th. Haanes, Fridtjof Thorbjørnsen, Birger Høivang, Einar Olsen, Rolf Karlsen, Kristian Syversen, Johs. Bye, Jens Hansen, Fredrik Sørensen, Gustav Andersen, Per Lie, Einar Aasen, Alfred Gundersen, Hjalmar Person, Harry Klausen, Rolf Ruud, Frank Olsen, Einar Olsen, Olav Sørtorp, Ragnvald Hartmann, Michael Dede-kam, Ole Johansen, H. L. Børsum, Olaf Nordby, Harald Olsen, Hanna Johansen, Hjalmar Jensen, Ottar Larsen, Walter Thuve, Ragnar Hansen, Erling Frogner, Alf Rummelhoff, Arnold Hansen, Jan Buck, Halvdan Wigaard, Olav Hindahl, Erling Anthonsen, Fr. Hannestad, Karl M. Gullichsen, V. Bye, Rolf Heiestad, Petter Pedersen, Magda Kristiansen, Johs. Hansen, Mogens Kielland, Oscar Martinsen, Karoline Syvertsen, Johs. Clausen, Einar Olsen, Birger Arnesen, Orwar Wilhelmsen, Øystein Marthinsen, Karl Byhring, Ingrid Berg, Ragnvald Marthinsen, Walter Olaussen, Agnes Riiser, Ferd. Syversen, Reidar Karlsen, Harald Braathen, Anna Fransen, Oskar Hansen, Bernh. Eriksen, A. Johnsen, Trygve Nilssen, Thor Andresen, Anton Andresen, Louis Johansen, Ivar Sørum, Esther Samuelsen, Aksel Kristoffersen, Marie Jensen, Otter Boberg, Henry Pedersen, Birger Eriksen, Alf Hermstad, Oskar Kvernbo, Borghild Tharaldsen, Rolf Aakervik, Signe Lund, Kaare Haugen, Ørnulf Egge, Georg Andresen, Elisabeth Løkke, Erling Johansen, Inger Kristiansen, H. Bjørnsgaard, G. Hultmann, K. Asmyhr, Søren Hagen, Jahrman Hagen, Oscar Olsen, Aksel Dahlstrøm, Johan Johansen, Erling Hiltveit, Tor Haugen, Haakon Meyer, Johanne Reutz, D. Didriksen, B. Øyan, Th. Sønsteby, Richard Walgren, Reidar Burud, Margrethe Pettersen, Henrik Fjeld, Thyra Hansen, Johan Karlsen, Charles Henriksen, Johan Johannesen, Henry Jørgensen, Kaare Lie, Asbjørn H. Eriksen, Paul Hansen, Richard Eriksen, Laurits Larsen, Lars Evensen, Mikael Gran, Petter Olsen, G. Gundersen, Karsten Skaug, Harald Karlsrud, Eugen Larsen, Johan Nordenson, Ragnar Eriksen, Josef Johansen, Rolf Pedersen, N. Heggland og Lina Madsen.

Drammen: Olav Vatnebryn, Julie Andersen, H. B. Davidsen, Lars Hoff, Nils Nilsen, A. H. Arntsen, Emma Andersen og Oddvar Aass.

Stavanger: Eyvin Dahl, Andreas Fjelde, Trygve Gundersen, Lars Iversen, Ole Jensen, Axel Njaa, Olga Aarvik, Anny Hatleskog, G. Natvig Pedersen, B. Olsen-Hagen, Peder Pedersen og Bernhard Kyllingstad.

Haugesund: Ingvald Tvedt, Sigurd B. Vanvik og Søren Caspersen.

Bergen: Nils Langhelle, Gunnar Ousland, O. Smedsvik, Edith Johanson, B. Berentsen, Mons Lid, Peder Andersen, Johan Olsen, Jørgen Eliassen og Joachim Dahl.

Trondheim: Trygve Dyrendahl, Sverre Dybvig og Ivar Skjaanes.

Videre møtte av *centralstyret*: Formannen, Oscar Torp, Magnus Nilssen, Martin Tranmæl, Eugen Johannessen, Einar Gerhardsen, Alfred Madsen, Valdemar Nielsen, Osvald Johnsen, Eugen Pettersen, Gunnar Sand, Sigrid Syvertsen, Helga Ramstad og varamennene Halv. M. Lange, Olaf Hansen og Jens Teigen. — Av *landsstyrets* medlemmer møtte samtlige undtatt Johan Nygaardsvold (syk), nemlig: Trygve Lie, Magnus Johansen, Oscar Nilssen, Bjarne Borgan, Karl Nedberg, Trygve Bratteli, Johan Magnussen, Albert Karlsen, Aasmund Kulien, Nils Norheim, I. K. Hognestad, Mons Lid, Jakob Kolrud, Hans Kvam, M. Landstad, Ole Øisang, Wilhelm Flotvik, Andreas Moan, Sverre Stople, Gitta Jønsson og Gustav Engedal samt 1. varamann Ivar Opsal. — Dessuten deltok partiets *revisorer*, Alfred Nilsen, Hilmar Nordby og Sven Svensson.

For øvrig deltok i landsmøtet, efter innbydelse, *regjeringens* og *stortingsgruppens* medlemmer.

Fullmaktene.

Centralstyret hadde i overensstemmelse med lovene valgt en fullmaktskomité. Fra denne forelå følgende innstilling:

Det er til centralstyret innkommet fullmakter for 513 representanter. Fullmaktskomitéen har gjennomgått samtlige fullmakter og funnet dem i orden. *Komitéen innstiller samtlige fullmakter til godkjennelse.*

I fullmaktskomitéen

Valdemar Nielsen. Arnfinn Vik. Hj. Dyrendahl.

Votering: Fullmaktskomitéens innstilling blev vedtatt enstemmig.

Forretningsordenen.

Som forretningsorden var foreslått den samme som har vært benyttet ved de foregående landsmøter. Efter dette blev møtetiden kl. 9—14 og 16—19.

Forretningsordenen blev vedtatt enstemmig som opsatt. For dagens møter blev det bestemt at man, efter en times pause kl. 19—20, skulde fortsette en tid utover kvelden.

Det meddeltes at det imorgen, lørdag, var åpnet adgang for dem som måtte ønske det til å tegne sig for billetter til Nationalteatrets Peer Gynt-forestilling.

Landsmøtets dagsorden.

Som dagsorden var opsatt:

1. *Åpning og konstituering.*
 - a) Fullmaktenes godkjennelse.
 - b) Vedtagelse av forretningsorden og dagsorden.
 - c) Valg av ordstyrere, sekretærer og komitéer.
2. *Beretninger, regnskaper og budjetter.*
3. *Partiets politikk.*
4. *Arbeidsprogrammet.*

Herunder:

- a) Utenrikspolitikken og militærspørsmålet.
- b) Skolespørsmål og yrkesopplæring.
- c) Fiskerispørsmål.
- d) Skogbruksnæringen.
5. *Forslag til endringer i partiets lover.*
6. *Stortingsvalget.*
 - a) Retningslinjer for senere utformning av stortingsprogram.
 - b) Regler for nominasjon av partiets kandidater.
 - c) Forholdet til andre partier.
7. *Nordisk og internasjonalt samarbeide.*
8. *Forholdet til arbeideridretten.*
9. *Innsendte forslag.*
10. *Valg.*
11. *Fastsettelse av tiden for neste landsmøte.*

Videre referertes følgende punkter i den *tilleggsdagsorden*, som forelå for landsmøtet:

5. *Forslag til endringer i partiets lover.*
Representasjonsretten til partiets landsmøter.
Revisjon og kontroll.
9. *Forskjellige forslag.*
Informasjoner og opplysninger fra Sovjet-Samveldet.
Mot Dags forhold til partiet.
Framfylkingen.

Dagsordenen, med de gjorte tilføyelser, blev vedtatt enstemmig.

Valg av ordstyrere, sekretærer og komitéer.

Som ordstyrere valgtes: *Olav Hindahl*, Oslo. *Sverre Støstad*, Trondheim. *Trygve Nilsen*, Oslo, og *G. Natvig Pedersen*, Stavanger.

Sekretærer: *Olav Watnebryn*, Drammen, *Sverre Hjertholm*, Vestfold, *Nils Langhelle*, Bergen, og *Odd Finseth*, Nordre Salten.

Valgkomité: *K. M. Nordanger*, Hedmark, *Hans Hansen*, Østfold, *Karl Andersen*, Akershus, *Konrad Nordahl*, *Arnfinn Vik*, *Esther Samuelsen* og *Pauli Jensen*, Oslo, *Erland Borgersen*, Buskerud, *Aani Rysstad*, Aust-Agder, *B. Olsen-Hagen*, Stavanger, *Anna Mathisen*, Horda-

land, *Ivar Skjaanes*, Trondheim, og *Ingvald Jaklin*, Troms.

Redaksjonskomité: *Oscar Torp*, *Torbjørn Henriksen*, Oslo, *Trygve Lie*, Akershus, *Olav Scheflo*, Vest-Agder, og *Ole Øisang*, Trondheim.

Det forutsattes at redaksjonskomitéen vilde bli supplert ved behandlingen av spesielle saker.

Reisefordelingskomité: *Arnold Wik*, Oslo, *Olaf Strandaas*, Østfold, *P. Loe*, Sunnmøre og Romsdal, *Angell K. Strøm*, Namdalen, og *O. Berg-Hansen*, Vest-Finnmark.

Samtlige valg var enstemmige.

Som protokollreferent fungerte journalist *Alfr. Aakermann*.

Beretninger, regnskaper og budjetter.

(Dagsordenens sak 2.)

Med *Hindahl* som ordstyrer gikk man derefter over til dagsordenens sak 2.

Aksel Kolberg, Nordland, anket under beretningene over at de talere som blev utsendt fra landspartiet, hovedsakelig besøkte de centrale steder. Han henstilte at det i år blev ordnet slik at talerne også kom ut i *distriktene*, hvor det store flertall av befolkningen bodde.

Ved *voteringen* blev partiets beretning og regnskap for 1933, 1934 og 1935 godkjent enstemmig, likeså stortingsgruppens beretning.

Under budgettet blev det av *Rolf Heiestad*, Oslo, rettet spørsmål om centralstyret var av den opfatning at anslaget for utgivelsen av «Norsk Idrett» vilde holde.

Formannen uttalte at det vanskelig kunde gis noget bestemt svar på det efter bare et par måneders drift av bladet. Men centralstyret behandlet saken i sitt siste møte og protokollerte at det nye central- og landsstyre måtte ha sin oppmerksomhet henvendt på idrettsutgaven og — i tilfelle underskuddet skulde vise sig å bli for stort — ta op til overveielse en ny ordning.

Med disse bemerkninger blev forslagene til *budgett* vedtatt enstemmig.

Møtet hevet klokken 14.

Eftermiddagsmøtet fredag.

Ordstyrer: *Sverre Støstad*.

Formannen meddelte at landsmøtets deputasjon hadde avlagt *Nygaardsvold* besøk og overbragt møtets hilsen. Statsministeren bad deputasjonen ta med en hilsen tilbake til landsmøtet, og la representantene sterkt på hjertet at alle krefter måtte settes inn for å få et rent flertal ved valget i høst. Han var nu, sa *Torp*, så langt på bedringens vei at han øinet det tidspunkt da han igjen skulde ta fatt og vende tilbake til aktivt arbeide.

Meddelelsen blev mottatt med bifall av forsamlingen.

Partiets politikk.

(Dagsordenens sak 3.)

Torps innledningsforedrag.

Oscar Torp: Det arbeidsprogram vårt landsmøte vedtok for 3 år siden og som fikk uttrykk i kriseplanen, blev innledningen til en ny epoke i partiets arbeide. Det fikk en offensiv kraft som aldri før. De saker vi reiste i den aktuelle politikk blev folkets saker. De behersket valgkampen i 1933 og førte til et gjennombrudd for partiet.

Valget betegnet et vendepunkt. Med 500 000 stemmer og 69 representanter i Stortinget blev Det norske Arbeiderparti anvist en ledende stilling. Situasjonen var ikke til å ta feil av. Moralsk og tallmessig var valget en seier for oss og et sviende nederlag for de andre.

Det parti som satt med regjeringsmakten blev slått, og dets støtter vaklet. Den borgerlige front var revet op i desorienterte og innbyrdes stridende grupper. Det norske Arbeiderparti stillet derfor krav om overtagelse av Regjeringen. Situasjonen burde ha tilsagt Mowinckel å tre tilbake. Men han satte sig ut over folkets tydelig uttalte vilje og forsøkte å regjere på stumpene. Det blev imidlertid vårt partis saker og forslag som kom til å prege stortingssesjonen, og opinionen ute i folket gav stadig tydeligere uttrykk for kravet om et systemskifte.

Med utgangspunkt i sitt valgprogram fremla Det norske Arbeiderparti i januar 1934 sin kriseplan. Det var en samlet plan for gjenreisning av landets arbeidsliv og med detaljerte forslag om rådbøter mot krisen og arbeidsløsheten. Disse forslag omhandlet landets bank- og kredittvesen, den offentlige arbeidsdrift, gjeldslettelse for den enkelte og kommunene, Statens støtte til næringslivets utvikling, jord- og skogbruksnæringen, fiskeriene, industrien og boligbyggingen. Det blev stillet krav om en samlet bevilgning på 140 millioner kroner til disse forskjellige formål, og samtidig fremla vi en finansieringsplan for dekningsen.

Vi krevde at hele samfundets evne skulde settes inn i kampen mot krisen og arbeidsløsheten og at landets næringsliv måtte bygges op efter planøkonomiske prinsipper med utnyttelse av landets store arbeidsmuligheter. Denne planen blev vårt partis arbeidsgrunnlag, og har vært det inntil idag.

Den blev riktignok forkastet av de borgerlige partier i 1934, men den brøt sig vei likevel. Den blev centrum for de politiske diskusjoner og påskynnet den nyorientering som var begynt. Planen var uttrykk for det systemskifte folk ventet på, og det blev tydelig, at det i lengden ikke vilde la sig gjøre å oprettholde en samlet borgerlig blokk mot den. Venstreregjeringens forslag om en krisebevilgning på 42.7 millioner var en nødtvungen innrømmelse av at man ikke kunde vise krisespørsmålene helt fra sig.

Så kom kommunevalgene høsten 1934. De kunde ikke øve en direkte innflytelse på den parlamentariske situasjon. Men den retning de gav, viste tydelig hvor landet lå. Fra Arbeiderpartiets side blev denne valgkamp i større utstrekning enn ved noget tidligere kommunevalg ført som

en landsomfattende aksjon. Og nettop om de spørsmål som kriseplanen hadde lagt frem.

Resultatet bekreftet og understreket vår seier fra 1933. Vi vant frem over hele landet. En rekke kommuner blev erobret for Arbeiderpartiet, og vi fikk et sterkt flertall i landets hovedstad. Stortingsvalget året forut, med dets kraftige utslag til fordel for vår politikk, var altså ingen tilfældighet eller et lune av valg vinden. Vår seier gikk dypere, den var forankret i folks overbevisning og vilje.

Sterkere og sterkere lød kravet på regjeringsskifte, og da Stortinget trådte sammen i januar 1935 følte de borgerlige partier grunnen brenne under føttene på sig. Nervøsiteten gav sig utslag i høires forslag om en borgerlig regjeringsskoalisjon. Dette førte til de beryktede forhandlinger i Handelsstanden, hvor venstre faktisk gikk med på, at Mowinckels regjering skulde settes under administrasjon og kontroll av de andre borgerlige partier.

Denne nye og helt ukonstitusjonelle «parlamentarisme» førte imidlertid ikke frem. Bondepartiet følte sig sterkt presset av sine velgere til å bryte ut. Den økonomiske krise på landsbygden samlet praktisk talt hele den jordbrukende befolkning i kravet på en ny og aktiv politikk. Det var denne sterke strømning som tvang bondepartiets politikere til å endre signaler. De fleste av dem er utvilsomt meget konservative, men de var kloke nok til å forstå, at en fortsatt la-det-skure-politikk under venstres ledelse vilde ha ført til uberegnelige konsekvenser.

Venstreregjeringen blev nedstemt under finansdebatten 1935, og i mars måned dannet Arbeiderpartiet sin regjering. Det skjedde med tilslutning av hele partiet og Landsorganisasjonen. Innen arbeiderbevegelsen var det ingen dissens om, at vi hadde både rett og plikt til å ta regjeringen. Det var en naturlig følge av valgresultatet. Det lå i flukt med hele vårt arbeidsprogram, som tilsa oss å tre aktivt inn i den praktiske politikk for å bekjempe krisen og arbeidsløsheten. Og vi måtte bli de ledende i denne politikk.

I arbeiderregjeringens erklæring som blev fremlagt i Stortinget 22. mars, heter det bl. a.: I samarbeide med Stortinget vil Regjeringen sette all sin evne inn på kampen mot krisen og den viser i så måte til programmet for Det norske Arbeiderparti og de framlegg partiet har utformet. Den nærmeste og viktigste oppgave blir å fremme samarbeide og organisasjon innen næringslivet, verne om og søke bedret lønnsomheten i alt produktivt arbeide, støtte tiltak som kan skape nye arbeidsmuligheter og gjøre alt den kan for at flere og flere kan komme i arbeide.

Arbeiderregjeringen fremsatte straks en tilleggsproposisjon om økede krisebevilgninger. Den avgitte venstreregjering hadde i sitt budgettforslag fulgt samme linje som foregående år med ca. 42 millioner kroner til kriseformål. Dette beløp foreslo arbeiderregjeringen forhøiet med ca. 26.3 millioner. Økningen fordeler sig med 2.8 millioner på Justisdepartementet til støtte av kommunene og til byggearbeider, 4.5 millioner på Handelsdepartementet til støtte av fiskerinæringen og til havnevesenet m. v., 5.2 millioner på Landbruksdepartementet til forskjellige jordbruksformål, 6.5 millioner på Arbeidsdepartementet til vei- og jernbanebygging og vel 2 millioner på Finansdepartementet til rentelettelser

og tilfeldige utgifter. Hertil kom en statsgaranti på 5 millioner for nye arbeidstiltak og en kraftforavgift på 3.5 millioner som anvendes til å øke lønnsomheten i jordbruket.

Dette Regjeringens forslag blev vedtatt av Stortinget med ubetydelige endringer. Bondepartiet stemte for det. Det blev ikke inngått nogen allianse mellom Arbeiderpartiet og Bondepartiet, men det opnåddes enighet om løsningen av visse saker i den aktive krisepolitikk. Den parlamentariske situasjon begrenset krisetiltakenes omfang og størrelse og Arbeiderpartiet måtte akseptere omsetningsskatten. Vi fant imidlertid at det vi opnådde i økede bevilgninger til krisens avhjelp var dette offer verd. I dette har vi fått arbeidsfolkets tilslutning. De fordeler som er opnådd gjennom øket beskjeftigelse og bedre tider opveier omsetningsavgiften mange ganger.

Utviklingen har gitt oss rett. Den aktivisering av krisetiltakene som har funnet sted under arbeiderregjeringen har gitt bemerkelsesverdige resultater. Statens bevilgninger og tiltak har øket produktiviteten og omsetningen, øket kjøpekraften og lønnsomheten. Dette viser sig også i Statens egne inntekter som flyter rikeligere inn. Ingen er i tvil om at det faktisk er inntrådt et systemskifte. Nedskjæringslinjen og visnepolitikken er forlatt. Arbeidsmotet og håpet er vakt til live igjen.

Arbeiderpartiets aktuelle program kan sammenfattes i dette: Vi vilde legge grunnen for en lønnsom produksjon i jordbruket. Vi vilde stimulere foretaksomheten i håndverk og industri. Vi vilde utvide den offentlige arbeidsdrift. Vi vilde sanere kommunenes finanser. Vi vilde utbygge sociallovgivningen og reise vårt undervisningsvesen på ny. *Med den begrensning som den parlamentariske situasjon setter, er det lyktes arbeiderregjeringen å innfri de løfter programmet gav.*

Ser vi på situasjonen i landbruket, er den ikke til å kjenne igjen. Vi skal være opmerksomme på at krisen rammet landsbygden sterkest. Tvangsauksjonene gikk som et skred over landet for kort tid siden og truet med å skape desperasjon. Nu er tvangsauksjonene praktisk talt ophørt. I enkelte bygder er det nok store vanskeligheter enda, men disse må Regjeringen vise all mulig opmerksomhet. De fascistiske tilløp vi kunde merke på landsbygden har ingen styrke lenger. Arbeiderpartiets aktive politikk har tatt bort grunnlaget for en fascistisk bevegelse i Norge. En ny epoke er inntrådt i landbruket. De løft som er tatt og de offer som er gitt kommer oss alle til gode. Et samfund som det norske kan ikke vokse og trives med en landbefolkning som stadig beveger sig på krisens rand i fortvilte økonomiske kår. Bondebefolkningens økonomi er av grunnleggende betydning for hele vårt samfund. Det tjener byarbeiderne til ære at de forstår dette.

Øket arbeide og lønnsom produksjon gir større kjøpekraft. Sannheten av dette merkes nu også i håndverk, industri og forretningsliv. De store fremstøt i den offentlige arbeidsdrift trekker i samme retning. Bidraget til skatteutjevning i kommunene viser gode resultater og gjeldsoppgjørene legger et sikrere grunnlag for kommunenes økonomi. Samtidig kan vi peke på at det sociale arbeide får en ny chance, og det er ikke lenger nogen kulturpause.

Jeg nevner videre at det i denne tid ikke har vært arbeidskonflikter

av nevneverdig betydning. At dette er en vinning for arbeidslivet er alle klar over. Men det betyr ikke at fagbevegelsen har vært passiv. Den har tvert om vært meget aktiv, og bedringen i det økonomiske liv har lettet den kampen. Etter de opgaver som foreligger er de direkte lønnsforbedringer i 1935 6 473 000 kroner omfattende 57 000 arbeidere og 608 tariffier, hvorav 395 nyoprettet. I beregnet ferietillegg 471 000 kroner omfattende 49 900 arbeidere. Av andre fordeler opnåddes 851 000 kroner for 8 000 arbeidere. Alt i alt en forbedring på 7.7 millioner kroner for 103 000 arbeidere. Denne utvikling har fortsatt i år med betydelige forbedringer for transportarbeiderne nordenfjells. Samtidig har statsfunksjonærene fått en lønnsforbedring på 4.4 millioner, og veiarbeidernes lønninger vil bli forbedret med ca. 2.5 millioner. Vi kan trekke den konklusjon av dette, at utviklingen på det politiske område også har satt gode merker etter sig på det faglige område.

Det budgettforslag arbeiderregjeringen har fremlagt for *kommende* termin og som snart vil være ferdigbehandlet av Stortinget, bygger videre på de tidligere tiltak som jeg har nevnt. Men også en rekke nye arbeidsoppgaver er tatt op. I forhold til fjorårets budgett betyr det en økning på 44.5 millioner. Tar man dernæst hensyn til den økning som fjorårets budgett viste i forhold til venstre regjeringens blir summen av de nye bevilgninger 72 millioner kroner. De samlede ekstraordinære krisebevilgninger utgjør ca. 88.3 millioner. Regner man så hertil kraftforavgiftens 3.5 millioner og de 10 millioner til statsgaranti for nye arbeidstiltak blir det tilsammen ca. 101.8 millioner. Dessuten er de ordinære arbeidsbudgetter forhøyet betydelig, i alt med ca. 10 millioner, så de samlede bevilgninger i kampen mot krisen og arbeidsløsheten går op i ca. 112 millioner kroner.

Det man især merker sig ved det nye budgett er de betydelige bevilgninger til anleggs- og arbeidsvirksomhet, de betydelige byggearbeider, veier og jernbaneanlegg, som alt direkte tar sikte på å sette folk i arbeide. Det er ikke nødvendig for mig å gå i detalj her. Men det er på sin plass å gjøre opmerksom på, at intet av dette hadde vi opnådd, hvis vi hadde overlatt regjeringsmakten til de andre og innskrenket oss til fremdeles å være i opposisjon.

Vi er alle klar over at det er langt frem. Arbeidsløsheten viser lavere tall enn på mange år, men er fremdeles så stor at det kreves kraftige foranstaltninger for å trykke den tilbake. Men vi mener at vi er inne på den rette vei. Hvor mulighetene ligger til rette for produktivt arbeide, behøver det ikke være nedgang eller stillstand. Etter det prinsipp akter vi å innrette oss. Landet har på langt nær de veier det trenger, og elektriseringen av våre jernbaner er bare så vidt begynt i elektrisitetens land. Vi har jord som ikke er dyrket og industrielle muligheter som ikke er utnyttet. Vi har et enormt behov for boligforbedringer. Men alt dette har vi tatt op. En begynnelse er gjort, og det må føres videre. Ikke som midlertidig hjelp eller skippiertak, men med sikte på en varig organisasjon som holder.

Skogbruket er ikke kommet med i den almindelige opgang enda, og dette gjelder også sagbruksindustrien. Fiskeriene byr på store vanskeligheter. Det skal være vår opgave å underbygge disse næringer. I det

hele må samfundet i en ganske annen utstrekning enn før gå inn for en omfattende arbeidsreising. De erfaringer vi har å bygge på viser at det vil lønne sig.

Jernsaken må løses og elektrisitetsforsyningen utvikles i stor stil. Og så har vi *skibsbyggningsindustrien*. Ni tiendedeler av alle norske båter bygges fremdeles i utlandet. Her har Arbeiderpartiet fremlagt et program for å bringe skibsbyggingen hjem til Norge. Regjeringen og tiltakskomitéen har tatt saken op, og det foreligger allerede forslag om garantier for lån til modernisering og utvidelse av våre skibsverfter.

Løsningen av de mange oppgaver i arbeidsliv og industri er nøie knyttet til spørsmålet om kredittgivning og finansiering. Dette har Arbeiderpartiet vært opmerksom på, og det foreligger proposisjon om opprettelse av en industribank og huslånbank. I denne forbindelse vil jeg særlig fremheve den proposisjon som foreligger vedrørende Norges Bank. Seddelreserven blir øket med 75 millioner kroner, til 325 millioner utover gullbeholdningen, og lovforslaget tar i det hele sikte på å gjøre Norges Bank til et mer skikket instrument til arbeidslivets finansiering. Seddeløkningen og kredittutvidelsen er av den største betydning for reising av arbeidslivet. Så vel den pengetekniske komité som Norges Banks representantskap har nu funnet denne utvidelse nødvendig, og Regjeringen gjennomfører den på en måte som er helt kontrollbar, så den ikke medfører en fare for inflasjon. I sammenheng med denne betydningsfulle reform må reisingen av industribanken og den annen prioritets huslånbank sees. Begge tjener det produktive arbeide gjennom en høist nødvendig kredittutvidelse.

Vi kan altså peke på at også det finansielle reformarbeide er i full gang. Ledd for ledd bygges op en ny ordning. Det er ikke bare ved de direkte bevilgninger av Staten at nydannelsen finner sted, men også gjennom reformer i selve næringslivet. Regjeringens forslag til ny trustlovgivning er i flukt med hele vår linje om samfundsmessig kontroll, og ved tiltakskommisjonen har vi fått et apparat til å prøve nye arbeidsmuligheter, hvor det kan være behov for Statens støtte gjennom garantier for lån.

Det er ikke nødvendig for mig i denne forbindelse å nevne alle de lovforslag Regjeringen har stilt i denne periode, men jeg synes det er nødvendig å fremheve de framsteg som gjøres på det sociale område efter at dette arbeide har stått i stampe i årevis. Regjeringen har tatt initiativet til en omfattende socialreform, hvis første forslag allerede foreligger, og med det første får vi proposisjonen om alderstrygden. Efter alt det arbeide som er nedlagt på denne sak, og de tidligere årelange utredninger, vil det være et historisk øieblikk, da reformen endelig bringes i havn.

Og jeg nevner de viktige proposisjoner til nye lover for folkeskolen. Efter den nedskjæring som har foregått i flere år, var skolen blitt sterkt svekket, og særlig på landsbygden trengtes et stort løft for å bringe folkeskolen op på det nivå som svarer til tiden. Men dette løft må tas, og vi vil ta det.

Et stort fremskritt er også den nye politilov som setter en bom for de hvite garders virksomhet. Vårt parti har i årevis ført en konsekvent

kamp mot de mer eller mindre fordekt private ordensvern, og vi har nådd et resultat som vi kan være tilfreds med.

Regjeringen henviste i sin tiltredelseserklæring til Det norske Arbeiderpartis program, og ser vi tilbake på dens arbeide må vi alle innrømme, at det er dette programmet som hele tiden har vært grunnlaget og rettesnoren. I det forslag til arbeidsprogram som nu forelegges landsmøtet, bygges videre på de vunne resultater. Vi har høstet erfaringer som kommer oss til nytte, og de linjer vi trekker op her blir *fortsatt arbeiderregjeringens program*.

Jeg har søkt å gi et bilde av den økonomiske og sociale politikk i vårt eget land og påvist linjene i den utvikling vi selv skal lede. Men også den *internasjonale* situasjon påkaller vår oppmerksomhet. Den tegner et mørkt bilde.

Da Tyskland under nazismen begynte sin planmessige oprusting, gav dette signalet til en kapprusting som ikke har noget sidestykke. Tysklands traktatbrudd ved å besette den demilitariserte sone i Rhinland og Italias overfall på Etiopia gjør horisonten mørk og truende. Forgjeves har man i fredens navn appellert til Folkeforbundet. Svakt og vaklende har det latt begivenhetene skjøtte sig selv. Den brutale makt triumferer over rettens prinsipper.

I de land som sterkest truer freden i Europa har man heller ikke den fredsgaranti som ligger i en sterk arbeiderbevegelse. Arbeidernes organisasjoner er trampet ned av nazistiske eller fascistiske diktaturer. Følgene av det ser vi nu. Krig og krigstrusler istedenfor social opbygging. Med en sterk arbeiderbevegelse som demokratisk kontroll vilde dette aldri skjedd. Men nu herjer eller truer krigen, fordi socialismen er trengt tilbake i de nevnte land. Nazismen som styreform bærer krigen i sig. Det forteller oss at frihet og fredsgaranti kan bare den socialistiske arbeiderbevegelse gi, enten landet er stort eller lite og under en hvilken som helst situasjon.

Men det er også lyspunkter i den internasjonale situasjon. Lenge så det ut til at også Frankrike vilde bli et offer for fascismen. Men de siste valg viser en strømkentring. Reaksjonen trykkes tilbake, og partiene til venstre vinner frem. Den samme utvikling finner vi i Spania, og arbeiderbevegelsen i England har et sterkt tak på den offentlige opinion. Man kan i det hele av de siste års begivenheter trekke den slutning, at fascismen ikke lenger virker tiltrekkende på nogen. De lag av befolkningen som i dette system kanskje så redningen ut av kaos, har tatt skrekk av det som er skjedd. Fascismen virker frastøtende.

På den annen siden har vi kunnet merke, at *Sovjet-Samveldet*, som tidligere var satt op som det store skremmebilde, står bedre i den offentlige opinion enn før. I Sovjet kan en peke på positive fremskritt i økonomisk og social opbygging i de år, hvor den øvrige verden gikk tilbake. Den ophissende kampanje mot Sovjet-Samveldet virker ikke lenger.

Men det som ligger oss nærmest kan vi best bedømme. I de nordiske land inntar arbeiderklassen en sterkere stilling enn nogensinne før. Danmark, Sverige og Norge har arbeiderregjeringer. Denne Nordens faste

front har vakt internasjonal opskikt. Og vi har hørt mange uttalelser om, at de nordiske lands arbeiderpolitikk har gjenfødt håpet hos de trellbundne masser i andre land.

I Danmark var det valg ifjor høst. Socialistene øket sitt stemmetall med 100 000. Sverige og Finnland har valg i år. Finnland i sommer og Sverige omtrent samtidig med vårt eget. I fire år har den svenske arbeiderregjering ført en planmessig økonomisk og social politikk som er blitt et lysende eksempel for hele verden, og alt tyder på, at den vil få et overveldende tillitsvotum av folket. Den nordiske arbeiderbevegelse vil befeste sin stilling ved den styrkeprøve som nu forestår.

Det er naturlig at disse land står sammen. Det er større behov for en enig nordisk arbeiderbevegelse nu enn før. Ikke minst på grunn av situasjonen ute i verden. Derfor har vi også sett, at det nordiske samarbeide mellom våre partier er gjenoptatt. Båndene er knyttet på ny over grensene. Ut fra de samme forutsetninger står hele arbeiderbevegelsen i Norden på fredens og frihetens linje, med front mot fascismen.

Spørsmålet er nu hvilken innflytelse denne nordiske mentalitet kan få i de internasjonale forhold og hvad arbeiderbevegelsen i de folkestyrte og venstreorienterte land kan gjøre for å hindre kaprustningene og krigen. Vår stilling til Folkeforbundet er et av de spørsmål som melder sig i denne forbindelse.

Vi opnår aldri sikkerhet for fred uten ved en kraftig internasjonal arbeiderbevegelse. Men selv om Folkeforbundet er et skrøpelig redskap i fredsarbeidet, må vi erkjenne at det for øieblikket er det eneste internasjonale organ vi har til behandling av disse vitale spørsmål for folkene.

Vi har vært vidne til at uenigheten mellom stormaktene har ført til at Folkeforbundet har stilt sig passivt overfor en angriper og var ute av stand til å hindre en krig. Sanksjonene kom så sent og blev satt ut i livet på en slik måte, at de ikke virket. Men i dette kan vi ikke se noget bevis for, at økonomiske sanksjoner i og for sig ikke fører frem. Vi har ennå ikke sett hvad virkelig effektive sanksjoner kan bety, når det gjelder å stanse en angriper og hindre krigsutbrudd.

Under den nuværende situasjon å melde Norge ut av Folkeforbundet, vilde ikke være forsvarlig. Det vilde være en handling som kom til å tjene de mest reaksjonære krefter. Men vi må, i forståelse med de øvrige nordiske land, søke å virkeliggjøre den tanke som lå til grunn for Folkeforbundets stiftelse. Det må bli en effektiv internasjonal rettsorganisasjon som kan løse de mellomfolkelige tvister ved megling og voldgift.

Det norske Arbeiderparti vil bekjempe enhver rustningspolitikk internasjonalt og nasjonalt. Vårt land kan ikke under nogen omstendighet delta i rustningskapløpet. Skulde man gå inn for reisingen av en hær og marine med krigsoffensiv styrke vilde det neppe kunne skje, selv om vi brukte hele statsbudgett til rustninger. Vårt militærvesen må formes under hensyn til hvad vi formår økonomisk og under hensyn til, at vårt land ikke skal delta i krigerske aksjoner. Ut fra dette syn er det vi foreslår, at det norske militærvesen skal omdannes til vaktvern, og at vi militært sett erklærer oss nøytrale. Men vi vil ha garantier for at dette vern ikke blir en klassehær. Derfor må det bygges op på et demokratisk grunnlag, og alle private garder forbys.

Et slikt vaktvern vil få en rekke praktiske oppgaver. Under en eventuell krig mellom andre land vil det kunne bli av stor betydning, til hjelp og beskyttelse for vår civilbefolkning. En nøktern vurdering av vår stilling tilsier, at vi istedenfor å strebe etter det umulige, bør konsentrere oss om det mulige. Men vi må være klar over at et vaktvern som det vi foreslår ikke vil bli vesentlig billigere enn det militærvesenet vi nu har.

— — — — —
Arbeidsprogrammet vil bli behandlet på partiets landsmøte, men det kan ha en viss interesse å se litt på de andre partier for derved å kunne bedømme den politiske situasjon akkurat nå.

Under hele den utvikling som verdenskrisen skapte, har vi fått kampen mellom den gamle liberalisme og planøkonomien. Det er et faktum at det privatkapitalistiske system ikke har formådd å skape det samvirke og den tilpasning mellom det moderne økonomiske samfunns krefter som er nødvendig for å bedre og trygge befolkningens levevilkår. Den økonomiske liberalisme har kjørt sig fast i sitt eget system.

Det er et faktum, at den gamle liberalismes tid er forbi. Men det betyr ikke, at *frihetens* tid er forbi, men alene friheten til ukontrollert å utbytte andre. Utviklingen går uimotstæelig mot et system bygget på fellesskap i arbeide og en rettferdig fordeling av arbeidets resultater.

Høire og venstre tilhører den utlevde liberalisme. Teoretisk bekjenner de sig til den frie konkurranse og til den frie handelssamkvem mellom landene, skjønt hver dag med jernhård logikk leverer bevis for at denne linje er uholdbar. Norge kan ikke som det eneste land i verden legge sine grenser helt åpne for import uten å tenke på å utnytte sine egne produksjonsmuligheter.

Den «frihet» Mowinckel og J. H. Andresen taler om fører direkte inn i forarmelsen både for nasjonen og den enkelte, og dermed til tap av friheten. Høires og venstres linje har intet med nasjonal selvhevdelse å gjøre. Det er selvopgivelse. Det er med andre ord den linje som førte til krisen og nedgangen her i landet, til motløsheten, tvangsauksjonene og arbeidsløsheten. Og når de på ny stiller folket i utsikt en slik situasjon, er det ikke å undres på, at de føler grunnen svikte under sig.

Det er ingen *vesensforskjell* mellom høires og venstres økonomiske politikk, ihvertfall ikke mellom høire og den politikk Mowinckel bekjenner sig til. Det kan være nyanser i venstres opfatning. Men det er fremdeles Mowinckel som angir kursen i partiet. Da høire, som deres vane er i betrengete situasjoner, stilte sitt forslag om borgerlig samarbeide ved valget, aksepterte Mowinckel tanken i prinsippet, men erklærte at han ikke kunde inngå listeforbund med bondepartiet.

Hvad bondepartiet angår er stillingen uklar. Det er fremdeles slik at to retninger strides om makten. Meget mulig, at den retning seirer som er villig til å la sig sluke av reaksjonen. Men underlig vil det ta sig ut om bondepartiet, som har stemt for krisebevilgningene går i listeforbund for å bekjempe de samme bevilgninger. Stort videre kan man ikke drive det.

Men det er tydelig at de borgerlige partiers ledende politikere er blitt skremt av den utvikling som er foregått i de siste år. De er blitt

skremt av Regjeringens arbeidsdugelighet. En regjering som arbeider og for hvem arbeidet lykkes, er en høist uvant foreteelse for en del av borgerskapet. Og derfor pønser de nu på at skru utviklingen tilbake til forholdene før regjeringsskiftet. Det skal ikke arbeides i Norge.

Også bondepartiet roper altså på listeforbund, og dets nære samarbeide med Fedrelandslaget viser, at flere av dets ledende menn er utpreget reaksjonære. Men innen bondepartiets menige rekker vil ikke en slik politikk finne gjenklang. Den politikk arbeiderregjeringen har ført har vunnet den arbeidende bondebefolkning for sig. Og de vil bli våre velgere til høsten.

Jeg har nevnt disse tre borgerlige partier. De andre betyr intet og vil ikke spille nogen rolle ved valget. Skal man gi en karakteristikk av den borgerlige politikk slik den fortoner sig nu i valgåret, er det ikke for sterkt sagt at den er preget av kaotisk forvirring. Partiene har vanskelig for å bli enige om taktikken, skjønt denne og ikke de praktiske arbeidsoppgaver synes å være hovedsaken for hele deres virksomhet i øieblikket. De spekulerer og strides, og kommer ingen vei.

Men la de borgerlige partiers politiske taktikkere og spekulanter rotte sig sammen. Vi møter dem med vår saklige styrke og med hele arbeidsfolkets tillit. Organisasjonsmessig har arbeiderbevegelsens stilling aldri vært sterkere enn nu. Fagorganisasjonen har øket sitt medlemstall og teller nu 225 000 medlemmer. Det norske Arbeiderparti har 122 000 medlemmer. ungdomsarbeidet står i vekst, og vårt skolearbeide vinner i omfang og intensitet. Nye grupper av befolkningen er kommet med, sjøens arbeidere og fiskerne, landarbeiderne og bøndene kommer, og funksjonærene vinnes i stigende utstrekning for organisasjonen.

Dette er ingen stemningsbølge eller en såkalt valgvind. Det er et *tidsskifte* i opfatning og mentalitet. Og det er et valggrunnlag som intet annet parti har.

Når vi den 19. oktober tar flertallet i Norge, vil vår oppgave være å utnytte det flertall for å skape større økonomisk og politisk frihet og videre for å innlede det arbeide som skal til for å reise det socialistiske Norge. (Bifall.)

Gunnar Braathen, Hedmark: Det er min bestemte opfatning at det vil være praktisk for landsmøtet at vi nu samtidig fikk Tranmæls foredrag med innledning om arbeidsprogrammet, og at disse saker blir behandlet i den almindelige debatt under ett.

Ordstyreren: Dirigenten har intet mot den tanke, og hvis forsamlingen er enig deri, vil det bli forholdt slik som fremholdt av Braathen. Jeg gir da ordet til *Martin Tranmæl*, som vil innlede om forslaget til arbeidsprogram.

Arbeidsprogrammet.

(Dagsordenens sak 4.)

Tranmæls innledningsforedrag.

Tranmæl: Det arbeidsprogram landsmøtet nu skal gjennomgå, må jo sees i sammenheng med partiets prinsipielle program. Det er jo *det* som er vår grunnlov. Men arbeidsprogrammet skal legge til rette de praktiske oppgaver med sikte på makterobringen; det danner selve opmarsjlinjen for vårt arbeide, slik som det praktiske arbeide som utføres innen fagorganisasjonen danner opmarsjlinjen på det faglige og økonomiske område. Etter hvert som vi evner å løse de krav arbeidsprogrammet opptar, skaper vi dermed forutsetningene for det endelige gjennombrudd. Men vi må samtidig være opmerksom på at det arbeidsprogram vi stiller op, må sees på *lengere* sikt enn de tre år et stortingsprogram omfatter.

Det forslag landsstyret forelegger, ligger jo nær op til det som blev vedtatt av landsmøtet i 1933. Det er i landsstyrets forslag i dagsordenen foreslått nedsatt en spesialkomité som skal ha i oppdrag å revidere det prinsipielle program og arbeidsprogrammet, og at den sak blir forelagt partiorganisasjonene i god tid før neste landsmøte. Da vil man ha anledning til å gjennomgå mer omhyggelig også arbeidsprogrammet. Det som det nu gjelder, er å ajourføre programmet på enkelte punkter og dessuten å finne fram til en forenkling som er praktisk og gir uttrykk for vår opfatning i den situasjon vi idag står overfor.

Det første spørsmål gjelder de

demokratiske rettigheter.

Det er her en uvesentlig forskjell på det arbeidsprogram siste landsmøte vedtok og det som er foreslått av landsstyret. Vi har i perioden vært i stand til å få ophevet chikanebestemmelsene som berøvet de forsorgsunderstøttede valgbarhet til kommunale ombud. Dette punkt i arbeidsprogrammet fra 1930 går således ut.

Det har vært ført en del diskusjon om uttrykket «alle folkets demokratiske rettigheter», som er satt inn i det nye forslag hvor det før het «det arbeidende folks demokratiske rettigheter». Når vi sier *folket*, er det for å forebygge at det kan tas reservasjoner hvor det gjelder et spørsmål som de demokratiske rettigheter. Det norske Arbeiderparti står idag som uttrykk for hele folket, og det må være vår oppgave fullt ut å hevde og virkeliggjøre det som ligger i dette krav.

Det er videre foreslått en tilføielse om lettere adgang til grunnlovsendringer, samtidig som det understrekes at folkestyret skal utbygges til et gjennomført *socialt og økonomisk demokrati*. Det gjør punktet mer fyldig, og det vil ingen meningsforskjell være om det.

Det er de samme prinsipielle retningslinjer som ligger til grunn for vår stilling til

rettsvesenet.

Det gjelder å utvikle rettspleien så den svarer til vårt syn. Foruten loven om de forsorgsunderstøttedes valgbarhet, som jeg nevnte, er det

lykkes vårt parti i Stortinget å få ophevet en av de klasselover som var rettet mot *fagorganisasjonen*, nemlig tukthusloven som beskyttet streikebryterne. Vi har boikottloven igjen. Det gjelder å få også den fjernet, når vi får tilstrekkelig makt til det. Ellers er det å merke at fagorganisasjonen har arbeidet så smidig at de borgerlige ikke har oppnådd det som var hensikten: å hindre fagbevegelsens organisasjonsmessige vekst.

Punktet om

folkeoplysningen

er forberedt av en spesialkomité, som har gjennomgått og utdypet denne viktige post på vårt arbeidsprogram. Det vil være naturlig under dette punkt at de som har forberedt og utarbeidet innstillingen vil gå nærmere inn på spørsmålene i ordskiftet her, for såvidt der måtte være interesse for det. Det gjelder også her spørsmål som partiet alltid har stått sammen om. Som det uttales i innledningen fra landsstyret: Det norske Arbeiderparti vil arbeide for en skole i nær tilknytning til det praktiske livet, som gir barn og ungdom høve til å vokse op til sunde og frie mennesker som kan tenke og handle selvstendig og ansvarsbevisst og gjennom samarbeide med andre lærer å innordne sig under de felles krav. Undervisningsvesenet må ordnes slik at samfundet gir hver enkelt, uansett økonomiske kår, høve til å utvikle og nytte sine evner og anlegg best mulig. —

I programforslaget gjentas det gamle krav om styrkelse av folkeskolen som den felles grunnskole, med særlig vekt på at landsfolkeskolen kommer på høide med skolen i byene, hvorom det også foreligger proposisjon fra Regjeringen. Av betydning er det videre at det opprettes ungdoms- og folkehøiskoler avpasset for arbeiderungdommens behov i bygd som i by. Det foreligger her et stort arbeidsfelt hvor det nu må tas et løft for å innhente det som er forsømt. Dette byggende arbeide må gå hånd i hånd fra Statens og de lokale organers side.

I forbindelse med disse og andre påkrevde reformer nevnes også en omlegning av undervisningen i retning av arbeidsskoleprinsippet. Dette system har seiret i en rekke land, som i Sovjet-Samveldet, og vi må ta det op og søke å gjennomføre det hvor det er anledning. Et annet og for oss like viktig spørsmål er lærerutdannelsen som hittil i høi grad har båret preg av den privilegerte klasses innflytelse. Her er det også gjort et skritt på veien fra Regjeringens side, idet den foreslår at all lærerutdanning overtas av Staten. Vi skal stille de sterkeste saklige krav til de som skal ansettes som lærere, men vi skal også se på *grunnsynet*. Dette må hevdes uavkortet av våre kommunegrupper og de som har ansettelsesmyndigheten, med støtte av partiet.

I tillegg til posten på arbeidsprogrammet om skolen og folkeoplysningen er kommet en ny, om *yrkesopplæring*. Det er en sak som vi ikke lenger kan overlate til det private initiativ. Dette spørsmål er utredet av en særskilt komité med representanter for partiet, Landsorganisasjonen og Ungdomsfylkingen, og innstillingen fra komitéen er fremlagt på landsmøtet. Det er et nytt og viktig arbeidsfelt vi her er inne på, en samfundssak av rang. Det gjelder i første rekke å få de skoler som

kan tilgodese den faglige opplæring og utdanning på de forskjellige trin, og dessuten å få de lærerkrefter som er skikket for opgaven. Vi må skaffe oss de unge menn og kvinner som kan bære vårt livssyn, kulturelt og sosialt, ut i det praktiske liv.

Den almindelige

økonomiske politikk

er det redegjort utførlig for i formannens tale, og den vil være kjent gjennom den virksomhet som er utfoldet av partiet, dets stortingsgruppe og Regjeringen. Det har vist sig at vi også her er kommet et stykke på vei, til tross for at de borgerlige partier ennå har flertall i Stortinget. Den formulering det foreliggende forslag har fått, er noe sammentrukket i forhold til programmet fra 1933. Men den samme tankegang går igjen i dem begge: at det gjelder å frigjøre den økonomiske virksomhet fra privatkapitalismens lenker ved å fremme samfundsmessig planøkonomi. Som det heter i innledningen: Hele folket må skaffes varig arbeide og arbeidets produktivitet høines. Gjennom en sterk og stadig økning av arbeidsmengden og nasjonalinntekten skapes grunnlaget for en jevn stigning i det arbeidende folks realinntekt og dermed høining av levestandarden og folkevelferden.

Vi må når det gjelder den økonomiske politikk fortsatt regne med den økonomiske stilling i verden og de grenser som er satt, idet vi går inn for en sterkere selvberging med utvikling av hjemmemarkedet. Særlig viktig er det at der da legges en økonomisk *helhetsplan*, som bygger på samfundsmessig regulering og kontroll. Sovjet har hatt sin 5 års plan for produksjonen, og vi bør legge den offentlige virksomhet og ekspansjon an med sikte på hvad der rasjonelt kan gjennomføres innen en bestemt periode. Det gjelder å samle massene om det byggende arbeide. Arbeidsfolket i Norge er idag et folk på marsj, og det er det vi trenger, parret med arbeidslyst og intensitet, mot og dristighet. De tanker som går igjen her, har også fått sitt uttrykk gjennom praktiske forslag fra stortingsgruppen og Regjeringen. I det følgende punkt om

planlegging og forskning

er nevnt en nasjonal økonomisk reguleringsplan. Arbeiderbevegelsen må også på dette felt gå foran, som den gjør det når det gjelder løsningen av de kulturelle opgaver. Vi må utnytte de store muligheter vårt land her frambyr, og det er bare *Arbeiderpartiet* som evner å gå inn for en effektiv løsning av disse store samfundsmessige opgaver.

Finanspolitikken.

Det er på to områder at motstanden settes inn i første rekke: på det finansielle område og når det gjelder ordensmakten. *Finansielt* sitter den herskende klasse ennå idag med den avgjørende makt. Vi oplevet under den første arbeiderregjering at finansdiktaturet la sig på tverke, og der satte inn med kapitalflukt. På dette tidspunkt optrådte venstres fører, Joh. Ludw. Mowinckel, som redningsmann for de borgerlige partier. Vi ser fra de aller siste måneder at man i Frankrike og Spania har søkt tilflukt til en lignende obstruksjon som middel i den politiske kamp. Alle demokratiske krefter må samle sig om at denne motstand

etterhånden blir avvebnet. Men vi må her gå fram under hensyn til det som er nødvendig ut fra våre interesser, slik at vi ikke slår i stykker det som skal bygges op. Det er sagt at denne post bør videre utformes. Hovedsaken er dog ikke formuleringen, men det praktiske arbeide vi kan få utført, et arbeid som igjen er avhengig av vår maktstilling.

I skattepolitikken krever vi at byrdene fordeles etter bæreevnen, og at skatten derfor gjøres mer progressiv. Det er herunder krevd forhøiet beskatning av arv og innførelse av verdauk-skatt, samtidig som det kreves skarpere forholdsregler mot skattesnyteriet. Vi så i Stortinget forleden hvorledes de borgerlige strittet imot selv det beskjedne forslag til forhøielse av arveavgiften som var foreslått av arbeiderregjeringen. Arbeiderpartiet vil imidlertid måtte føre videre den demokratiske skattepolitikk i linje med det program som er opsatt.

Hovedspørsmålet under dette punkt og det som kampen vil komme til å stå sterkest om, er allikevel kravet om en *samfundsmessig ledelse og kontroll av landets bankvesen*. Det har vært antydning at vi måtte da kreve nasjonalisering av Norges Bank, men det er jo i virkeligheten det som ligger i programforslaget. Vi gjentar her kravet om opprettelse av et finansråd som tillegges den øverste ledelse av hele landets kredittvesen; kan vi komme dithen, har vi lagt Norges Bank og de øvrige større bankinstitutter inn under folkets egen administrasjon. Og det er det vi skal fram til. Effektive kontrollorganer som grunnlag for den samfundsmessige maktovertagelse må være linjen. At også *forsikringsvirksomheten* skal overtas av det offentlige kan nok komme til å møte en viss motstand, fordi vårt syn ikke har nådd ut til store masser av forsikringstagerne. Men selv om man søker å skremme med slike forslag, må kravet ikke desto mindre holdes fram.

Industrireisingen.

På det industrielle område foreligger store opgaver. Formannen har her i sin tale redegjort for vårt grunnsyn. Det gjelder i første rekke å ta fatt på utbyggingen av vår elektrisitetsforsyning og gjenreising av skibsbyggingindustrien. Her har vi meget å innhente. Det har vært innvendt at programmet ikke klart nok uttaler at vi vil ha gjennomført *arbeiderkontroll og sosialisering*. Jeg vil da henvise til det prinsipielle program hvor det uttales: «Den økonomiske utvikling har gjort næringslivet modent for sosialisering og lettet overgangen til socialismen ved at privatkapitalismen erstattes av den organiserte kapitalisme og statskapitalismen.» Og arbeidsprogrammet er utformet under hensyn til det prinsipielle program, som vi bygger på. Det er her spørsmål om tempoet, og det er igjen avhengig av vår maktstilling.

Det er gledelig at fagorganisasjonen på ny tar op arbeidet for sosialisering av bedriftslivet, idet det er nedsatt en komité med representanter for Landsorganisasjonen og partiet, og denne komité vil gi en grundig utredning av alle sider ved denne sak. Vi er nådd fram til en sterk stilling, og det er å håpe at fagorganisasjonen vil føle sig sterk nok til å ta op et aktivt arbeide for bedriftskontroll, til forberedelse av sosialiseringen som grunnlag for den nye samfundsordning. Hele vårt arbeidsprogram ånder av en levende vilje til regulering og kontroll. Det

er i første rekke de store løft som skal tas; vi må ikke svekke oss ved å øde krefter på mindre betydningsfulle ting, vi må samle oss om de store avgjørende foretagender og pengevesenet. Behersker vi det, behersker vi også det økonomiske liv.

Jordbruksposten

er ikke vesentlig endret. Men det er understreket at de almindelige jordbruk her i landet ikke egner sig for sosialisering. Som det uttales i programforslaget: Enkeltmannsbruket basert i det vesentlige på familiens arbeidskraft forblir grunnlaget for den norske jordbruksnæring. Brukernes eiendomsrett trygges. Større eiendommer med dyrkbar, men udyrket eller dårlig dyrket jord blir å overta av samfundet, hvor dette tilsies av almene hensyn, og overlates fortrinnsvis jordløse arbeidere og småbrukere med for lite jord. — Det gjelder å finne fram til de former som er hensiktsmessige for å virkeliggjøre den socialistiske tanke. Oppgaven her må være å gjøre den arbeidende bonde til herre over sitt produksjonsmiddel. Det har vært nedlagt et stort arbeide her hjemme på en utforming av jordposten som står i forhold til de økonomiske tilstander i landbruket. Og det er i høi grad Chr. Hornsruds fortjeneste. Det viser sig at i andre land hvor man er blitt opmerksom på spørsmålets betydning, ligger programmet også stort sett på linje med det norske.

I tilknytning til dette reiser sig spørsmålet om småbrukernes organisasjon. Det er ingen programsak, men en praktisk arbeidsoppgave av største betydning, og som krever all mulig støtte fra partiets og hele arbeiderbevegelsens side. Det er kommet uttalelser fra flere distrikter om at den sak må tas op igjen nu, og det vil bli gjort. Etableringen av et samarbeide mellom småbrukerbevegelsen og Arbeiderpartiet og fagbevegelsen er en av de største organisasjonsoppgaver vi står overfor, og det spørsmål må løses i samråd mellom fagbevegelsen og selvsagt de socialistiske småbrukere.

Skogbruket.

I skogbruket er stillingen alt annet enn bra. Men det er jo også i høi grad en eksportnæring. Selvsagt må vi arbeide med oppgaven, og det foreligger nu for landsmøtet en innstilling fra den nedsatte spesialkomité. De ting som det pekes på i dette forslag til et *skogbruksprogram* for partiet, er av betydelig interesse og må tas op til behandling og gjennomførelse av hensyn til skogsarbeiderne og småbrukerne i skogsdistriktene, som fremdeles har en vanskelig stilling.

Fiskeriposten.

En annen sak som også er spesialbehandlet, er spørsmålet om våre fiskerier, en sak som har stått på dagsordenen lenge. Jeg tror at den komité som nu har arbeidet, er nådd til et grunnlag som kan føre oss fram til en sterk og viktig stilling, og at det er funnet en riktig linje både hvad angår organisasjonen av fiskerne og støtten til den bedrift de er knyttet til. Det pekes i forslaget på at fiskerne overalt søkes organisert i tilslutning til de bestående fylkesfiskerlag, som sam-

men sluttet i Norges Fiskerlag. Organisasjonen gis rett til å delta i forberedelsen av alle viktige saker som angår fiskerinæringen, og til å øve innflytelse på fordelingen av de midler Stortinget bevilger til støtte for fiskeriene. Det gjelder om for oss å finne et tilsvarende fast grunnlag som det vi søker når det gjelder tilknytningen til småbrukerne, og går inn med all kraft for å få organisasjonen i stand og så bære saken fram også samfundsmessig. Får partiet flertall ved valget i høst og vi får en regjering som støtter sig til dette flertall, kan det utrettes ting av den største betydning på dette område.

De følgende punkter i programmet er det ikke nødvendig å gå inn på i noen større bredde. Når det gjelder

våre samferdselsmidler,

er man kommet et godt stykke på vei, og man står nu i ferd med å ta nye og betydelige løft. Også når det er tale om

kommunenes stilling

er en rekke saker under bearbeidelse. Her er det krav om mer ensartethet; vi må komme vekk fra den mangel på orden og plan som er karakteristisk for det kapitalistiske samfund. Programmet fastslår at det kommunale *selvstyre* må opprettholdes og trygges, og at lovbestemmelsene om tvangsadministrasjon av kommunene opheves; videre fremheves det krav som nu er så aktuelt, om en utjevning av skattetrykket og i sammenheng dermed en hurtigere oprydning i kommunenes gjeldsforhold.

Socialpolitikken. — Edrueghetsspørsmålet.

På socialpolitikens område står vi nu overfor gjennomførelsen av en reform som *folketrygden*, som forutsettes behandlet av Stortinget i år. Regjeringens forslag om tilslutning til prinsipp-konvensjonen fra Den internasjonale Arbeidskonferanse om *40 timers uke* blev utsatt av Stortinget i påvente av den utredning som pågår ved et utvalg her hjemme; men vi fastholder, i linje med fagorganisasjonen, prinsipielt kravet om innførelse av 40 timers normalarbeidsuke, idet det tas hensyn til de internasjonale forhold. Med hensyn til stillingen til *boligsaken* er det forholdsvis lite gjort ved Statens initiativ; her må det treffes foranstaltninger til bedring av boligforholdene i bygd som i by og til fremme av samfundsgagnlig boligbygging, først og fremst ved ordning av boligkreditte, men også ved direkte støtte. Også disse spørsmål er tatt op av Regjeringen.

Et viktig sosialt spørsmål er *edrueghetsarbeidet*. Det forslag som foreligger faller helt sammen med det vårt parti vedtok for tre år siden, og som også har fått tilslutning av fagkongressen. Det er en uttalelse som forplikter. Vi skal se det som vår oppgave å løse edrueghetsspørsmålet så langt det er mulig innenfor rammen av det nuværende samfund. I spørsmålet om alkoholistforsorgen har den nuværende socialminister vist stor forståelse og interesse. Angrepet på kommunenes selvbestemmelsesrett er også slått tilbake av vår regjering. Ved de kommunale folkeavstemninger i bevillingssaker som er foreslått, løses på sett og vis

striden om skjenkerettighetene ut av den almindelige politikk, og det vil være en fordel.

Med hensyn til

handelspolitikken

utkjempet vi den strid på siste landsmøte, og begivenhetene har vist at det var et riktig standpunkt man der valgte. Det som da blev fastslått som retningslinjer er optatt på ny i arbeidsprogrammet og forelegges til ny avgjørelse på dette landsmøte.

Et særlig viktig spørsmål gjelder vår stilling til

utenrikspolitikken og militærspørsmålet.

Dette spørsmål vil vel vekke den største diskusjon på dette landsmøte, ikke minst på grunn av at vi har fått med et nytt problem å gjøre, nemlig stillingen til Folkeforbundet.

Vårt parti har tidligere og helt til det siste stemt mot bevilgningen til Folkeforbundet og stemt for Norges utmeldelse av forbundet, fordi vi så i dette først og fremst et *seierherrenes forbund*. Men etter at Sovjet-Samveldet var gått inn og Folkeforbundet tildels hadde endret karakter, måtte vi se anderledes på dette. Det er hendt for første gang at forbundet er gått inn for en virkelig aksjon mot en angriper. Det gav ikke noget heldig utfall. Men så er det ikke alltid at det *første* tiltak fører fram. Jeg tror mange av oss vilde følt sig ilde til mote om vi, slik som det har ligget an i det siste år, hadde stått utenfor. Det som i det siste er skjedd viser at det var på sin plass at vi ikke trakk oss unda, men var med der de andre stod.

Stillingen er nu slik at sanksjonene enten må opheves eller skjerpes. Arbeiderorganisasjonene har krevd *skjerpelse* av de økonomiske forholdsregler overfor Italia. Nu kan det jo synes logisk at sanksjonene opheves — de opheves så å si av sig selv. Men *om* de opheves, må de opheves på *felles premisser* av dem som er interessert i Folkeforbundets politikk, på samme måte som en faglig konflikt må avblåses i samarbeide av alle de forbund som har deltatt i kampen. Ellers kommer man op i oppløsning. Er det spørsmål om ophevelse, må Norge stå sammen med arbeiderregjeringene i Sverige og Danmark, og det må skje i forståelse med Sovjets utenriksstyre og med arbeider-internasjonale. Vi kan ikke isolere oss, men står last og brast med de andre.

Og dessuten: om vi vilde, kan vi ikke melde oss ut av Norden og Europa. Vi kan ikke være oss selv nok. Fascismen og nazismen står som en trusel mot fred og frihet. Vi har all interesse av å stå solidarisk både med den klasse som er vår og med de krefter *utenfor* vår klasse som går inn for en positiv folkeforbundspolitik; vi må styrke de krefter og de land som her står sammen med oss. Vi har ikke internasjonale forbindelser i partiet, men fagorganisasjonen har sine internasjonale forbindelser, og vi står skulder til skulder med den. Vi er alle interessert i å støtte det samlingsarbeide som kan føre til oppbyggingen av en sterk og stor internasjonal organisasjon. Det er det vi må komme fram til. Og vi må få et *folkeforbund* som er preget av arbeiderbevegelsens synspunkter.

Vi skal selvsagt ta vare på nøytraliteten — med tilslutning av det øvrige Norden — så lenge dette er mulig. Men hvis vi får Folkeforbundet utviklet til en internasjonal organisasjon som *betyr* noe, fordi arbeiderinteressene er sterkere representert enn hittil har vært tilfelle — et forbund av venstreorienterte stater — må vi kunne føle oss tryggere. Og midt i det mørke som rår idag, ser vi at arbeiderne i verden marsjerer sterkere fram. Vi skal stille oss på linje med dem for å fremme de internasjonale oppgaver. Og det grunnsyn skal være bestemmende også for vår stilling til Folkeforbundet.

Når det gjelder avrustningen, er det ikke skjedd nogen endring i vårt syn på det antimilitære spørsmål. Vi er like brennende antimilitarister som før. Men, kamerater, vi må se situasjonen i øinene som den er og ikke gå med skylapper i en så alvorlig tid. Jeg tror det må erkjennes at avrustningens gjennomførelse er kommet på litt lengere avstand fra før. Det er ingen oppgivelse av et grunnsyn, men erkjennelse av et faktum. Jeg tror ikke vi vilde følt oss trygge om det blev avrustning idag f. eks. i Frankrike og Spania, eller i England. Hitler og Mussolini pønser på å underlegge sig først Vest-Europa, og så kommer turen til Sovjet — uten at vi kunde legge to pinder i kors. Det er et livsspørsmål for Sovjet idag å sette sig i forsvarsstand. Men da skal vi ikke legge veien åpen for dem som vil *overfalle Sovjet*. At Sovjet skal forsvare sig, det erkjenner vi. Da må vi også se på vår egen stilling. Vi betyr her ikke noget i militær henseende. Men økonomisk plikter vi å stille oss solidarisk.

I programmet er foreslått at vi skal arbeide for opprettelse av et vaktvern. Men det er ikke sagt at dette vaktvern bare skal ha politimessige oppgaver. Skal vi kunne føle oss trygge må vaktvernet være slik sammensatt at arbeiderklassen danner de virkelige kadrer — ikke de andre, ikke borgerskapet, ikke Leidangens folk. Det er arbeiderklassens beste sønner som skal gå inn i vaktvernet. Derfor er i forslaget nevnt befalsutdannelsen, at vi må fram til en ordning som kan sikre at rekrutteringen kan foregå fra de brede befolkningslag. Arbeiderungdommen må skaffe sig den utdanning som er nødvendig for å gå inn i vaktvernet som befal.

Vi er aldri gått inn for den *pasifistiske* linje. Grunnlaget for vår linje har vært å ha en sterk økonomisk organisasjon i ryggen for å forsvare våre interesser. Fagbevegelsen og hele den socialistiske arbeiderbevegelse er bygget på at man skal forsvare sig for å hevde sitt syn og sine interesser. Under de nuværende forhold opprettholder vi derfor den almindelige verneplikt og pålegger arbeiderungdommen å gå inn på moene, samtidig som vi sier at Norge trenger et vaktvern for å trygge sin frihet og selvstendighet.

På arbeidsprogrammet sist var det tatt med et punkt om at arbeiderne i tilfelle av et krigsutbrudd skulde opfordres til generalstreik og motstand mot krigen. Det er en riktig grunntanke. Men det er på de tre år skjedd så meget at det punkt ikke kan stå på et arbeidsprogram som tar sikte på den umiddelbare fremtid. En generalstreik mot krig, organisert ensidig av arbeiderne i de demokratiske land og ikke i de fascistiske land, vilde bli en streik ikke *mot krigen*, men en streik til

gagn for den fascistiske krig, for Mussolini. Vi må her handle ut fra de forhold vi lever under, søke å hindre reaksjonens videre fremtreden og sørge for at det er *arbeiderklassen* som marsjerer op og er den bestemmende.

Kamerater! Som jeg sa i innledningen, må vårt arbeidsprogram sees på bakgrunn av det prinsipielle program. Og arbeidsprogrammet må fylle vårt arbeide med socialistisk ånd; det skal gi uttrykk for kampglede, for kamphumør som skal rekke fram og føre nye begeistrede tilhengere til partiet, fra bøndenes, fra fiskernes og fra funksjonærenes rekker. Den krisepolitikk som er drevet, har ført til at bøndenes syn er endret; vi har fått en arbeider- og bondereisning som har gjort det ganske umulig for fascister å få nogen tilslutning i landdistriktene. Men den reisning må få sitt uttrykk gjennom *vårt parti*, en arbeider- og bondereisning som er sosialt preget og sosialt bevisst. I hvilken grad det skal lykkes avhenger ikke bare av vårt opplysningsarbeide, men av hele vår politikk. Og vi kan peke på gledelige resultater. Derfor knytter det sig så stor interesse til arbeidsprogrammet og de retningslinjer som derigjennem trekkes op. Den ildprøve vårt parti allerede har bestått og den utbygging det har fått, gir oss det sikre grunnlag for det fortsatte arbeide for partiets videre fremrykning mot maktovertagelsen og dermed også for grunnleggelsen av en socialistisk samfundsordning her i landet. (Bifall.)

Ordstyreren: Vi tar da en almindelig debatt om dagsordenens post 3: *Partiets politikk*, og post 4: *Arbeidsprogrammet*, punktene a, b, c og d, hvor det foreligger innstilling fra landsstyret i dagsordenen.

Landsstyrets innstilling til arbeidsprogram.

Under henvisning til Det norske Arbeiderpartis prinsipielle program og partiets og arbeiderregjeringens politikk oppstilles følgende arbeidsprogram:

Demokratiske rettigheter.

Det norske Arbeiderparti vil oprettholde og utvide alle folkets demokratiske rettigheter som organisasjonsfrihet, ytringsfrihet, pressefrihet, religions- og åndsfrihet og energisk motsette sig ethvert inngrep i disse rettigheter.

Stemmeretten må være almindelig, like og direkte for menn og kvinner og stemmeretts- og valgbarhetsalderen settes til 21 år slik at landets ungdom sikres innflytelse på den politiske utvikling.

Lettere adgang til grunnlovsforandringer. Folkestyret styrkes og utbygges til et gjennomført sosialt og økonomisk demokrati.

Rettsvesen.

Rettsvesenet skal hvile på et demokratisk grunnlag. Juryinstitusjonen oprettholdes. Utvidet adgang til fri retts hjelp for småkårsfolk. Strafferetten revideres efter sociale og demokratiske synspunkter. Straffens fullbyrdelse omlegges til å tjene humanitære og sosialt opdragende formål.

Undtagelseslovene mot arbeiderklassen opheves. Organisasjons- og forhandlingsrett for alle grupper av arbeidere og funksjonærer.

Folkeoplysningen.

Styrking og utbygging av folkeskolen som er den felles grunnskole for all videregående utdanning. Styrking av centraladministrasjonen for undervisningsvesenet med pedagogisk fagkyndig personale. Utvidet faglig og pedagogisk inspeksjon i skolen.

Staten overtar mest mulig av kommunenes skoleutgifter.

Utbygging av landsfolkeskolen så den kommer på høide med by-folkeskolen. I hele folkeskolen: utvidet skoletid, gode lokaler, tidsmessig inventar og undervisningsmateriell. Nedsettelse av maksimum for elevantallet i klassene. Aldersgrensen for lærerpersonalet senkes. Øket omsorg for den fysiske opfostring blandt barn og ungdom.

Det opprettes ungdoms- og folkehøiskoler særskilt høvelige for arbeiderungdom i by og bygd.

Offentlige daghjem og barnehager med spesialutdannet personale på de steder hvor behovet tilsier det.

Fritt skolemateriell og fri skolegang i alle skolearter.

Opholdsstipendier for elevene i alle folkeskolens overbygginger. Adgangen til høiere skoler, universitet og høiskoler gjøres lettere for arbeider- og bondeungdommen.

Effektiv utvikling av skolelægevesen, mentalhygiene, skoletannpleie og skolebespisning. Bedre omsorg for evnefattige og åndssvake.

Fremme av pedagogisk forskning.

Omlegging av undervisningsmetoden i retning av arbeidsskoleprinsippet.

Tilpassing av fagkrets og undervisningsstoff til elevenes utviklings-trin. Omlegging av undervisningsstoffet med sikte på innføring i samtidens arbeids- og samfundsliv og i vitenskapelig tankegang. Revisjon av historieundervisningen. Obligatorisk husstellundervisning i folkeskolen.

Nyordning av eksamener og avgangsprøver så de gir virkelig uttrykk for elevenes arbeide på skolen. Læreboker som høver til de nye arbeidsmåtene. Utbygging av skoleboksamlinger og lesestuer.

All lærerutdanning overtas av Staten. Samling av folkeskolelærerutdanningen ved større vel utstyrte lærerskoler med fullt kvalifiserte lærerkrefter i alle fag. Opprettelse av 2-årige studentklasser ved siden av de 4-årige klassene. Arbeide for opprettelse av en høiskole for lærere i de praktiske fag. Arbeide for bedre prøving ved optagelsen i lærerskolen. Utbygging av den praktiske og teoretiske pedagogiske opplæringen for lærerene i den høiere skole. Egne øvingsskoler tilknyttet lærerskolene og det pedagogiske seminar. Bedre utdanning for lærerne i yrkesskolene.

Folkebibliotekene støttes og innordnes som aktivt ledd i opplysningsarbeidet. Støtte til studiecirkler og forelesningsvirksomhet. Film og kringkasting utnyttes i folkeoplysningens tjeneste.

Almindelig økonomisk politikk.

Arbeiderpartiets økonomiske politikk går ut på å frigjøre den økonomiske virksomhet fra privatkapitalismens lenker ved å fremme samfundsmessig planøkonomi. Hele folket skaffes varig arbeide og arbeidets produktivitet høines. Gjennom en sterk og stadig økning av arbeidsmengden og nasjonalinntekten skapes grunnlaget for en jevn stigning i det arbeidende folks realinntekt og dermed høining av levefoten og folkevelferden.

Sterkere selvberging og utvikling av hjemmemarkedet. Industrienes og bedriftenes organisasjon og virke utvikles etter almennyttige og sociale hensyn. Den økonomiske virksomhet innordnes i en samfundsmessig økonomisk helhetsplan og under samfundets regulering og kontroll.

Effektiv prisregulering og priskontroll. Utbyttebegrensning og tvungen fondsoplegging i større bedrifter.

Planlegging og forskning.

Kartlegging og klassifisering av landets naturtilganger og forsterket teknisk vitenskapelig undersøkelses- og forskningsarbeide på alle næringslivets felter med sikte på en rasjonell utnyttelse av alle naturherligheter og arbeidsmuligheter.

Det utarbeides en nasjonal økonomisk generalplan av orienterende karakter over en lengere periode, herunder en landsplan for nydyrking og bureising, og en riksindustriplan og spesialplaner.

Finanspolitikk.

Arbeiderpartiet vil arbeide for at statsbudgettet overensstemmer med Statens voksende opgave og virksomhet på det økonomiske felt blir utvidet og omlagt i sterkere kapitaldannende retning. Statens økede kapitalbehov dekkes mest mulig ved direkte beskatning, som avpasses slik at den i første rekke rammer den passive kapital. Finansiering av rentable offentlige bedrifter og arbeider kan skje ved optagelse av lån.

Skattebyrden fordeles etter den økonomiske bæreevne og skattene gjøres mere progressive. Forhøiet arvebeskatning. Verdaukskatt innføres.

Det må gjennomføres en riktigere ligning. Strengere kontroll med selvangivelser og skarpere forholdsregler mot skattesnyteri.

Effektiv samfundsmessig ledelse og kontroll av landets bankvesen og av kapitalanbringelser. Norges Banks forretnings- og finansieringsvirksomhet utvides i den utstrekning hensynet til landest arbeidsliv tilsier.

Trygging av folkets sparemidler. Opprettelse av postsparebank med girovirksomhet.

Forsikringsvirksomheten overtas av det offentlige.

Det opprettes et finansråd, som tillegges den øverste ledelse av landets kredittvesen etter Stortingets og Regjeringens almindelige direktiver.

Rasjonell og kontrollert kredittutvidelse med anvendelse av det moderne bankvesens kredittskapende evne.

Gjeldsbyrden reduseres gjennom rentelettelser og effektive gjeldsoppgjør. Fortsatt arbeide for rentesenking.

Industri- og elektrisitetsutbygging.

Det settes i verk en omfattende og planmessig industrireising for å dekke behov som ikke tilfredsstillende dekkes av den nuværende industri og for å fremme en hurtig utvidelse av industrien. Opprettelse av statsbedrifter for utnyttelse av verdifulle arbeidsmuligheter og naturtilganger og løsning av større landsviktige industrielle opgaver. Støtte til private bedrifter og tiltak under samfundsmessig kontroll.

Staten fremmer fossekraftutbyggingen og sørger for en samfundsmessig elektrisitetsforsyning etter en helhetsplan. Anleggene skrives ned slik at kraften kan leveres til priser som konkurrerer med importert brensel og trygger en meget sterkt økende anvendelse av elektrisk energi så vel i industrien som i hus og hjem.

Effektiv finansiering av industrien ved lån til anlegg, drift og gjeldsoppgjør på rimelige vilkår og til billig rente.

Alle industrisaker samles i ett departement.

Jordbruk.

Landets naturherligheter som jord, skog, havn, jakt og fiske skal på trygge vilkår tilhøre det arbeidende norske folk.

Enkeltmannsbruket basert i det vesentlige på familiens arbeidskraft forblir grunnlaget for den norske jordbruksnæring. Brukernes eiendomsrett trygges. Større eiendommer med dyrkbar, men udyrket eller dårlig dyrket jord blir å overta av samfundet, hvor dette tilsies av almene hensyn, og overlates fortrinsvis jordløse arbeidere og småbrukere med for lite jord.

Bureisings- og nydyrkingsvirksomheten må utvides for å gi de arbeidsledige og i første rekke landsungdommen jord, arbeidsvilkår og livsmuligheter som jordbrukere. Fri og tilstrekkelig jord til bureisingsmenn og større bidrag til hus og opdyrking. Minst mulig gjeld ved starten og tilstrekkelig hjelp i de første vanskelige år. Revisjon av jordloven.

Eldre bruk med for lite jord utvides ved billige lån til kjøp av tilskottsjord og sidestilles med bureisingsbruk når det gjelder bidrag til nydyrking, redskaper og nødvendige uthus.

Lettere adgang til beite og skogsvirke for de små brukere. Rendriften trygges. Småbruk- og Boligbanken styrkes, så den kan yde billige bygge- og driftslån i den fornødne utstrekning. Driftskredittspørsmålet løses.

Fremme av samyrketiltak så vel i gårdsdriften som i kjøp og salg for å trygge lønnsomheten og utvikle bondenæringen på planøkonomisk grunnlag. Småbrukere og bønder som får bidrag eller billige lån, må være med i de samyrkelag som finnes i deres bygd, undtagen ved fritagelse i særlige tilfelle.

Best mulig faglig undervisning og utdanning av jordbrukerne og fremme av jordbrukets tekniske utvikling.

Fortsatt arbeide for å lette rentebyrden og gjennomføre en effektiv gjeldsregulering. Gjelden nedskrives til bruksverdien. Statens bidrag og lån ydes mot at eiendommen ikke pantsettes uten offentlig samtykke.

I hele sin økonomiske politikk vil partiet ha for øie å skape den kjøpekraft blandt industriarbeidere og jordbrukere som skal til for at de kan avta hverandres produkter.

Skogbruk.

(Innstillingen vedrørende dette punkt fremlegges særskilt.)

Fiskeriene.

Fiskerne søkes organisert i tilslutning til de bestående fylkesfiskerilag, som sammenslutes i Norges Fiskerlag. Organisasjonen gis nødvendig lovmessig beskyttelse. Fiskernes organisasjoner gis rett til å delta i forberedelsen av alle viktige saker som angår fiskerinæringen, og til å øve innflytelse på fordelingen av de midler Stortinget bevilger til støtte for fiskeriene.

Ved hjelp av statsstøtte må det overtas eller anlegges bedrifter for fremstilling av fiskeredskaper til rimelige priser.

Statsstøtte til organisering av agnomsetning for å skaffe fiskerne billig agn.

Organisering av oljeforsyningen gjennom lovbeskyttede andelslag eller om nødvendig ved statsmonopol for oljeomsetning.

For å sikre lønnsomheten organiseres eksportorganer som gis enerett til eksport av fisk og biprodukter av fisk.

Organisering av den innenlandske fiskeriomsetning med sikte på å avskaffe unødige fordyrelse av fiskevarene fra produsent til forbruker, og for å få øket innenlandsk forbruk av fiskeprodukter. Utvidelse av markeder gjennom handelsavtaler, og forsterket propaganda for bruk av fiskevarer.

Gjennom fiskernes organisasjoner må fiskerne ydes tilskudd til opprettelse av tilvirkerbedrifter av fiskevarer. Nødvendig ekspropriasjon av grunn og bruk må foretas. På steder hvor det finnes nødvendig, må det opprettes bedrifter til fordeling av fisk og fiskeprodukter.

Staten må opføre kjølelagere og fryserier i fiskevær og på centrale steder i fiskeridistriktene, og yde bidrag til islager på land og kjølerum i transportfartøier.

Statsbidrag til billige lån til anskaffelse av båter og fiskeredskaper. Fiskeribanken styrkes og utvides så den kan yde lån til innkjøp av fiskerfarkoster og redskaper i større utstrekning enn hittil.

Adgang for fiskerne til utdanning ved fagskoler i likhet med andre næringer. Socialforsikring for fiskerne og deres familier som for andre arbeidere.

Gjeldsnedskrivning for fiskerne etter samme linje som for jord-

brukere. Som vilkår for bidrag eller billige lån kreves medlemsskap i fiskerorganisasjoner, hvor dertil er anledning.

Jordløse fiskere må i størst mulig utstrekning skaffes dyrkbar jord og forsvarlig bureisingsbidrag, efter regler avpasset efter forholdene i kystdistriktene.

Økede bevilgninger til fortsatt utbygging av havneanlegg og fiskerihavner.

Energisk arbeide for internasjonal fredning av visse fiskebanker utenfor fiskegrensen.

Effektiv tråleropsyn.

Samferdselsmidlene.

Landets samferdselsmidler utbygges raskere enn hittil, og det etableres det best mulige samarbeide innen de forskjellige grener av kommunikasjonsvesenet. Den av Stortinget i 1929 vedtatte første byggebolk av den nasjonale veiplan, som går ut på å skaffe landet det nødvendigtste sammenhengende veinett, må gjennomføres i de nærmeste år. Riksveien gjennom Nord-Norge bygges ferdig hurtigst mulig. Større bevilgninger for at Sørlandsbanen og Nordlandsbanen kan bygges ferdig i den kortest mulige tid. Omfattende elektrisering av jernbaner. Utbygging av landets havneanlegg og bedre organisasjon av kystens dampskibsforbindelser.

Landets telefonvesen utvikles. Gjennomførelse av landsplanen for flyplasser og utbygging av flyhavner.

Kommunene.

Det kommunale selvstyre opprettholdes og trygges. Lovebestemmelser om tvangsadministrasjon av kommuner må opheves.

Skattetrykket i kommunene må lettes ved:

at arbeidslivet reises og holdes oppe,

at Staten efter hvert såvidt mulig overtar de samfundsmessige fellesopgaver så alle kommuner sikres en viss minimumsstandard av sociale og kulturelle goder,

en utjevning av skattetrykket i kommunene,

en hurtigere oprydning i kommunenes gjeldsforhold.

Socialpolitikk.

Utbygging av bestående og gjennomføring av nye trygdeordninger for å nå frem til en omfattende sosialtrygd for det norske folk.

Lov om arbeidsledighetstrygd, bygget på tilskudd fra Staten, kommunene, arbeidsgiverne og de trygdede, må snarest vedtas og settes ut i livet.

Alderstrygden gjennomføres Aldersgrensen for offentlige tjenstemenn senkes for å skaffe plass for ungdommen. Syketrygden utbygges. Utvidet ulykkestygd og arbeidervernlovgivning. Trygging av barn og ungdom. Rasjonalisert og mer human forsorgshjelp.

Innførelse av 40 timers normalarbeidsuke under hensyntagen til de internasjonale forhold.

Omfattende samfundsmessig forebyggende helsearbeide. Det må fra Statens side treffes foranstaltninger til bedring av boligforholdene i by og bygd og til fremme av samfundsgagnlig boligbygging, først og fremst ved ordning av boligkrediten, men også ved direkte støtte. Lov om kooperative byggeselskaper.

Edruelighetsarbeidet.

Det norske Arbeiderparti ser kampen mot drikkeondet som et ledd i arbeiderklassens frigjøringskamp. Ut fra dette syn må et effektivt opplysningsarbeide være det grunnleggende i bekjempelsen av drikkeondet.

Undervisningen i skolene i alkoholspørsmålet må omlegges og utvides til å omfatte årsakene til alkoholismen.

Loven om edruelighetsnevnder må endres slik at utgiftene ved alkoholistforsorgen helt bæres av Staten, som har alle inntekter av rusdrikksomsetningen, og loven må derefter straks settes i kraft.

Privatøkonomiske interesser i rusdrikktilvirkning og omsetning avvikes.

Det bevilges de nødvendige midler og gjennomføres en effektiv kontroll for skarp håndhevelse av edruelighetslovgivningen. Uforsonlig kamp mot smugling, gaucking og hjemmebrenning.

Kommunenes selvbestemmelsesrett i bevillingssaker oprettholdes. Adgang til bevilling av skjenkerettigheter for 3 år. Det åpnes adgang til å kreve at spørsmålet om bevilling til salg og skjenking av rusdrikk og rettighetenes antall avgjøres på grunnlag av forutgående kommunal folkeavstemning.

Handelspolitikk.

Utenrikshandelen styrkes og legges inn under samfundsmessig regulering og kontroll. Internasjonalt arbeide for beskyttelsestollens gradvise nedsettelse ved mellomfolkelige avtaler. Høi toll på virkelige luksusvarer.

Beskyttelse ydes til de næringsgrener som har naturlige betingelser i vårt land. Statsstøtte til organisering av omsetning, av eksport og eksportreklame. Importen reguleres. Dumpingartet import stanses.

Utenrikspolitikken og militærspørsmålet.

I utenrikspolitikken vil partiet støtte alle tiltak som kan bidra til varig fred og sann forståelse mellom folkene og til fredelig avgjørelse av alle stridsspørsmål mellom statene. Internasjonale traktater respekteres. I samsvar med den tanke som lå til grunn for dannelsen av Folkeforbundet, vil partiet arbeide for at forbundet går inn for avrustning og at den utvikles til en effektiv internasjonal rettsorganisasjon som kan løse mellomfolkelige tvister ved megling og voldgift. Norge må føre en politikk som tydelig fastslår landets nøytralitet og på dette grunnlag søke samarbeide med de øvrige nordiske land.

Det norske Arbeiderparti vil bekjempe enhver rustingspolitikk. Militærvesenet omlegges til vaktvern. Oppgaven i den kommende 3-års-

periode er å forberede denne omlegging bl. a. ved å innføre en befalsordning som sikrer at rekrutteringen til befalet kan foregå fra de brede befolkningslag.

Alle samfundsklasser må ha den samme adgang til å ta del i og sette sitt preg på militærvesenet, som derfor må bygge på almindelig verneplikt. Med sikte på de vanskeligheter en krig mellom andre land fører med sig, optas et energisk arbeide for å gjøre Norge mest mulig selvberget.

Partiet vil fortsatt arbeide for at de militære verksteder og fabrikker omlegges til sivil produksjon.

Tillegg til arbeidsprogrammet.

Som omdelt *særtrykk* forelå for landsmøtet en utredning, med forslag til program, i spørsmålet om a) Yrkesoplæring, b) Skogbruket.

Yrkesoplæring.

Landsstyret foreslo: Yrkesopplæringskomitéens forslag til tilføyelse i arbeidsprogrammet tiltres og settes som eget punkt i arbeidsprogrammet etter punktet om folkeoplysning, sålydende:

Ett års obligatorisk fortsettelsesskole for dem som ikke søker andre skoler. Fortsettelsesskolen forbereder for yrkesskolene og arbeidslivet, og gir grunnlag for yrkesveiledning.

Ett års obligatorisk yrkesskole med forberedende praktisk opplæring. Obligatorisk tilleggsundervisning i læretiden. Skolestellet bygges i alle yrker ut etter det prinsipp at alle utøvere kan gå gjennom dets laveste trin, og i linje slik at elever gjennom yrkesskoler og yrkesgymnasier kan nå frem til høiskolene.

Praktiske kurser for utlærte yrkesutøvere.

Kurser for utdanning av lærere. Utvikles til centralinstitutt for denne utdanning. Stipendier til søkning av høiere yrkesskoler, lærerkurser, og læreres studiereiser i utlandet.

Utgiftene ved yrkesskolestellet bæres av Staten. Administrasjonen samles i egen avdeling i Undervisningsdepartementet. Forbindelse med arbeidslivet ved fagopplæringsråd.

Videre utbygging av arbeidsformidling, yrkesveiledning og psykotekniske prøver. Opprettelse av kommunale ungdomsnevnder til å ta vare på ungdommens sociale interesser.

Praktiske kurser i størst mulig omfang. De utvikles til ledd i kommende skoleplan.

Lov om lærlingeforhold og yrkesskoler m. v., som instituerer og samordner alle tiltak for å trygge ungdommens opplæring og samfundsmessige interesser.

Skogbruk.

Den nedsatte skogbrukskomité hadde utarbeidet en lengere utredning som likeledes forelå i særtrykk. *Landsstyret* foreslo: Skogbrukskomitéens forslag til punkt om skogbruk i arbeidsprogrammet tiltres, sålydende:

For å øke skogens avkastning, gi skogsarbeiderne jevn og varig beskjeftigelse, og for å skaffe mer og bedre råstoff til treforedlingsindustrien, setter Staten sig i spissen for omfattende skogkulturarbeider gjennom grøfting, planting, såing, markberedning og renskningshugst.

Arbeidsledigheten i skogsbygdene bekjempes gjennom fremme av skogkulturarbeider, øket støtte til bureising og nydyrking, arbeide for mer planmessig utnyttelse av skogsproduktene (øket vedforbruk, tre-kull- og tjærebrenning), øket støtte til boligbygging, fremme av treforedling og annen industri i skogsdistriktene, og ved øket anleggsvirk-somhet på bygdene.

For å fremme et tidsmessig skogbruk og for å verne skogenes til-vekst gjennomføres tvungen forstlig blinking.

De store svingninger i tømmeravviklingen søkes motarbeidet.

Skogeiendommer som ikke drives i tilknytning til almindelig gårdsbruk, bør når almene hensyn tilsier det, overtas av Staten og legges under samfundsmessig forvaltning. Almenningsystemet utvides og utbygges, slik at i bygder med tilstrekkelig skog sikres alle gårdsbruk trevirke til husbehov. I privatskogen fremmes samdrift og samyrke.

Oslo Arbeidersamfunds endringsforslag.

Videre var omdelt på plassene følgende innsendte forslag fra *Oslo Arbeidersamfund* til endringer i arbeidsprogrammet:

Demokratiske rettigheter.

Første punktum foreslåes sålydende:

Det norske Arbeiderparti vil oprettholde og utvide alle *det arbeidende* folks demokratiske rettigheter som organisasjonsfrihet, ytrings-frihet, pressefrihet, religions- og åndsfrihet og energisk motsette sig ethvert inngrep i disse rettigheter.

Siste punkt sålydende:

Folkestyret styrkes ved at det arbeidende folks innflytelse i det økonomiske liv utbygges med sikte på sosialisering og økonomisk demo-kрати.

Almindelig økonomisk politikk.

Første setning foreslåes sålydende:

Arbeiderpartiets økonomiske politikk går ut på å frigjøre den øko-nomiske virksomhet fra privatkapitalismens lenker ved å fremme sam-fundsmessig planøkonomi og sosialisering av den økonomiske virk-somhet.

Finanspolitikk.

Punktet om bankvesenet foreslåes sålydende:

Forretningsbankene og forsikringsbankene overtas av det offentlige. Norges Bank omdannes til en virkelig samfundøkonomisk nasjonal-bank. Bankenes forretnings- og finansvirksomhet ledes under hensyn-tagen til landets arbeidsliv.

Industri og elektrisitetsutbygging.

Foreslåes følgende tilføielse til slutt:

Arbeiderkontroll i offentlige og private bedrifter.

Handelspolitikk

Første punkt foreslåes sålydende:

Utenrikshandelen styrkes og legges inn under samfundsmessig regulering og kontroll *med sikte på statsmonopol for utenrikshandelen. fremme av det internasjonale varebytte på grunnlag av mest mulig plan og gjensidighet i utveksling av varer og tjenester.*

Videre foreslåes for landsstyret at det fremlegges for landsmøtet *forslag som tar sikte på at*

hvalfangsten underlegges offentlig kontroll med finansiering, utvidelse, fangst og omsetning,

det opprettes i tilslutning til Handelsdepartementet et kontrollorgan for skibsfarten. Dette må kunne øve bestemmende innflytelse på nybygging av skib,

det skapes effektiv beskyttelse av samvirkehandelen.

Det *foreslåes* for partiets landsstyre at det gjøres tiltak til å få reist en økonomisk småbrukerorganisasjon som skal danne grunnlaget for småbrukernes overtagelse og kontroll av produksjon og omsetning gjennom økonomisk samvirke.

Slike småbrukerorganisasjoner bør tillegges rettigheter av samme art som de som tillegges fiskerorganisasjonene og industriarbeiderorganisasjonene.

Den almindelige debatt.

Sigv. Strømme, Nord-Trøndelag: Det er forskjellige ting som gjør at jeg ikke kan la være å gripe ordet efter de to innledningsforedrag. I det distrikt jeg kommer fra er det uro omkring det nye arbeidsprogramms utformning. Man nærer frykt for at det skal bli en kursendring. Og jeg er blitt bestyrket i den antagelse ved det som her er sagt.

Jeg mener at hele arbeidsprogrammet er vassent når det gjelder militærspørsmålet. Det tales om avrusting en gang i den blå fremtid, og man snakker om å «demokratisere» militærvesenet. Har man ikke tenkt over hvad militærvesenet betyr rent psykologisk? Den militaristiske ånd følger sine egne lover. I 1914 så man at arbeiderorganisasjonene, som da stod sterke i sin absolutte opposisjon mot militærvesenet og dets utskielser, sviktet i det avgjørende øieblikk. Trotski skilder i «Mitt liv» med bitter sarkasme hvordan gamle antimilitarister i Frankrike skiftet livssyn på en natt. Den européiske ungdom gikk inn i krigen i idealistisk tro på at det skulde bli den *siste* krig, og at innsatsen var de små nasjoners eksistens. De høstet triste erfaringer. Nu søkes atter de små nasjoner lokket inn i en hekседans, fordi — som det heter — krigen mot diktaturet er en krig for folkefriheten og demokratiet. Det kan føre til nye og bitre resultater for de små nasjoner. For vi har ingen garanti mot at det internasjonale militærvesen skal bli brukt til fordel for de store land, til *skade* for de små folks interesser.

Jeg vil henstille til landsmøtet at det blir stående ved de klare prinsipper som det forrige arbeidsprogram inneholdt. Det kan også, mener jeg, gi plass for den nye situasjon: Vårt medlemsskap i Folkeforbundet, og for den orientering som dette nødvendiggjør.

Håkon Meyer, Oslo: Når det gjelder utenrikspolitikken og den ubetingede svingning i militærspørsmålet som det nye i programmet gir uttrykk for, tror jeg ikke det er for meget sagt at svingningen i militærspørsmålet idag langt mer får sin motivering i medlemsskapet i Folkeforbundet enn den finnes begrunnet i den øieblikkelige politiske situasjon i Norge.

Spørsmålet om vårt medlemsskap i Folkenes Forbund ser jeg som et spørsmål om arbeiderbevegelsens stilling her i landet til den kommende krig. Krigen som henger over Europa er så å si akutt; det er i høiden bare et tidsspørsmål når den bryter ut for alvor. Det finnes idag ikke nogen krefter av betydning som kan hindre denne utvikling. Ut fra det er det jeg tar min stilling.

Tranmæl hevdet at nettopp dette medlemsskap forpliktet oss til å se anderledes på militærspørsmålet enn tidligere, og at vi måtte yde vår innsats med hvad vi også militært kunde by av motstand overfor en fiendtlig aksjon mot Sovjet. Mange ser det slik at i en krig mellom de fascistiske land og Sovjet og de demokratiske stater vil *diktaturet* komme til å seire, og at vår oppgave skulde bli anvist derav. Overfor denne situasjon: at krigen kommer i løpet av ganske få år, og at den kommer *uansett* Folkeforbundet, som ikke har kunnet gripe effektivt inn, — en krig hvor de små stater ikke er noget annet enn brikker i de kapitalistiske stormakters spill — mener jeg at det må være Norges oppgave å *trekke sig ut* av Folkeforbundet og innstille sig på ubetinget å oprettholde sin militære nøytralitet, uansett hvilke ydmykelser det skal koste.

Innad har vi spørsmålet om hvad det kan bli med det vaktvern som mange i vårt parti frykter som et senere grunnlag for en fascistisk garde. Jeg er ikke mer pasifist enn at jeg er med på en vebnet organisasjon, utgått mest mulig fra våre organisasjoner og knyttet mest mulig til arbeiderklassen. Men overfor Folkeforbundet og de forpliktelser vi der eventuelt påtar oss, stiller det sig anderledes. Hvor lenge og hvor langt skal Regjeringen i vårt lille land oprettholde de traktatmessige forpliktelser som følger av at vi står der? Kan vi stå som medlemmer og enda trekke oss tilbake når det røiner på? Jeg går ut fra at svaret vil bli det at vi må ta de forpliktelser som i krigstilfelle følger av at vi står der. Fordi jeg mener at det ikke er en oppgave for et arbeiderstyrt Norge å være et nogenlunde effektivt ledd på en slik front, men at vi skal holde oss nøytrale ved alle midler, ser jeg det som en vesentlig ting for vårt land å befri sig for medlemsskapet i Folkeforbundet og ikke fortsatt være en brikke i det stormaktsspill som der drives.

Tranmæl sa at parolen om generalstreik var ubrukelig. Jeg ser ikke slik på det at situasjonen i vårt eget land har forandret sig i den grad at det skulde være nødvendig å foreta denne så skjebnesvangre svingning også på *dette* område. Det vil være riktig her å oprettholde den

stilling vi før har tatt, og jeg vil opta forslag om det, i tilslutning til det forslag som foreligger fra Oslo Arbeidersamfund, hvor det videre under samme punkt slåes fast at vi går inn for *Norges uttreden av Folkeforbundet*.

Den sterke parlamentariske innstilling som har preget vårt partis program og taktikk i de siste årene, har flyttet interessen over på den parlamentariske kamp plass og skjøvet selve den økonomiske maktkamp, hvor arbeiderbevegelsens organisasjoner tar effektiv del, i bakgrunnen. Overfor denne utvikling hevder vi i forslaget fra Oslo Arbeidersamfund at det er først og fremst gjennom aktiviseringen av fagbevegelsen, av arbeiderklassen nedenfra, hånd i hånd med utnyttelsen av den økonomiske makt, at vi bygger op de samfundsmessige og forfatningsmessige organer som fører den *reelle makt* over i arbeiderklassens hender. Vi har derfor søkt å bygge inn noen punkter i arbeidsprogrammet som tar sikte på utnyttelsen av vår organisatoriske og økonomiske stilling til videregående sosialistiske fremstøt og vi akter å opta forslag herom når vi kommer til de enkelte punkter av programmet.

Ole Colbjørnsen, Oslo: Partiets og regjeringens økonomiske politikk har stått sin prøve i praksis. Man vil huske debattene som gikk forut for vedtagelsen av arbeidsprogrammet på landsmøtet i 1933. Det var dem som nærret de største betenkeligheter. Håkon Meyer fortalte at programmet var riv-ruskende galt — det var «saklig uryddig» og «taktisk forfeilet». Det er godtgjort at arbeidsprogrammet av 1933 og det stortingsprogram som var basert på det, har samlet arbeiderklassen som intet annet og fenget dypt nede i folket, fordi det var bygget på *realiteter*. Året etter fikk vi kommunevalgkampen, som blev ført vesentlig på samme grunnlag som stortingsvalgkampen. Når arbeiderbevegelsen idag står samlet så sterkt og står umiddelbart foran maktovertagelsen, er det et resultat nettop av vår aktive politikk og de kamper som er ført — de seire vi har høstet ved begge valg. Vi kan derfor være rolige overfor de betenkeligheter som nu atter reises fra den kant.

Vi har hatt et års arbeiderregjering. Dens politikk og tiltak på de forskjelligste felter har vært en vesentlig årsak til den sterke stilling vi idag inntar. Særlig i den siste tid er kommet en rekke nye og viktige forslag, som er tenkt behandlet i år — jeg nevner bl. a. reisningen av skibsbyggingsindustrien, med vidstrakte garantier, og opprettelsen av en Statens industribank. Man har opnådd en likevekt næringene imellem. De økonomiske utsikter for den nærmeste fremtid stiller sig overhodet meget bra. Hvis jeg skulde kritisere Regjeringen, måtte det være fordi den kanskje på de øvrige felter ikke har vært fullt så dristig som ønskelig kunde være. Jeg vil nevne et enkelt felt: *besettelsen av komitéer og utnevnelser av styrer*. Vi er meget dårlig representert i viktige forberedende komitéer. Ta f. eks. det handelspolitiske kriseråd; den liberale innstilling dominerer fremdeles, og det leveres saklige «utredninger» som det etterpå er vanskelig å plukke fra hinannen. På samme måte med Norges Banks direksjon. Jeg vil fremsette følgende forslag:

I økonomiske og politiske nøkkelstillinger må partiet planmessig

sette inn pålitelige og saklig kvalifiserte partifeller. I komitéer og styrever av betydning må partiet så langt råd er sikre sig flertall av kvalifiserte partimedlemmer. —

Vi har fra Tyskland og andre land oplevd smertelige erfaringer også på dette område, som skulde gi oss noget å lære. Hvis det ikke blir en forandring, vil det bli umulig å gjennomføre noget her i landet før vi har fått overbevist høire og venstre om nødvendigheten av det. Og det kan vi ikke få gjort. Derfor må disse instanser bemannes med våre egne folk. Det er det som ligger i forslaget.

Hvad angår *arbeidsprogrammet* forutsetter jeg at de enkelte punkter vil bli debattert nærmere imorgen. I forslaget fra Oslo Arbeidersamfund er det blandet om hinannen både likt og ulikt. Det er bra ting i forslaget, men også ting jeg ikke kan anbefale. I utkastet fra den store programkomité som centralstyret nedsatte, var det bl. a. foreslått et punkt om at Norges Bank omdannes til en virkelig samfundsøkonomisk nasjonalbank. Dette er tatt op i Arbeidersamfundets forslag, og jeg vil anbefale landsmøtet at det vedtar det. Med hensyn til de praktiske former for sosialisering og arbeiderkontroll er Meyer inne på den gamle syndikalistiske fabrikkbesettelseslinje. Vi kan imidlertid ikke drive socialistisk politikk på den måten; vi må benytte mere praktiske former. Og da kommer vi ikke utenom statsdrift og statsmonopoler som en overgang.

Når det gjelder stillingen til Folkeforbundet og militær- eller forsværsspørsmålet hadde jeg gjerne sett at vi hadde kunnet gå betydelig lenger i å tilpasse vårt program efter den *aktuelle situasjon*. Meyers program vil, om det skulde vedtas og gjennomføres, bli et ønskeprogram for Mussolini eller Hitler ved å gjøre Folkeforbundet i enhver henseende illusorisk. Skal vi kunne hjelpe Sovjet, må vi sandelig også kunne hjelpe oss selv; *det klarer sig nok*. Jeg er enig med Scheflo når han stiller det spørsmål om det er noget socialistisk prinsipp dette å la sig simpelthen slakte ned av fascistene.

Under arbeidet i den store programkomité var vi inne på å få frem det vi kunde tenke å *gjennomføre* i den kommende 3-årsperiode, hvis vi fikk flertall, og jeg vil opta det punkt som her blev utformet — som *tillegg* til arbeidsprogrammet. Det lyder:

Får Arbeiderpartiet flertall ved høstens valg, vil partiet i den første treårsperiode — i samarbeide med alle byggende fremskrittsskrefter i samfundet — sette folkets og Statens samlede kraft inn på løsningsen av den opgave å reise og organisere arbeidslivet slik at hele folket kan komme i lønnsomt og produktivt arbeide. Anstrengelsene må særlig konsentreres om en sterk utvidelse i industrien og jordbruket og i anleggsarbeider og boligbygging. Jernsaken og skibsbyggingssaken løses. Planmessig og utvidet elektrisitetsutbygging. Tempoet i veibyggingen, jernbanebyggingen og elektriseringen av jernbanene økes sterkt. Utenrikshandelen bringes inn under samfundsmessig regulering og kontroll.

Statens andel av industrien økes vesentlig gjennom reising av samfundsmessige nye bedrifter. Statsovertagelse av bestående bedrifter skjer i første rekke i de tilfelle hvor det er nødvendig for å holde arbeidet i

gang, og fortrinnsvis ved minnelig overdragelse, innkjøp av aktier eller kjøp ved auksjon. De private bedrifter må etter hvert bli innpasset i en større planmessig sammenheng og i en sterkere organisasjon under en utvidet samfundsmessig regulering og kontroll.

Utvidet bankkontroll. Statens og banksystemets finanskraft utnyttes effektivt og planmessig til finansiering av arbeidsreisningen på en slik måte at det ikke oppstår fare for nogen samfundsskadelig inflasjon.

Kjøpekraft og lønninger må etter hvert økes slik at den økende vareproduksjon blir sikret avsetning. Bønderne og fiskerne trygges priser og avsetningsforhold som garanteres et rimelig arbeidsutbytte.

Folkets velferd og den individuelle trygghet garanteres ved at Staten virkeliggjør retten til arbeide for alle som vil og kan arbeide, og bygger ut sosialtrygden slik at alle som ikke kan eller ikke bør arbeide, er trygget forsvarlige livskår.

Efter utløpet av de tre år skal folket i valg avgjøre om dette økonomiske reisingarbeide og nasjonale og folkelige frigjørelsesarbeide skal fortsette og utvikles videre i retning av sterkere praktisk sosialisering og utvidet økonomisk folkestyre. —

Jeg tror at dette tillegg taler for sig selv. Jeg er også av den opfatning at ved det arbeidsprogram som for øvrig er forelagt og etter valgprogrammet som det er skissert, skulde vi både nå frem og ikke risikere nogen ubehagelige overraskelser når — og om — vi får flertall. Det er her ikke tatt med for meget og ikke for lite; det gir en god lede-tråd for praktisk socialistisk politikk i Norge, med vekten lagt på *arbeidsreisningen, sosialiseringen, bankkontrollen, trygging av arbeidet og arbeidsutbyttet og folkestyret.*

Ordstyreren refererte følgende forslag av H. Meyer under posten Utenrikspolitikken og militærspørsmålet:

I utenrikspolitikken vil partiet støtte alle tiltak som kan bidra til varig fred og samforståelse mellom folkene og til fredelig avgjørelse av alle stridsspørsmål mellom statene.

Norge utmeldes av Folkeforbundet.

Avrustning. Vaktvern som bare har politimeslige oppgaver. Innførelse av en befalsordning som sikrer at rekrutteringen til befalet kan foregå fra de brede befolkningslag.

Med sikte på de vanskeligheter en krig mellom andre land fører med sig, optas et energisk arbeide for å gjøre Norge mest mulig selvberget. De militære verksteder og fabrikker omlegges til civil produksjon.

Det norske Arbeiderparti ser i den internasjonalt organiserte arbeiderklassens vilje til fred den eneste effektive garanti mot en krig, og vil derfor i tilfelle av at Norge søkes trukket inn i en krig, opfordre arbeiderne til generalstreik og motstand mot krigen i enhver form. —

Ordstyreren anmodet samtidig redaksjonskomitéens medlemmer om å møte i forværelset i pausen.

Gunnar Braathen: Når bevegelsen er kommet inn i den sterke organisasjonsmessige og politiske stilling den idag inntar, er det gitt at mange problemer må fortone sig noget anderledes enn de gjorde da

vi stod som et forholdsvis lite opposisjonsparti. Det som er skjedd er at arbeiderklassen er kommet frem til det tidspunkt da vi er nødt til å ta det fulle ansvar for hele vår politikk og alle våre gjerninger. På den bakgrunn må landsmøtet se på den økonomiske politikk som er ført i den siste periode og ta opp det arbeidsprogram som skal være vårt arbeidsgrunnlag i tiden fremover.

Jeg vil spesielt berøre et par ting i den almindelige debatt. Det første gjelder arbeiderregjeringens og partiets økonomiske politikk på *landsbygden*, og den krisepolitikk som er ført for å skape større lønnsomhet innenfor jordbruksnæringen. Vi som representerer Hedmark fylke, har sendt inn et par forslag til arbeidsprogrammet. Vi vil ikke ta dem opp her nå; kanskje det kan foreligge en ny og bedre utformning av forslagene til imorgen. Jeg mener at den førte krisepolitikk generelt sett har vært nødvendig. Men det er i agitasjonen og forskjellige uttalelser gitt uttrykk for at støtten til jordbruksnæringen er kommet småbrukerne til gode. Det er lyktes oss i ly av den førte støttepolitikk å bygge opp en faglig organisasjon av jordbrukets arbeidere; uten denne partiets positive linje vilde vi ikke fått dette gjennombrudd i vårt fylke, og det vilde vel da heller ikke vært mulig i andre distrikter av landet. Parallelt med den økonomiske politikk som føres av partiet og Regjeringen må vi gjennom vår organisasjonsvirksomhet søke å legge tingene til rette slik at den virkelige arbeiderklasse i full utstrekning kan nyte godt av den støtte som gis næringene. Storbønderne har fått sin støtte gjennom øket melkepris og øket korntrygd. Vi har ad organisasjonens vei søkt å *dele* så meget med bønderne her som vi har ment det å være praktisk politikk, gjennom de tariffer vi har fått opprettet. Men det er jo ikke blitt så mange millioner nettop.

Jeg vil peke på her overfor landsmøtet at småbrukerne på flatbygdene ennå ikke har sett noget til den økede statsstøtte som er gitt bondenæringen. Vi må selvsagt legge an på å få en endring i dette; man er inne på det i programmet hvor det bl. a. reises krav om en ordning av driftskredittsspørsmålet. Men småbrukerne må få effektive kompensasjoner. Dette er nærmere behandlet i vårt innsendte forslag. Det er nødvendig at foranstaltningene for å bedre jordbrukets lønnsomhet også tar sikte på å heve småbrukernes og landarbeidernes levestandard. Og vi sier at om nødvendig må de sikres Statens støtte når det gjelder deres lønns- og arbeidsvilkår. Med hensyn til posten om *skogbruket* mangler den positive bestemmelser som sier at støtten skal ha til hensikt å forhøye skogsarbeidernes lønns- og levestandard i det hele. Og det må jo være utgangspunktet hos oss når det gjelder støtten til skogsbygdene: at befolkningen der — selv om det først blir etter neste stortingsvalg — kan ha tanke om å nyte godt av den aktive krise- og prispolitikk og reisingen av produksjonslivet.

C. Bonnevie: Vi har ingen tro på og tillit til at *krisen* kan løses endelig og effektivt ved tiltak på det bestående samfunns grunn. Vi er på det rene med at selv hvor det gjelder det dagsaktuelle — og begrensede — spørsmål om bekjempelsen av krisen, er det vanskelig å komme utenom en løsning etter socialistiske retningslinjer. I Arbeiderpartiets kriseplan av 1934 uttales det således: «Nogen løsning av

den kapitalistiske krise er ikke mulig før arbeiderklassen har erobret den hele og fulle politiske makt. Det private initiativ har utspilt sin rolle, det kapitalistiske system er kommet til slutten av det tidsavsnitt i historien som det skulde prege.» Dette er ord som også forplikter. Et parti som stiller sig så skeptisk til avhjelp av krisen på det borgerlige samfunds grunn, kan selvsagt, så lenge det ikke har flertall, forsøke en *delvis* avhjelp av krisen på dette vis. Men det kan vanskelig undlate samtidig å forberede den mer omfattende avhjelp av krisen på socialistisk grunn. Og her hadde jeg trodd og håpet at partiet, med en gruppe i Stortinget på 69 mann, iallfall vilde ha søkt å *forberede* noget av det socialistiske i løsningen av spørsmålene, ved å gå inn for det økonomiske demokrati og bedriftskontroll og de spørsmål som henger sammen hermed og som jeg personlig — efter fattig evne — har arbeidet med i mange år.

Det blev sagt av Tranmæl at det ikke er delte meninger om bedriftskontrollen og sosialiseringen, og at hele vårt program åndet av vilje til å gjennomføre den. Ja, det er sant. Men det er også sant at på grunn av kriseforliket har det vært en slags hvilepause når det gjelder disse ting. En utredning av disse spørsmål, med plass for arbeiderne i ledelsen og begrensning av kapitalutbyttet, kunde det dog ha vært mulig å forberede dels med støtte av venstre i Stortinget, dels av bondepartiet. Men det er allikevel ikke grunn til å se så pessimistisk på det. Det er jo nedsatt en komité av fagorganisasjonen til å undersøke og bearbeide saken, og Oslo Arbeidersamfunds forslag inneholder også ting som peker hen på et forsterket arbeide på dette felt. Jeg henviser videre til hvad det nettop blev uttalt av Ole Colbjørnsen. Selv om noget er forsømt, er det vilje og initiativ til stede, og jeg tror at partiet ikke vil la dette centrale spørsmål falle.

I posten om *utenrikspolitikken og militærspørsmålet* står det i programforslaget at Norge må «føre en politikk som tydelig fastslår landets nøytralitet», og at vi på dette grunnlag søker samarbeide med de øvrige nordiske land. Men Tranmæl sa idag noget som gikk langt videre, når han understreket at vi måtte stå last og brast med de andre folk som hadde de samme interesser som oss. Jeg er helt enig med ham i det. Skulde programmet gi uttrykk for det som Tranmæl la i det, måtte det imidlertid gis en *tilføielse*; den vil kanskje bli utformet siden. Jeg har hevdet tidligere at vi måtte gjennomføre avrustingen under hensyntagen til de mellomfolkelige forhold, og jeg fikk høre vondt for det. Det er min opfatning fremdeles at samtidig som vi vil ophør av de nasjonale rustninger og samtidig som vi sier at en militær nøytralitetsvakt er nødvendig, kan vi ikke stille oss utenfor samarbeidet med de andre om å slå krigsforbryterne tilbake. Det er forhold hvor man ikke kan nøie sig med å stille sig som tilskuere. Vi må som medlem av Folkeforbundet være med på *felles trygd og forsvar mot krigsforbrytelse*. Og den tankegang innebærer langt større garanti for de små stater enn den gamle nøytralitet.

Gitta Jønsson, Troms: Vi hørte det lidenskapelige innlegg som Tranmæl og delvis Meyer bragte inn i debatten om vårt militærprogram. Jeg er antimilitarist; det er de fleste kvinner. Men den beste ga-

ranti vi har for å holde Norge utenfor krigen — for at vi kan gjøre noget for freden for oss og andre — er at arbeiderklassen har en sterk stilling, og at den *arbeiderregjering* vi har, også har dette. Det er det vi skal sikre til høsten. Når vi har styrket vår stilling, vil vi kunne ta op militærprogrammet på ny og få det mer tilfredsstillende.

Å bestemme *idag* hvordan det vaktvern skal se ut, er ikke mulig. Vi bør derfor ikke snakke mer enn nødvendig er om vår avrustningspolitikk og om militærvesenet i valgkampen, men arbeide for å underbygge vår klasses stilling. Det forsvar vi kan yde militært er ikke rart; vi kan allikevel yde Sovjet-Russland tjenester, som vi før har gjort. Hvad de *økonomiske forhold* angår har Arbeiderregjeringen gjort meget på mange måter, og jeg tror at med det nye arbeidsprogram vil vi kunne gjøre det adskillig leveligere når valget er holdt, for å bringe oss nærmere et rettferdigere samfund. Men om *militærspørsmålet* bør vi snakke minst mulig.

Før pausen blev det av *ordstyreren* referert et hilsningstelegram til landsmøtet fra Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbunds delegasjon til Sovjet-Samveldet, avsendt fra Moskva.

Møtet blev satt på ny klokken 20 med *Olav Hindahl* som ordstyrer.

Eyvin Dahl, Stavanger: Det er ingen tvil om at det brygger op til ny krig i Europa. Mussolinis seier i Etiopia er et varsel til arbeiderklassen i alle land. Den har gitt fascismen øket vind i seilene. Det er vel og bra nok å støtte op om Folkeforbundet i det stille håp at til tross for alt skal det kunne gjøre noget for freden. Men jeg er temmelig sikker på at det ikke kan gjøre annet enn å *forhale* krigen. Men krigen vil allikevel komme.

Sovjet har ført en storstilet fredspolitik og gått så langt som til å gå inn for Folkeforbundet. Siden da er jeg blitt en ivrig tilhenger av dette, og akter å være det så lenge Sovjet finner det opportunt for sitt vedkommende å stå der. Jeg ser det slik at i det avgjørende øieblikk vil den internasjonale kapitalistklasse utøve sitt press på de kapitalistiske regjeringer og få disse til å stille sig mot Sovjet, likegyldig om vedkommende land har en ikke-angrepspakt med Sovjet-Samveldet eller ikke. Hitlers besettelse av Rhinlands-sonen må sees som en direkte provokasjon overfor Frankrike; han vil videre omdanne Folkeforbundet til det det var før Sovjet-Samveldet trådte inn. Det norske Arbeiderparti har så sterk sympati for våre russiske kamerater at i en krig mot dem vil vi vite å finne vår plass mot de imperialistiske stormakter, og vi vil måtte støtte Sovjet-Samveldet med alle maktmidler som står til rådighet — eventuelt også militært, hvis vi har regjeringsmakten. I et slikt øieblikk å bevare «nøitraliteten for enhver pris» vilde være det samme som å *forråde* våre russiske kamerater. Og det er noget vi ikke gjør.

Hvis man kunde få de øvrige nordiske land med i en slik fellesoptreden som Tranmæl talte om, kunde det tales om nordisk samarbeide. Men i Stavanger kan man ikke frigjøre sig for et forstemt inntrykk av at det svenske og danske socialdemokrati for enhver pris vil holde sig *nøitral* i en slik situasjon. Og vi anser det farlig for Norge

å bli trukket inn i en slik nøytralitetspolitikk som Sovjet-Samveldet for sin del vilde utlegge som et angrep, og med rette. Arbeiderungdommen i Stavanger vil derfor ha setningen om nøytralitet sløifet. Men hvis landsstyret med begrepet nøytralitet mener det samme som Tranmæl, at vi skal ta aktivt parti for Sovjet-Samveldet, er vi enig og vil da ikke ta op noget sådant forslag.

Med hensyn til vaktvernet er jeg helt ut enig med Tranmæl i det spørsmål. Men det er ikke så tydelig uttrykt i innstillingen som det burde være. Vi bør skape en arbeiderklassens hær, et vaktvern som for oss er det samme som et arbeidervern, en rød armé. Og da er jeg blodrød militarist. Konsekvensen må da være at vi må føre en effektiv oprustingspolitikk. Denne omlegging må ikke bare «forberedes», men virkeliggjøres så hurtig som mulig, ikke minst med sikte på å befeste vårt eventuelle flertall.

Jeg vil med den motivering jeg her har gitt fremsette følgende forslag under militærposten:

Første avsnitt bibeholdes uforandret. Resten av utkastet foreslås omredigert, så det kommer til å lyde slik:

Det norske Arbeiderparti vil bekjempe enhver rustningspolitikk. Militærvesenet omlegges til vaktvern, med en befalsordning som sikrer at rekrutteringen til befalet foregår fra det brede befolkningslag. Inn-til omlegningen er gjennomført, må *alle* samfundsklasser ha samme adgang til å ta del i og sette sitt preg på militærvesenet, både som befal og menig.

Med sikte på de vanskeligheter en krig mellom andre land fører med sig, optas et energisk arbeide for å gjøre Norge mest mulig selvberget.

Bortsett fra den nødvendige produksjon av militære effekter for vaktvernets behov, vil partiet fortsatt arbeide for at de militære verksteder og fabrikker omlegges til civil produksjon.

Ordstyreren refererte følgende forslag fra C. Bonnevie under samme post:

Første avsnitt, siste punktum, foreslås gitt følgende ordlyd:

Norge må, og under hensyntagen til hvor lite vi betyr militært, føre en politikk som tydelig fastslår vår nøytralitet under stormaktenes interessekonflikter, samtidig med at vi støtter kulturnasjonenes solidariske samhold overfor krigsforbrytelse og folkerettsbrudd. På dette grunnlag må vi søke samarbeide med de andre nordiske land.

Fr. Haslund: Krisepolitikken har to sider. Kriseprogrammets dagsaktuelle krav har seiret, og om dette er det neppe nødvendig å si så meget. Men det er ikke enhver krisepolitikk som er av *socialistisk art*. Den krisepolitikk vårt parti har ført, har tatt sikte på å forandre selve den nuværende samfundsstruktur, og det er den praktiske tilrettelegging av arbeidet for å komme videre i det socialistiske oppbyggingsarbeidet som har fenget blandt ungdommen i første rekke.

Tiden har vist at de betenkeligheter mange hadde — deriblandt også jeg — for at arbeidsprogrammet vilde komme til å henge i luften, var feil; programmet er forlengst brutt igjennom og har faktisk aktivi-

sert et helt folk, slik at vi er nær ved gjennombruddet. Jeg tror derfor at ingen for alvor kan tenke sig å bringe partiet tilbake til der vi stod foran forrige landsmøte

Gunnar Sand var i sin hilsningstale inne på om at der overhodet skulde rettes nogen kritikk fra ungdommens side, måtte det være dette at vår positive innsats for å fremme denne politikk ikke var tilstrekkelig skarp. Regjeringens representant sa etterpå noget i den retning at om der skortet på evnen, var det iallfall ikke mangel på *vilje*. Jeg tror også at de som er satt inn i de viktigste tillitsposter har vilje til å gjennomføre programmet. Men under gjennomførelsen vil man ganske naturlig støte på vanskeligheter av alle slag. Og da vil en følelse av at massene står bak dem i den kraftige politikk være av den aller største verdi. Jeg mener også at når folket har en så enestående tillit til regjeringens politikk og til partiet, er det fordi det slett ikke er redd for det nye. Derfor kan vi trygt føre en kraftigere politikk enn det av forsiktighetshensyn kanskje har vært gjort. I Sverige har regjeringen ført en kraftig hånd også når det har gjaldt å sette de dyktigste innen partiet og bevegelsen inn i forskjellige ombud. Det kreves mot og dristighet — som Tranmæl sa — på grunnlag av det program som er forelagt dette landsmøte, og som vil bli vedtatt her med kjempemessig flertall. Det redskap parlamentarismen idag betyr nettop for å radikaliserer massene må vi utnytte så langt det overhodet står i vår makt.

Ordstyreren: Det kommer stadig inn forslag, så redaksjonskomiteén blir nok ikke arbeidsløs. Jeg referer følgende forslag fremsatt av *Gunnar Braathen*:

Under posten *Skogbruket* tilføies:

Foranstaltninger til bedring av skogbrukets drift og lønnsomhet må ta sikte på å øke skogsarbeidernes lønns- og arbeidsforhold. —

Ad avsnittet *Jordbruket*.

Det opnevnes en spesialkomité for nærmere å utrede partiets jordbrukspolitikk. Denne utredning blir å behandle og avgjøre av landsstyret. —

Halvdan Koht: Jeg hadde ikke tenkt å ta ordet i det almindelige ordskifte; det jeg har å si knytter sig til et enkelt punkt i arbeidsprogrammet, nemlig det om utenrikspolitikken og militærspørsmålet. Men da dette allerede er kommet sterkt fram i flere innlegg, vil jeg ta det nu.

Jeg vil si straks at jeg er enig i det framlegg styret har gjort, og jeg må åpent si at jeg *ikke* kan være enig i den tolkning — nær sagt den omtolkning — Martin Tranmæl gir.

Vi står midt oppe i en krise i Folkesambandet. Denne krise har jo sammenheng med de sanksjoner som blev vedtatt ifjor høst mot Italia og det som siden er hendt. Det var et ideelt krav som lå bak sanksjonene. Imidlertid reiser sig nu, efter det resultat som foreligger, spørsmålet om selve sanksjonspolitikken og hele stillingen vår til Folkesambandet.

Da rådet i Folkesambandet var samlet for ca. 8 dager siden, traff det vedtak om at sanksjonene blev stående, til man møtes igjen i midten

av juni. Jeg sa straks i den tale jeg holdt fra Genève i Kringkastingen at dette ikke kunde være riktig, for det er ikke *rådet* som skal ta avgjørelsen om sanksjonene, men hele samlingen av statene, representert gjennom den store komité som er nedsatt. Hvorom allting er, nytter det i det minste ikke å holde på med de *halve sanksjoner*. Vi har ingen glede eller nytte av å fortsette de økonomiske sanksjoner bare med tanke på å straffe Italia eller på dermed å opnå bedre betingelser på annet vis. Etiopias selvstendighet kan vi idag ikke vinne tilbake uten eventuelt ved anvendelse av militære sanksjoner — det vil si *krig*. Men stormaktene vil ikke gå til å føre krig for Etiopias skyld. Og vil *vi*?

Man vil kanskje si at utsiktene til en forandring er større nu efter Folkefrontens seier i Frankrike. Jeg må ærlig si at jeg har ingen tro på det. Jeg har lest *Blums* taler og gransket dem, og jeg finner ikke at han har sagt et ord om sterkere forholdsregler av Folkesambandet for dermed å bringe en løsning av konflikten. Tvert om har han sagt at han ikke vil være med på å føre Frankrike ut i en krig eller krigsfare. Det Blum har lagt hovedvekten på er arbeidet for nedvæbning. Og det er en ny politikk fra fransk side. Jeg håper vi kan tolke de ord slik at han setter sin trygd nu i selve nedvæbningen for å skaffe garantier for fred. Og det er den politikk som best kan styrke Folkesambandet. Samtidig betyr det at Frankrike i virkeligheten *opgir* sanksjonene. Og det samme gjør Storbritannia. Det britiske arbeiderparti har krevd skjerpelse av sanksjonene, mens den sittende regjering ingen linje har; det som gjør sig gjeldende for den er å berge de kapitalistiske interesser. Det som overhodet interesserer maktene er — først og sist — ordningen av maktvilkårene og maktgrupperingen i Europa.

Vi i Arbeiderpartiet hadde fra første stund mistro til Folkesambandet. Vi fikk mer håp ved Sovjet-Samveldets inntreden. Men Russland alene kan ikke omskape Folkesambandet. Jeg tror ikke at *vi* skal angre på å ha vært med på sanksjonene — men vi har lært noget. Et gammelt ord sier at av skade blir man klok. Og det bekrefter sig. Vi har bl. a. lært at det ikke finnes forutsetninger i Europa for den fredspolitik som vi forsøker på gjennom Folkesambandet. Politikken må legges over på ny grunn, om freden skal opnåes og sikres. Sanksjonspolitikken har lidt et utvilsomt nederlag. Det gjaldt her en stat som var medlem av Folkesambandet. Småstatene har fått erfaring for at Sambandet ikke gir den trygghet mange hadde håpet. Når hele aksjonen blev tatt så vassent og resultatet følgelig ikke blev bedre enn det vi idag kan konstatere, er vel hovedgrunnen den at stormaktene, som de ledende, ikke greide å bli enig om å gripe inn *tidlig nokk* og på *effektiv vis*. Men vi blev *alle* nødt til å være med og ta konsekvensene.

Vi kan ikke være med på å holde oppe sanksjonssystemet dersom ikke paktens for Folkesambandet *ellers* blir gjennomført i ånd og sannhet. Skal vi da melde oss ut? Vi står der i alle fall i to år til, efter de bestemmelser som gjelder for medlemsskapet. Og vi må prøve å nytte den næreste fremtid til å søke å få visshet for om ikke Folkesambandet kan legges om til å bli et *virkelig fredsvern*.

Vi i våre land har aldri villet legge hovedtyngden innen Folkesam-

bandet på denne sanksjonsparagrafen; jeg nevner at de små stater var mot den da Sambandet blev grunnlagt. Vi har sagt fra at vi allikevel er villig til å følge med i de økonomiske sanksjoner, men vi vil ikke være tvunget til å delta i *militære*. Likevel kan det være krigsfare også i de økonomiske sanksjoner. Jeg for min part er enig i det Meyer sa om at man må se hele sanksjonssystemet — de økonomiske med de militære — i sammenheng. Men skal vi ha militære sanksjoner, må det være på den bakgrunn at nedvepningen er målet. *Nedvepningspolitikken må være hovedsaken i arbeidet vårt innen Folkesambandet*. Vi vil ikke ha op igjen en slik historie som den siste. Arbeidet må da ta sikte på å omlegge og styrke Folkesambandet. Men det å styrke det er ikke det samme som å skjerpe sanksjonene. Den makt Folkesambandet skal ha er først og fremst makt til å gripe inn for å *hindre* utbruddet av en krig. Det er en artikkel i paktens som tar sikte på dette som ikke har vært tatt i bruk. Kan vårt arbeide føre fram der, da blir Sambandet et fredsvern og en fredsmakt. Men skal det gå på sanksjoner som etter sitt formål er nytteløse, da kan Folkesambandet bli en *fare*, og da kan vi ikke bli stående der.

Finn Moe, Oslo: Det er et forhold vi ikke skal overse: at krigsfaren er samtidig den *fascistiske fare*. Det er fra Tyskland og Italia foruten Japan at krigsfaren truer. Så det som det gjelder om i Europa er ikke bare å skape et vern mot krigen, men et vern mot *fascismen*, den som vil tvinge sig fram ved militære erobringer. Og der kan arbeiderklassen ikke stå likegyldig. Kampen mot fascismen er idag en internasjonal kamp, og der er Folkeforbundet nettop en av innsatsene. Det er sant som det er sagt at vi kan ikke melde oss ut av Europa. Hvordan vilde det se ut i Europa med Nazi-Tyskland som bestemmende statsmakt? Hvilken innflytelse vilde det ha på levevilkårene for arbeiderne og de politiske forhold vi er henvist til å kjempe under? Hvem er det som strever for å få sprengt Folkeforbundet? Jo, nettop Hitler og Mussolini. De som helst vil trekke sig ut er reaksjonen i Frankrike og England. Det forteller oss at tross sin ufullkommenhet må Folkeforbundet bety noget i kampen mot fascismen. På den annen side ser vi at det er den internasjonale arbeiderbevegelse som går aktivt inn for Folkeforbundet. En utmeldelse fra Norges side vilde under disse omstendigheter være et støt mot den internasjonale arbeiderbevegelses utenrikspolitiske program og et knekk for den franske og britiske arbeiderbevegelse; det vilde være ensbetydende med å opgi forsøkene på en européisk ordning og for alvor slippe anarkiet og kapprustingens løs. Den internasjonale solidaritet har alltid vært levende innen den norske arbeiderklasse, og det er ikke noget internasjonalt solidarisk standpunkt dette å se bort fra at vi dog er en del av Europa. Det er en illusjon å tro at vi kan trekke rullegardinene ned og leve i fred for oss selv. Folkeforbundet representerer tross alt en organisasjon, en idé i emning, og vi må gå sterkere inn for det enn nogensinne og tilkjennegi at vi er villig til å ta alle konsekvenser av vårt medlemsskap. *Er vi beredt til det?* Folkeforbundets eksistens avhenger bl. a. også av vårt *ja* til det spørsmål.

Jeg vil betone så sterkt som mulig at det ikke vil innebære nogen militær oprusting, for det makter vi ikke. Men vi må ha et effektivt

vaktvern, og først og fremst stille våre økonomiske maktmidler til disposisjon for Folkeforbundet. Vi kan ikke være *nøitrale* hvis vi setter den internasjonale solidaritet høit. Det har virket litt beklemmende å se regjeringens utviskede politikk av og til. Den internasjonale arbeiderkonferanse i London, hvor også Norge deltok, krevde en skjerpelse av sanksjonene, men det fikk ikke noget ekko fra den norske regjeringsside. Jeg vil understreke at skal vi stå i Folkeforbundet, må vi også gjøre en aktiv innsats der, ellers har vårt medlemsskap ingen som helst betydning. Hvad skyldes sanksjonspolitikken sammenbrudd? Efter den internasjonale arbeiderbevegelses opfatning skyldes det ikke at sanksjonsapparatet har sviktet, men at arbeiderorganisasjonene ikke hadde innflytelse nok i sine enkelte stater til å drive sin regjering til å føre en effektiv sanksjonspolitikk. Og der har også vi vårt ansvar.

Det kan godt hende at sanksjonspolitikken overfor Etiopia nu må avblåses. Men på hvilket grunnlag? Hvis det skjer ut fra at det skal skapes etterpå et *effektivt* Folkeforbund til vern for freden og mot fascismen, vil det bety et fremskritt, mens en blott og bar likvidering vil være et likeså oplagt tilbakeskritt. Det skal holdes et rådsmøte i Genève i juni som kan få avgjørende betydning, og senere vil hele situasjonen komme op på delegertmøtet i september. Jeg gjentar at vi *må* gjøre en innsats for at ikke Hitler—Mussolini skal få den lette triumf at den mur man vilde bygge op mot dem er smadret. Jeg opfordrer derfor regjeringen til å søke kontakt med den vest-européiske arbeiderbevegelse i disse alvorlige spørsmål. Sammenkald også den nordiske samarbeidskomité og sørg for at den etablerer forbindelse med den franske, engelske og russiske arbeiderbevegelse. Jeg appellerer til landsmøtet om å slutte op om Folkeforbundet på den måte at man ikke bare vil nyte fordelene, men også ta sitt ansvar. For det er den norske og nordiske arbeiderbevegelses plikt i denne fortvilte situasjon å kjenne sin besøkelsestid og *handle*.

Halvard M. Lange: Vi fikk høre av vår svenske gjest hvilken stor vekt arbeiderbevegelsen i Europa la på den innsats arbeiderbevegelsen i de tre nordiske land representerer og kan utøve idag. Nettop ut fra det synspunkt slutter jeg mig til hvad Finn Moe sa om vår stilling til Folkeforbundet og arbeidet for dets videre utbygging til å bli et mer effektivt redskap for fredspolitikken. Men vil man det, da kan man, mener jeg, ikke oprettholde den formulering som er gitt i slutten av programmets første avsnitt, hvor det heter at «Norge må føre en politikk som tydelig fastslår landets *nøitralitet*». Der tar vi i virkeligheten en avgjørende reservasjon overfor Folkeforbundspolitikken. Jeg har nettop vært i Sverige og Danmark, og man spurte mig hvad i allverden vi vilde hen ved å vedta det. I Sverige sa man at det var *høires* linje, og i Danmark blev det sagt at det var sterke strømninger innen partiet der som var alt annet enn fornøyd med den forsiktige politikk Munch førte i Genève. Særlig ungdommen i det danske parti kritiserte denne politikk. Hvis vi er enig i Finn Moes synspunkter, må vi ta konsekvensene av det i formuleringen av programmet, og jeg vil foreslå følgende endring:

Siste setning i 1. avsnitt om Utenrikspolitikken og militærspørsmålet skal lyde:

Norge må føre en politikk som tydelig fastslår landets vilje til å være med og skape et effektivt Folkeforbund og på dette grunnlag søke nærmere samarbeide med de øvrige nordiske land. —

Hvad vårt forhold til *militærspørsmålet* angår er vel sannheten den at en av grunnene til at det har vakt såpass uro og engstelse nettop skyldes at vi har tullet tingene inn i vatt. Og det skaper gjerne uklarhet. Det vilde vært en vinning innad og på alle måter om det ikke her var gått så forsiktig fram i formuleringen som det faktisk er gjort. Jeg tror det er like sant som før at vi hverken evner økonomisk eller at det overhodet fra noget hold har vært ment å skape et *militærapparat* som betyr noget som forsvar for landets trygghet. Hvor det derimot gjelder den indrepolitiske side av militærvesenet tror jeg at vi ved å lage et *vaktvern*, oppbygget som tenkt fra først av, har laget et ris til vår egen bak, all den stund vi blir nødt til å flytte over til det en del av det befal vi har idag. Det kan lett bli et reaksjonært korps. Vi bør si at vi ikke kan og ikke akter i den kommende 3-årsperiode å gjennomføre et vaktvernforslag selv etter vår egen ordning for nogen år siden, men at vi innstiller oss på å bygge op et vaktvern på grunnlag av en nyordning av selve befalsutdannelsen, som tar hensyn til vår egen ungdom.

Jeg slutter mig til Gunnar Sand i at skal vi føre nogen kritikk mot den politikk som er ført, da må det være fordi den ikke har vært pågående nok og uvørren nok. Jeg tror den kritikk er berettiget særlig på det område hvor det gjelder å utnytte den rent administrative makt. Jeg støtter derfor fullt og helt det forslag av Colbjørnsen som innskjerper betydningen av en endring her. Men valgtaktisk er det kanskje ikke så heldig om det forslag, som vedtatt av landsmøtet, blev offentliggjort for alle vinde. Med hensyn til utnevnelser for eksempel innenfor *skolen* har jeg et inntrykk av at man har latt sig binde altfor meget av ansienitetshensyn.

Når det gjelder det tillegg til arbeidsprogrammet Colbjørnsen har referert, var jo dette drøftet i landsstyret. Der var man almindelig av den opfatning at hensett til den senere utforming av et *stortingsprogram* for valget var det ingen grunn til å ta med den opsummering til slutt som konklusjon på arbeidsprogrammet. Jeg vil ikke ta noget bestemt standpunkt her til hvad det kan være opportunt og praktisk i dette tilfelle, men jeg vil straks si at *skal* vi ha med en slik konklusjon, da må også de kulturpolitiske opgaver bli nevnt og få sin plass der. Overfor forslaget fra Oslo Arbeidersamfund om å sette ordene «socialisering og bedriftskontroll» inn igjen på flere steder i arbeidsprogrammet, var det også i landsstyret gjort forskjellige innvendinger, idet man ikke ønsket å gi grunnlag for en skremselsagitasjon som det ikke var bra å ha. Men ser man nøkternt og liketil på det, skulde det ikke være nogen grunn til å se det slik, og jeg tror det ingen betenkelighet vil være ved at de ordene settes inn.

Knut Eidsåen, Nore: Gjennem alle innlegg vi har hørt går det som en rød tråd at til høsten skal og må Arbeiderpartiet få flertall. Vi må

op i minst et hundre tusen nye stemmer. Man appellerer til jordbrukets og skogens menn, til fiskerer og til funksjonærer og andre lag om å være med å skaffe dette flertall. Da plikter vi også å si direkte og i tydelige ord i programmet hvad Arbeiderpartiet vil gjøre for disse, og hvad man kan vente at det blir utført i perioden. Jeg vil her ha sagt nogen ord når det gjelder *jorden og skogbruket*. Gunnar Braathen pekte på at det her var gjort alt for lite positivt. Er det nogen som strever under trellekår idag, er det fjeld- og skogsfolket. Arbeiderpartiet har vist både evne og vilje til å rette på de skjeve forhold. Men det må innrømmes at støtten som hittil er gitt fra Statens side er kommet alt for lite nettopp disse lag til gode. Det hefte som er omdelt her og som handler om aktuelle skogbruksspørsmål, gir en interessant belysning av meget av det som her er forsømt, og som foreligger å gjøre. Det er ikke så lenge siden vi leste i avisene at treindustrien betalte like meget i renteutgifter som til arbeidslønnninger. Er det noget rart i at det blir lite igjen til skogens slitere da? Noget av det første man må feste sig ved, er at i skogs- og fjellbygdene er veibyggingen holdt tilbake. Det er et overmåte viktig spørsmål, og et produktivt formål av den største betydning. Vi kommer tilbake til dette under den spesielle post om jordbruket og landdistriktene, hvor jeg har lyst til å stille et forslag som tar sikte på en del av de praktiske foranstaltninger fra det offentliges side som vi mener partiet bør gå inn for.

Trygve Lie: Jeg har deltatt i den forutgående behandling av arbeidsprogrammet og skal ikke gå inn på det i nogen større bredde. Men det var enkelte uttalelser jeg forlangte ordet til. Halvard Lange var inne på Regjeringens utnevnelser. Jeg vil be landsmøtets deltagere være på det rene med at bondepartiet i Stortinget har vært reelle å ha med å gjøre i krisespørsmålene og når det gjelder de økonomiske opgaver, så sant vi har fått festet det på programmet. Men ellers er bondepartiet ganske upålitelig. Jeg regner det slik at hvis ikke de utnevnelser som er foretatt og likeså opnevningen av medlemmer av forskjellige komitéer hadde vært så nøie gjennomtenkt og foretatt ut fra *saklige* hensyn, slik at man kunde forsvare dem også i Stortinget, vilde den nuværende regjering sikkert ikke fått nogen lang levetid. Det er intet vi heller ønsker enn å få med flere av partiets folk, når det gjelder viktige og ofte vanskelige oppdrag. Men vi har måttet vike av fra vår opfatning og våre ønsker i mange tilfelle på grunn av de andre hensyn som det har vært både nødvendig og forsvarlig å ta. Colbjørnsen har idag fremmet et forslag som — hvis det skulde offentliggjøres — vilde være til ubotelig skade. Det er ingen som er uenig i realiteten. Men faren ved det er at det fremsettes, og at det overhodet diskuteres om det. Jeg går derfor ut fra at partiets ledelse sørger for at det ikke kommer lenger enn til dirigentens bord. —

Ordstyren: Og til Centralstyret.

Lie (fortsetter): Ja vel. Men der bør det også stoppe. — Når Carl Bonnevie anker over at Regjeringen ikke har tatt op spørsmålet om bedriftskontroll og sosialisering er det ingen som er uenig med ham i det. Men Bonnevie vet at vi har gjort en liten begynnelse, og han vet bedre enn nogen annen hvor langt vi i første omgang er rukket med det.

Jeg nevner det forslag til trustlov som foreligger; det har ikke vært mulig å få det frem til behandling på det nu sittende storting. Slik også med andre spørsmål som administrasjonen har hatt, og som foreligger fullt utredet. Derfor er det liten hensikt i å komme med en hel del teoretiske betraktninger, når man vet at man foreløpig iallfall ikke kan få det realisert.

Det er ført en storpolitisk debatt om stillingen til Folkeforbundet. Forbundet er, som Koht sa, idag i en *krise*; spørsmålet blir om det skal bestå eller ikke bestå. Det er også denne situasjon, med dens forskjellige muligheter, som preger innleggene. Som det ligger an idag, opprettholder landsstyrets innstilling Norges fortsatte medlemsskap. Det innebærer, mener jeg, også forpliktelser overensstemmende med det som idag er grunnlaget for Folkeforbundet. Skal vi som parti ta *andre* standpunkter, må det nøie gjennomarbeides før så skjer. Jeg tror vi bør være noget avventende her; jeg håper iallfall at det ikke fra *norsk* side kommer noget initiativ i retning av å svekke Folkeforbundet og dets karakter. Jeg ber representantene tenke nøie over den problemstilling vi har. Vi har snakket hånlig om demokratiet. Vi er kommet i den situasjon at vi idag er *forsvarere* av demokratiet, og det i *egen* interesse — i forsvaret av den organisasjon og den klasse vi representerer. Man bør derfor betenke sig vel før man kommer frem med de gamle slagord som Eyvin Dahl gjør, — slagord som bare har slagords betydning, men ingen *reell* betydning for arbeiderklassen og dens kamp.

Det som bragte oss seiren ved siste valg var de enkelte praktiske *spørsmål* som da blev stilt op, i forbindelse med krise- og stortingsprogrammet, og det bør være det som angir retningslinjene for valgkampen også i år. Vi kan alle være klar over, når vi går fra dette landsmøte, at spørsmålene om Folkeforbundet, avvebningen, skoleposten o. s. v. er vel og bra alt sammen, men det som skal skaffe oss vår maktposisjon er kampen for de *dagsaktuelle* krav: at vi skal løse krisens vanskeligheter for dem som ennå er uten arbeide og er trykket ned i elendighet, og løse gjeldsspørsmålet for det offentlige og private. En *forenkling* av problemene er etter landsmøtet det mest påkrevde, hvis vi skal nå frem.

Knut Dalastøl, Telemark: Jeg skal ikke gå inn på militærspørsmålet; etter alle de forslag som er fremkommet, bør saken formentlig gå til redaksjonskomiteén. Det er meget viktig som Halvdan Koht sa i sin hilsmingstale at vi nu må stå sammen i kampen om å vinne makten i landet. Det å *stå sammen* må være ledetråden i alt vårt arbeide på dette landsmøte.

Det arbeidsprogram som er forelagt er et realitetsbetonet dokument som jeg tror storparten av arbeidsfolket og småfolket i landet vil slutte sig om. Braathen og en taler senere pekte på de to punkter jordbruket og skogsbruket. Det er i dagsordenen inntatt et forslag fra Storelvdal Arbeiderparti og likeså et lengere forslag innsendt fra Hedmark fylkes fylkesparti som tillegg til arbeidsprogrammet under disse punkter. Det som pekes på i disse forslag er av største viktighet, og landsmøtet må ikke gå fra hverandre før det er funnet en form her som kan samle oss over det hele land. Årsmøtet i Telemark Fylkes Arbei-

derparti påla oss som representanter å arbeide for at avsnittet om jordbruket og skogsnæringen blev nærmere behandlet av den redaksjonskomité landsmøtet nedsatte, med innpassing av de to nevnte forslag. Ut fra dette vil jeg foreslå:

Forslaget fra Hedmark Fylkes Arbeiderparti angående forandring av posten jordbruket, samt de forskjellige forslag angående støtte til skogbruksnæringen, oversendes redaksjonskomitéen som i den anledning supleres med Gunnar Braathen. —

Den krisepolitikk Regjeringen har ført er partiets medlemmer enig i har vært heldig. Skogs- og landarbeiderne har også forstått at det har vært nødvendig å føre en krisepolitikk som til en viss grad også tilgodeser de store bønder. Men de tiltak som hittil er gjennomført, har tilgodesett i utpreget grad de *større* bønder. Skogsarbeiderne og jordbruks- og industriarbeiderne er de som har fått minst direkte fordeler. Derfor er det nødvendig at partiet sier klart fra om dette i det program vi setter op, slik at man kan si at partiet vil gå inn for å løse krisevanskelighetene også for den del av folket fra hvilken vi skal hente hovedreservene ved valgslaget i oktober.

Trygve Bratteli: Når vi skal bedømme det som hittil er gjort av Regjeringen og partiet i det hele, vil jeg gjerne understreke at vi selv sagt må se det som er hendt på bakgrunn av den situasjon som forelå som *utgangspunkt* for denne politikk, og hvilke muligheter som faktisk kan sies å ha vært til stede. Det har ikke stor praktisk betydning nu å gå tilbake til dette utgangspunkt, men selve vurderingen av det som er skjedd kan jo være bestemmende i meget for den stilling vi tar.

Bonnevie sa at han hadde inntrykk av at det var tatt en hvilepause i kravet om arbeiderkontroll og sosialisering. Jeg tror ikke dette er riktig. Jeg minnes ikke at fagforeningene iallfall var så ivrig optatt hverken av bedriftskontroll eller sosialisering i tiden forut for den nye politikk satte inn. Med hensyn til arbeidet i den tid som ligger foran oss vil jeg si at de opgaver som knytter sig til kampen mot arbeidsledigheten, som fremdeles eksisterer — de opgaver som knytter sig til løsningen av *det* spørsmål — er viktigere enn hvilken som helst lønnsforhøielse for dem som står på arbeidsplassen. Denne oppgave kan også bli mer påtrengende enn bedriftskontroll og sosialisering er i øieblikket.

Jeg vil ikke gå inn på den skepsis og de betenkeligheter som på sett og vis kan stables op med hensyn til stillingen efter at vi har vunnet frem til flertallet. Vi går på dem allikevel, og tar situasjonene som de kommer. Vanskeligst stiller det sig kanskje i forholdet til Folkeforbundet og vårt eget militærvesen. Jeg vil anbefale at vi, som stillingen er, vedtar landsstyrets innstilling, fullt vitende om den uklarhet som ligger i denne innstilling. Det vil være riktig da å se tiden litt an. Jeg fikk et visst inntrykk av at det som Finn Moe ivret så sterkt for var — efter hele talens innhold — en militær-allianse mot Tyskland og Italia. Vel, det er mulig at utviklingen kan forme sig slik at den norske arbeiderbevegelse vil ta et slikt standpunkt. Men vi har ingen oversikt over det idag. Jeg er nokså langt på vei enig i den nøkterne vurdering Koht gav uttrykk for. Hvad man nu kan mene, må vi selv

iallfall ut fra vårt lands stilling se det faktum i øinene at vi ikke kan gå i bresjen for en Folkeforbundspolitik som kan fortone sig som en militær-allianse mot visse stormakter.

Olav Hindahl: Jeg synes det er ganske naturlig at vi på dette landsmøte behandler de internasjonale spørsmål og våre internasjonale forbindelser. Vi var i London i mars på en konferanse som var sammenkalt av Den socialistiske Arbeiderinternasjonale og Den faglige Internasjonale. Denne konferanse tok et klart og greit standpunkt når det gjelder den kollektive sikkerhet statene og folkene imellem; den sa at freden er udelelig — at det med andre ord var et spørsmål om *én for alle og alle for én*.

Vi kritiserte i 1914 at de internasjonale arbeiderorganisasjoner ikke evnet å ta noget klart standpunkt. Idag har den internasjonale arbeiderbevegelse *tatt* en klar stilling. Spørsmålet er: vil vi her i Norge se ut over landegrensene og være med i en kamp *mot* fascismen og *for* socialismen? Slik ser de internasjonale arbeiderorganisasjoner på det spørsmål. Jeg mener at valget for oss ikke kan være tvilsomt. Det vil bli holdt en ny kongress i juli, til hvilken også den norske fagorganisasjon sender en stor delegasjon. Her kommer bl. a. spørsmålet om sanksjonene op i forbindelse med stillingen til Folkeforbundets virksomhet. Internasjonale har allerede stilt krav om en *skjerpelse* av sanksjonene mot det fascistiske Italia som angriperen. Skal da den norske arbeiderregjering si: vi er gått inn for sanksjonene, men når det gjelder det neste skritt melder vi pass — da kan de *andre* rake kastanjene ut av ilden?

Tranmæl hadde et ypperlig innlegg; han sa mange riktige og gode ting når det gjaldt den norske arbeiderklassens stilling og stillingen til Folkeforbundet. Men han trakk ikke helt ut konsekvensene. Landsstyrets innstilling går ut på å føre en fortsatt nøytralitetspolitikk, og at man på grunnlag av den skal søke samarbeide med de øvrige nordiske land. De øvrige nordiske land var *også* representert på konferansen i London i mars, og de vil bøye sig for de internasjonale arbeiderorganisasjoners vedtak. De vil stå skulder til skulder med de andre for å søke å knekke fascismen som så frekt reiser hodet og truer den øvrige verden. Spørsmålet som stilles oss, blir dette: Skal vi her hjemme bare legge hendene i kors, mens Hitler fortsetter og søker å gjennomføre sitt program, som går ut på å få alle tysktalende folk under sitt herredømme — eller skal vi være med og vise at det står en enig internasjonal arbeiderklasse som vil *hindre* en videre nazistisk og fascistisk utvikling?

Håkon Meyer fremholdt i sitt innlegg angående stillingen til Folkeforbundet at ingen kunde hindre at krigen kom. Ja, har man det standpunkt: at man bare skal la tingene skjøtte sig selv og la fascistene og nazister kjøre i vei, inntil de så å si har lagt alt under sig, da er det klart at da melder vi pass. Men så sies det i det forslag Meyer fremsatte at den eneste effektive garanti mot en krig er den internasjonalt organiserte arbeiderklassens *vilje til fred*. Det er jo dette som også den internasjonale arbeiderklasse mener er garantien for fred og for gjennomførelse av avrustningen.

Meyer var i sin kritikk også inne på de rent økonomiske spørsmål og nevnte herunder kampen for arbeidstidens nedsettelse. Skal vi evne å løse f. eks. 40 timers uken må vi imidlertid drive internasjonalt samarbeide. For det er et internasjonalt spørsmål dette. Vi kan derfor heller ikke på det faglige eller økonomiske felt isolere oss, men må bygge på den store og felles solidaritetstanken.

Jeg mener at vi her i landet hvor vi har angrepet den internasjonale arbeiderbevegelse for å stille sig *lunken*, nu må ta et klart standpunkt til om vi vil være med i samarbeidet, i den stilling vi står politisk, både når det gjelder Folkeforbundet og de internasjonale arbeiderorganisasjoners kamp. Overfor dette synes jeg det var litt mistrustig å høre *Koht* her idag. Det er så at tilliten til Folkeforbundet er svekket. Men er man mer trygget når stormaktene går over til allianse-politikken og de små stater setter sig utenfor adgangen til å være med og kikke dem i kortene? Skulde nogen stå fritt og ubundet her til å kunne gjøre sig gjeldende, måtte det være de små stater, som moralsk kan gå inn for og hevde Folkeforbundets prinsipper.

Når det gjelder kongressen i London hvor vi skal ta stilling til den aktuelle situasjon, vil jeg anse det for riktig at vi står sammen med de nordiske land og den internasjonale arbeiderklasse som helhet ved at vi sier at vi er villig til også her i landet å se ut over landegrensene. Vi er, som det er sagt, antimilitarister på vår hals — det er vi. Men vi er det dog ikke så meget at vi lar oss trå ganske ned av dem som vil føre det store ord i Europa.

Jeg anbefaler så godt jeg kan Halvard Langes forslag til posten om vår utenrikspolitikk — at vi sier, som det ligger an, at vi vil gå inn for Folkeforbundet, med dets mangler og svakheter, og hevde *soci-alismens* linje i motsetning til diktaturet og fascismen.

Ordstyreren refererte følgende forslag fra *Johs. Hansen*, Oslo og Akers Arbeidsløses Forening:

Første avsnitt i punkt: Utenrikspolitikken og militærspørsmålet, gis følgende tilføielse:

Partiet vil av all kraft og med alle midler understøtte Sovjet-Unionens fredspolitikk og fremme og medvirke i en aktiv freds- og antikrigsbevegelse som er rettet mot den fascistiske og imperialistiske krigspolitikk nasjonalt og internasjonalt. —

Håkon Lie: Jeg har bedt om ordet for å be landsmøtet ikke tape av syne det forslag Colbjørnsen la frem som tillegg til arbeidsprogrammet. Det er det samme forslag som programkomitéen la frem for det forrige landsstyremøte. Jeg tror at det kan bli av vesentlig betydning under valgkampen at en slik sammenfatning av det store arbeidsprogrammet blir gjort. Det er de *enkle ord* som har vært avgjørende for gjennombruddet i bestemte situasjoner; vi skal her ikke glemme Lenins propaganda og innsats i Russland under revolusjonen og Hitlers i Tyskland, før nazistene tok makten. I 1933 førte vi vår propaganda på vårt eget grunnlag, forenklet i slagordet: Hele folket i arbeide. På samme måte må vi legge agitasjonen an i år — få valgkampen samlet om enkle saker, utkrystallisert i slagord som enhver mann og kvinne

forstår. Det er derfor nødvendig og av betydning, foruten det rent programmessige, at vi peker på og anskueliggjør på en grei måte det som er det *vesentlige* i vår kamp. Vi kan her bl. a. ikke undgå å måtte gå inn på *socialiseringsproblemet*, og vi bør i dette tillegg til arbeidsprogrammet klart og tydelig fortelle det norske folk hvor langt vi akter å gå og *kan* gå for å fremme socialiseringsprosessen i den forestående 3 års periode. I den forbindelse klarlegger vi videre kravet om folkets *kontroll med bankene*, av den videregående *arbeidsreising*, økning av *kjøpekraften* og en tidsmessig *socialtrygd*, og vi markerer til slutt at vårt parti går inn for det beredeste *folkestyre*. Som det heter i siste avsnitt: Etter utløpet av de tre år skal folket i valg avgjøre om dette økonomiske reisningsarbeide og nasjonale og folkelige frigjøringsarbeide skal fortsette og utvikles videre i retning av sterkere praktisk socialisering og utvidet økonomisk folkestyre. — Av propagandamessige grunner bør vi gå inn for idéen i det forslag; det er ikke godt *nok*, og Koht har laget et bedre, så det fortjener å sees nærmere på. Jeg vil derfor be om at dirigenten, før møtet slutter, får landsmøtets avgjørelse på at vi skal *ha med* et tillegg, og at det blir gått igjennom av komitéen — helst med forsterkning av en mann som Koht — slik at vi får en *sterk agitasjonsplattform* å møte med. Det vil, som Trygve Lie var inne på, bli kriseplanen av 1933 op igjen, bare enda knappere og klarere i innholdet. Og vi *trenger* det for å sikre og underbygge flertallet ved valget for Det norske Arbeiderparti.

Møtet hevet klokken 22.25.

Lørdag formiddag 23. mai.

Ordstyrer: *Trygve Nilsen*.

Protokollen fra lørdagens møte blev godkjent.

Fortsatt behandling av partiets politikk og arbeidsprogrammet.

Ordstyreren refererte følgende forslag av *Sigv. Strømme* til punktet om Utenrikspolitikken og militærvesenet:

I utenrikspolitikken vil Det norske Arbeiderparti støtte alle tiltak som kan bidra til varig fred og samforståelse mellom folkene og til fredelig avgjørelse av alle stridsspørsmål mellom statene. Partiet vil fremdeles arbeide for nasjonal og internasjonal avvepning. Arbeiderpartiet vil derfor bekjempe enhver rustningspolitikk. Militærvesenet omlegges til vaktvern som bare har politimessige oppgaver. I tilfelle av at Norge søkes trukket inn i krig, opfordres arbeiderne til generalstreik og motstand mot krigen i enhver form. Partiet vil fortsatt arbeide for at de militære verksteder og fabrikker omlegges til civil produksjon.

Efter forslag av *ordstyreren* blev forslaget oversendt redaksjonskomitéen.

Videre besluttetes efter forslag av *ordstyreren* å sette *taletiden* til 10 og 5 minutter for henholdsvis første og annet innlegg av samme

taler. Det var ved møtets begynnelse tegnet 18 talere til den almindelige debatt.

Jacob Friis, Vest-Agder: Den svakhet som har preget den almindelige debatt på landsmøtet er efter min mening nokså åpenbar. Debatten er blitt uforholdsmessig og unødig opstykket, istedet for at man skulde søke å knytte det hele sammen til et *helhetssyn* for vår politikk. Det burde ved siden herav være gitt — av en av våre økonomiske eksperter — et oversiktsforedrag over de økonomiske tilstander i det samfund vi bekjemper — kapitalismens stilling idag. Det vilde ha den største betydning til bedømmelse av vårt eget partis politikk. Den generelle politikk i forbindelse med stillingen ute i verden skulde også være behandlet mer sãnn i sin almindelighet. Det er rart med det: Sã snart man ser nogen nye og gledelige ting som kan være lyspunkter — som de to valgseire vi nylig har vært vidne til — er man tilbøielig til å se fremgang på alle hold. Men man drøfter ikke *hvad* der er skjedd. Hvilke slutninger kan man trekke av de politiske begivenheter i Spania og Frankrike? Har *socialismen seiret*? Nei, ikke på nogen måte. I begge land stod fremgangen ved valgene, — som betegnet en utvilsom forskyvning i venstreretning — i det borgerlige demokratis tegn. Men i begge tilfelle ser vi altså det fenomen at det som preger den internasjonale klassekamp er at *arbeiderklassen* fremmer og støtter det borgerlige demokrati — de må sã å si frem på barrikadene til forsvar for det. Det er med andre ord blitt et *nytt klasseinnhold* i de seire som er vunnet, fordi en ny klasse preger seirene på den demokratiske front. Og derfor innstiller vi oss på den samme internasjonale linje, nemlig på alle områder å forsvare de rettigheter folket har vunnet på demokratisk vei og alt det som har med demokratiets beste tradisjoner å gjøre, fordi vi ser at under denne fane: kampen for demokratiet, er at *arbeiderklassen* som i våre dager kjemper og rykker fram.

Ut fra dette hovedsynspunkt må vi sã bedømme alle de *enkelte* spørsmål. Og de løser sig efter min mening nokså lett, både kampen for bedriftskontroll og det annet som har vært nevnt i debatten. Når det f. eks. gjelder forsvarsspørsmålet, må vi spørre oss selv: Kan vi ta en forsvarsnihilistisk stilling til forsvaret? Jeg mener at vi må innstille oss slik som den demokratiske kamp har vært innstilt overfor forsvaret. Meyers standpunkt blir da ikke noget holdepunkt i virkeligheten; iallfall har det ikke noget med revolusjonær socialisme å gjøre. Vi kan ikke overlate forsvarsspørsmålet som et monopol for de borgerlige. Den stilling Tranmæl og Finn Moe tok i sine innlegg igår gledet mig i høieste grad. I det hele er Moes foredrag noget av det som har gledet mig mest på lange tider. Det var en klar og tydelig stilling. Jeg vil også nevne artikkelen i siste nummer av Landsorganisasjonens Meddelelsesblad. Vi kan altså her konstatere at Tranmæl og Moe og Hindahl — som talsmenn for de sterke maktorganer de representerer innen bevegelsen — idag står sammen med Den socialistiske Internasjonale og Den faglige Internasjonale på et standpunkt som også deles av Den kommunistiske Internasjonale — til fordel for en aksjon til *revolusjonær utnyttelse av Folkeforbundet til kamp mot fascismen og til å skape en internasjonal*

arbeidersamling. (Tal. måtte her på grunn av tidsbegrensningen avbryte sitt innlegg.)

Ordstyreren refererte følgende innkomne forslag:

Narvik Arbeiderparti foreslår som tillegg til arbeidsprogrammet under avsnittet: Samferdselsmidler:

Det åpnes adgang for kommunene til overtagelse av dampskibsekspedisjonene.

Ordstyreren meddelte samtidig at det var rettet anmodning til valgkomitéen om å tre sammen..

Karl M. Gullichsen, Oslo: Vi har diskutert de forskjellige spørsmål innenfor vårt program, og alle de lærde har talt. Er det mulig for en stor forsamling som denne å ta en grei og reell beslutning efter de store innlegg vi har hørt? Ikke *en* av dem er enige. Går man tilbake til våre lederes tidligere stilling til militærspørsmålet og til spørsmålet om den parlamentariske makt, så kan vi være på det rene med at den makt vilde vi aldri ha fått om det skulde gå efter de linjer som da blev forsøkt optrukket. *Idag har det gamle socialdemokratis syn seiret.* Ingen tviler lenger om at folket gjennom opplysning kan nå fram til målet. Og er det ikke troen på *socialismen* som er levende i hver av oss? Folket er begynt å lese og studere *selv*. Det er saken. La solidariteten, det vi har lært i fagforeningene, være det eneste, det avgjørende. Arbeiderklassen har gjennom alle disse år kjempet og stridt for sine saker og livsinteresser, og det skal vi også gjøre i fremtiden. Men la oss ikke fortukle av dem — som f. eks. Meyer — som tror at de har lest og forstår mere enn andre. Idag er jeg *enig* med central- og landsstyret i deres innstilling, og jeg vil si til representantene: La oss samles om den enkle og klare linje Trygve Lie holdt fram og forklare folkene hvad det er vi *vil* og det som vi *kan* gjennomføre, slik at vi ikke blir satt i gapestokken som så mange ganger før. —

Ordstyreren refererte følgende forslag fra *Såmund Bergland, Notodden:*

For de offentlige tjenestemenn som har en aldersgrense av 70 år nedsettes denne til 65 år.

For øvrig må arbeidet med nedsettelsen av aldersgrensen for statens samtlige tjenestemenn påskyndes.

Igår blev det innlevert forslag til arbeidsprogrammet av *O. Colbjørnsen, Håkon Meyer, C. Bonnevie, Eyvin Dahl og Gunnar Bråthen.* Dirigenten foreslår at disse sammen med de senere innkomne forslag alle *oversendes redaksjonskomitéen.* Jeg forutsetter at komitéen sørger for å innkalle de interesserte forslagstillere.

Votering: Oversendelse til redaksjonskomitéen blev vedtatt enstemmig.

G. Natvig Pedersen, Stavanger: Det er rimelig at den almindelige debatt har samlet sig om de store linjer i de spørsmål som foreligger her. Jeg vil allikevel nevne et par detaljer. Jeg har engang i Arbeider-

partiets by- og herredslag slått til lyd for gjennomførelse av *minimumssatser for de forsorgsunderstøttede*; det er blitt oversendt landskommuneutvalget og partiet til videre behandling. Jeg tror at en ordning som den er like påkrevd idag som tidligere, da jeg hadde anledning til å reise spørsmålet, og jeg vil henstille bl. a. til vår socialminister nu å ta op den sak. Det bør være en plikt å sette en minstegrense for det en kommune har rett til å by disse mennesker. Videre vil jeg nevne et annet forhold. Alle de som har hatt befatning med forsorgspolitikken vil kjenne til og huske den mottagelse som den beryktede «spiseseddel» fra bondepartiregjeringen fikk og den harme den vakte utover landet. Kunde det ikke la sig gjøre at det på en lignende måte utgikk fra vår regering, fra Socialdepartementet, en rundskrivelse som sa at arbeiderregjeringen så ganske anderledes på det spørsmål? Det burde samtidig tilholdes forsorgsstyrene overalt å være opmerksom på den prisstigning vi har hatt og sørge for at de bidrag som bevilges de understøttede holder følge med den. Endelig var det de satser som er satt for forsorgsarbeidet. Jeg er opmerksom på at satsene for statens bidrag er hevet i det siste og er fastslått av det borgerlige flertall. Men jeg vil stille det spørsmål: Kunde det ikke la sig gjøre at departementet får myndighet til å dispensere fra disse satser i de tilfelle hvor en kommune — det vil særlig gjelde de større bykommuner — ønsker å betale nødsarbeiderne med *høiere* satser enn de som er fastsatt av departementet, slik at de også blev mer overensstemmende med de tariffer som organisasjonen har fått presset igjennem i vedkommende kommune?

Jeg retter som sagt, dette som henstillinger til våre folk i administrasjonen, — og da i første rekke med adresse til socialminister Bergsvik, — uten at det skal opfattes som nogen kritikk. Jeg akter derfor ikke å stille noget *forslag*. Jeg mener for øvrig at representantene bør vise en smule måtehold med de forslag de fremsetter, når det gjelder det overordentlig vanskelige detaljarbeide regjeringens medlemmer ofte har å foreta på grunn av de linjer som trekkes op.

Til slutt noen ord om *militærspørsmålet*. Mange av oss har vel en følelse av at mange av partifellene holder på å orientere sig på nytt. Det jeg anser for å være det viktigste resultat av landsmøtet er at vi 500 representanter fra de lokale avdelinger, når vi kommer hjem og skal fortolke og forklare programmet, kan si hvad som er *Det norske Arbeiderpartis standpunkt* i militærspørsmålet. Tar man for sig innleggene fra igår — mange i og for sig ypperlige og logiske! — og setter dem sammen, blir det imidlertid ikke hel sammenheng innbyrdes. Jeg er glad for at både Torp og Tranmæl og Koht har uttalt sig såpass bestemt som de har. Hvis det ikke i bestemt form tydelig kommer fram en opfatning som skiller sig ut fra den bl. a. vår formann har gitt uttrykk for, kan vi reise hjem og si at Det norske Arbeiderpartis standpunkt til militærvesenet er det *samme standpunkt vi har hatt tidligere*. Jeg vil advare sterkt mot den eventyrpolitikk andre har vært inne på her, at Norge på nogen som helst måte kan optre aktivt i militære konflikter ute i Europa. Som det er sagt av Koht ligger vår chance og fremtid i at vi kan holde oss utenfor slike konflikter. Og det må vi fastholde.

Ordstyreren: Det er fremdeles tegnet 19 talere, og dirigenten vil foreslå satt *strek* for den almindelige debatt med de representanter som tegner sig før streken.

Ordstyrerens forslag blev ved *voteringen* vedtatt enstemmig.

Birger Eriksen, Oslo: Jeg har tatt forbehold om å fremsette et forslag. Den siste taler var inne på socialpolitikken. Det er så at de arbeidsløse i mange år har krevd forbedringer i form av understøttelse, når arbeide ikke har kunnet skaffes. Det forhold at det fortsatt gjennom årrekker skal gå hundre tusener av mennesker som ikke får den *tilstrekkelige ernæring*, virker nedbrytende ikke bare på disse, men vil også virke tilbake på de makt Havende partier. Og det skal landsmøtet være opmerksom på.

De arbeidsløses forening i Oslo og Aker har stillet krav til landsmøtet om at det vedtas en bedre utforming av partiets socialpolitikk med sikte bl. a. på innførelse av ned til 36 timers arbeidsuke, og jeg er pålagt å fremme det som forslag her. Det må vel erkjennes at det ikke er noget utidig krav dette, og hvis Arbeiderpartiet overtar makten efter valget med flertall går vi ut fra at dette spørsmål blir tatt op til gjennomførelse, hvorved det vil opnåes en vesentlig lettelse av forsorgsbudgettene.

Et annet spørsmål gjelder *arbeidsledighetstrygden* og hvordan den skal ordnes. Det er en sak som lenge har vært glemmt vekk, fordi man ikke har våget å gå på den. Vi vil også her fremsette et forslag med henblikk på en bedre utforming. I forslaget er sløifet punktet om tilskudd fra de trygdede, idet vi mener at de som er i arbeide er så hårdt belastet før at trygden bør bygges helt ut på tilskudd fra det offentlige — staten og kommunene — foruten av arbeidsgiverne. Det gjelder dessuten nu om at ledighetstrygden snarest mulig settes ut i livet, et krav som også Landsorganisasjonen er gått inn for. Derved gjør man samfundet direkte interessert i å skaffe mer *arbeide*, og vi vil understøtte det. De arbeidsløses skarer kan idag efter de opgaver man har fra arbeidsledighetsinspektoret anslåes til 140 000. Det regnes med at 40 pct. av disse har en eller flere å forsørge; vi kommer da op i ganske nær 100 000 til. De arbeidsløses tall utgjør over en tredjedel av det stemmetall Det norske Arbeiderparti fikk ved stortingsvalget i 1933. Jeg henstiller til landsmøtet at det for å vise sin gode vilje vedtar disse forslag, samtidig som vi anmoder redaksjonskomitéen om å forme korte, slående paroler som kan legges fram foran valget.

Tal. refererte forslagene:

1. Det søkes gjennomført 36 eller 40-timers arbeidsuke, uten forringelse i arbeidslønnen.

Senkningen av arbeidstiden gjennomføres først i stat og kommuner, i bygningsindustrien og så efter hvert i de øvrige industrier.

2. Loven om arbeidsløshetstrygd, bygget på tilskudd fra staten, kommunene og arbeidsgiverne, må snarest vedtas og settes ut i livet.

Ordstyreren: Det foreligger ytterligere følgende forslag fra Oslo og Akers arbeidsløses forening:

Ved *Johs. Clausen*:

Ad posten *Skogbruk*: Det søkes innarbeidet et punkt om at skog- og landarbeideres lønninger og livsvilkår søkes høinet slik at det tilsvarende gjennomsnittlige forhold for industriarbeiderne.

Skattelettelser inntil hel skattefrihet:

Ved *Mogens Kielland*:

Under posten *Socialpolitikk* utgår uttrykket «rasjonalisert og mer human forsorgshjelp». I stedet tilføies:

1. Fattigloven revideres.
2. Det fastsettes i lovs form at understøttelsen til enhver tid skal tilsvare et forsvarlig levesett for de understøttede.
3. Refusjonsplikten opheves.
4. Egenerklæringene og matlappene opheves.
5. Fattiglovens § 14 om hjemsendelse opheves.
6. De understøttede sikres hygieniske boligforhold.

Johan Didriksen: Jeg står her som representant for Sjømannsforbundet, og det er et par ting jeg vil be landsmøtet gi plass for i arbeidsprogrammet. Det gjelder som det ene arbeidstiden og videre bemanningen av våre skiber. Ingen gruppe er som sjømennene belagt med mange og uholdbare lovbestemmelser. Bestemmelsene om *arbeidstiden* er så reaksjonært oppfattet at etter loven kan man holde sjømennene i arbeide opptil 84 timer pr. uke. Det er riktig nok blitt forbedret noget ved organisasjonens hjelp. Men jeg vil be om at partiet anvender den innflytelse det har — og vil få etter valget — i landets lovgivende forsamling til å få i stand en tidsmessig revisjon av arbeidstidsloven på dette område, slik at sjømennene sikres en arbeidstid som bygger på prinsippet om 8 timers arbeidstid pr. døgn og 3-vaktsystemet. *Bemanningen* er et samfundsspørsmål, fordi den er nøie tilknyttet sikkerheten til sjøs. Nu er bestemmelsene fastsatt ved kongelig resolusjon, og de har som følge herav variert — etter de skiftende borgerlige regjeringers politiske kulør. Arbeiderregjeringen har hittil ingen forandring foretatt. Vi krever her at det ved *lov* innføres en bedre bemanning ombord i skibene. Foruten hensynet til sikkerheten til sjøs vil jeg i forbindelse med bemanningen nevne at det har betydning også for de arbeidsløse å få flere sjøfolk ombord i skibene. Jeg optar følgende forslag som tilføielse til programmet:

Det norske Arbeiderparti vil gå inn for å ratifisere alle internasjonale konvensjoner som tar sikte på å forbedre sjømennenes kår. Arbeidstiden revideres så sjømennene sikres en rimelig arbeidstid som bygger på prinsippet om 8 timers arbeidstid pr. døgn og 3 vakt systemet. Av hensyn til sikkerheten til sjøs og arbeidsledigheten blandt sjømennene skal det ved lov innføres bedre bemanning ombord i skibene. —

Ved å opta disse krav i arbeidsprogrammet vil vi gjøre den store gruppe det her gjelder, direkte interessert i den maktkamp vi skal føre og gjøre det lettere å vinne dem for et *aktivt arbeide* for valget. Det

er en del av de saker som er aktuelle for oss, og som de alle har den aller største interesse av.

Aksel Njaa, Stavanger, frafalt.

Ordstyreren: Dirigenten går ut fra at også de refererte forslag fra Johan Didriksen, Birger Eriksen, Johs. Clausen og Mogens Kielland kan gå til redaksjonskomitéen.

C. Bonnevie: 'Som svar til Lie vil jeg si at hans innlegg overfor mig minnet mig om at han ikke bare er den dyktige chef for Justisdepartementet, men at han også kan prosedere for et stort publikum. Det har aldri falt mig inn å sammenblande trustkontroll-lovgivningen og f. eks. Paal Bergs og Thagaards linje med det vi innenfor arbeiderbevegelsen mener med bedriftskontroll og sosialisering. Jeg gjentar at det er med skuffelse jeg har sett at Arbeiderpartiet ikke hittil har tatt opp disse ting og gjort dem aktuelle, iallfall *forberedt* utbyggingen av organer for bønderne, fiskerne og arbeiderne, og det bør gis disse lag et løfte om at partiet vil gjøre noget alvorlig for å utbygge organene for det økonomiske demokrati.

Det som blev sagt av Moe om utenrikspolitikken var helt igjennem utmerket. Vi har en blokk fra Sovjet-Unionen og over det svenske og danske socialdemokrati til Den faglige Internasjonale. Det er de folk vi skal ha med oss. Det kan være vanskelig å få inn i tankegangen dette at vi vil nasjonal avrusting og vil et mellomfolkelig yaktvern. Men det er *to sider* av samme fredsmedalje, så å si: Vi må legge vekt på den nasjonale avrusting, men på den annen side finne vår plass i solidarisk optreden overfor fredsbryterne.

Knut Kristiansen, Hedmark: Når jeg har tatt ordet, er det for å si nogen ord om partiets jordbrukspolitikk og i den forbindelse nevne kriseforliket med bondepartiet. I partipressen gjentas som et stadig omkved at dette forlik har ført til at krisen nærmest er ophørt ute i landområdene. Det kan delvis være riktig, for enkelte distrikters vedkommende. Men i andre distrikter er det ikke tilfelle; i de utpregede *skogsdistrikter* har vi således ikke sett nogen særlige fordeler av kriseforliket med bondepartiet. Når vi undtar fiskerbefolkningen har vel neppe nogen vært så hårdt rammet som småbrukerne og skogsarbeiderne. Tvangsauksjonene er ikke ophørt; de fortsetter den dag i dag på tross av alt — der hvor de har *ophørt*, er det holdt tvangsauksjoner over alle de ting som det kan holdes tvangsauksjon over.

Vi har nu fått et forslag fra den nedsatte skogbrukskomité. Det er særlig én ting man har festet sig ved, nemlig punktet om øket bevilgning til kulturarbeider. Det er vel og bra. Men så lenge vår skog er privat eiendom og gjenstand for privatkapitalens utbytning, er det ikke sikkert at de bevilgninger i alle tilfelle svarer til hensikten. — Det er særlig grøftingsarbeider jeg her tenker på. Ved at skogen blir utgrøftet, har det skadelige følger. — En viktig oppgave vil det være at det skaffes større bevilgninger til *kanalisering og utbygging av våre vassdrag*. Ved å få kanalisert Glomma vil vi innvinne store jordbruksarealer og bevare den dyrkningsjord vi allerede har i dette store di-

strikt. Dette har vi pekt på i det innsendte forslag fra Storelvdal Arbeiderparti, og jeg vil anbefale at det blir sett nøie på dette.

Det er etter vår mening høist påkrevet at partiets ledelse og Regjeringen er opmerksom på situasjonen i skogbygdene og i landdistriktene i det hele. Lønnen for de folk som arbeider i skogen er så liten at den bringer jo ingen ting. Særlig siste vinter var en av de verste vi har hatt på grunn av de uforholdsmessige store naturhindringer med svært snefall. Det er sendt henstilling fra fylkespartiets årsmøte på Rena til Regjeringen om å skaffe småbrukerne støtte til såfrø og kunstgjødsel, og jeg vil gjenta den henstilling her:

Nils Langhelle, Bergen: Dette har jo etter hvert utviklet sig til en mer spesiell debatt. Fra Bergenspartiet har vi også fremmet en rekke forslag, som vi imidlertid har forutsatt at det vil bli anledning til å komme inn på ved de enkelte poster etter hvert som disse behandles.

Når det her idag søkes trukket op partiets perspektiver for en tid fremover er jeg enig med Friis i at en slik debatt burde ta sitt utgangspunkt i en bred analyse av selve de økonomiske forhold, en vurdering av klassekreftenes stilling. En rekke andre land foruten vårt er gått inn for en radikal krisepolitikk, og disse har søkt å gi krisepolitikken en mer *prinsipiell* begrunnelse enn vi iallfall har gitt. I Belgia f. eks. har Arbeiderpartiet søkt å sette de dagsaktuelle programkrav i sterkere sammenheng med vårt endelige mål.

Debatten om utenrikspolitikken har utmerket sig mer ved standpunktene mangfoldighet enn deres klarhet. Og det preger hele den internasjonale socialistiske debatt for tiden. Jeg finner også betenkeligheter ved at dette landsmøte går til å fastslå nye retningslinjer her i *militær-spørsmålet*. Vi i Bergen har barbert vekk en del av det som er kommet med i det nye forslag. Jeg vil overlevere til dirigenten det forslag vi har fremsatt:

Under punktet *Demokratiske rettigheter*: Istedenfor «alle folkets rettigheter»: — *Alle det arbeidende folks rettigheter*, og istedenfor Folkestyre o. s. v.: *Folkestyret styrkes ved at det arbeidende folks innflytelse i det økonomiske liv utbygges med sikte på sosialisering og fullt økonomisk demokrati.*

Under punktet *Folkeoplysning*: Etter fritt skolemateriell o. s. v. tilføies: *Statsforlag for alle skolebøker.*

Under punktet *Planlegging*: Etter «av alle naturherligheter og arbeidsmuligheter» tilføies: *Bedre arbeidsledighetsstatistikk og statistisk klarlegging av de forskjellige yrkersgruppers økonomiske forhold, for på et hvert tidspunkt å kunne ha full klarhet over befolkningens økonomiske livsvilkår.*

Under punktet *Industri*: Etter «en hurtig utvidelse av industrien» tilføies: *Energisk arbeide for modernisering av skibsbyggingsindustrien. Staten medvirker til at arbeide i denne industri blir utført ved norske verksteder.*

Under punktet *Samferdsmidlene*: Etter «bedre organisasjon av kystens dampskibsforbindelser» tilføies: *og en sikrere radiotjeneste i vår handelsflåte.*

Under punktet *Socialpolitikk*: Etter «Innførelsen o. s. v. tilføies: *Revisjon av sjømannsloven og loven om «Arbeidstiden på norske skib». Lovfestet bemanningsskala.*

Under punktet *Edrueighetsarbeidet*: Etter «Undervisningen» o. s. v. tilføies: *Stat og kommune må også på annen måte støtte opplysningsarbeidet i edrueighetskampanjen, for eks. ved å bidra til at film og kringkasting taes i bruk til dette formål.*

Under punktet *Handelspolitikken*: Innledningen fra det tidligere arbeidsprogram tilføies: *Målet for en socialistisk handelspolitikk er å nå frem til en rasjonell arbeidsdeling mellom de forskjellige land og til organisert varebytte mellom statene.*

Under punktet *Utenrikspolitikken og militærspørsmålet*: Følgende strykes: *Opgaven i den kommende 3-årsperiode — og til og med: for å gjøre Norge mest mulig selvberget.*

Vårt standpunkt her er nu som før et vaktvern, og bare et vaktvern, idet det søkes skaffet mest mulige garantier for at det vil bli rekruttert fra de bredeste befolkningslag.

Olav Watnebryn, Drammen: Det sier sig selv at når man skal bedømme det som det er gjort av Regjeringen, går det ikke an å anlegge en prinsipiell socialistisk synsvinkel og anse spørsmålet besvart med det. Vi må spørre om det er riktig handlet ut fra de forhold og forutsetninger som var til stede da vi trakk op retningslinjene på siste landsmøte for tre år siden. Det må være den vurdering vi anlegger. Jeg mener det er ingen grunn til å sette sig på halen og være fornøid med det som allerede er gjort. Men *grunnlaget* er lagt, og det gjelder å stikke op retningslinjene for det videre arbeide frem mot det mål vi har satt oss.

Vi har hatt en debatt om utenrikspolitikken og militærspørsmålet. Det er vel ikke noget som er mer egnet til å sette landsmøtet i kok. Men tror nogen av dere at det er *disse* ting man først og fremst spør etter når vi kommer hjem fra landsmøtet? Å nei. Det er det praktiske livs oppgaver, den enkle, korte parolen om å finne frem og utnytte *arbeidsmulighetene* som står i forgrunnen blandt partiets folk og våre velgere — ikke det resultat man ut fra en teroretisk, prinsipiell betraktning kan komme til med hensyn til utenrikspolitikken og militærspørsmålet.

Det standpunkt Meyer forfekter er helt igjennem selvpogivende og vil ikke være holdbart i nogen som helst situasjon. Det går ikke an å ta socialismen på forskudd, legge armene over kors og bare *ønske* sig det vi vil. Hvis vi er enig i å virkeliggjøre den tanke som lå til grunn for dannelsen av Folkeforbundet, skal vi ikke nøie oss med å overlate til de andre å kjempe for den. Deri er jeg helt enig. Men det kan ikke bli hovedplanken for oss ved et valg. Vi må ikke og vil ikke gjøre valget til et valg om *oprusting*; det kan bare synkverve de store masser og skape forvirring både innad og utad. Det er heller ikke praktisk politikk i den foreliggende situasjon, som kaller på oss og vår innsats på ganske andre områder. Eyvin Dahl vil at vi skal gå ut i valg og anbefale å stemme for proletariatets diktatur. Nei, det er å invitere

en til å være med på sin egen begravelse. Og det gjør vi ikke. Det er det sterke demokratiske grunnlag i de tre nordiske nabofolk som skal være bolverket mot fascismen. Og da skal vi utbygge dette bolverk og la *det* være hovedspørsmålet, selve kjernen i vårt politiske arbeid.

Det er et par forslag vi vil stille, når det gjelder spørsmålet om industri- og elektrisitetsutbyggingen og punktet i arbeidsprogrammet om kommunene. En av de aller viktigste oppgaver vi har å løse, og det så snart som mulig, er nettop elektrisitetsutbyggingen og vår kraftforsyning; det er av grunnleggende betydning for utviklingen av hele vår industri. Jeg foreslår derfor:

1. Ad industri- og elektrisitetsutbyggingen:

Landsmøtet pålegger Centralstyret sammen med stortingsgruppen å foranledige utredet en landsplan for elektrisitetsutbyggingen og kraftforsyningen.

1. Ad kommunene.

Kommunale eller fylkeskommunale bidrag eller særinnrømmelser til nyreisning av industrielle anlegg gjøres avhengig av Regjeringens approbasjon sett under samfundsmessig synsvinkel. Det samme gjelder kommunale vedtak som begrenser omsetningen av varer og materialier samt anskaffelsen av arbeidskraften.

Nils Norheim: Det er klart nok at Hindahl — som Landsorganisasjonens formann — Moe, Friis og en rekke talere igår og idag har lagt til rette en ny linje. Og det vilde da være naturlig at de fremmet dette slik at det blev forelagt i *voterings form* for landsmøtet. Men jeg er bange for at den nye politikk vil bli søkt satt i verk eller lagt til grunn uten at man får nogen bestemmende innflytelse på den. Det er en forferdelig farlig linje. Hindahl og Moes standpunkt er en grei og klar oprusting i vårt land. Den vil låse fast en rekke av våre andre viktige oppgaver og sette oss tilbake i den økonomiske kamp vi fører for å komme selve arbeidsløsheten til livs. Med erfaringene fra andre land kan vi regne oss til dette. Den fare er vi mulig ikke klar over i øieblikket. Men vi må ha undersøkt alt dette til bunns før vi innlater oss på nye eksperimenter. Å foreta større utvidelser av et militærvesen som vi ikke på forhånd kan stole på, innebærer også en fare av social art som jeg finner å måtte advare mot. Mener vi det alvorlig med vårt forslag om et vaktvern, skulde vi allerede straks ha sendt ut parole til vår ungdom om å søke sig inn til befalsskolene, for å begynne det demokratiseringsarbeide det er talt om. Overfor Kohts uttalelse vil jeg ha sagt at det nok kan sies at vår kjærlighet til Folkeforbundet er stor, men den mulighet må også tas i betraktning at vi en dag efter nøie overveielse finner at vi ikke lenger kan stå der. Man må ikke legge det slik an at arbeiderklassen ikke er klar over det store ansvar man her påtar sig. Også *avvæbningslinjen* har farer. Men like fullt er det ønskelig og nødvendig for Det norske Arbeiderparti å slå fast at den linje vi har fugt inntil idag, den skal også gjelde for imorgen.

Olav Smedsvik, Bergen: Vi kan konstatere som resultat av det arbeide som er utført at det er satt et stort antall arbeidsledige i virksomhet; jeg nevner spesielt bevilgningene til avhjelp av ungdomsarbeidsløsheten. Industriproduksjonen øker, og lønnsomheten i jordbruket er bedret. Men man må også se det faktum at arbeiderklassen har vært med og båret en stor del av utgiftene til krisebevilgningene, f. eks. gjennom omsetningsskatten. Her har vi alle ofret vårt, ut fra den interesse vi har av å hjelpe de arbeidsløse — det har vært et offer på solidaritetens alter. Når vi imidlertid skal behandle den fremtidige politikk, må det riktige være at det stilles krav til kapitalistklassen om også å ofre noget, og da *forholdsmessig* for å bøte på den krise de selv har skapt. Og det krav kan bare presses frem av oss. Vi må derfor innstille oss på et sterkere inngrep overfor den herskende klasses privilegier bl. a. gjennom skattepolitikken. Valget står ikke bare om den politiske makt til arbeiderklassen, men den økonomiske. Her har sosialiseringsskravet likesom kommet i bakgrunnen gjennom flere år. På arbeidsprogrammet av 1933 krevde vi sosialisering f. eks. av bankvesenet. Skal vi komme over til en socialistisk planøkonomi, må der sikres innflytelse over bankene og deres disposisjoner, for det er dem som idag dirigerer og utøver kontrollen over det økonomiske liv. Jeg forstod Ole Colbjørnsen slik at det vilde by på vanskeligheter av mange slag å gjennomføre dette krav. Men vi bør bibeholde det på arbeidsprogrammet og dermed tilkjennegi offentlig hvad vi mener i sosialiseringsspørsmålet.

Når det gjelder militærvesenet tror jeg at det blandt ungdommen har vært tilkjennegitt med hensyn til budgettet at man bør gå inn for en reduksjon, iallfall ved sløfing av øvelsene, til fordel for kampen mot arbeidsløsheten. Det har jo ikke ført frem, idet vi ikke har fått flertall i Stortinget for våre spareforslag på militærbudgettene. Men det må være klart for oss at når det spørres om arbeiderungdommen, som må utføre den antimilitære agitasjon, har vi ikke de samme gode argumenter som tidligere. Jeg er enig i at militærvesenet omlegges til et vaktvern som har politimessige oppgaver, likeledes er det nødvendig at arbeiderbevegelsen får innflytelse overfor dette vaktvern. — Om Folkeforbundet er å si at selv om det ikke har vært sin oppgave voksen, må vi stå sammen med de øvrige demokratiske stater og Sovjet i det positive fredsarbeide som kan føres gjennom forbundet for å utvikle det til en virkelig fredsinternasjonale.

Harald Løbak, Hedmark: Jeg møter her som representant for det vi har kalt det «røde fylke» i vårt land. Det socialistiske livssyn er vel i bunn og grunn et spørsmål om *opdragelse*. Vi må mere forstå den store oppgave vi har — vi må føle det vi er kallet til. Socialisme er ikke bare planøkonomi og reformer, socialismen må vokse fram i menneskets tanker og sinn, og det nye mennesket må skape det nye samfund.

De praktiske spørsmål er nu i forgrunnen. Den måte vi løser dem på må ikke være i motsetning til det socialistiske livssyn. Også på dette område må forskningsfronten legges så nær op til arbeidsfronten som mulig.

Ungdommens stilling er den avgjørende. Vi har et slagord: Et folk uten filler og uniformer. Vi har ment at socialismen kan gi oss dette, og vi mener det fremdeles. Vi må vel gå ut fra at det er litt forskjell på en socialist med geværet og en kapitalist. De vil ut fra sin innstilling hverken forsvare eller angripe det samme. Socialisme betyr ikke krig, det betyr fred — kapitalisme det motsatte.

Jeg skal ta fram bare et par praktiske spørsmål. Som et av de viktigste ser jeg *boligsaken* på landsbygda — både for folket i arbeid og ellers. Det er arbeidet for å bedre skogsarbeidernes husvær i skogen. Men sunde og gode boligforhold trenges ikke bare når man er ute på arbeide, men også hjemme. Det må optas en statistikk over hvilket behov det her er til stede, og jeg henstiller at et slikt forberedende arbeide med undersøkelser blir satt i verk. Alle praktiske løsninger vi kommer til er at ikke minst boligene har en opdragende virkning. Det socialistiske Wien kan lære oss dette. Våre kommunegrupper må føre an her og få tolket nødvendigheten av å bo i sunde boliger. Det var kanskje riktigere å gjøre statsbidraget avhengig av kommunalt tilskudd, iallfall *prinsipielt*.

Efter videre å ha omtalt *skattespørsmålet* uttalte taleren: Det som må være det avgjørende for oss i vår stillingtagen til løsningen av de forskjellige spørsmål er at vi viser oss verdige den tillit man viser oss. Vi skal gjennom vårt arbeide gi utløsning for selve arbeidsviljen i folket. Arbeidsreisningen vil gjøre selve arbeidet som økonomisk faktor til den viktigste. Vi skal gi arbeidsfolket arbeidsgleden tilbake, og socialismen betyr *arbeidsglede*.

Ordstyreren refererte følgende forslag fra *Ingv. Førre*, Haugesund, til *fiskeriposten*:

Istedenfor 9de avsnitt, statsbidrag til billige lån o. s. v., og som nytt avsnitt 10 foreslåes:

Fiskernes kredittbehov dekkes bl. a. ved omlegning og utvidelse av Fiskeribankens virksomhet.

Nedskrivningsbidrag og rentefri lån til anskaffelse av båter og fiskeredskaper. —

Koht: Det er her kommet flere framlegg til ny utforming av posten om utenrikspolitikken og militærspørsmålet. Det kan være rimelig sett ut fra deres syn som er uenig i det innhold landsstyrets innstilling har. Jeg leser det slik at innstillingen bygger på en *fast fredslinje*. Men ved å sette inn enkelte av de nye forslag kommer vi i skade for å slå isunn den logiske sammenheng i landsstyrets innstilling.

Lange vil styrke sanksjonssystemet innen Folkesambandet ved maktbruk og tvangstiltak mot dem som går i krig, men han vil allikevel gjøre det slik at vi ikke skal gå i krig. Da skjønner jeg bedre Bonnevies som fant det uridderlig at vi lot etioperne slåss alene. Men jeg må allikevel spørre: har nogen for alvor tenkt at vi skulde sende vår ungdom dit for å la sig drepe med giftgass av italienerne? Finn Moe vil ha oss inn i stormaktsgrupperingene. Jeg skjønner ikke ut fra Bonnevies syn at han kan være så glad for den alliansepolitikk Moe forsvarte.

Jeg kan godt tenke mig at selve ordlyden i landsstyrets innstilling

kunde bli noget bedre formet. Setningen om nøytraliteten er noget som kunde bli mistydet, så man kanskje burde stryke den setning. Det avsnitt som går forut, burde da f. eks. kunne formes slik: «I samsvar med den tanke som lå til grunn for dannelsen av Folkeforbundet, vil partiet arbeide for at forbundet går inn for avrusting og at det utvikles til en effektiv internasjonal rettsorganisasjon som kan *forebygge krig og løse mellomfolkelige tvister ved meglings og voldgift.*» Samtidig kunde i den næst foregående setning utgå ordene om internasjonale traktater; for programmet er jo et krav til oss, og vi har da ikke tenkt å bryte traktater!

Men om man går inn for en annen ordlyd, vil jeg be om at man tar et klart standpunkt og ikke legger vatt om ordene. Jeg vil ikke at vi skal føre noen ventepolitikk, men en *aktiv fredspolitik* for å gjøre Folkesambandet til et virkelig fredsvern.

På onsdag skal Stortinget drøfte Folkesambandets beretning for siste år. I ordskiftet der kommer talere av alle partier til å uttale sig. Det er også klart at den som er utenriksminister i Regjeringen, kan ikke stå som et mehe og ingen mening ha. Da vilde jeg være viss på at den mening jeg uttaler, er den mening partiet har. Vil partiet ta et *annet* standpunkt, vil det bli avgjørende for mig. For partiet er ikke tjent med å ha en utenriksminister hvis opfatning av disse spørsmål ikke dekkes av partiets. Jeg sier: *Jeg vil ikke være med på den svingning i utenriks- og militærspørsmålet som det her fra flere kanter har vært tale om.* — Jeg benytter anledningen til å svare Moe at jeg vil ikke være med på å gi op sanksjonene uten i lag med alle, og jeg vil ikke være med på at vi skal gå ut av Folkesambandet. Men det er just et *fredsvern* jeg vil at det skal være, og intet annet.

Valdemar Nielsen: Efter det siste innlegg av Koht kan jeg ikke skjønne at det er nogen uenighet mellem Tranmæl og Koht. Jeg har ikke forstått det slik at nogen vil ha Folkeforbundet til et krigsinstrument. Det er understreket av alle at *når* vi deltar i Folkeforbundet, er det for å være med og trygge freden mellem statene og bevare freden i vårt eget land.

Slik som den internasjonale situasjon fortøner sig, er det gitt at den stilling vi tar til Folkeforbundet og medlemsskapet der er et meget viktig spørsmål. Moe så sannheten i øinene da han pekte på faren internasjonalt ved fascismen, som med våben i hånd forsøker å gjennomføre sine planer. Vi må, med støtte av alle dem som her har det samme syn og de samme interesser som oss, gjøre alt for å *forhindre* disse krefter i å kunne føre sitt spill fritt. Vi har sett opinionens utslag i England, og vi har sett valgenes utfall i Frankrike og Spania. Der er tross alt lyspunkter. Disse skal vi være med og gi nytt liv og øket styrke. Og det kan vi gjøre ved at vi tar en klar stilling til Folkeforbundet og det mellomfolkelige samarbeide som det har til opgave å fremme. Jeg er derfor også enig i at når vi tar vår beslutning skal den være så klar og konsis at det ikke skal bli nogen misforståelse tilbake.

Det er så at en liten nasjon som Norge ikke kan øve nogen *vesentlig* innflytelse innen Folkeforbundet og den sammensetning det representerer. Men det som skal være vår opgave og innsats innen rammen

av forbundet, sammen bl. a. med våre naboland, er til enhver tid å fremholde og understreke den *fredslinje* som vi er interessert i skal følges.

Når det er sagt forholdsvis lite her om den praktiske politikk Regjeringen og partiet har ført, skyldes vel det at man stort sett er enig i at den har vært bra. Man kan si at ett og annet burde være gjort anderledes og *bedre*. Men dertil har kreftene, selve maktforholdene, ikke strukket til. Vi har jo vært og er avhengig i vår politikk av et av de borgerlige partier i stor utstrekning. Vi må komme ut av dette avhengighetsforhold og derfor sette alle krefter inn på å vinne *flertallet* ved høstens valg.

Ordstyreren refererte følgende endringsforslag av *Halvdan Koht* til posten om utenrikspolitikken og militærspørsmålet:

Setningen: «Internasjonale traktater respekteres», går ut.

I neste setning innskytes noen ord således at det blir: «— *rettsorganisasjon som kan forebygge krig og løse,*» o. s. v.

Den følgende setning utgår.

Forslaget blev, sammen med de øvrige refererte, besluttet sendt redaksjonskomitéen.

Johs. Clausen, Oslo: Jeg er enig i hvad det var sagt av Trygve Lie at nu må det bli en forenkling av problemene efter landsmøtet. Da blir det spørsmål om å *praktisere* det vi vedtar — det hjelper ikke da bare med ordene.

Konklusjonen i De arbeidsløses forenings forslag til arbeidsprogrammet er at punktene om landbruket, skogbruket og fiskerne gis enkelte tillegg. Således foreslår vi under *jordbruket* at forslaget fra Hedmark Fylkes Arbeiderparti innarbeides, foruten et eget punkt som sier «Alle tiltak for å støtte jordbruksnæringen skal tilgodese de arbeidende bønder (småbønder og middelstore jordbrukere) i pris- og bidragspolitikk, ved gjelds- og skattelettelser. — I avsnittet om *skogbruket* innarbeides et punkt om at skog og landarbeideres lønninger og livsvilkår søkes høinet slik at det tilsvare det gjennemsnittlige forhold for industriarbeidere, og skattelettelser inntil helt skattefrihet. Vedkommende *fiskeriene* tilføies et likelydende krav som tilleggsforslaget under punktet om jordbruk.

Oscar Torp: Efter den debatt vi har hørt får man en sterk følelse av at i partiets hovedlinjer, og når det gjelder programmets punkter i sin store almindelighet, står landsmøtet — som et utmerket uttrykk for *partiet* — udelte og samlet.

Det er ingen grunn for oss i partiet til å legge skjul på at man — som det ofte er sagt — har endret holdning til mange spørsmål. Vi kan ikke se bort fra at i de siste årene er verden blitt en ganske annen. Vi har hatt oppe tidligere f. eks. spørsmålet toll eller frihandel; vi kjenner alt som knytter sig til dette. Og vi *måtte* endre standpunkt. Det spørsmål vi alltid må ha for øiet er: hvad kan man gjøre for å samle arbeiderklassen? En sterk, sammensveiset arbeiderklasse er avgjørende for den politiske utvikling i vårt *eget* land — og bare gjennom den kan vi ha håp om å øve innflytelse på begivenhetene ute i verden. Et stort parti

som vårt, som sitter med regjeringsmakten, må nødvendigvis også, idet det tar op de konkrete, aktuelle spørsmål, komme til å lese dem ut fra de givne forutsetninger, når man ikke har parlamentarisk flertall. Jeg tror man kan si at landsmøtet idag fullt ut bekrefter riktigheten av den politikk arbeiderregjeringen har ført, og at en *videreføring* av den linje som er trukket op gir håp om å føre oss fram til større resultater.

Å opta de enkelte saker til drøftelse nu på slutten her skulde ikke være nødvendig. Et spørsmål som særlig er kommet fram i diskusjonen er vårt forhold til militærvesenet og Folkeforbundet. Jeg ønsker så sterkt jeg kan å understreke at også her må man holde fast ved hvad som er vårt prinsipielle standpunkt. Det har aldri vært nogen meningsforskjell om at hele vår evne og styrke skulde og måtte settes inn på å skape og trygge *freden*. Dette er ikke rokket hverken ved Moes, Tranmæls eller Kohts innlegg. Vi står her samlet alle på et meget sterkt grunnlag.

Det spørsmål som dernæst melder sig, er på hvilken måte vi kan gjøre vår innsats. Jeg innledet om disse spørsmål i forbindelse med arbeidsprogrammet i Oslo Arbeidersamfund forut for landsmøtet. Jeg fant det riktig av mig først å gjennemgå partiets politikk i de seneste år for dermed å få grunnlaget for vår inntreden som medlem av Folkeforbundet. Jeg hevdet der — og vil gjenta det — at jeg ikke var så sikker på at jeg kunde stå fram og si at dette er det eneste riktige og saliggjørende standpunkt i den sak. Jeg kan heller ikke *idag* si at jeg har den fulle sikkerhet. Men jeg vil gi Bonnevie rett i et enkelt viktig punkt, nemlig når han sa at vi må ha en nasjonal linje — at vi først og fremst skal søke å komme fram til avrusting, men samtidig være med på å skape en internasjonal organisasjon som kan bidra effektivt til å trygge freden, det vil si som sikrer oss at de militære maktmidler *ikke* kommer til å tale i de mellomfolkelige tvistigheter.

Dernæst kan vi slå fast at den eneste sikre fredsgaranti vi kan skape oss er gjennom *arbeiderbevegelsen selv*, og at først når arbeiderbevegelsen kan beherske Folkeforbundet er dette utviklet til det instrument som kan trygge freden i verden.

Her ser Moe, mener jeg, logisk riktig. Reaksjonen er langt på vei i mange land til å slå arbeiderorganisasjonene i stykker. Og det er nettopp dette som har endret hele vår innstilling overfor Folkeforbundet, fordi forbundet *idag* ikke er det instrument til å sikre freden som vi tilstreber.

Jeg har med glede sittet og hørt Koht i Stortinget. Men jeg tror at han også her må være klar over at hvis vi først er gått inn i Folkeforbundet og blir stående der, må vi spørre om hvilke maktmidler vi må *utstyre det med* for at det kan bli satt i stand til å trygge freden. Koht har hatt tvil om de økonomiske sanksjoner overhodet vil føre fram — og jeg mener han har hatt grunn til det. Men i vårt parti har vi sagt at vi skal gå inn for dem og gjøre sanksjonene mest mulig effektive. Da går det etter min mening ikke an å si — etter det som er skjedd — at sanksjonssystemet står og faller med den prøve det har hatt — at det med andre ord ikke *kan* utvikles til noget annet. På det konkrete tilfelle, som gjaldt Italia og Etiopia, har Folkeforbundet lidt nederlag.

Men dermed er ikke sagt at økonomiske sanksjoner i sin almindelighet har lidt nederlag; jeg mener *nei*. Det næste spørsmål er: kan de økonomiske sanksjoner trekke militære sanksjoner efter sig? På det spørsmål er jeg nærmest tilbøielig til å svare ja. Jeg tror det vil fortone sig slik når man kommer til et kritisk punkt, at hvis de økonomiske forholdsregler har vist sig ikke å føre til det tilsiktede resultat, kan heller ikke vi sette oss imot militære sanksjoner, *når disse kan være avgjørende for å sikre freden*.

Landsmøtet må være klar over at hvis vi vil at Norge fortsatt skal være medlem av Folkeforbundet, må vi også være klar til å innfri de forpliktelser vi dermed har påtatt oss. Men for ikke å bli misforstått vil jeg si: *Garantien* kan vi først få gjennom en sterk internasjonal organisasjon som kan beherske kapitalismen som system og dermed også som krigsfaktor. Melder vi oss ut, *hvor kommer vi så?* Vi kommer i strid med den svenske arbeiderbevegelse, med den danske — alt det som er lyspunktet idag, — med Sovjet-Samveldet og flere. Vi kommer sammen med 3dje, 4de og 5te-rangs nasjoner, som er reaksjonens fremste støtter.

Så har vi forholdet til vårt eget militærvesen her hjemme. Jeg vil her understreke at faktisk *er* Norge avrustet, militært sett. Videre vil jeg fremholde at Det norske Arbeiderparti endret ikke noget av sin holdning gjennom Regjeringens framleggelse av budgettet iår; Det norske Arbeiderparti endret sin holdning til militærvesenet *den dag vi gikk inn for vaktvernet*. Den opgave vi får blir imidlertid å gjøre dette vaktvern til et middel til støtte for arbeiderbevegelsens opmarsj, både når det gjelder *vår egen frigjøringskamp* og når det gjelder å trygge freden.

Koht har fremsatt et endringsforslag. Den ene forandring går ut på at dette med henvisningen til traktatene strykes. Rent logisk har han rett i at dette ikke er en sak *vi* har hånd over. Men det som setningen tilkjennegir, og som vi ønsker å bære fram når det gjelder å respektere inngåtte avtaler, er at fra *vår* side vil dette bli gjort. Videre foreslår han en forandring i den næste setning; den er jeg helt enig i, og jeg går ut fra at redaksjonskomiteén fører inn de ordene: *å forebygge krig*.

Som jeg sa tror jeg at vi skal være klar over at vi, med flertallet etter valget, ikke i den kommende 3 års periode kan komme fram til en avveining slik at vi kan si at vi ikke har noget militærvesen overhodet i Norge. Det første vi må gjøre er å søke å legge til rette rammen for *vaktvernet* slik at det ikke blir en hvit garde. Vi må dessuten være klar over at militærutgiftene ikke vil bli mindre enn dem vi har idag.

Jeg gjentar at debatten på landsmøtet slår fast at *hovedlinjene i arbeidsprogrammet* — som også har vært Regjeringens politikk — *står partiet helt og fullt samlet om*. Når det gjelder de spesielle saker — som utenriks- og militærposten — må landsmøtet selvfølgelig i utformingen her tar et klart standpunkt, som alle uten undtagelse får gå inn for og søke å gjennomføre i den virksomhet de er satt i som partiets representanter.

Ordstyreren: Den almindelige debatt er dermed ferdig.

Arbeidsprogrammets enkelte poster.

Demokratiske rettigheter.

Eidsaaen: Det er her foreslått et punkt om «lettere adgang til grunnlovsforandringer». Jeg vil antyde en endring av ordlyden, så den blir: *Lettere adgang til de ved utviklingen nødvendige lovendringer.* Den formulering setningen har fått i landsstyrets innstilling, kan lett gi grunnlag for motagitasjon, og jeg vil opta mitt forslag til endring. Videre bør vi være varsomme med å nevne det religiøse spørsmål — vi vinner like meget ved å la det være stille om det.

Koht: Det er et punkt som er helt borte her, nemlig det man kaller kulturarbeidet. Det kunde mulig være bundet i hop med avsnittet om folkeoplysningen. Men det er så meget å gjøre i kulturarbeidet at det burde ha en særskilt post i arbeidsprogrammet vårt. Det kan vel ikke være tale om her å få op en hel kulturpost. Men det er et punkt vi bør ha med under de demokratiske rettigheter, og det er *målspørsmålet*. Vi må her, ut fra hele vårt kultursyn, ta et standpunkt som gjør det klart at når arbeiderklassen stiger fram til makten, tar den sitt mål med sig. Jeg vil derfor foreslå sådant tillegg: *Breiere plass for folkemålet*. Målspørsmålet har jo vært drøftet før på landsmøtet, og det har vært nedsatt en nevnd til å arbeide med det. Vi behøver ikke å gå nærmere inn på det nu, men vi må iallfall slå fast det grunnstandpunkt vi må ta i dette spørsmål.

Meyer: I forslaget fra Oslo Arbeidersamfund som jeg var inne på igår og understreket, pekes det i sterkere grad på programmets *klassekarakter* enn det er gjort i innstillingen fra landsstyret; det tar videre op kravet om *socialisering* og omdannelse av Norges Bank til en statsbank o. s. v. Forslagene til endringer i programmet foreligger trykt, og jeg innskrenker mig til å ta dem op her i sin helhet i stedet for ved hvert enkelt avsnitt.

Colbjørnsen: Eidsaaen var redd for at kravet om lettere adgang til grunnlovsforandringer kunde bli utlagt forskjellig og at det gikk for *langt*. Jeg vil i den anledning peke på at også venstre foran valget iår har programfestet at det skal være lettere adgang til å gjøre nødvendige forandringer i grunnloven. Når dette spørsmål har trengt sig fram i alle land, er det en følge av tidens utvikling; man ser idag anderledes på de ting enn man gjorde her hjemme for 100 år siden. Arbeiderregjeringen har også fremmet forslag nettop med sikte på å åpne en slik adgang.

Når det gjelder Oslo Arbeidersamfunds endringsforslag under punktet om de demokratiske rettigheter, oprettholder det den nuværende formulering: «alle det arbeidende folks rettigheter.» Jeg anbefaler her den forandring landsstyret har foreslått, slik at det settes: oprettholde og utvide alle *folkets* demokratiske rettigheter o. s. v. Jeg fremholdt riktigheten av denne forandring allerede for tre år siden, og vi bør ta den med i programmet nu da vi står overfor et valg hvor det

gjelder flertallet for Det norske Arbeiderparti. Det er dem som er redd for at det skal gjøres innskrenkninger i den almindelige stemmerett, og det henvises til Sovjet-Russland. Det er selvfølgelig ingenlunde Arbeiderpartiets mening; tvert om vil vi gjennomføre en almindelig *utvidelse* av stemmeretten, bl. a. ved å nedsette aldersgrensen — så vel som valgbarhetsalderen — til 21 år.

Det siste punkt i forslaget fra Oslo Arbeidersamfund sier nogenlunde det samme som landsstyrets forslag for øvrig inneholder og skulde forsåvidt dekkes av dette; spørsmålet om det økonomiske demokrati og vår stilling til dette har vi jo på andre steder, både i det prinsipielle program og i arbeidsprogrammet.

Tranmæl: Meyer må forstå at programmet ikke blir mer «klassepreget» fordi om man har en formulering som ikke er helt logisk. Vi vil at hele folket skal ha andel i de demokratiske rettigheter. Og da må vi si det. *Klasse*-karakteren uttrykkes gjennom vårt parti og fagorganisasjonen og den virksomhet som drives.

Forslaget fra Koht tror jeg de aller fleste er enig i. Men allikevel tør det være riktig å sende det til redaksjonskomitéen, både for at den kan uttale sig om formuleringen og se på om det skal tas inn her eller under skoleposten. Drøftelsene av denne sak for seks år siden har virket til at kravet er brutt igjennom i partiet; vi vil fram til frigjøring *også* i kulturell og sproglig henseende. — For øvrig mener jeg at når det gjelder dette avsnitt i arbeidsprogrammet, må vi kunne gå til votering straks på grunnlag av innstillingen og de endringsforslag som knytter sig til den.

Clausen: Jeg slutter mig til Oslo Arbeidersamfunds forslag om at uttrykket «det arbeidende folk» blir stående. Hva er det ikke Quisling-partiet tillater sig å foreta sig overfor våre organisasjoner? Og så skulde det ha krav på full ytringsfrihet? Det er noget vi må se ganske nøie på.

Birger Eriksen: Også den forening jeg tilhører støtter Arbeidersamfundets forslag. I debatten blev det motivert med at man mente man her stod overfor en utglidning til høire. Ved å sløife ordene «det arbeidende folk» kan det utlegges som at man fjerner sig fra den gamle grunnsetning at arbeiderklassens frigjørelse skal være dens eget verk. Og bare en slik ting kan vekke mismot og lett bli misforstått.

Trygve Lie: Jeg er noget uklar overfor hele behandlingen her. Jeg ønsker å vite om landsmøtet akter å gå til votering over de enkelte avsnitt efter hvert.

Ordstyreren: Det er dirigentens mening at vi skal diskutere spørsmålene helt ut og så sende forslagene over til redaksjonskomitéen før de optas til endelig votering.

Lie: Jeg har intet imot Kohts forslag til tilføielse, men antar det vil være riktig å ta det punkt inn under posten om folkeopplysningen. Når det gjelder uttrykket *folket* i forbindelse med de demokratiske rettigheter, er jeg enig i det sprogbruk som er anvendt i landsstyrets innstilling. Ved å oprettholde den tidligere form — hvormed folk i

almindelighet gjerne tenker bare på *kroppsarbeiderne* — får vi en opfatning til å vokse som jeg tror er uriktig. Vi skal gi uttrykk for det brede grunnlag vi står på, slik at det ikke gir anledning til nogen art av misforståelse. Med hensyn til punktet om grunnlovsforandringer slutter jeg mig til det Colbjørnsen har uttalt.

Ordstyreren refererte følgende forslag fra *Torvald Hauvardstad*:

Ordet *alle* i fyrste line går ut. —

Anders Lothe: Jeg er helt enig i Kohts framlegg. Jeg mener også det vilde være riktig å sette inn en særskilt kulturpost i arbeidsprogrammet. Hvis vi ikke kan få det, da hører det til de demokratiske rettigheter at vi har lov til å bruke talemålet vårt hvor vi så enn er. Og det skal vi si.

Ordstyreren: Forslagene går nu til redaksjonskomitéen.

Rettsvesen.

Ingen bemerkninger fremkom, og landsstyrets innstilling blev vedtatt enstemmig.

Folkeoplysningen.

Halvard M. Lange: Forslaget fra den av centralstyret nedsatte skolekomité er tiltrådt av landsstyret, og jeg skal her kort peke på en del av de nye ting som er tatt med i forhold til det vi har hatt før. Nytt er bl. a. kravet om styrking av centraladministrasjonen for undervisningsvesenet med pedagogisk fagkyndig personale — en styrkelse med andre ord av skole- og undervisningsavdelingen i departementet. Videre er satt op en post om utvidet faglig og pedagogisk inspeksjon. Det gamle krav om Statens overtagelse av mest mulig av kommunenes skoleutgifter er tatt op i statsråd Hjelmteits proposisjon til ny skolelov, og det er en riktig linje. Men vi vil ikke ha begrenset dette til den begynnelse som der er gjort; vi må i fremtiden på dette felt gå videre for å heve skolevesenet overalt i de kommuner som er økonomisk vanskelig stilt.

Det pekes i programforslaget på at en utbygging av *landsskolen* må komme i første rekke. Der betegner proposisjonen til ny lov om folkeskolen på landet også det første kraftige skritt på den vei. Men om proposisjonen gjennomføres, vil det like fullt fortsette å være en veldig forskjell mellom den lands- og byskoleordning vi får. Så er det nevnt at aldersgrensen for lærerpersonalet bør senkes. Er det noget område hvor dette er nødvendig, er det vel i skolen — og av hensyn til barna først og fremst. Vi ligger her i landet på vel den høieste aldersgrense for lærerpersonalet, med op til 15 år lengere tjenestetid enn i enkelte andre land. I nær sammenheng hermed er tatt med et punkt om øket omsorg for den fysiske opfostring blandt barn og ungdom. Det kan her nevnes at skolelovsproposisjonen foreslår innført gymnastikk som obligatorisk fag i landsskolen.

Tranmæl fremholdt betydningen og nødvendigheten av tidsmessige ungdoms- og folkehøiskoler for arbeiderungdommen i by og på land.

Jeg understreker hans appell til partifellene om for alvor å ta op dette arbeide, i kommunestyrene og fylkestyrene først og fremst. Jeg nevner i forbindelse hermed at stipendiebevilgningen i år er betraktelig øket. Det er bl. a. tatt med et punkt om opprettelse av offentlige daghjem og barnehager, med spesialutdannet personale, der hvor behovet tilsier det. Også det betyr en utvidelse av rammen for vår skolepolitikk. Stor betydning må tillegges kravet om øket støtte til den ungdom som søker videregående undervisning, ved at adgangen gjøres lettere for dem til å komme inn på de høiere skoler og universitetet, samtidig som det arbeides for oppholdsstipendier for elevene i alle folkeskolens overbygninger. Det er videre kommet med et punkt om de sociale og socialhygieniske krav vi kan stille; det gjelder også mentalhygienien, den *sjelelige* sundhet, ved siden av den kroppslige.

Av særlig viktighet er undervisningstiden og undervisningsstoffet i skolen. Her må vi gå inn for en omlegging av selve innholdet, slik at stoffet følger den utvikling som finner sted i arbeids- og samfunnslivet, samtidig som undervisnings- og opdragelsesmetodene omlegges i retning av arbeidsskole-prinsippet. Også spørsmålet om lærerutdannelsen er av største viktighet for oss og den opvoksende slekt. Det er gledelig å se at det nye skolelovsforslag forutsetter at Statens bidrag til de private lærerskoler fremtidig inndras. Vi har krevd at all lærerutdanning overtas av Staten, og det er det første vi må ha gjennomført for å nøytralisere indremisjonens makt på dette område.

Det siste punkt gjelder folkebibliotekene som ledd i opplysningsarbeidet. Jeg vil understreke det ansvar vi som parti har når det er tale om å reise det folkelige bibliotekvesen i alle arbeiderkommuner; nettopp det danner en vesentlig løftestang for hele opplysnings- og skolelingsarbeidet og er viktigere for bevegelsen idag enn nogensinne.

*Knut Stahrfor*s: Forslaget fra komitéen for yrkesopplæringen har optatt et krav om utvidelse av *skoleplikten*. Dette spørsmål har vært tatt opp på internasjonal basis av Arbeidsbyrået etter påtrykk bl. a. av den socialistiske ungdomsbevegelse. Den faglige Internasjonale har også opsatt et skoleprogram, hvis første post er en forlengelse av den skolepliktige alder til 15 å 16 år, og hevder prinsipielt at barne- og ungdomsskolen er to forskjellige ting. Dette kaller Internasjonalen selv for den virkelige enhetsskole, og det blev optatt som krav av det engelske arbeiderparti så tidlig som i 1922 efter en bemerkelsesverdig utredning av Labour Party; senere blev planen utformet som praktisk program av arbeiderregjeringen. Vi står altså nu overfor spørsmålet om en utvidelse av skoleplikten efter yrkesopplæringskomitéens forslag. Det burde imidlertid hatt plass på folkeoplysningsposten, og jeg kan ikke se at det skulde være nogen i veien for å innta en post om det der. Jeg mener vi burde kunne enes om at det efter første punktum i landsstyrets innstilling settes: *Offentlig utredning av det internasjonale krav om utvidelse av skoleplikten*. Dermed vil vi ha lagt et grunnlag for det videre arbeide med denne sak, uten at vi her ser hverken 15 eller 16 år eller binder oss til å gjennomføre saken innenfor et bestemt tidsrum overhodet.

Nils Langhelle: Det er all grunn til å lykkønske partiet med det skole- og folkeoplysningsprogram som her er utarbeidet. I store trekk

er jeg helt enig i det. Imidlertid har Bergens forente Arbeiderparti bragt inn et tilleggsforslag om at der efter punktet om fritt skolemateriell settes: *Statsforlag for alle skolebøker*. Vi mener at dette ikke bør være overlatt til den private spekulasjon, men at utgivelsen av bøkene bør skje for offentlig regning gjennom en statsbedrift.

Sigv. Strømme: Det kan jo synes noget underlig at Arbeiderpartiet, som for tiden har regjeringsmakten, helt undgår å nevne det fag som efter den nugjeldende skoleplan dog skal være den viktigste i grunnskolen: religionsundervisningen. Jeg mener at religionsundervisningen i skolen slik som den nu drives, er en skam for vår kultur, og at det er en skam for et parti som vårt å la det spørsmål helt ligge. Det bør slås fast at for barneskolens vedkommende skal undervisningen mere gå i retning av en orientering i religionshistorie, og at den i den høiere skole må gis et bredt, ukonfessionelt og udogmatisk grunnlag. Jeg henviser som eksempel til hvordan denne undervisning er anlagt i Russland. — Taleren antydte et forslag til særskilt religionspost, men kunde subsidiært være med på at det blev gitt en enkel og grei formulering i den foreliggende post om folkeoplysningen.

Lange: Overfor Stahrfors vil jeg si at det ikke kan være riktig på det nuværende tidspunkt å vedta det tillegg han foreslo. Stortinget har i 1935 vedtatt en ny lov om den høiere skole. Den praktiske gjennomførelse av denne er under forberedelse, men det er ikke fattet noget vedtak om når ordningen skal settes ut i livet. Vårt parti medvirket til å få den nye lov vedtatt, og det er vel få av oss som mener at den ikke var et fremskritt, skolemessig sett. Jeg tror Stahrfors står nokså alene. Kaster vi nu inn spørsmålet om utvidelse av skoleplikten med hans begrunnelse: at vi skal ha åtte års folkeskole, kan det gi grunnlag for sabotasje av gjennomførelsen av hele nyordningen av den høiere skole. Statsråd Hjelmtveit som jeg har talt med — han har nettop måttet forlate møtet — advarte også sterkt mot et forslag som dette. Jeg henviser til hvad det er uttalt av yrkesopplæringskomitéen om skolealderen og den obligatoriske fortsettelsesskole, og jeg vil i sammenheng hermed presisere at vi kan iallfall ikke komme lenger her før vi har maktet å utbygge den nuværende syv-årige folkeskole med overbygging som foreslått av komitéen. Og dette er vår skolepost bygget på. Forslaget om opprettelse av et *statsforlag* mener jeg ikke bør programfestes nu, men sendes til det nye centralstyre med pålegg til dette om å gjøre fortgang med å få dette spørsmål utredet helt ut. — Det var flere av oss i komitéen som gjerne vilde ha en grei og klar formulering av stillingen til religionsundervisningen, bygget på det syn partiet tidligere alltid har hevdet: at undervisningen skal være *konfessionsløs* og *historisk anlagt*. Men vi rakk ikke fram da vi kom til centralstyret og landsstyret, idet man mente at det var et ømtålig spørsmål å kaste ut nu i valgkampen.

Magnus Nilssen: Jeg har som formann i den nedsatte skolekomité vært med og arbeidet med skoleprogrammet foran landsmøtet, og jeg vil anbefale at landsmøtet slutter op om det resultat vi er kommet til gjennom det fremlagte forslag. Å føre inn en post om religionsundervisningen — selv med det innhold siste taler skisserte, og som jo ikke

er fremmed for oss i partiet — finner jeg å måtte fraråde. Vi har sett hvilken plage vi har hatt i by og bygd med den post før. Vi er et politisk arbeiderparti som må gi rum for alle opfatninger, også på det religiøse område; her skal det være plass for *alle og enhver*. Derfor bør vi ikke sette op nogen post om religionsundervisningen eller om hvordan det enkelte medlems forhold til tro og religion skal være.

Ved *votingen* blev komitéens og landsstyrets innstilling vedtatt enstemmig.

Yrkesopplæring.

Trygve M. Bratteli: Det vil ikke være mulig i dette møte å gå i detalj med nogen fyldigere redegjørelse for den utredning med forslag som foreligger fra yrkesopplæringskomitéen; jeg må derfor innskrenke mig til hovedpunktene. Komitéens arbeide foreligger jo i sin helhet trykt for landsmøtet, og jeg håper representantene tar sig fore å studerer det nærmere når de får tid på sig og er kommet hjem. For øvrig henviser jeg til tilleggsdagsordenen, hvor konklusjonen av vårt forslag, med det optrukne program, er inntatt. Som nevnt slutter landsstyret sig til det forslag komitéen har gjort til *tilføielse i arbeidsprogrammet*, og som blir å sette som nytt, eget punkt efter avsnittet om folkeoplysningen.

Det er med utgangspunkt i ungdommens — og ikke minst den arbeidsløse ungdoms — vanskelige stilling at dette forsøk er gjort på å trekke op en plan for utbyggingen av yrkesskolestellet som aktuelt program for partiet. Og vi mener at det må bli et av de viktigste områder hvor partiet og hele bevegelsen i den nærmeste fremtid setter sine krefter inn. Et forhold som har tilskynnet at saken er blitt fremmet nettopp nu er de behov som skapes i sammenheng med arbeidsreisingen i industrien og arbeidsutvidelsen i det hele. Denne sak er derfor ikke begrenset til *folkeoplysningen* i snevrere betydning, men opgaven fører langt videre.

Jeg skal ikke nevne nogen tall om det nuværende yrkesskolestell. Enhver vil snart bli klar over at her er meget forsømt. Overalt arbeides det med å finne fram til lærlingeforhold og yrkesskoler som er tilpasset og på høide med moderne produksjonsforhold. Ikke noget land har ennå løst denne opgaven, men Norge ligger meget langt tilbake i veien fram mot løsningen av den. Det har hittil manglet plan og system, — hele yrkesskolestellet har vært utilfredsstillende både i sitt anlegg og omfang.

Det er både den tekniske utvikling og krisen og ungdommens arbeidsløshet som har trengt dette spørsmål fram. Men som komitéen sier må en gjøre det klart for sig at svakhetene ved ungdommens forsyrg og opplæringsmuligheter idag ikke er *krisefenomener* som forsvinner av sig selv, eller som følge av tiltak på andre områder. Vanskelighetene — selve sakens kjerne — er at ungdommens opplæringsveier ikke er lagt an for det nuværende og det kommende arbeidslivs krav. Det er derfor bare tiltak av *varig* karakter som kan bringe en effektiv forandring i disse forhold.

Det kreves derfor i selve arbeidslivet en vidtrekkende utbygging av fagskolevesenet for industriens og håndverkets arbeidere. Og gjennom et slikt utbygget system av fag- og yrkesskoler må opgaven være å hjelpe arbeiderungdommen til å nå fram til den høieste undervisning i de forskjellige yrkesgrener. Nettopp dette: en utbygging i *bredden* og videre i *opstigende linje* er grunnprinsippene i innstillingen.

Det er foreslått at Staten skal bære utgiftene med yrkesskole-stellet. Det må samles i en selvstendig administrasjon under undervisningsdepartementet. Her må det da ansettes folk som kjenner til de forskjellige slag av yrkesskoler, og som interesserer seg for å føre saken fram. Administrasjonen må ha kontakt med praktiske yrkesutøvere og med vedkommende fagdepartementer. Dette må for de enkelte erhverv ordnes med yrkesopplæringsråd, med representanter bl. a. både for arbeiderne og arbeidsgiverne i yrket.

I vår innstilling er videre behandlet en rekke spørsmål i forbindelse med lærlingutdannelsen, arbeidsformidlingen og yrkesveiledningen og andre mer sociale sider av problemet.

Ved gjennomføringen av planen må vi først og fremst ta sikte på de nærmestliggende opgaver, f. eks. ved å ta opp de praktiske *arbeidskurser* til å begynne med, for så etter hvert å utvikle det hele etter den linje at vi får et utbygget system for fagskoler og yrkesskoler i landet.

Jeg vil anbefale at det program komitéen har trukket opp, og som inneholdes i konklusjonen til innstillingen, blir lagt til grunn som retningslinjer for partiets videre arbeide med denne overmåte viktige sak. Til slutt vil jeg ha sagt at det gjelder om å søke å overvinne den passive innstilling som her ofte vises fra fagforeningenes side. Det må bli fagforeningsfolkene framfor noen andre som bærer fram kravet og søker det løst — dernæst kommunefolkene.

Rudolf Knoph: Tranmæl sa i sin innledning igår at partifellene ute i kommunene måtte legge mer arbeide på skolen for at vi kunde følge med tiden. Lange sa idag at Arbeiderpartiets syn også må prege skolen framover. Alt dette er helt riktig. Jeg vil nevne noen ord om de *praktiske arbeidsskoler*. Disse har både skolemessige og yrkesmessige formål. I min kommune, Oppegård, har vi drevet noen år med en slik arbeidsskole, og resultatet er så godt at jeg gjerne vil anbefale partifellene utover landet at de tar saken opp og setter slike skoler i sving, inntil vi kan komme så langt som yrkesopplæringskomitéen har satt seg som endelig mål. Man kan si at dette arbeide henger nøie sammen med opdragelsen vår, og det får ikke minst derved sin store betydning. Det er av den aller største viktighet å sette slike arbeidsskoler i gang for å gi den arbeidsløse ungdom nye og gode impulser og beskjefligelse, slik at de ikke helt gir opp; det gir dem nytt mot i kampen for en jobb. Blandt fagene har vi også tatt med samfundslære. Det offentlige gir ikke lite tilskudd til arbeidsskolene, så de faller ikke så kostbare; ved henvendelse til Socialdepartementet får man 50 procent tilskudd, og også fylkene yder støtte på forskjellig måte til opprettelse og drift av skolene.

Ole Jensen: Personlig anser jeg yrkeskomitéens forslag for å være en av de viktigste saker Arbeiderpartiet har tatt opp for ungdommen.

Jeg har arbeidet i tyve år i yrkesskoler som vesentlig har vært besøkt av arbeider- og bondeungdom. Og det har vært bittert å se hvordan evnerik, energisk ungdom er blitt stoppet op på grunn av manglende økonomisk evne og hvordan rike evner er gått tapt for samfundet ved at man ikke har fått utdanne sig i de yrker man har valgt sig. Jeg vil be om at hver især, når de kommer hjem, legger disse nye planer fram i fagforeningene og ungdomslagene og arbeider for å virkeliggjøre dem. Grunnprinsippene må være først og fremst å gi mulighet for enhver til yrkesopplæring helt fram til høiskole, — og mest mulig uavhengig av den enkeltes økonomiske resurser —, videre å gi praktisk opplæring for dem som ikke nu kan få sin praktiske opplæring gjennom arbeidslivet lenger, og endelig at yrkesskolevesenet gjøres likeberettiget med det almindennende skolevesen. På dette grunnlag må man se hele dette arbeide.

Tal. gjorde enkelte bemerkninger til komitéens forslag og henstillet herunder at ordet «utøvere» i 2det punkt blev strøket. Til Stahrfors bemerket han at i andre land hvor man var gått inn for et 8de skoleår — tildels på *andre* premisser — lå yrkesskolevesenet og fagopplæringen på et lavere nivå enn hos oss, så forholdene vanskelig kunde sammenlignes.

Arne Drogseth: Jeg har intet å bemerke til den endring Jensen fra Stavanger antydet, at ordet «utøver» går ut. Jeg vil bare peke på — som også komitéen nevner — at på samme måte som de almindennende skoler er en forutsetning for det politiske demokrati, må utbyggingen av yrkesskolestellet — som fører med sig en demokratisering av mulighetene for utdannelse — være en forutsetning for det *økonomiske* demokrati, som det er vår opgave å virkeliggjøre. Saken har derfor en ganske særlig betydning, som vi skal legge vekt på. Og det tilsier oss å gå inn for en sterk og hurtig utbygging av yrkesskolestellet, både i bredden — omfattende alle — og i linje opover, som komitéens formann uttrykte det.

Ved *voteringen* blev komitéens og landsstyrets innstilling vedtatt enstemmig.

Forslag til sammenfatning av arbeidsprogrammet.

Ordstyreren: Under den almindelige debatt fremsatte Ole Colbjørnsen et forslag om å knytte til arbeidsprogrammet et sammendrag av postene. Dette forslag er senere trukket tilbake. I stedet er nu innlevert av *Colbjørnsen, Finn Moe* og *Haakon Lie* et nytt forslag som danner en sammenfatning på lignende måte. Dirigenten anser det riktig at redaksjonskomitéen får se på dette i forbindelse med de andre forslag.

Det innleverte forslag lød:

Når Arbeiderpartiet får flertall ved Stortingsvalget til høsten, vil det i den første 3 års perioden sette all kraft inn på å løse disse merkesakene:

Hele folket i arbeide!

Arbeidslivet blir reist og organisert slik at hele folket kan komme i lønnsomt og produktivt arbeide.

Særlig vil partiet samle kreftene om en sterk utvidelse i industri, jordbruk og skogbruk, i anleggsarbeide og husbygging. Det vil løse jernsaken, reise skibsbygningsindustrien, fremme en planmessig elektrisitetsutbygging og sette fart i vei- og jernbanebyggingen.

Plan i næringslivet!

For å trygge arbeidernes og funksjonærenes kår og for å sikre den fortsatte utvikling av folkeøkonomien gjennomføres effektiv samfundsmessig regulering, ledelse og kontroll av bedriftslivet. Særlig oppmerksomhet vies bank- og kredittvesenet, industrien og utenrikshandelen. Hovedvekten legges på en planmessig nyreising av bedrifter, mens statsovertagelsen av gamle virksomheter i det offentlige bare skjer i de tilfelle hvor dette er nødvendig for å undgå innskrenkninger og arbeidsstans.

Bedre kår i by og bygd!

Kjøpekraften hos arbeiderne, bønderne og fiskerne økes gjennom stigende lønninger og rimelige, garanterte priser av jordbruksvarer og fisk.

Vern om folkets frihet og velferd!

Folkets velferd og den personlige frihet blir trygget ved at Staten virkeliggjør retten til arbeide for alle som vil og kan arbeide, og bygger ut sosialtrygden slik at alle som ikke kan eller ikke bør arbeide, får forsvarlige levevilkår.

Plass for Norges ungdom!

Ungdommen sikres øket innflytelse over samfundets styre og stell. Jevnsides med den økonomiske og sociale vokster fremmes folkeoplysningen og kulturlivet på et folkelig og sosialt grunnlag i pakt med den nye tids idéer og krav.

Når 3 års perioden er ute, skal folket i valg avgjøre om dette økonomiske reisinnsarbeide og folkelige frigjøringsarbeide skal holde fram i retning mot sterkere sosialisering og økonomisk folkestyre på nasjonal grunn. Målet er:

Norge for folket!

Arbeide og trygge kår for alle!

Socialismen i vår tid!

Efter ordstyrerens forslag blev den foreslåtte programtilføielse besluttet oversendt redaksjonskomitéen.

Almindelig økonomisk politikk.

Ingv. Jaklin: Det jeg har å si hører kanskje ikke egentlig hjemme under den økonomiske politikk. Men vi har tendenser som iallfall jeg må advare mot — selv om det kan sies at den fare de kan innebære, ikke har vært særlig stor til denne tid. I årets budgettproposisjon mener vår justisminister, Trygve Lie, at fylkesmennene bør få et tillegg på grunn av deres representasjonsutgifter. Det ligger nær å nevne her at det ikke er *taffelpenger til fylkesmennene* som er det brennende utover landet idag, men litt brød og margarin til dem som ikke har noget

å leve av — med andre ord noget mer inntekter for å reise økonomisk de underste lag av befolkningen. Først når nivået er hevet nedefra, kan det være forsvarlig for arbeiderregjeringen å foreslå ekstra tillegg til selskapelige anledninger. Jeg finner å burde si dette, fordi det har virket til forargelse og også vært utnyttet av borgerlige personer. Det kan i det hele være et spørsmål hvor langt vi skal ta hensyn til dem som sitter med store inntekter før og har sitt på det tørre. Samtidig vil jeg rette en henstilling til handelsministeren om å sette en stopper for det uvesen at en båt i statsunderstøttet rute — som det er hendt — skal gå tom på 1. plass, mens det er overfylt av passasjerer på 3. Også dette forhold har en viss tilknytning til partiets almindelige økonomiske politikk, og som jeg ber representantene være opmerksom på.

Johs. Hansen, Oslo: Partiet har jo hittil søkt å få nedsatt militærbudgettene for dermed å sikre økede midler til avhjelp av krisen og arbeidsledigheten. Spørsmålet om vår stilling til militærutgiftene har også vært til drøftelse i vår forening, Oslo og Akers Arbeidsløses Forening. Debatten igår gav jo et svar forsåvidt som det blev gitt tydelig tilsagn om at partiet i den kommende tid vilde komme til å omlegge sin politikk med opprettelse av et billigere vaktvern for øie. Samtidig blev det nevnt som en praktisk linje i utdannelsesspørsmålet, at militæret skulde være en *skole* for den arbeidende befolkning. Ut fra disse synsmåter som vi fullt ut deler, er vi blitt enig om å fremsette følgende forslag, som jeg vil be redaksjonskomitéen være opmerksom på:

De midler som spares ved overgang til vaktvern benyttes til avhjelp av arbeidsløsheten.

Colbjørnsen: Det siste hører kanskje hjemme under finanspolitikken. Men jeg vil si at de arbeidsledige, og alle andre, må komme vekk fra at det skal kunne skaffes vesentlige midler til bekjempelse av arbeidsledigheten ved innsparing på militærbudgettene. De er bastet og bundet — det kan iallfall neppe spares mer enn 3, høist 4 millioner. Da kriseplanen i 1933 blev utarbeidet, blev det reist spørsmål om hvad det i realiteten kunde spares, og de undersøkelser som blev foretatt, gav omtrent dette til resultat. Og det hjelper jo ikke stort. Allerede nu er arbeidsbevilgningene på budgettet oppe i 100 millioner. I forhold til det vil jo de 3 millioner næsten ikke bety nogen ting. Vi må antagelig op i det *dobbelte* beløp av de nuværende ekstraordinære bevilgninger for å få satt størstedelen av de ledige i arbeide.

Det jeg vilde feste oppmerksomheten ved, var spørsmålet om *socialiseringen*. Jeg sa allerede igår at vi vil få høre meget om det i valgkampen. Og det består den fare at når man intet sier, kan det bli oppfattet som en avsvergelse. Hvad vi må tilstrebe, er å få sosialiseringen anlagt på et *praktisk* grunnlag. Det skulde da ingen grunn være til at den ikke også blev gitt en plass på vårt arbeidsprogram. Bonnevie stiller saken på hodet når han synes å mene at den konstruktive krisepolitikk skulde bety at sosialiseringen nødvendigvis må komme i bakgrunnen. Alle som har fulgt med fra 1923 til 1932—33, i en periode da sosialiseringsprogrammet var praktisk talt helt glemt, vil vite at det nettop er den nye aktive politikk som har gjort det aktuelt igjen. Jeg

fester oppmerksomheten på en artikkel jeg skrev i «Det 20. Århundre» i april-heftet om praktisk sosialisering og arbeiderkontroll, som så å si var en fasitt av de erfaringer man er kommet til i de siste 10—12 år i de fleste land. Det foreligger nu et forslag fra Oslo Arbeidersamfund om tilføyelse av ordene «socialisering av den økonomiske virksomhet». Det var mitt forslag i Samfundet, og det samme var foreslått av den store *programkomité*, som i sitt utkast vilde ha fullstendiggjort setningen ved følgende: «Arbeiderpartiets økonomiske politikk går ut på å frigjøre den økonomiske virksomhet fra privatkapitalismens lenker ved å fremme samfundsmessig planøkonomi og sosialisering av den økonomiske virksomhet». Her stopper imidlertid landsstyrets innstilling med den samfundsmessige planøkonomi, hvad jeg anser for uheldig, idet dette begrep efter hvert er blitt nokså utvannet, for ikke å si flytende.

Det er rett at uttrykket sosialisering ikke bør brukes i tide og utide, at vi har selve prinsippet i det prinsipielle program og at vi helst alltid bør tilføie hvad som skal og bør socialiseres, og hvad som ikke skal socialiseres, hvilke praktiske former sosialiseringen bør anta o. s. v. Men vi må fastholde «planøkonomi og sosialisering» som rettesnoren for vår almindelige økonomiske politikk, selv om vi sløifer betegnelsen sosialisering både når det gjelder bankvesenet og skogbruket. Jeg slutter mig derfor fullt ut til at dette tas med, og at det får sin plass nettop under dette avsnitt om den almindelige økonomiske politikk. Det er riktig at ordet sosialisering settes i forbindelse med «samfundsmessig planøkonomi», det dekker vårt program på lengre sikt. Hvor *langt* vi kan gå, og *når* og *hvad* vi vil sosialisere, vil vi tilstrekkelig kunne forklare i vår presse og ellers.

Meyer: Colbjørnsen fremhever stadig at han de siste årene har bragt sosialiseringsskravet i forgrunnen. Hvis nogen særlig har understreket at sosialisering i videre forstand *ikke* var aktuell politikk for partiet i denne periode, er det nettop ham. Men jeg er tilfreds med at vi iallfall her er enig om programmet og dets utformning på dette punkt.

Socialiseringsspørsmålet har i fulle ti år stått i bakgrunnen, og jeg ser det slik at det ikke *kunde* komme i forgrunnen igjen før den utvikling var gjennomløpet som vi nu i den aller siste tid har vært inne i. Det som gjorde at spørsmålet kom i bakgrunnen efter 1920 var selvsagt den store krise og de endrede forhold den skapte for arbeiderne og deres organisasjoner i det økonomiske liv og i arbeidslivet. Nu står vi sterkere på alle måter enn på noget tidligere tidspunkt, både politisk og faglig. Og i og med denne sterkere stilling er det naturlig at kravet også kan få øket styrke, hvis arbeiderbevegelsen setter noget inn på det. Socialiseringsposten må av den grunn ikke bli fjernet på det punkt, hvor det stod i arbeidsprogrammet av 1933, men det må tvert om understrekes at den idag er *aktuell politikk* for Arbeiderpartiet.

Det har vært i høi grad forskjellige opfatninger om hvordan sosialiseringen praktisk kunde komme til å foregå, og i hvilket tempo; det vil være det idag også. Men jeg er personlig enig med Colbjørns-

sen i at slik som det foreligger, kan arbeiderbevegelsen ikke foreta hvad man kan kalle en all around sosialisering. Det er klart at skal opgaven løses praktisk i de kommende år, må det skje en begrensnig slik at sosialiseringen omfatter først og fremst de vesentligste finansielle og økonomiske arbeidsområder. Jeg har et inntrykk av at Colbjørnsen på sin side tenker sig sosialiseringen foretatt og gjennomført mest mulig fra oven, mens den gamle hevdede opfatning gikk ut på at den i første rekke og i sin grunn var intimt bundet sammen med arbeidslivet *nedenfra*. Personlig holder jeg, som før, til den siste opfatning; jeg tror nemlig ikke at vi besidder tilstrekkelig makt gjennom regjeringen alene til å sosialisere viktige arbeidsområder. Derimot mener jeg at initiativet må reises og kravet må søkes kjempet frem i første rekke ad økonomisk vei gjennom det vi har kaldt arbeiderklassens *erobring av arbeidsplassene*. De to ting må bindes på det nøieste sammen. Da må våre økonomiske organisasjoner også være beredt til å ta saken op, vekke aktiviteten på ny og skaffe sig en stadig mere utvidet innflytelse, samtidig som partiet støtter — gjennom lovgivningen og ellers — den maktkamp som føres *nedenfra* av arbeiderklassen selv.

Trygve Lie: Til Ingvald Jaklin vil jeg si, at jeg har vanskelig for å skjønne hvad tillegget til fylkesmennene har å gjøre med økonomisk politikk. De 10 000 kroner i tillegg til representasjonsutgifter blev vedtatt av Stortinget mot 1 stemme efter forslag av regjeringen, tiltrått av justiskomiteén. De skulde selvsagt ikke gå til champagne, men blev bevilget for at fylkesmennene skulde stå i samme stilling med hensyn til dekning av virkelige utlegg som andre embedsmenn — som det her kan sammenlignes med — når de optrer som Statens representanter. Jaklin gir i sitt innlegg uttrykk for en opfatning som — om den deltes av partiet — forekommer mig å være lite værdig et parti som skal få regjeringsmakten. Hvorfor ikke tale heller om de millioner som er opført til lønnsforbedringer for *arbeidere og funksjonærer*, bl. a. ved innførelse av 48 timers uke for nye grupper, eller de millioner som er anvendt eller foreslått til beste for de vanskelig stilte *kommuner* og deres skattydere?

Planlegging og forskning.

Nils Langhelle: Her foreligger et tilleggsforslag fra Bergens forenede Arbeiderparti. Vår sociale statistikk, kanskje særlig arbeidsledighetsstatistikken, er som kjendt meget ufullstendig. Derfor vil vi foreslå programfestet kravet om en utbygging av statistikken. Forslaget som tidligere er fremlagt under den almindelige debatt lyder:

Bedre arbeidsledighetsstatistikk og statistisk klarlegging av de forskjellige yrkesgruppers økonomiske forhold, for på et hvert tidspunkt å kunne ha full klarhet over befolkningens økonomiske livsvilkår.

Forslaget besluttetes sendt til redaksjonskomiteén.

Møtet hevet.

Ettermiddagsmøtet 23. mai.

Ordstyrer: Natvig Pedersen.

Fortsatt behandling av arbeidsprogrammets poster.

Finanspolitikk.

Ingen bemerkning fremkom til dette punkt.

Industri- og elektrisitetsutbygging.

Ivar Aasen: Den lange uttalelse som er inntatt på side 13—14 i dagsordenen, var ment ikke til offentliggjørelse, men som en skrivelse fra Nore Arbeiderparti til centralstyret. Uttalelsen munner imidlertid ut i et forslag, som jeg på herredspartiets vegne tillater mig å opta. Forslaget tar sikte på Statens, de felleskommunale og de kommunale kraftverker på Østlandet og lyder:

1. Kraftverkene, med de tilhørende fjernledninger som er nødvendig for samkjøringen, danner en økonomisk og administrativ enhet underlagt statsforvaltningen.
2. Fordelingsanleggene danner kommunale eller felleskommunale enheter.

Sverre Gann: Som det nu går, blir det spilt store krefter. Vi kunde komme fram til en ganske annen samfundsmessig utnyttelse av vår fossekraft, hvis vi hadde en plan som bygget på at det ikke var privat-økonomiske betraktninger som avgjorde spørsmålene, men samfunds-økonomiske. Jeg hadde til hensikt å ta ordet under finanspolitikken, men punktet blev optatt av dirigenten umiddelbart efter at møtet var erklært satt, så det er nu for sent. Imidlertid kan jeg jo tilstille redaksjonskomitéen de uttalelser jeg hadde villet komme med. For øvrig forbeholder jeg mig senere å komme inn på fiskeriene, som er det hovedpunkt som interesserer mig mest.

Jørgen Eliassen optok her det før refererte forslag fra partiavdelingen i Bergen, sålydende:

Energisk arbeide for modernisering av skibsbyggingsindustrien. Staten medvirker til at arbeide i denne industri blir utført ved norske verksteder. —

Adolf Indrebø: Hvis det var spørsmål om å selge Statens anlegg Nore til private, var saken klar. Ingen vilde forestille sig den tanke mulig. Det er da heller ikke derom det dreier sig. Spørsmålet er om ikke alle de som skal gjøre bruk av Nore-kraften — det vil si kommunene på Østlandet — også skal være eier av Nore.

Staten sitter som eieren idag. Men den kan ganske enkelt ikke utnytte anlegget og kraften hensiktsmessig. Vi har det forhold at de folk som steller med disse herligheter skal selge mest mulig kraft og få mest mulig penger for det. Det er deres forbannede plikt. *Avtagerne* er de forskjellige byer og fylkesforsyninger. Men her kolliderer man med hensynet til at kommunene skal skaffes energien på billigst mulig måte.

— De samme folk som forvalter Statens interesser skal gi konsesjon til verkerne på nyanlegg og anskaffelser. Samtidig sitter de og ser på at de ikke får solgt Norekraft. Det har utviklet sig slik at de som steller med Norekraften er *blitt en stengsel for elektrisitetens videre utvikling på Østlandet*. Forbruket er praktisk talt stått stille i en årrekke. Og det skyldes utelukkende at Staten sitter med Norekraften.

Man må ikke tro at det blir nogen forskjell om man setter inn et nytt styre for Statens kraftverker, for de vil nemlig gjøre det samme. Hvis det ikke blir en systemforandring, vil vi til slutt komme op i det at vi ikke har kraft nok på markedet til tross for alle våre fosser. Saken ligger så fortvilet an at hvis Staten skal gå i gang med disse anleggene, kan den ikke få levert på en slik måte at elektrisitetsforsyningen blir tilfredsstillende. Staten som skulde hjelpe til å holde arbeidsmulighetene i gang, har faktisk fremtvinget driftsinnskrenkninger ved Norsk Hydro.

Distriktenes betenkeligheter er vel at Oslo blir for overmektig. Men Staten som fastsetter salgsbetingelsene, kan sette slike bestemmelser at Oslo ikke får overtaket i en eventuell samkjøring.

Det er klart at saken er så omfattende og viktig at landsmøtet ikke på stående fot kan ta en avgjørelse. Men man kommer ikke forbi spørsmålet; det må løses, en eller annen vei, og meget fort. Jeg tror ikke det foreligger nogen annen utvei enn at *landsstyret* bemyndiges til å treffe en avgjørelse i denne sak, og jeg vil foreslå:

Landsstyret bemyndiges til å treffe avgjørelse i spørsmålet om salg av Nore. —

Trygve Nilsen, Oslo: Jeg forstår at debatten særlig vil dreie sig om salget av Nore. Jeg vil da straks si at det her sikkert ingen uenighet er om at det riktige vilde være at Staten sikret sig all kraftforsyning og dermed også fikk disponere over den kraft som står til rådighet. Spørsmålet blir da om Staten kan gjennomføre en slik ordning. Og om det ansees vanskelig eller utelukket, hvad så? Derfor reiste sig spørsmålet om hvorvidt et kraftforetagende i fellesskap for Østlandet skulde overta Nore-anlegget. Jeg kan forstå de betenkeligheter som stiller sig fram for Nore ved et slikt alternativ. Men Staten har også plikt til å ofre sig for utviklingen av kraftforsyningen i andre landsdeler. Da vil spørsmålet måtte melde sig om en avvikling for Østlandet. Vi står idag i det forhold at hvis østlandskommunene kan overta kraften, kan Staten fri sig for sine årlige underskudd for Nore og gjøre noget til gjengjeld på andre kanter av landet hvor det er strengt nødvendig. *Hittil* har Staten ikke maktet noget overhodet, og det ser ikke ut til at den på mange år kan gjøre noget. Jeg understreker det som Indrebø sa, at Staten i et tilfelle som nevnt vil ha anledning til å treffe alle de sikkerhetsforanstaltninger som vil være forsvarlig og berettiget i kommunenes interesser. Man kan derfor komme et skritt videre idag, nemlig ved at kommunene overtar de samfundsmessige forpliktelser Staten skulde ha, men som den idag ikke kan innfri. Tilfellet med Hydro er her illustrerende. Jeg har ikke noget imot Indrebøs forslag om at *landsstyret* får bemyndigelse til å ta standpunkt i dette spørsmål, da det vel

vil være umulig for denne forsamling, iallfall på den korte tid vi har, til å sette sig inn i dets forskjellige sider, og jeg vil anbefale forslaget vedtatt.

Ordstyreren: Jeg vil foreslå at forslagene fra Jørgen Eliassen og Adolf Indrebø likesom også Aasens forslag på vegne av Nore Arbeiderparti blir sendt redaksjonskomitéen. Det er tegnet 10 talere, og dirigenten foreslår strek. —

Ved *voteringen* blev ordstyrerens forslag vedtatt.

Johs. Clausen: Det kan se litt rart ut at vi representanter for de arbeidsløses forening tar op forslag punkt for punkt. Men si mig, kamerater, hvordan skal vi greie å komme ut av arbeidsløsheten? Vi ser at det under dette avsnitt er foreslått «oprettelse av statsbedrifter for utnyttelse av verdifulle arbeidsmuligheter». Ja, *hvilke* muligheter skulde det ligge nær å peke på om ikke skibsbyggingsindustrien? Det skulde vel være en veldig faktor til avhjelp av ledigheten hvis partiet med kraft vilde gå inn nettop for denne opgave. Vi vil derfor etter ordet «arbeidsmuligheter» foreslå at det tilføies: *såsom skibsbyggingen*. Dertil vil vi anbefale Oslo Arbeidersamfunds forslag om å tilføie til slutt: Arbeiderkontroll i offentlige og private bedrifter. Det vil også være en garanti for at flest mulig settes i arbeide.

Reidar Johansen: Jeg vil understøtte Noreforslaget så sterkt jeg kan. Skal Staten ha leveringen av kraften må den tre støttende til og yde sitt for at vi menige i samfundet kan få billig og god strøm til vår husholdning. Det gjelder også industrielle foretagender. Jeg tror at Staten bør beholde Nore og også kan skaffe billigere strøm. Men det skal tas et forbehold der, nemlig at hvis den leverer til nedsatte priser i forhold til de nu gjeldende, skal kommunene også levere billigere direkte til konsumentene. Idag er kanskje gnidningene store når det gjelder en samkjøring. Men vanskelighetene er ikke større enn at de kan overvinnes. Skibsbyggingsindustrien som siste taler nevnte, er jo et brennende spørsmål for jernfolkene her i landet. Kan Regjeringen og Stortinget bidra til å skaffe disse bedrifter arbeide, vil ledigheten der i det vesentlige være avskaffet. Det er en opgave vi derfor må gå inn for å løse i fellesskap.

Vatnebryn: Utsikten til et salg av Nore vakte forferdelse blandt partimedlemmene over det hele land — særlig det uholdbare forhold at en arbeiderregjering skulde ville selge til private eller til et interkommunalt foretagende en slik kraftkilde. Indrebøs innlegg var ikke noget særlig oppløftende å høre på når det gjelder Statens initiativ og det inntrykk man måtte få av ledelsen der. Hvorfor står den post på vårt program at det offentlige, samfundet, skal sørge for en «samfundsmessig elektrisitetsforsyning efter en helhetsplan»? Det måtte være ikke som finansminister, men nærmest som generaldirektør for Oslo Lysverker han uttalte sig. Spesielt når vi står foran en begynnelse til en omfattende industrialisering må det være innlysende at kraftutbyggingen og elektrisitetsforsyningen må ligge under samfundets herredømme med Staten og dens organer som de ledende og bestemmende. Landsmøtet bør i denne situasjon si klart fra. Det er slått på at det har vært drevet sabotasje når det gjelder Statens virksomhet og kontroll. Ja vel. Men

i det øieblikk vi sitter med regjeringsmakten og behersker administrasjonen skal vi legge an på å lede utbyggingen og elektrisitetspolitikken slik som den skal og må føres. Det forslag jeg optok under den almindelige debatt ønsker jeg avgjort ved en særskilt votering. Det gikk ut på å pålegge landsstyret sammen med stortingsgruppen å foranledige å utarbeide en landsplan for elektrisitetsutbygging og kraftforsyningen. Vedtas det, da skal det være avgjort at et salg av Nore *ikke* skal finne sted.

Fr. Haslund: Indrebø har gjennom sitt innlegg på en glimrende måte belyst nødvendigheten av en helhetsplan her. Han talte om at Staten stod imot. Hvem er det som representerer Staten? Er det ikke Indrebø og Nygaardsvold? Bør de ikke her legge en plan istedenfor å skyldte på vassdragsvesenets folk? Og hvem forføier over linjen til Hydro, om ikke Regjeringen og Stortinget? Jeg vil henlede oppmerksomheten på det skrift om «Plan i elektrisitetsforsyningen» som er utgitt i år av Teknisk Forening av D. N. A. som et ledd i våre teknisk-økonomiske småskrifter. Det pekes her på at det nu er en samfundsmessig opgave av første rang gjennom planmessige bestrebelser å trygge en hurtigere og bedre utnyttelse av vannkraften så vel for det borgerlige behov som i industrien. I de kommende 10 år bør den utbyggede kraftmengde økes fra 1.9 millioner til 3.0 millioner kw. Det fremholdes at Staten må sørge for at utnyttelsen av vannkraften blir fullt undersøkt og utredet, og at dens elektrisitetspolitikk aktiviseres og drives langt mer systematisk enn hittil. Hovedstyrets arbeide må dessuten gjøres mer effektivt og innstilles direkte på løsningen av de store opgaver som foreligger.

Jeg vil foreslå at det overlates landsstyret og stortingsgruppen sammen å avgjøre Norespørsmålet på partiets vegne, samtidig som jeg anbefaler Vatnebryns forslag. Jeg henstiller at Indrebø og Trygve Nilssen tillater en partimessig drøftelse av disse så viktige spørsmål bl. a. for industrialiseringen. Videre foreslår jeg som tillegg til programmet: *Jernsaken og skibsbyggingssaken løses.*

Oscar Nilssen, Hedmark: Det landsmøtet skulde gjøre, er å fastslå den linje partiet skal føre både i dette og andre spørsmål. Men dessverre — må jeg si — er det nu reist spørsmål om salg av den kraftkilde Staten har bygget, og som har kostet Staten ca. 80 millioner kroner. Den skal selges fordi kommunene, sies det, skal være så meget bedre skikket til å utnytte kraftmengden enn Staten. Indrebø er jo for tiden også chef for det departement hvorunder vassdragsvesenet og elektrisitetsforsyningen hører. Når han mener at Staten er *mindre* skikket til å legge frem en plan til løsning av elektrisitetsforsyningen som er samfundsmessig forsvarlig, hvorfor «henstiller» han da ikke til overveielse av Nygaardsvold, den egentlige chef for departementet, at slik som det nu går kan det ikke fortsette? Når det sitter en arbeiderregjering, bør den rette på de mangler som hittil har vært til stede.

Nore som kraftkilde kan utnyttes og prisen senkes til det halve av det den er idag. Vi ute fra distriktene kan neppe forlange at Oslo kommune kan påta sig å dra omsorg for den rent samfundsmessige side av dette spørsmål. Selv om Indrebø har den redeligste vilje til å anbefale

det, tror jeg ikke det er mulig å få Oslos borgere til å ta det offer. — Jeg vil videre spørre om landsmøtet har fått sig forelagt saken på en slik måte at det kan gi landsstyret mandat til å avgjøre et så uhyre viktig spørsmål. Hvis det er alvor med den post på programmet vi her behandler, er det *utelukket* at landsmøtet først kan vedta den innstilling og etterpå eventuelt akseptere salg av Nore. — Det er nevnt innskrenkningene ved Norsk Hydro. Når administrasjonen står maktesløs, burde det naturlige være at Stortinget var blitt forelagt saken for at innskrenkningene mulig kunde være undgått. — Jeg vil henstille til vår regjering å fremkomme med en plan som er så pass elastisk at Staten iallfall kan være med og vareta de rent samfundsmessige sider av spørsmålet.

Efter forslag av *ordstyreren* blev taletiden for de følgende begrenset til 5 minutter.

Oddvar Aas: I Drammens Arbeiderparti blev det vedtatt en tilføielse til dette punkt: (etter ordene «— — — og til billig rente») For å undgå feilinvestering må ny industri som reises på privatkapitalistisk grunnlag undergis konsesjon. Imidlertid er det besluttet strek, og jeg har ikke anledning til å fremme dette forslag. Jeg vil dog gjerne ha nevnt det, fordi det i ly av alle de åpne og skjulte former for subsidier som det nu gis til det private næringsliv, lett kan vokse op industri som ikke har noget naturlig grunnlag i vårt land.

Angående spørsmålet om Statens salg av Nore, vil jeg si at det lyder merkelig at det er menn i administrasjonen som vår politikk skal strande på. Finnes det noget i retning av sabotører, må det gå an å sette dem på plass. — Samtidig som spørsmålet om salg av Nore blev aktuelt, gjorde vi i Buskerud erfaringer for hvad strid mellem kommuner kan føre til. Buskerud fylkesting behandlet omorganisering av fylkesforsyningen i Buskerud. Og der gjorde de lokale særinteresser sig slik gjeldende at ikke en gang vårt partis ordførere kunde optre samlet. Enhver tok standpunkt utifra *sin* kommunes interesser, og det forekommer oss i vårt distrikt som kjemper for at Staten skal ha hånd over elektrisitetsforsyningen på Østlandet, at det også stikker særinteresser bak forslaget om å selge Nore.

K. Stenersen: Jernsakens løsning har skapt store forhåpninger, ikke mindst i Nordland, og jeg vil anbefale et punkt herom under denne post. Det er en viktig ting for oss nettopp dette i forbindelse med arbeidsledighetens bekjempelse, og jeg mener at det bør nedsettes en komité til å se på om det lar sig realisere eller ikke.

Ivar Aasen: Vår handelsminister uttalte sig i Stortinget for at Staten burde se det som en oppgave å overta all telefondrift. Hvis dette kan sies om Telegrafverkets anlegg — at de personlige interesser bør og skal holdes utenfor — da kan det sies med øket, ja dobbelt styrke om elektrisitetsforsyningen. På samme måte har statsråd Hjeltveit uttalt sig i Stortinget om hvordan de offentlige og almene interesser bør sees i forholdet til Statens institusjon Rikskringkastingen. Og det er riktig. Man får i det hele inntrykk av at vår stortingsgruppe arbeider bevisst i retning av sosialisering og utvidet kontroll på en rekke felter. Jeg vil si at vi utover landet ikke liker det som dere foretar dere her inne i Oslo i denne sak, og jeg hadde, sandt å si, ventet en annen argu-

mentasjon fra departementets representant enn den vi får høre her: at Staten er umulig som ledende og bestemmende hånd.

Eugen Pettersen: Vi er klar over at elektrisitetsforsyningen er et meget viktig spørsmål. Men vi skal være opmerksom på at vi behandler dette her i forbindelse med industrien forøvrig. Og vi vet at det er krav fra så å si alle byer om støtte til industrien og arbeidslivet. Og her gjelder det vel at *skibsbyggingen* er en av de industrier som det mest må legges arbeide på å få i sving igjen. Vi vet at vår skibsbygging og verkstedindustri ligger nu på et ganske annet plan enn før krigen. Torp nevnte i sin åpningstale at vi her i landet bygger bare 10 procent av våre båter. Det er også riktig, når vi tar hele handelsflåten under ett, men regnet etter de *store* båttyper bygger vi i Norge bare 1½ procent. Skipsrederne kontraherer praktisk talt hver dag en bestilling i utlandet — og følgen blir at våre verfter står tomme. Derfor blir det en tvingende nødvendighet for arbeiderregjeringen og partiets stortingsgruppe å vie denne sak den største oppmerksomhet og ta et løft for at skibsbyggingssaken skal og må løses. Og det samme gjelder jernsaken.

Eidsaen: Man har pleiet å si tidligere at Norge er et fattig land; det man med rette kan si, er at det er et *uferdig* land. Det har vært ført en viss agitasjon for salg av Nore, og vi hører nu at det spørsmål også er tatt op under arbeiderregjeringen! Jeg for min del blev skamfull over å høre det. Det må være en plikt for alle bevisste socialister å arbeide for å utvikle Statens drift, ikke *avvikle* den. Det må iallfall være det første vi slår fast i bestrebelsene for en kommende sosialisering.

Indrebø: Representantene fra Drammen og Nore snakker som om det skulde vært reist spørsmål om salg og overdragelse av Nore til private. Noget slikt foreligger selvsagt ikke. Spørsmålet er om distriktene, som selv skal bruke kraften, kan utnytte den på en bedre og mere økonomisk måte. Det er jo *forbrukerne* som skal eie kraften og bruke den selv. Man skulde tro at dette var sosialisering god nok og ikke skulde være ukjent for nogen i vårt parti. Jeg vil forøvrig si, at samkjøringen har virket usedvanlig godt i mange år, til tross for at den er basert på frivillig avtale. — En taler sa at de kommunale elektrisitetsverker nok kunde få billig strøm på den måte, men at konsumentene ikke dermed var sikret tilsvarende fordeler. Men det er jo ved at kommunene får billig strøm at det også kommer de enkelte konsumenter tilgode. — Det er pekt her på min stilling i Oslo kommune, og jeg kan si at jeg kanskje hadde ventet mig det. Men jeg tror at de som har optrått fra Drammen og Nore, har vært like meget bestemt av sitt syn på de lokale interesser som jeg kan ha vært; de erkjenner bare ikke at deres interesser vil være *bedre* varetatt ved det forslag jeg har stilt. Det er sagt av en taler at «vi liker ikke det dere foretar dere i Oslo i denne sak». Det kan så være, men vi blir dog nødt til å se på saken og behandle den så saklig som råd er. Haslund sa at vi skal tillate en partimessig drøftelse helt ut. Det er nettopp det jeg har sagt, og som også uttales i forslaget. Jeg får ikke tid til å svare Oscar Nilssen. Men når han spør hvorfor jeg ikke har sagt det og det til Nygaardsvold og ordnet op det hele, så burde Oscar Nilssen vite at det er jo *systemet* det gjelder her, ikke personene.

Tranmæl: Jeg er ganske enig i at det ikke er mulig her å ta standpunkt til spørsmålet Nore, den sak er jo på ingen måte forberedt nok. Jeg tror nok at det erkjennes av alle at det er bare én virkelig løsning når det gjelder elektrisitetsforsyningen, den nemlig at man ser saken ut fra de felles interesser, slik at *landshensynene* blir de bestemmende. Og da må jo Staten være med og organisere det. Skal vi nå frem til en helhetsplan da kan vi ikke stykke op landet. Det må bli en *statsoppgave* og kan ikke være nogen lokal oppgave. Jeg blev derfor litt forbauset over å høre hvordan Indrebø anskuet staten i denne henseende — *Staten*, det er jo Indrebø nu! (Bifall.) Jeg synes at vår regjering ikke skal gjøre sig mindre enn den er, selv om dette vassdragsvesen er litt av et uvesen. Han har kanskje ikke lyst til å rydde op i denne augias-stall, men han har nok av *Norekraft* å sette på — og da tror jeg nok det går. (Munterhet.) Det er riktig at stortingsgruppen behandler saken og uttaler sig, før Stortinget slutter. Men det kan hende at den ikke kan avgjøres før efter at sesjonen er slutt, og det bør da treffes avgjørelse av landsstyret som foreslått.

Innstilling fra redaksjonskomitéen.

Torp, redaksjonskomitéens formann: Vi har i redaksjonskomitéen behandlet de spørsmål som nettop er debattert, og vi har enstemmig besluttet å foreslå:

Landsmøtet pålegger centralstyret sammen med stortingsgruppen å foranledige utredet en landsplan for elektrisitetsutbygging og kraftforsyningen.

Dette faller sammen med det forslag Vatnebryn fra Drammen tidligere har fremsatt.

Jeg anser det riktig at hvis landsmøtet vedtar den innstilling, sendes de øvrige forslag til *landsstyret* for nærmere bearbeidelse. Vi må søke å forenkle oss noget mer enn tilfellet har vært, for at vi skal kunne komme videre.

Voting: Landsstyrets innstilling under arbeidsprogrammet: *Industri- og elektrisitetsutbygging*, blev vedtatt enstemmig, likeså det av redaksjonskomitéen fremlagte forslag om utredning av en *landsplan* som referert.

Haslund: Jeg henstiller at ordene: *Jernsaken og skibsbyggings-saken løses*, blir tilknyttet posten, hvad det foreligger særskilt forslag om.

Torp: Det er vel en forutsetning for vedtagelsen av programmet. Hvor *snart* det kan skje, er det vel ingen gitt å si på det nuværende tidspunkt. Men jeg har intet imot at dette tillegg tas med.

Ordstyreren: Redaksjonskomitéen går over til Haslunds forslag som tillegg til den vedtatte innstilling og anser det bifalt av landsmøtet.

Efter redaksjonskomitéens innstilling blev de øvrige foreliggende forslag besluttet *oversendt landsstyret*.

Torp: Jeg tar forbehold for et forslag som er fremkommet senere, og som må få en særskilt avgjørelse. Det gjelder Indrebøs forslag. Komitéens medlemmer er enig om å anbefale det vedtatt av landsmøtet.

Efter en bemerkning av *Magnus Johansen* med henstilling om at stortingsgruppen måtte bli tatt på råd ved spørsmålets behandling, uttalte *Torp* at organisasjonsmessig kunde vel ikke landsmøtet beslutte annet enn å oversende forslaget til landsstyret.

Ved *voteringen* blev Indrebøs forslag: «Landsstyret bemyndiges til å treffe avgjørelse i spørsmålet om salg av Nore», vedtatt mot 18 stemmer.

Jordbruk.

Gunnar Braathen foreslo at avsnittene jordbruk og skogbruk blev behandlet under ett.

Ordstyreren tiltrådte forslaget, som enstemmig blev vedtatt.

Jordbruk og skogbruk.

Braathen: På side 9 i dagsordenen vil man finne det forslag som er innsendt av Hedmark Fylkes Arbeiderparti, og som peker på en del tillegg til disse to poster. Jeg stilte et forslag igår om at hele avsnittet om jordbruksposten skulde behandles av en opnevnt spesialkomité. Idag vil det ikke være mulig å vedta annet enn landsstyrets innstilling eller iallfall legge dette til grunn for landsmøtets vedtak. Men jeg mener like fullt at en spesialkomité må til, bl. a. fordi forholdene i distriktene er så forskjellige. Jeg vil ut fra det syn anbefale at hele problemet blir spesialbehandlet videre gjennom en komité.

Av Oslo Arbeidersamfund er foreslått at det gjøres tiltak til å få reist en økonomisk småbruker-organisasjon. Jeg er litt forundret over at dette forslag kommer fra Arbeidersamfundet. Det som forslaget inneholder, tyder på at de som er forslagsstillere ikke har forstått hvordan spørsmålet må gripes an; de har da også undlatt å konferere med de organisasjoner som driver dette arbeide. Jeg vil foreslå at det forslag oversendes *centralstyret* til videre behandling.

Når det gjelder skogbruket har jeg fremsatt et forslag om at foranstaltningene til å heve lønnsomheten i skogbruket skal ta sikte på å øke skogsarbeidernes lønns- og levevilkår, og jeg henstiller til redaksjonskomitéen å oppta dette som tillegg til innstillingen.

Ordstyreren: Oslo og Akers Arbeidsløses Forening ved Johs. Hansen foreslår at det innarbeides som et eget punkt følgende:

Alle tiltak for å støtte jordbruksnæringen skal tilgodese de arbeidende bønder (småbønder og middelsstore jordbrukere) i pris- og bidragspolitikk, ved gjelds- og skattelettelser. —

Eidsaen foreslo som tillegg til jordbruksposten:

For å bedre fjell- og skogbygdenes kår gis økede bidrag til anlegg av seter-, skogs- og bureisingsveier. Støtte og plan i utnyttelse av fjellbeite og seterbruk. Arbeide for øket turisttrafikk. Tilskudd til nedsettelse av prisen på kunstgjødsel for avsidesliggende distrikter. Arbeide for øket avsetning av vårt fjellfiske, den nuværende rovdrift stoppes. Småbruk- og boligbankens plan endres derhen at lån også kan tilståes eldre bruk. —

Under posten: Skogbruk, foreslo *Eidsaen* følgende tillegg:

Treindustriens utgifter til gjeld og gjeldsrenter undergis en kritisk vurdering, med sikte på å bringe disse nedover. —

De fremsatte forslag besluttet oversendt redaksjonskomitéen. Samtidig blev besluttet satt strek.

Lars Evensen: I innstillingen under jordbruket er ikke omtalt lønsmottagere — arbeidere og tjenere — i jordbruket. Det er kommet henvendelse fra Skog- og Landarbeiderforbundet om hvad partiet kan gjøre på dette område, og man har oprinnelig ment at det utformede forslag herom herom skulde kunne medtas i valgprogrammet. Nu forstår jeg det slik at det ikke er avgjort om det skal komme et særskilt stortingsprogram. Jeg vil derfor opta forslaget her. Det lyder:

Partiet vil som ledd i arbeidet for en mer omfattende sociallovgivning opta arbeidet for en lovgivning som understøtter det påbegynte arbeide med å gjennomføre en betryggende kollektiv ordning i lønns- og arbeidsvilkårene for jordbrukets arbeidere og tjenere. —

Aksel Zachariassen: Tiden er så sterkt begrenset at det vanskelig lar sig gjøre å komme i nogen bredde inn på jordbruks- og krisepolitikken. Det riktige vil vel da være å vente til spesialkomitéen har kunnet arbeide efter landsmøtet, før man går nærmere inn på den side av vår politikk. Jeg vil understreke at det bør ikke sitte igjen det inntrykk her på landsmøtet — eller hos hyarbeiderne i almindelighet — at forholdene i våre bygder er blitt så særdeles gode i løpet av det år som er gått siden vi fikk arbeiderregjeringen. Det har funnet sted en unødige overdrivelse av de bedringstendenser man på enkelte hold har kunnet merke. Denne bedring er i sin vorden, og den er ikke almen. Dette er ikke sagt som nogen *kritikk*, men for at det virkelige forhold skal komme fram. Retningslinjene for vår jordbrukspolitikk bør være at jordbruksstøtten utvides, og slik at den når frem til de fattigste lag på landsbygden. Stillingen f. eks. til korntrygden er et spørsmål vi herunder ikke kan skyve fra oss; vi må ta også det op til nøie analyse. — Om innstillingen vedkommende skogbruket er å si at det vel ikke er mulig å komme til nogen bedre konklusjon. Men den peker bare på de bote midler vi allerede har og vil ikke bety vesentlig større arbeidsdrift i skogsbygdene. Vi kommer ikke i skogsdistriktene ut av krisen uten at vi går til en positiv industrireiseing også der. Det må på dette felt bli en viss decentralisering, og det skal også byenes arbeidere i tide være opmerksom på.

Olaf Liserud: Når det gjelder småbrukerne og småbøndene i det hele er jeg enig i at det ikke er utrettet hittil noget som kan sies å være virkelig positivt i vårt arbeide for å komme krisen på landsbygden tillivs. For å ta korntrygden. Mens de store gårdbrukere ofte får 2—3000 kroner i trygd for kornet de avler, får de andre bare nogen få kroner. Det er en kjensgjerning at stillingen fremdeles er temmelig prekær. Det går ikke an å si at f. eks. bevilgningene til bureisingen er en støtte til småbrukerne; bureisingsstøtten er jo et spørsmål som særlig og i direkte forstand er ment å hjelpe til å lette arbeidsledighetstrykket.

Et annet spørsmål som også her må sies å være meget viktig, er vår landbruksundervisning. Vi har 35 landbruksskoler og 2 småbruks-skoler. Når man så vet at det er vel to hundre tusen jordbrukere i Norge og at bare vel 27 000 av disse har over et hundre mål, vil man se at tilstanden på dette område på langt nær er bra, sett i forhold til gårdsbrukenes størrelse. Det synes å være lite logisk å bevilge hundre-tusener av kroner til bureising og nye småbruk når man ikke i nogenlunde samme tempo sørger for den faglige undervisning. En stor del av våre småbruk er dårlig stelt, og jeg vil innstendig be om at det blir alvorlig overveiet hvordan man skal kunne bøte på disse forhold. Det nytter her heller ikke bare med kurser for småbruksundervisningen.

Oscar Nilssen: Vi er her inne på en post som vil ha stor betydning for partiets stilling utover bygdene. Det er også en post som har betydning når det gjelder å vurdere den hittil førte politikk på jordbrukets område. Jeg vil bare understreke at når partiet besluttet sig til å overta regjeringen under de politiske forhold som blev skapt ifjor, måtte det være en forutsetning at det blev søkt skaffet en parlamentarisk basis for vår stilling. Det kunde neppe gjøres uten at vi var klar over at det i og med dette måtte gis kjøp overfor ting som vi alle kunde anse betydningsfulle og derfor ønskelige. Jeg vil imidlertid ikke komme inn på det som i så måte er gjort, eller ikke gjort. Det som foreligger her, er å trekke op rammen for den fremtidige virksomhet, og under den forutsetning at det da ikke skal bygges på noget samarbeide med bondepartiet, men at sakene skal gjennomføres med *flertall av vårt parti*. — Forslaget fra Hedmark Fylkes Arbeiderparti er heller ikke sendt inn for at det i dette skal legges nogen kritikk over det som er gjort, men fordi Hedmark er et av de fylker hvor skillet mellom klassene og befolkningen er så typisk, og hvor det kan påvises at støtten ikke i tilstrekkelig grad er kommet de rene småbrukere til gode. Med hensyn til jordbrukspolitikken er det jo bare hovedlinjene man kan drøfte her; når det gjelder detaljene kan jeg være enig med Braathen i at det heldigste vilde være å få en spesialkomité til å se på dette. Det er sikkert enighet blandt alle her om at det gjennom vår praktiske politikk må sørges for at vi ikke mister kontakten med og tilliten blandt småbrukerne. Hvad skogbruksposten angår, vil jeg anbefale den vedtatt som den er; det kan bare skape motsetninger innen vår egen leir hvis den gjøres altfor vidtgående.

Redaksjonskomitéens innstilling.

Torp: Vi har i redaksjonskomitéen ikke hatt de forslag som måtte være kommet i forbindelse med debatten om selve punktet, men vi har behandlet de som fremkom under den almindelige programdebatt.

Det var for det første det innsendte forslag til landsstyret fra Oslo Arbeidersamfund, gående ut på at det «gjøres tiltak til å få reist en økonomisk småbrukerorganisasjon som skal danne grunnlaget for småbrukernes overtagelse av kontroll av produksjon og omsetning gjennom økonomisk samvirke». Dessuten har Gunnar Braathen foreslått opnevnt en spesialkomité til å utrede spørsmålet om småbrukernes organisasjon. Komitéen foreslår at landsmøtet *oversender disse forslag til central-*

styret, som får i oppdrag å nedsette en spesialkomité for å utrede saken under henvisning til begge disse forslag.

I siste setning av programposten om jordbruket foreslår komitéen innskutt ordene: *og jordbrukets arbeidere*, slik at det vil komme til å lyde: I hele sin økonomiske politikk vil partiet ha for øie å skape den kjøpekraft blandt industriarbeidere, jordbrukere og jordbrukets arbeidere som skal til for at de kan avta hverandres produkter.

Dessuten foreslår komitéen følgende redaksjon på grunnlag av det fremsatte forslag av Lars Evensen: *Det arbeides videre for en lovgivning som understøtter de påbegynte tiltak med å gjennomføre en betryggende ordning av lønns- og arbeidsvilkårene for jordbrukets arbeidere og tjenere.* — Dette forutsettes innarbeidet i den innstilling som foreligger trykt.

Under *skogbruksposten* foreslår vi tilføiet 2net avsnitt følgende, som skulde dekke innholdet av Braathens forslag her: *Disse foranstaltninger for å heve lønnsomheten i skogbruket må samtidig ta sikte på å heve skogsarbeidernes lønns- og leveforhold.* —

Votering: Landsstyrets innstilling med de av reaksjonskomitéen foreslåtte tilføielser til postene *jordbruk* og *skogbruk* blev vedtatt enstemmig.

Videre besluttet enstemmig etter komitéens forslag:

Det opprernes en spesialkomité for nærmere å utrede partiets jordbrukspolitikk. Denne utredning blir å behandle og avgjøre av landsstyret. Dette oversendes centralstyret, som får i oppdrag å nedsette en spesialkomité for å utrede saken.

Gunnar Braathens forslag og det trykte forslag fra Oslo Arbeider-samfund besluttet i henhold hertil oversendt centralstyret.

Fiskeriene.

Torp: Det vil kanskje være riktig før debatten at redaksjonskomitéen redegjør for sitt standpunkt til de forslag som er innsendt.

Først har fiskerikomiteens formann gjort opmerksom på et feiltrykk i innstillingen, hvor det står — omtrent på midten av forslaget: Statsbidrag til billige lån, o. s. v. Det skal være: Statsbidrag og billige lån.

Førre har optatt følgende forslag: *Fiskernes kredittbehov dekkes bl. a. ved omlegging og utvidelse av Fiskeribankens virksomhet.* — Og videre: *Nedskrivningsbidrag og rentefri lån til anskaffelse av båter og fiskeredskaper.* —

Redaksjonskomitéen har ment at med den innstilling som foreligger, skulde den tanke også være tilgodesett, særlig efter at ordlyden er tydeliggjort ved den foretatt rettelse. Imidlertid er jeg klar over at noen forskjell er det. Men komitéen har ikke oversikt over hvilken rekkevidde Førres forslag måtte ha; vi finner det da riktigst at det oversendes landsstyret til nærmere bearbeidelse.

For øvrig innstiller komitéen på at innstillingen til ny fiskeripost vedtas.

Sverre Gann: I og for sig har jeg ikke noget å innvende mot det landsstyret foreslår. Men man skal ikke glemme at parallelt med dette har en fiskerikomité sittet og arbeidet nu i et par år med de samme spørsmål, og man er nu kommet så langt at komitéen i disse dager skal levere den siste av sine innstillinger, hovedinnstillingen, hvor spørsmålet om lønnsomheten i fiskerinæringen er inngående behandlet. Komitéen har her tatt op de aktuelle problemer fra grunnen av og også trukket op de *hovedlinjer* vi mener skal være gjeldende for stillingen til denne næring og for den støtte den kan ha berettiget krav på til bedring av fiskernes kår.

Omd et forslag til fiskeripost som er forelagt, vil jeg straks si at det rent samfundsmessige, det som skal til for å løse spørsmålene, er ikke kommet frem, såvidt jeg kan forstå.

Det er ikke tid til å komme i nogen utstrekning inn på det arbeide som er gjort av komitéen. Den har allerede tidligere, som man kanskje vil vite, avgitt hele syv innstillinger om viktige enkeltspørsmål, således om utførselen av sild og klippfisk, om organisering av omsetningen av levende fisk og råfisk og om trålfiske. Den innstilling som nu er under avsluttende finpussing, gir en fremstilling av grunnlaget for de norske saltvannsfiskerier og behandler de fleste viktigere problemer i forbindelse med fiskerinæringen, som kapitalen i fiskeribedriften, utbyttet, deltagelsen, lønnsomheten, driftsmåter og driftsøkonomi, moderniseringsspørsmålet, salgsvirksomhet, eksport, organisasjonsproblemet og den sociale side ved lønnsomhetsspørsmålet.

Komitéens konklusjoner og forslag inneholder mange ting som har vært sterkt fremme i den offentlige debatt, men også ting som hittil har vært viet liten oppmerksomhet. Som hovedgrunn til den slette lønnsomhet i de store fiskerier, og særlig torskefiskeriene, pekes det på at deltagernes antall er *for stort*. Veien ut av krisen og over i tryggere og stabile forhold ligger derfor i en gjennomført organisasjon av landets fiskerbefolkning.

Nettop i denne overbefolkning ligger efter min mening hovedproblemet i den norske fiskeribedrift idag. Og det viktigste blir da at de mennesker som det ikke er bruk for, *blir flyttet over i annen samfundsmessig virksomhet*.

Den flertallsinnstilling som er fremkommet, er en utpreget *socialistisk* innstilling, som går inn på alle sakens sider dypere sett. Det er også nødvendig å komme frem til en slik løsning av problemet.

Overfor dette tror jeg ikke at fiskeriprogrammet, slik som det foreligger her for landsmøtet, dekker det som Det norske Arbeiderparti bør programfeste. Jeg er ikke uenig i programmets punkter, men jeg tror ikke at forholdene og de botemidler de påkaller, er riktig fremstillet. Jeg vil slutte med en henstilling til centralstyret om at fiskeriposten får en formulering i samsvar med den flertallsinnstilling som vil foreligge fra fiskerikomitéen. Komitéen blev reorganisert av den nuværende regjering, og da bør det være en absolutt parallellitet mellem fiskeriposten vår og den innstilling som Regjeringen og Stortinget senere skal behandle.

Ordstyreren: Ingen flere har forlangt ordet, og vi går til votering. Vi stemmer over *innstillingen* med de endringer redaksjonskomitéen har foreslått.

Gann: Jeg henstiller at man venter med utformningen av fiskeri-programmet til det har vært anledning til å se det i sammenheng med den avsluttende innstilling fra fiskerikomiteén som nu kan ventes, og at central- og landsstyret får fullmakt til derefter å utforme det endelige program.

Torp: Det vil være naturlig at landsmøtet gjennom en votering uttaler sig også om dette punkt, iallfall i hovedtrekkene. Jeg finner derfor ikke grunn til å utsette behandlingen, men vi kan ta det forbehold at landsstyret — eller centralstyret — *åpnes adgang* til å foreta de forandringer som viser sig nødvendige. *Grunnlaget* for det arbeide som skal utføres, må selvsagt landsmøtet her legge. Jeg vil foreslå at innstillingen vedtas med det forbehold som nevnt at lands- eller centralstyret får adgang til å foreta de nødvendige forandringer.

Ordstyreren. Gann har frafalt sitt utsettelsesforslag, såvidt jeg oppfatter det.

Votering: Landsstyrets innstilling og redaksjonskomitéens forslag om oversendelse av Ingv. Førres forslag blev vedtatt enstemmig.

Videre besluttetes å gi centralstyret fullmakt til på grunnlag av vedtaket å foreta mulige forandringer i programmet efter at innstillingen fra den store fiskerikomiteé forelå offentliggjort.

Innstilling fra redaksjonskomitéen.

Ordstyreren: Dirigenten antar at man nu kan gå tilbake til de tre avsnitt som det ikke tidligere er blitt votert over, og gir ordet til redaksjonskomitéens formann.

Demokratiske rettigheter.

Torp: Før vi tok fatt på behandlingen av de enkelte avsnitt, måtte vi i komitéen ta for oss et par forslag som var oversendt, og som gikk inn på en *rekke* punkter i det arbeidsprogram som var fremlagt av landsstyret. Det gjelder forslagene fra Oslo Arbeidersamfund og fra Bergens forenede Arbeiderparti. Vi har gjennomgått alle punkter, og det vil fremgå av vår innstilling *hvilke* av forslagene vi har tatt hensyn til. Bare de som er medtatt anbefaler vi.

Når det gjelder punktet om de demokratiske rettigheter oprettholder vi innstillingen med den enkelte forandring at ordet «*alle*» sløifes, som foreslått av Haavardstad.

Votering: Redaksjonskomitéens innstilling til første avsnitt av arbeidsprogrammet: *De demokratiske rettigheter*, blev vedtatt mot 1 stemme.

Almindelig økonomisk politikk.

Redaksjonskomitéen foreslo avsnittet gitt følgende innledning: Arbeiderpartiets økonomiske politikk går ut på å frigjøre den økonomiske virksomhet fra privatkapitalismens lenker ved å fremme samfundsmessig planøkonomi og sosialisering av den økonomiske virksomhet.

Votering: Redaksjonskomitéens innstilling blev vedtatt enstemmig.

Planlegging og forskning.

Votering: Landsstyrets innstilling blev, i samsvar med redaksjonskomitéens forslag vedtatt enstemmig.

Møtet hevet.

Søndag formiddag 24. mai.

Ordstyrer: Trygve Nilsen.

Protokollen blev lest op og godkjent.

Landsmøtet blev åpnet med opptreden av en gruppe av Framfylkingens medlemmer, som ønsket å hilse landsmøtet. Talekoret som straks gav åpningen et festlig preg, hilste og hyldet partiet, og de unge kamerater høstet vel fortjent bifall.

Ordstyreren takket representantene for de yngstes organisasjon i en anslående tale. Ta med landsmøtets hjertelige hilsen tilbake til arbeidskameratene i Framfylkingen! Landsmøtet ønsker dem hell og lykke i det fortsatte arbeide!

Fortsatt behandling av arbeidsprogrammets poster.

Samferdselsmidlene.

Ordstyreren refererte følgende innkomne forslag:

Fra Ola Riise på vegne av Sør-Trøndelag Arbeiderpartis årsmøte: *Bevilgningene vedkommende veibyggingen må fortrinnsvis komme de veiløse distrikter i sjødistriktene og fjellbygdene til gode. —*

Av Georg Olsen: *Det opprettes et eget departement som har å ordne med landets kommunikasjoner og turistvesen.*

H. E. Stokke: En av de saker som ligger mig særlig på hjerte, er telefonsaken. Den har fått en forholdsvis beskjeden plass i programmet, men det er allikevel utformet slik at det er tilfredsstillende. Arbeiderregjeringen har utvilsomt satt fart i arbeidet med utbygging av landets rikstelefonnett med de store bevilgninger som er gitt til gjennomføring av kabelplanen. Det er tiltak som vil skaffe mange hender arbeide og gi landet et fullt moderne utbygget rikstelefonnett.

Når det gjelder lokaltelefonen, den del av telefondriften som gir de beste økonomiske resultater, er derimot halvparten av denne på private hender og drives mer eller tilfredsstillende efter forholdene på det enkelte sted. Det er gledelig å se at det også på dette felt er tatt skritt til å få en forandring, idet det efter initiativ av handels-

ministeren fra fagadministrasjonens side er gitt en utredning med forslag om at de private telefonanlegg etter hvert innløses av Staten. Det er naturlig at de private telefonselskaper gikk til aksjon mot dette og nedsatte sine «aksjonsutvalg» som fabrikerte protestresolusjoner mot Statens overtagelse av de private telefonanlegg. Men det beklagelige var at også *kommunestyre*, hvor Arbeiderpartiet sitter med flertallet og makten, formelig kappspringer med de borgerligstyrte kommuner om å vedta protester mot at den private telefondrift overtas av Staten. Dette må det straks settes en stopper for. For det er likeså nødvendig at partiet og partifellene rundt om i de forskjellige kommuner utover landet støtter op om Regjeringens tiltak med hensyn til å legge all *telefondrift* inn under Staten, som det er at partifellene gir sin støtte til alle de andre tiltak og reformer som Regjeringen har tatt op.

Per Lie: Det er vel ikke noget felt hvor det hersker større anarki enn nettopp her hvor det gjelder hvordan samferdslen og transportvesenet er ordnet. Man kan bare tenke på forholdet mellom rutebiler, jernbaner og forstadsbaner. Det vil føre for langt å gå dypere inn på disse spørsmål hvor interessene ofte krysses, og man vil vel heller ikke komme til noen absolutt enighet. Allikevel foreligger det utallige og klare vedtak nok om at det skal arbeides for en *regulering*. Noget av det man sterkest må steile ved, er at private foretagender skal kunne kjøre omtrent som de vil, og så skal Staten tre til og redde stumpene! Det må nu bli plan og orden når det gjelder transportmidlene. Det er nødvendig av samfundsmessige grunner, og det er av betydning også for transportarbeiderne. Det må skje en utvikling slik at ruter som nu igangsettes mer eller mindre tilfeldig, kommer inn under en bestemt plan. Jeg har et forslag som jeg vil be om må bli behandlet med den største velvilje; det går ut på en tilføyelse i første avsnitt, foran siste punktum, og lyder:

Forholdet mellem jernbane, rutebiler og forstadsbaner reguleres med sikte på å skape mere plan og stabilitet, og dermed trygge arbeidsvilkårene for de som arbeider i disse virksomheter.

Ordstyreren foreslo at dette og de to før refererte forslag blev oversendt redaksjonskomitéen. — Forslaget blev vedtatt enstemmig.

Joachim Dahl: Da sjøfolkene leste forslaget til arbeidsprogram i pressen, blev de forundret, og forundringen steg til harme da de fikk visshet for at man ikke syntes å kjenne til at det er noget her i landet som heter sjøfolk. Hverken den ene eller den annen instans i Arbeiderpartiet har funnet det påkrevet å minnes dem. Imidlertid har jeg den tiltro til landsmøtets representanter at de vil støtte op under de forslag vi i sakens anledning har stillet. I forslaget fra Bergens forenede Arbeiderparti har vi optatt en del av sjøfolkenes krav. En del av det dekkes av det som blev fremholdt av Didriksen i den almindelige debatt, og vi vil anbefale det sterkt. Vi har allikevel et annet forslag, nemlig om radiotjenesten, hvor vi foreslår, at det efter «bedre organisasjon av kystens dampskibsforbindelse» settes: *«og en sikrere radiotjeneste i vår handelsflåte»*. Videre vil jeg foreslå at Didriksens forslag inntas i arbeidsprogrammet som *eget punkt* efter «Samferdselsmidlene».

J. Nordensen: Serveringspersonalets forening, Oslo, har innsendt forslag om at første setning forandres til å lyde: *Landets samferdselsmidler utbygges i langt hurtigere tempo enn hittil, og det etableres det best mulige samarbeide innen de forskjellige grener av kommunikasjonsvesenet og med hotellnæringens organer.* — Vi mener at man ikke kan la en slik næring som turisttrafikken skjøtte sig selv ukontrollert, og at den har krav på Statens fulle oppmerksomhet.

Ordstyreren: Det vil ikke være mulig å bli ferdig idag uten å innskrenke debatten, og jeg vil foreslå dette — videre at forslagene oversendes redaksjonskomitéen.

Ordstyrerens forslag blev vedtatt enstemmig.

E. Rudlang: Når jeg har forlangt ordet, er det for å nevne noget av det som vedrører landtransporten under dette punkt. Det er få områder hvor det er så meget kaos. Et utall av buss-ruter søker om konsesjon, og avgjørelsene faller forskjellig. Det skaper igjen usikkerhet, idet de folk som har konsentrert sig om bil- og busstrafikk, til enhver tid finner sig på usikkert grunnlag. Dertil kommer at på mange steder i landet hvor det kunde trenges *mest*, som i fjelldalene og i Vestlandsfjordene, kan man mangle de enkleste fremkomstmidler, mens man får dobbelt op av alt i de centrale distrikter, og man konkurrerer sig sønder og sammen. Staten burde føre innseende med at det blev en plan her, på samfundsmessig basis. Det forslag Per Lie har stilt, tilfredsstiller mig ikke helt, og jeg vil tillate mig å foreslå en tilføyelse til første punktum, slik at det kommer til å lyde: *Landets samferdselsmidler utbygges raskere enn hittil, og det etableres det best mulige samarbeide innen de forskjellige grener av kommunikasjonsvesenet, som undergis offentlig forvaltning slik at unødig og ødeleggende konkurranse kan undgås.*

Alfred Madsen: Jeg er helt enig i hvad det blev uttalt igår av Ingvald Jaklin under en annen sak, om at det på kyst- og hurtigrutene blir tatt altfor lite hensyn til det store flertall av passasjerer. 80 å 90 procent reiser på de billigste plasser, og der blir plassen ofte for liten, mens det er et fåtall som reiser på 1ste plass, som vesentlig er beregnet på toppbelastning for enkelte turer i sesongen. Men det er jo mest karakteristisk for det klasesamfund vi lever i. Hvis man vil bebreide arbeiderregjeringen dette, er Jaklin kanskje oppmerksom på at den båt han reiste med er eldre enn arbeiderregjeringen — og kanskje eldre enn Arbeiderpartiet også.

Vi har sett en viss forbedring i båtbyggingen i de senere år, både i utstyr og i ordningen av plassene ombord, og det arbeide må fortsette. Det vil, mener jeg, være i dampskibsselskapenes egen interesse. Staten på sin side gir jo store tilskudd — omkring 6 millioner på budgettet for den statsunderstøttede dampskibsfart. Regjeringen er oppmerksom på at utviklingen må gå i retning av en utjevning her, slik at det til slutt blir bare én klasse — med andre ord en nivellering opad. Også for kysttrafikken ellers, bør efter min mening spørsmålet tas op til overveielse, selv om det ikke står på programmet. Dampskibsfarten bør i likhet med jernbanene komme mer under én ledelse. Den nuværende konkurranse er til skade både for distriktene og for trafikantene. — Når

det gjelder *telefonvesenet*, som blev nevnt av en taler, bør det også bringes i sin helhet under Staten, som tilfellet er med telegrafen, kringkastingen o. s. v. Det er nu flere hundre private telefonselskaper i landet. Og det bør arbeides videre med det spørsmål, som nu er optatt.

Johan Bergh: Jeg er nærmest skuffet over at det på programmet ikke også er tatt med et punkt om kringkastingen. Jeg vil støtte det forslag som er kommet fram under debatten om et eget trafikkdepartement, og også forslaget om sikring av radiotjenesten ombord i skibene. Det bør også foretas en videre utbygging på kringkastingens område. I tilslutning til den modernisering som forestår på skibene, må vi gå inn for at den norske industri kan overta den fabrikasjon som dette vil nødvendiggjøre. Vi bør kunne fabrikere her hjemme minst 90 procent av apparatene på markedet — de 10 procent vil vel bli luksusapparater. Vi har et telegrafvesenets hovedverksted, og dette arbeide måtte med god grunn kunne overføres til Statens eget verksted. Jeg vil fremsette følgende forslag som tillegg til avsnittet om samferdselsmidlene: *Fortsett utbygging av kringkastingen, så hele landet kan avlyttes på billige apparater. Effektivt arbeide optas for å bekjempe radiostøi.* —

Ordstyreren: Jeg forutsetter at også disse forslag sendes redaksjonskomitéen, og vi vil få votering så snart en innstilling fra komitéen foreligger. Samtidig skal jeg gi den meddelelse at *valgene* vil foregå like etter middagspausen, altså klokken 16.

Kommunene.

Vatnebryn: Jeg vil bare henlede redaksjonskomitéens oppmerksomhet på det forslag jeg fremsatte igår under den almindelige debatt om den *gjerdepolitikk* som nu blir ført kommunene imellem. Vi har alltid kjempet for kommunenes selvstyre, men vi er sikkert oppmerksom på at selvstyret også kan misbrukes. Det er mulig at forslaget fra Drammen ikke er det beste, men vi må i en eller annen form få gitt uttrykk for at noget må gjøres for å komme bort fra gjerdepolitikkenes ødeleggende virkninger for hele landets arbeidsliv og spesielt for reisingen av ny industri og nye arbeidstiltak.

Ordstyreren: Vi får da avvente innstillingen fra komitéen.

Sosialpolitikk.

Mogens Kielland: Det blev sagt av Tranmæl at den lov som chikanerte de forsorgsunderstøttede ved å utelukke dem fra valgbarhet er ophevet. Det kan jeg til dels underskrive. Men det står en lov tilbake som inneholder chikane i enda høyere grad, og det er selve fattigloven av 1900. Det var svartsynet som preget den lov da den blev vedtatt, og det er siden ingen endring foretatt iallfall i de understøttedes favør. Derfor mener vi at det er nødvendig at Regjeringen tar op et arbeide for å få *revidert fattigloven*. Det ligger nu stor makt i fattigstyrets hånd, og avgjørelsene er i stor utstrekning avhengig av sammensetningen. Det sier sig da selv at de mange ganger blir svært forskjellig. Hvad satsene og de almindelige bestemmelser ellers angår er vel Aurskogs de dårligste, Oslos de beste. Noget av det verste er fattiglovens

bestemmelser om at de som har fått understøttelse, skal betale den tilbake. Videre heter det at barn og forsørger er gjensidig understøttelsespliktig overfor hverandre. — Taleren nevnte eksempler fra Oslo og Akers Arbeidsløses Forenings klagekontor på hvordan bl. a. refusjonsplikten virket, og fremsatte følgende forslag:

Under hensyntagen til bedringen av arbeidsvilkårene for de arbeidende og for å skaffe snarest og mest mulig arbeide til de arbeidsløse, søkes gjennomført 40 eller 36 timers arbeidsuke med full lønnskompensasjon. Senkningen av arbeidstiden gjennomføres først i stat og kommune og i bygningsindustrien og så etter hvert i de øvrige industrier.

Loven om arbeidsløshetsstrygd bygget på tilskudd fra Staten, kommunene og arbeidsgiverne må snarest vedtas og settes ut i livet.

Fattigloven revideres. Det fastsettes i lovs form at understøttelsen til enhver tid skal tilsvare et forsvarlig levesett for de understøttede.

Refusjonsplikten oppheves.

Egenerklæringene og matlappene avskaffes.

Fattiglovens § 14 oppheves.

De understøttede sikres hygieniske boligforhold.

Alderstrygden gjennomføres ved fylte 60 år.

Syketrygden utbygges i de trygdedes interesse. —

Ordstyreren: Forslaget vil bli sendt redaksjonskomitéen. Det er tegnet 8 talere, og dirigenten ser sig nødsaget til å foreslå strek.

Ordstyrerens forslag blev vedtatt.

Eidsaen: Nore Arbeiderpartis årsmøte i januar besluttet å henstille til landsmøtet å opta og få utredet spørsmålet om *hjemstavnsrett i forsorgssaker*, i tilslutning til det på landskommunalkonferansen i 1935 fremsatte forslag sålydende: 1. Prinsipielt: Staten overtar forsorgen. 2. Subsidiært: Staten overtar forsorgen mot refusjon fra kommunene etter nogenlunde samme prinsipp som anvendes ved fordeling av fylkesskatten. — Ved en misforståelse er denne henstilling ikke kommet centralstyret i hende så tidlig at saken har kunnet kommet med i dagsordenen.

Det er forstæelig at kommunene idag først og fremst skaffer arbeide til sine egne innvånere, når de ifølge hjemstavnsretten har plikt til å forsørge dem som ikke har arbeide å ernære sig ved. Følgen er at bare man kan få kranglet arbeidet fram, må de hjemstavnsberettigede ha det. Fagfolk som har hjemstavn i en annen kommune, kunde kanskje utføre arbeidet både bedre og billigere. Hadde ikke hjemstavn her stillet en kjelke i veien, kunde et bytte av folk finne sted, med en gunstig vekselvirkning for alle parter. Så lenge forsorgen er avhengig av hjemstavn, vil imidlertid ikke forholdet bli bedret. Derfor må, mener vi, hjemstavnsretten i forsorgssaker oppheves og forsorgen overtas av Staten. Staten må hertil ha penger, og ved igjen å utligne utgiftene på kommunene, etter økonomisk bæreevne, kan Staten skaffe sig dekning for sine utgifter. At det ved en slik ordning vil være en utmerket anledning til skatteutjevning, er unødvendig å påpeke.

Peder Nyhus: Når spørsmålet om en nærmere utredning av forsorgsspørsmålet og opphevelse av hjemstavnsloven i forsorgssaker er

optatt her, er det fordi den nuværende ordning ikke lenger virker efter hensikten. Istedenfor å være en beskyttelse for den enkelte og for kommunene, er det blitt en klamp om foten på den enkelte, og en bremse på utviklingen interkommunalt. Det er vel klart at vi ikke kan være med på å oprettholde en ordning som bevirker en isolasjon mellom de forskjellige kommuner som setter dem i et motsetningsforhold til hinannen. Vi må nok plukke vekk de gamle gjengangere fra den borgerlige periode når vi kommer til makten. Det kan selvfølgelig opstå vanskeligheter, ganske alvorlige også, i overgangstiden, men det må ikke skremme oss. Jeg vil ikke komme inn på de forskjellige praktiske vanskeligheter som dette forslag kan medføre, men det er sikkert at fordelene ved den i Nore-forslaget antydde ordning er så store at vanskelighetene blir små mot dem.

Drammens Arbeiderparti har foreslått at man må søke å komme vekk fra isolasjonspolitikken. Ja, nettopp det er det vi må gjøre! Nores forslag vil også fjerne en vesentlig del av grunnlaget for denne isolasjonspolitik, som i grunnen er forståelig slik som forholdene er idag. Den eneste måte man kan komme vekk fra denne isolasjonspolitik er etter min mening ved større sociale omreguleringer, som f. eks. Nores forslag. Regjeringens proposisjon om alderdomstrygd trekker i samme retning. Det er spørsmål om vi ikke her må gå betydelig lengere; selv om kanskje ikke tiden er inne til det akkurat ennå, er det jo bra å få utredet spørsmålet. Jeg tror at løsningen på mange av disse sociale problemer ligger i det forslag som det gamle venstre hadde på sitt program en kort tid: *Forsikring mot hvervsudyktighet omfattende hele det norske folk*. Der har man jo samlet i en skuffe all social trygd og forsorg. Pensjonskasser, sykekasser og forsorgsvesen i den form vi har nu, vilde da bli overflødiggjort. Venstre dengang var jo noget ganske annet enn venstre idag; ingen kan vel tenke sig at venstre idag kan komme med et slikt forslag. Det overlater de til Arbeiderpartiet, tenker jeg. Embedsfolkene innen venstre fikk imidlertid fjernet denne post på programmet ganske snart. Tiden var vel kanskje ikke moden for det heller enda. Men tro om ikke nu tiden er inne til at Arbeiderpartiet tar også dette spørsmål op i hele sin bredde og får utredet det? — Jeg vil samtidig som jeg anbefaler Nores forslag til vedtagelse, tillate mig å foreslå:

Landsmøtet pålegger partiets centralstyre å utrede spørsmålet om en forsikring mot hvervsudyktighet omfattende hele det norske folk. —

Johs. Bøe: Det vi før har kalt barnetrygd, er nu i forslaget ombyttet med «trygd av barn og ungdom». Dette spørsmål om barnetrygd som betyr en økonomisk støtte til familieforsørgere, må ikke bli utvasket og borte, men må fremdeles stå på vårt program. I det krav ligger en *realitet*. Det må ikke bli til det at ungkarene blir det viktigste for oss. Ved valget til høsten må vi ha det krav på programmet som vi tar talt om i så mange år. Jeg vil foreslå at vi endrer ordlyden av innstillingen ved at vi setter *innførelse av barnetrygd* i stedet.

Saamund Bergland: I tredje avsnitt av innstillingen står det: «Aldersgrensen for offentlige tjenestemenn senkes for å skaffe plass for ungdommen.» Vi har behandlet dette i Notodden Arbeiderparti, og

jeg innleverte under den almindelige debatt et forslag til endring uten dog å forlange ordet. Vi mener at aldersgrensen må bringes ned til høist 65 år, til fordel for de mange som skal komme i arbeide. La det nu bli fart i dette arbeide! Jeg skal referere forslaget, som lyder:

Aldersgrensen for offentlig tjenestemann på 70 år nedsettes til 65 år. For øvrig må senkningen av aldersgrensen for offentlige tjenestemenn påskynes. —

Øistein Marthinsen: 40 timers normalarbeidsuke skal innføres «under hensyntagen til de internasjonale forhold», står det i forslaget til program. Hva betyr dette? Skal vi ikke kunne kjempe for arbeidstidens forkortelse uavhengig av hvor langt man kan være kommet i det ene eller annet land? Det går ikke an å låse fast en aksjon på den måte — hverken når det gjelder arbeidstiden, ferien eller noget annet socialt krav; tvert om må vi benytte enhver anledning til å gå inn for kravene. Jeg foreslår at det istedenfor innstillingen fra landsstyret settes: *Arbeide for gjennomførelse av 40 timers normalarbeidsuke. —*

Karl M. Gullichsen: Jeg henstillet igår til representantene at de skulde behandle saken slik at man ikke fremsatte det ene ønskeforslag efter det annet. Bestemmelsene er så klare at de gir full retledning for hvad vi parlamentarisk skal arbeide med. Programmet peker på en omlegning av sociallovgivningen og det annet, på å skaffe arbeide for ungdommen o. s. v. slik at de slipper å gå som ledige til forsorgsvesenet. Skaff arbeide! Det er *hovedspørsmålet*.

K. Bergsvik: Regjeringens fremste oppgave har vært å søke å skaffe arbeide. Men den har heller ikke vært blind for den andre side av saken, der det gjelder å komme videre i utbyggingen av det sociale reformverket. Det vil være kjent at det er nedsatt en sociallovkomité til å ta op dette på ganske bredt grunnlag for bl. a. å nå frem til større ensartethet i vår lovgivning på dette område. Allerede iår er det gjennomført en sterk utvidelse av *syketrygden*, og det arbeides videre med å utvide denne til også å skulle omfatte landbefolkningen, som hittil har vært utenfor. Nye og store grupper er trukket inn ved den nye lov — således kommer fiskerne med fra 1. januar — og inntektsgrensen er atter hevet. Det næste store spørsmål blir *alderstrygden* for hele folket, hvorom forslag til lov aktes fremsatt til behandling i innværende stortingssamling. Videre arbeides det med en lov om uførhets-trygd, og vi har dessuten spørsmålet om arbeidsledighetstrygd samt barnetrygden som Bø nevnte. Jeg vil si til ham: Kom med forslaget fra komitéen, så skal vi se på det! Hovedsaken i det arbeide Regjeringen og partiet har utført, har jo vært — på disse områder som ganske særlig når det gjelder arbeidstiltakene — at man skal komme mest mulig *bort* fra fattigvesenet i det hele, at det skaffes arbeide slik at man helst gjør fattigloven og dens forsorg overflødig. Dette har jo den aller største betydning også for våre kommuner, som for den enkelte. Men som man vet: Rom blev ikke bygget på én dag.

Kielland: I vårt forslag har vi tatt med også ophevelse av egenerklæringene og matlappene, og jeg vil si at det er noget av en skam at arbeiderregjeringen — efter å ha sittet et år — fremdeles sitter

og ser på at disse egenerklæringene består. De forsorgsunderstøttede venter nu på hvad landsmøtet har å si i den sak. Vi krever dette tatt med som et aktuelt krav i vårt arbeidsprogram, og det bør også nevnes i den oppsummering av programmets poster som det er gjort forslag om.

Ordstyreren: Johs. Hansen har fremsatt forslag om at Mogens Kielland blir med i forsterkningen av redaksjonskomitéen under posten om socialpolitikken. Dirigenten vil foreslå at dette *tiltres*, idet han da forutsetter at de øvrige talere fra Arbeidsløses Forening — i likhet med hvad Johs. Hansen har erklært for sitt vedkommende — er villig til å frafalle ordet.

Ordstyrerens forslag blev enstemmig vedtatt.

Eyvin Dahl: Det foregår en systematisk underernæring av de understøttede. 35 øre dagen for familiemedlemmer er den betaling en kristelig kommune som Stavanger gir — og den skal jo være mer kristelig enn kommuner flest! Hvem skal kunne administrere på noget som *det*? Likeså ille er det med boligforholdene. Ethvert bluferdighets- og anstendighetshensyn er fullstendig trådt under føtter av det kristelige borgerskap. Jeg vil be landsmøtet se *alvorlig* på de ting som her er trukket frem.

Ordstyreren: Vi kommer så tilbake til saken etter redaksjonskomitéens behandling av forslagene.

Edruelighetsarbeidet.

Anton Jenssen: Jeg har ikke noget særlig å innvende mot den form denne post har fått. Jeg vil bare be om at det må bli foretatt en enkelt endring, der hvor det tales om adgang til bevilling av skjenkerettigheter for 3 år. Det bør her være en viss overensstemmelse med den proposisjon som er fremsatt av Regjeringen om avholdelse av folkeavstemninger i slike spørsmål, der hvor dette kreves. I denne proposisjon er det forutsatt at bevillingene skal gjelde for *valgperioden*. Jeg vil foreslå den endring at det sies: *Avgjørelse av bevilling eller nekting av skjenkerettigheter gjelder for vedkommende valgperiode*. — Jeg har konferert med Torp, Tranmæl og Bergsvik om denne form, og de er enig i at den vil være den riktige efter proposisjonen, som vi går ut fra blir vedtatt.

J. Nordenson: Jeg beklager at det ikke er tatt hensyn til restaurantarbeiderne i dette forslag. Den næring vi arbeider i, er en av de store nøkkelindustrier og betyr meget for den innenlandske produksjon; den teller noget som 20—25 000 arbeidere. Disse danner ikke et mellemklasselag, som mange tror; det er det rene proletariat, som har det samme krav på partiets oppmerksomhet som f. eks. hushjelpen og skog- og landarbeiderne, når det gjelder lovgivningen og våre levevilkår. Det er heller ingen grunn til fortsatt å se på restaurant- og hotellnæringen som noget av en «fallgrube», som folk helst bør holde sig borte fra. Det forslag vi har innsendt går ut på at det opprettes obligatoriske fagskoler for næringens arbeidere som ledd i arbeidet for høinelse av den almindelige restaurantkultur, og at faget blir anerkjent. Bl. a. krever vi den nødvendige innflytelse for arbeiderne in-

nen hotell- og restaurantdriften, hvor også stat og kommune skal være representert. Det er videre foreslått av os en setning som sier: Privatøkonomiske interesser i rusdrikke-tilvirkning og omsetning fjernes, og hotell- og restaurantnæringen frigjøres for spekulasjonens skadelige innflytelse og det dermed økede krav til alkoholomsetning. Av hensyn til hotell- og restaurantnæringens nasjonaløkonomiske betydning bør det åpnes adgang for bedrifter som holder en høi faglig standard å opnå 9 — ni — års skjenkerettigheter.

Rolf Heiestad: Å gi en restauratør bevilling for 3 år synes mig altfor lang tid. Man kan ikke ha tenkt dette nøiere igjennem. I tilfelle av en konflikt med fagorganisasjonen, hvad skulde så konsekvensene bli?

Ordstyreren: Statsråd Bergsvik, som var tegnet som siste taler, har frafalt. Vi er da ferdig med debatten og får votering senere.

Handelspolitikk.

Landsstyrets innstilling blev vedtatt enstemmig uten bemerkning.

Utenrikspolitikken og militærspørsmålet.

Natvig Pedersen: Det var et par ord om denne sak efter den brede debatt vi hadde fredag om de store linjer og om fremtidsperspektivene. Hvis jeg skulde karakterisere den indre sammenheng i dette punkt ligger det i de to ordene: *nøitralitet* og *vaktvern*. De henger sammen de to ting. Vår utenrikspolitikk skal ta sikte på å holde oss utenfor enhver krig i Europa. En oprusting har ingen — tross de ypperlige innlegg vi hørte fredag — våget å ta op forslag om. Jeg ser det imidlertid som en svakhet ved vårt vaktvernforslag at det ikke fra partiets side, da det først blev knesatt, er gjort nok for å gjennemtenke den institusjon, og jeg vilde gjerne ha ut det punkt at vi i de kommende tre år bare skal *forberede* omleggingen. Får vi flertall ved valget må det kunne gjøres noget *mer* for å komme videre.

Koht: Jeg vil ønske at vi ikke gjør den meningsforskjell som er kommet til syne om utenrikspolitikken, større enn den i virkeligheten er. Formannen, Torp, sa igår at han ikke var helt viss på hvad som var rett i dette spørsmål. Men tingen er vel den at når man kommer til den praktiske konklusjon, står de fleste av oss iallfall nogenlunde på samme grunn.

Så vidt jeg skjønner, er alle enig om at vi kan ikke og vil ikke her i landet ha noget «sterkt militærvesen». Og kan vi ikke skape et sterkt militærvesen til vern for oss selv, kan vi heller ikke gå ut i en krig for andre. Den svenske utenriksminister Sandler har formet sitt standpunkt her i de ord, at Sverige har ingen plikt til og vil heller ikke binde sig til å stille militær til rådighet for Folkesambandet — Sverige, sier han, vil treffe selvstendig avgjørelse om den ting i hvert enkelt tilfelle. Og alle de nordiske utenriksministre har sagt sig enig med ham her. Ingen av dem vil binde sig til å være *nøitrale*. Og derfor kan det være rett å la den setning om nøitraliteten gå ut av vårt program. Det er også den som har skapt den egentlige divergens.

Da Torp sluttet ordskiftet om stillingen til Folkesambandet og militærpolitikken og gav Bonnevies rett i dennes synsmåter, tok han allikevel et forbehold. Han sa at kanskje det er uråd nettopp nu å samle stormaktene om skjerpede sanksjoner. Og det tror jeg er uråd. Særlig vil det være uråd å tenke sig å samle dem om slike sanksjoner i *alle* tilfelle. Nederlaget for sanksjonspolitikken i den siste krise ligger i at en ikke kunde få stormaktene til å stå sammen i gjennomførelsen nettopp fordi hver enkelt av dem bygget på *sine* interesser. De aller fleste av de ledende land er jo kapitalistiske militærstater. Når så er, da må hovedvekten innen Folkesambandet legges på andre ting enn sanksjonene. Og det vil da i første linje si arbeidet for nedvepning og for styrkelsen av de hjelpemidler det ellers har til å hindre krig.

Jeg ser på det slik at når jeg f. eks. på onsdag fra den plass jeg har, fremholder i Stortinget de synsmåter som er mine, vilde det være en umulig tilstand om da en annen statsråd — særlig om det skulde være selveste formannen i partiet — skulde fremholde andre synsmåter, eller om hovedorganet tar avstand. Partiet må i en situasjon som denne selvsagt ha en *felles* plattform, et felles syn å gi uttrykk for. Og jeg tror vi burde kunne samles her om den linje jeg har trukket op.

Efter forslag av *ordstyreren* blev det besluttet satt strek med de tegnede talere.

Tranmæl: Det syn jeg fremholdt igår, faller nøie sammen med den stilling til fredstanken og det internasjonale spørsmål i det hele som arbeidernes organisasjoner har gitt uttrykk for. Det er *solidariteten* som skal være det ledende også i vår stillingtagen til Folkeforbundet. Vi må derfor sørge for at vi alltid er i overensstemmelse med de øvrige nordiske lands og med Sovjets utenrikspolitikk, for dermed å bygge op en fredsfaktor som virkelig kan make å tvinge en angriper til underkastelse. Den enhetstanke som Folkeforbundet ennå kan sies å representere, må føres videre og utbygges på et organisasjonsmessig grunnlag av arbeiderne selv gjennom deres voksende innflytelse. Og det skulde være et vesentlig moment ved bedømmelsen av denne sak.

I det prinsipielle program som i dette punkt i arbeidsprogrammet fremheves sterkt nettopp spørsmålets internasjonale karakter. Vårt medlemsskap i Folkeforbundet pålegger oss visse solidaritetskrav som vi må ta hensyn til, men krav som alle tar sikte på å gjøre forbundet til et virkelig fredsvern, slik at man for alvor kan ta fatt på ned- og avrustning. Vi ser også at Léon Blum erklærer å ville gå inn for en aktiv Folkeforbundspolitikk, men samtidig selvfølgelig vil kjempe for nedrusting med sikte på en kommende avrusting. Det er en uttalelse som for oss har den aller største interesse.

Den nærmeste oppgave for oss her hjemme når det gjelder militærpolitikken, er følgelig å bekjempe enhver rustingspolitikk; det vi videre står overfor, er å oprettholde og håndheve den *almindelige verneplikts* prinsipper så lenge vi ikke har et sikkert arbeiderstyre, men har et militærvesen som er bygget op på den gamle ordning. Under arbeiderstyre må vi komme frem til et vaktvern som *vi* kan beherske, og som er sammensatt slik at arbeidernes syn er det bestemmende. Men en nyordning som den trenger tid til å forberedes; det er ikke gjort

på et år eller to. Og det må tas hensyn til de forhold som er til stede. Vi er antimilitarister — men med et *men!* Det er vi sikkert alle opmerksom på. Vi må ha et sikkert og fast forankret arbeiderstyre før vi *tør* og kan gå til avrusting.

Imens fortsetter vi vårt antimilitære arbeide efter samme linje som hittil er fulgt. Det vi stiler mot, er et avrustet Norge, at vi avvikler vårt militærvesen og i stedet oppretter et vakt- og nøytralitetsvern. Slik som de internasjonale forhold nu er, må dog spørsmålet om vernets organisasjon optas til fornyet prøvelse. Det arbeiderstyre vi vil få efter valget, vil da måtte se det som en av sine oppgaver å *forberede* den avrusting som det norske folk forhåpentlig ved neste valg — i 1939 — kan ta endelig stilling til.

Karsten Skaug: Vi unge har lært å se på militærvesenet som en forbannelse. Det er mulig at vi kan komme til å endre dette syn. Men la oss få leve i uvisshet enda en stund *vi* som er de første som skal sendes til slaktebenken — slik at vi fortsatt skal kunne kjempe for nøytraliteten! Når det røiner på, vil vi forlange å vite hvad det er vi da går til kamp for. Er det mot fascismen og for socialismen, da er vi med. Men vi vil ikke være med å ofre liv for røverstatene. Jeg anbefaler vedtatt landsstyrets innstilling, som er i tilslutning til det standpunkt partiet og bevegelsen inntar idag.

Meyer: Det er dem som mener at den debatt som har vært ført, er uten forbindelse med den virkelighet vi daglig arbeider med. For andre av oss er det så at vi er overbevist om at krigen kan være en realitet innen vi neste gang samles — om 3 år — og at den førte debatt viser hvilke uhyre betydningsfulle problemer det vil stille partiet overfor. *Løsningen* av spørsmålene — den være riktig eller gal! — kan være avgjørende i tiden inntil vårt neste landsmøte for hvordan den norske arbeiderbevegelse kommer til å orientere sig i fremtiden. Derfor har også debatten for mange av oss en så umiddelbar realitetsbetydning.

Koht uttrykte et nærmest pessimistisk syn på Folkeforbundet. Personlig er jeg sikker på at hans nøkterne betraktning her er langt riktigere enn de illusjoner som fant sitt uttrykk bl. a. hos Moe og hos Torp og Tranmæl. Den som har fulgt Kohts innlegg nøie vil forstå at spørsmålet om Norges fortsatte medlemsskap kan komme til å melde sig i en ikke altfor fjern fremtid — det vil, tross alt, mulig foreligge om ikke så lenge. Og da vil det være en feil å gå inn for Folkeforbundet på den ubetingede måte flertallet her gjør. Likegyldig hvilken problemstilling måtte være den riktige, blir vår oppgave å gå inn for nøytraliteten og ikke trekke *den* konsekvens at vi skulde ha plikt til å ta del i nogen krigersk konflikt. Vi bør heller ikke se bort fra at sikkert et flertall av Folkeforbundets stater idag er diktaturstater, og det kan ikke være innen *den* forsamling at vi tror at garantien for fred i fremtiden ligger. Den konsekvens vi kan trekke blir at hovedsaken for oss må være at vi stiller oss slik at vi — om på noget vis mulig — erklærer oss helt nøytrale.

Moe: Det er en misforståelse når det er sagt at *vi* som holder på Folkeforbundet, går inn for «oprusting»; det er ikke sant, og det gjorde

jeg også opmerksom på i mitt første innlegg. Jeg tror heller ikke det kan sies at den forsamling av representanter fra arbeiderorganisasjonene som satt sammen i London, var en forsamling av militarister som vil krig. Det dreier sig ikke her om å *ruste*, men om solidaritet mellom de stater som vil *hindre krig*. Og det er denne solidaritet mellom statene det kommer an på, ikke høiden av enkelte lands rustninger. Det avgjørende er at det ingen tvil kan reises om at vi står last og brast med stater som måtte bli angrepet av de fascistiske land. Derfor er det at Norge må svare klart og tydelig når det i en nær fremtid blir spurt om vi er villig til å påta oss alle de forpliktelser som følger med — om vi vil være med å skape den trygghet som bare samholdet og *makten* bak ordene kan gi. Og det haster med svaret på det spørsmål. I høst blir det avgjort. Jeg er derfor ikke enig med dem som vil vente, som vil at vi skal holde oss tilbake. Jeg er overbevist om at meget avhenger av den innsats *Norden* kan gjøre. Et fremskrittsparti, et socialistisk parti som står for fremtidens idéer, kan ikke gi op her og si: La krigen komme. La oss ikke her fatte noget vedtak som kan utnyttes mot den internasjonale arbeiderbevegelse eller mot Folkefronten i Frankrike, nu når den tar fatt på den vanskelige opgave å redde Frankrike for demokratiet og socialismen. La oss ikke våkne en dag og finne Det norske Arbeiderparti midt iblandt land og politiske partier hvar vi nødig vilde se det! Når man sier at Folkeforbundet er en samling av kapitalistiske stater, må man være opmerksom på at den arbeiderreise som for tiden foregår, kan endre denne Folkeforbundets karakter. La oss ikke vedta beslutninger som kan utnyttes *mot* denne reising!

Hans P. Haugli: Vi som arbeider ved de militære verksteder trodde at det skulde bli stor fart i den militære produksjon. Vi fikk på Raufoss et direktørskifte. Men forandringen var ikke større enn at en nazist blev utbyttet og vi fikk en fascist i stedet! Og det hadde jo liten interesse for arbeiderne. Jeg tror det er nødvendig å få et demokratisk — ja, jeg vil si socialistisk innslag også her. Arbeiderne ved disse verksteder går nu for en stor del ledige, og man må se å få et hurtigere tempo i omleggingen — komme bort fra ammunisjonsordrene og over i nyttig arbeide for land og folk. Det kan på dette område ikke bare bli med forberedelsene i 3 års perioden; man må søke å få utrettet noget effektivt.

Magnus Nilssen: Et av de sterkeste argumenter vi hadde når vi i Stortinget hvert år talte og stemte mot medlemsskap i Folkeforbundet, var at vi ved vår tilslutning der kunde bli trukket inn i krigerske aksjoner og i det hele i internasjonale disposisjoner av militær art. Jeg har i årenes løp hevdet den opfatning at det ikke var et riktig argument. Og i de siste par år har vi hatt anledning til gang på gang å få fastslått at Folkeforbundet i så måte ikke forplikter vårt land i kraft av vårt medlemsskap. Det er bl. a. konstatert gjennom undersøkelser og behandling i den forsterkede utenrikskomité. Den svenske utenriksminister som Koht refererte til, og den socialdemokratiske svenske regjering, har også på sin side erklært at det for Sveriges vedkommende ikke foreligger eller kan påberopes nogen plikt til å sette

militær inn til rådighet for Folkeforbundet i en påkommende situasjon. Dette er altså et faktum. Jeg har heller aldri kunnet tenke mig muligheten av at vi skulde komme dithen at vi skulde komme til i visse tilfelle å sette norsk militær inn, og jeg advarer for mitt vedkommende bestemt mot en tilslutning til den opfatning. Vi får søke å utvide de økonomiske sanksjoner; makter vi ikke det, da skal ingen innbilde mig at vi makter de militære. Jeg er nu som før med på at vi skal holde oss utenfor *krig* for enhver pris, og det er innlysende at Kohts linje som utenriksminister — som han vil følge i sin tale onsdag — må ha landsmøtets tilslutning.

N. P. Skrede: Det er sagt at militærspørsmålet ikke egentlig har nogen interesse blandt arbeidsfolket utover landet. Det kan være til en viss grad riktig, når det gjelder Folkeforbundet og vår stilling til dette. Men spørres det om partiets endrede standpunkt overfor militærvesenet, da er det absolutt ikke riktig. Dette nye standpunkt vil jeg karakterisere som noget forhastet. Det kan ikke være nødvendig at vi allerede idag skal knesette et så å si militaristisk standpunkt. Det vil virke flaut ute blandt våre folk efter den agitasjon vi tidligere har ført, og som har gått ut på at det *ikke* vilde kunne skapes et norsk militærvesen eller forsvar som kunde gjøre en innsats utad. De andre sviktet programmet i 1914, og vi er inne på akkurat det samme. Men det skal vi ikke gjøre. Jeg er enig med Meyer i å oprettholde den militærpost vi hadde i 1933 og tidligere; derimot mener jeg det ikke kan haste med å ta op spørsmålet om en utmeldelse av Folkeforbundet, som her foreslått. Vi behøver ikke være den første til å sette inn en sprengkile der.

Sverre Støstad: Jeg er enig i at vi ikke nu kan gå til å beslutte nogen utmeldelse av Folkeforbundet. Jeg er også enig i hvad det er sagt, at så lenge vi står der må vi — og da selvsagt sammen med de øvrige nordiske stater — arbeide for *nedrusting* innenfor Folkeforbundet og dessuten for å gjøre de sanksjoner det måtte beslutte, så effektive som mulig. Men jeg kan ikke frigjøre mig for det inntrykk at mange av talerne her har et lidt for optimistisk syn på Folkeforbundets fremtidige virksomhet. Jeg tror for min del ikke det vil være mulig, så lenge motsetningene mellem de kapitalistiske stater er så sterke, å få et Folkenes Forbund som vil være et vern for de små stater. Vi må derfor ta det forbehold i Folkeforbundspolitikken at vi ikke går inn som garantister for et slikt forbund, organisert som det er idag. Vi må utad og innad utvikle arbeiderklassens internasjonale solidaritet, slik at *den* kan sette sitt preg på Folkeforbundet og dets politikk. Men dit er vi enda på langt nær ikke kommet.

Den situasjon kan også inntreffe at de nordiske land — og mulig andre — vil finne det riktig å tre ut av det folkeforbund som nu er. Man skal nemlig ikke være så bløiet å tro at Folkeforbundet idag er en slik garanti for de små. *Mitt* syn på Folkeforbundet og vår stilling faller stort sett sammen med det foredrag som blev holdt av Koht; den forsiktige linje han slo inn på — man kan si: den avventende linje — er den som vil tjene vårt parti best, slik som stillingen er idag.

Ordstyreren: Debatten om utenrikspolitikken og militærspørsmålet skulde nu være avsluttet. Vi vil få votering i eftermiddagsmøtet i forbindelse med redaksjonskomitéens forslag i saken.

Oversendt sak fra landskvinnekonferansen.

Det foreligger — fortsatte ordstyreren — en oversendt sak fra kvinnekonferansen, nemlig en uttalelse med forslag fra *Harstad Arbeiderpartis Kvinneforening*, som skulde være behandlet her. Uttalelsen lyder:

De utenlandske trålere som kommer til våre havnebyer, har ved forskjellige anledninger store partier fisk som de ikke får plass for i sine lasterum, og derfor tilbyr den tilsalgs for lave priser, for ellers blir de nødt til å kaste denne fisk på havet.

Norsk lov forbyr utenlandske trålere å selge eller gi bort sin fisk og av den grunn blir store partier matnyttig fisk kastet på havet og tilintetgjort, som kunde blitt til billig mat for mange trengende mennesker.

Vi synes det er en uhyrlighet å se all denne fisk bli ødelagt, og vi finner derfor å måtte foreslå:

De respektive forsorgsvesener i de forskjellige kommuner gis dispensasjon fra loven om salg av utenlandsk trålerfisk slik at det blir anledning for disse til å kjøpe denne.

Efter forslag av ordstyreren blev forslaget besluttet *oversendt centralstyret*.

Eugen Johannessen: Oslo Arbeiderparti arrangerer klokken 13 et mønstringsmøte på Youngstorvet. Vi vilde gjerne at alle landsmøtets representanter skulde delta i denne mønstring om vårt parti og vårt landsmøte. Man samles utenfor lokalet og stiller op, 5 i rekken, og marsjerer samlet med Regjeringens medlemmer, våre utenlandske gjester og partiets stortingsrepresentanter i spissen for toget. Jeg henstiller at hele landsmøtet samlet slutter op utenfor når møtet her er slutt.

Støstad overtok ordstyrerplassen.

Partiets lover.

(Dagsordenens sak 5).

Efter forslag av ordstyreren blev det satt 2 minutters taletid under behandlingen av lovene.

Forslag om innførelse av representantskap.

Ordstyreren refererte landsstyrets innstilling:

Partiets sterke vekst gjør det påkrevet å få innført den mest betryggende ordning for behandling av foreliggende saker i partiets avdelinger. Tidligere kunde man i de fleste by- og herredspartier holde almindelige medlemsmøter med adgang for alle medlemmer tilsluttet partiet på stedet. Så stort som partiet nu er blitt og med den innfly-

telse det har, er denne behandlingsmåte ikke alltid forsvarlig. Alle avgjørelser i partiet skal hvile på en sund og nøktern vurdering av den situasjon man til enhver tid står oppe i, og søke sin støtte i selve organisasjonen.

Under ordningen med medlemsmøter kan det forekomme saker som en enkelt gruppe er sterkere interessert i enn andre. Da møter ganske naturlig de som tilhører denne gruppe mannjevnt frem, og avgjørelsen kan da bli truffet ut fra et alt for begrenset syn. I bygder med lange avstander er fremmøtet som regel best fra det sted som ligger nærmest møtelokalet. For å forebygge at der fattes partimessig bindende vedtak som er ensidige og tilfældige bør det innføres representantskapsordning i by- og herredspartier med flere foreninger. Da vil man skape fasthet og enhet i partiarbeidet, sikre en betryggende form for saksbehandlingen og gi medlemmene den reelle makt og avgjørelse. Alle foreninger, og gjennom dem medlemmene, får på den måten en innflytelse som svarer til deres virkelige styrke. Flere og flere partiavdelinger har også innsett dette, og gjennomført representantskapsordningen. Det vil imidlertid være av den største betydning at denne organisasjonsform kan bli gjennomført i alle byer og bygder hvor det er flere foreninger. Representantskapet må være partiavdelingens høieste og besluttede myndighet, men partimedlemmene kan selvsagt sammenkalles til felles medlemsmøter for å drøfte viktige partispørsmål. Og det må være en forutsetning at de valgte representanter alltid står i god forbindelse med medlemmene i sin forening.

Landsstyret foreslår:

«I by- og herredspartier med 4 eller flere foreninger skal det innføres representantskap.»

I overensstemmelse med forslaget må det foretas følgende endringer i lovene:

Partilovens § 3 får følgende tilføielse til avsnittet under bykommuner: «Hvis det er 4 eller flere foreninger i bypartiet skal det opprettes representantskap.»

Partilovens § 3 får følgende tilføielse under avsnittet om landkommuner: «Hvis det er 4 eller flere foreninger i herredspartiet skal det opprettes representantskap.»

Mønsterlover for herreds- og bypartier får følgende som ny § 2: «Representantskapet er herreds(by)-partiets høieste myndighet og trefrer avgjørelse i alle saker som ikke er tillagt styret til avgjørelse.

Representantskapet velges av foreningene med 1 representant for hvert påbegynt medlemmer. Kvinnegruppene har representasjonsrett som foreningene. For hver representant skal det velges varamann. Representantene velges ordinært for 1 år ad gangen innen utgangen av måned.

Har en representant forfall varsler han varamannen.

Til representantskapets møte har kommunegruppens, skolestyregruppens og forsorgsgruppens medlemmer rett til å delta, dog uten stemmerett, hvis de ikke er valgt som representant.

Ny § 4 i mønsterlover for herreds- og bypartier:

Representantskapet har avsluttende årsmøte i måned. Møtet bekjentgjøres minst 4 uker forut. På årsmøtet behandles beretning og regnskap, lovforslag og andre forslag som må være sendt inn til styret senest 2 uker før årsmøtet.

Umiddelbart etter det avsluttende årsmøte innkalles de nye representanter til konstituerende møte. På dette møte behandles budgett m. m. og velges styre på 7 eventuelt 5 medlemmer. Formann, kasserer og sekretær velges ved særskilt valg. Enn videre velges varamenn, revisorer og faste utvalg.

Hvis ikke annet bestemmes foregår valgene ved skriftlig votering.

Representantskapsmøte holdes for øvrig så ofte styret bestemmer det eller når minst — representant forlanger det.

By- og herredspartier med mindre enn 4 foreninger står fritt med hensyn til spørsmålet om opprettelse av representantskap. I tilfelle det ikke innføres representantskap gjelder de nuværende mønsterlover for herreds- og bypartier.

Videre referertes følgende innkomne forslag:

I tillegg til forslaget til forandring av partilovens § 3 om opprettelse av representantskap foreslåes:

I spesielle tilfelle hvor dette kan vise sig upraktisk, kan fylkes- eller kretspartiernes styre i samråd med centralstyret gi dispensasjon fra bestemmelsen.

Olaf Abrahamsen.

Loven om representantskap gis en slik redaksjon at det åpnes adgang for kommunegruppen, skolestyregruppen og forsorgsgruppen til å velge sine representanter med samme rettigheter som de øvrige medlemmer.

Knut A. Næss.

Partiavdelingene stilles fritt med hensyn til innførelse av representantskapsordning.

Stavanger Arbeiderparti.

a) Grupper eller enkelte medlemmer i fagforeninger som ønsker å stå tilsluttet Det norske Arbeiderparti, skal tilmeldes den partiavdeling hvor de bor.

b) Det henstilles til centralstyret å fatte beslutning om hvor stor en gruppe må være for å få anledning til å velge representanter til representantskapet.

G. Kverne, Skedsmo Arbeiderparti.

Øistein Martinsen: Det er sagt av landsstyret i innstillingen at den obligatoriske bestemmelse om innførelse av representantskap forutsetter 4 tilsluttede foreninger som minimum. Etter min mening bør det her gis en tilføyelse om at disse foreninger minst må ha et medlems-tall på 300. Ellers vil det bli et brudd på det gamle gode prinsipp, at

makten skal føres tilbake til medlemmene. Jeg fremsetter følgende forslag, som jeg vil henstille til redaksjonskomitéen ved behandlingen å være oppmerksom på:

Efter ordet *foreninger* i første punkt settes: med et medlemstall på minst 300 medlemmer — den samme tilføyelse gjøres efter ordet *bypartiet* under forslaget om forandringer av § 3.

S. Bergland: Tidligere har jo by- og herredspartiene vært stilt fritt overfor organisasjonsformen. Landsstyret har i sin motivering pekt på de vanskeligheter som kan være til stede, og man må vel gi det rett delvis. Men jeg tror ikke forholdene er blitt så prekære at det er nødvendig for dette landsmøte å beslutte representantskapsformen innført obligatorisk. Notoddens Arbeiderparti har to ganger hatt dette spørsmål oppe, i 1934 og nu i år i forbindelse med landsmøtet, og forslaget om representantskap er med stort flertall begge ganger blitt nedstemt. Vi vil derfor foreslå at i by- og herredspartier med 4 eller flere foreninger står disse *fritt* med hensyn til innførelse av representantskap.

Olaf Abrahamsen: Jeg er ikke uenig med landsstyret i det prinsipp det er gått inn for. Men i enkelte småkommuner kan det vise sig upraktisk å ha denne ordning. Ved det forslag vi har stillet, åpnes det adgang til en mer smidig organisasjonsform, og jeg tror det vil være til styrkelse for partiet mer enn den stive form innstillingen har.

Eyvin Dahl: Det er intet som har vakt større harme blandt arbeiderungdommen og de arbeidsløse i Stavanger enn dette forslag. Det vil gjennomført bety at de arbeidsløse blir fullstendig uten innflytelse. Foreningen har besluttet å gå ut av partiet med sine 816 medlemmer, hvis de skal påtvinges en slik ordning. Derfor har vi i partimøte med stort flertall uttalt oss for at avdelingene skal stilles fritt som før.

Gaudesen: En vedtagelse av landsstyrets innstilling vil fullstendig sette medlemmenes selvbestemmelsesrett ute av betraktning, og jeg må sterkt henstille at forslaget blir forkastet.

Dalastøl: Jeg er enig i representantskapsordningen; den vil gi større betryggelse for medlemmene som for partiet i det hele ved behandlingen av sakene, der hvor det er flere foreninger. Dette har intet å gjøre med hvor «makten» er, slik som det en taler søkte å fremstille det; medlemmene står selvsagt bak de representanter de velger, og det går iallfall ikke an at man i viktige saker er prisgitt tilfeldigheter. Representantene velges efter medlemstallet, og man må utnytte denne representasjonsform så langt det er mulig, til å sikre at medlemmenes syn kommer til uttrykk gjennom de beslutninger som fattes. Jeg anbefaler derfor landsstyrets innstilling. Men dessuten vil jeg foreslå den forandring i siste punkt at ordene: *dog uten stemmerett* utgår, slik at det kommer til å lyde: Til representantskapets møte har kommunegruppens, skolestyregruppens og forsorgsgruppens medlemmer rett til å delta, hvis de ikke er valgt som representant.

Tranmæl: Jeg er ganske enig i de betraktninger Dalastøl gjorde. Det hører jo ikke noget sted hjemme å snakke om å «ta bestemmelsesretten fra medlemmene». Hverken Oslo, Stavanger eller partiet i en

rekke andre byer og herreder har *lokale* stort nok til å rumme alle medlemmer. Det er da langt mer demokratisk og i enhver henseende mer betryggende å la partiforeningene, fagforeningene og lagene peke ut og velge representanter i forhold til sitt medlemstall; man får da en kjerne som får det fulle ansvar overfor avgjørelsene, når disse treffes på et så bredt grunnlag som her. Ikke *minst* er det nødvendig i en by som Stavanger, og det er uforsvarlig her å møte op med de arbeidsløse og stille ultimatum. De arbeidsløse *forstår* stillingen og vet at beslutningene må være et fast uttrykk for organisasjonens vilje. Men for å gjøre ordningen mer smidig for de steder hvor man her står overfor innførelsen av den, vil jeg anbefale vedtatt Abrahamsens forslag som tillegg til innstillingen — videre at Dalastøls forslag sendes over til landsstyret for nærmere å overveies.

Hustad: Vi har den betenkelighet overfor forslaget at det kan føre til passivitet blandt partimedlemmene. Vi har *sett* at representantskapet kan bli en blindtarm, og at man har måttet gå tilbake til partimøtene igjen. Men jeg kan stemme for landsstyrets forslag med tilføielse av Abrahamsens.

Vatnebryn: Drammens Arbeiderparti har vedtatt landsstyrets innstilling. Partiavdelingene blir så store at det er umulig å oprettholde et slikt apparat som partimøtene da blir. Det er heller ikke til å undgå at tilfældigheter kan spille inn. Når partiet har makten i en kommune vilde det være uansvarlig — ikke minst overfor fagforeningene — å overlate viktige avgjørelser til et tilfældig fremmøte. Reformen er helt i konsekvens med partiets utvikling. Og de arbeidsløse møter selvsagt med samme rettigheter som de andre tilsluttede organisasjoner. Jeg stemmer for innstillingen med tillegg av Olaf Abrahamsens forslag.

Einar Gerhardsen: Partiet er i sterk vekst og får en voksende politisk makt og innflytelse, som har gjort det nødvendig for landsstyret å fremme dette forslag. Og fra mange partiavdelinger er det kommet til orde sterkt ønske om å få den ordning gjennomført. Dahl taler om de arbeidsløse og påstår at de blir satt utenfor. Men de settes nøiaktig i samme stilling som de andre medlemmer av partiet. De 800 medlemmer i Stavanger vil kunne ha stor innflytelse i representantskapet, akkurat som i Oslo og Aker, hvor representantskapsformen alt er innarbeidet. Der hvor den er prøvet, er partifellene også tilfreds med å ha den. Jeg anbefaler innstillingen sammen med forslaget fra Abrahamsen; der hvor ordningen *ikke* vil være praktisk på grunn av de stedlige forhold og ikke til fordel for partiet, bør det være adgang til å kunne dispensere.

Ordstyreren: Jeg går ut fra at hvis ingen av landsstyrets medlemmer protesterer, blir Abrahamsens forslag, efter den støtte det har fått, å betrakte som en del av innstillingen. Ingen har gjort innvending mot det. Det voteres så over innstillingen med det nevnte tillegg; får den flertall, bortfaller endringsforslagene; hvis den ikke vedtas, må saken sendes til redaksjonskomitéen.

Ved *voteringen* blev landsstyrets innstilling til § 3 med tillegg av Olaf Abrahamsens forslag vedtatt med overveldende flertall.

Representasjonsretten til partiets landsmøter.

Landsstyret uttalte i tilleggsdagsordenen:

I landsmøtet i år deltar over 500 valgte representanter. Hvis representasjonsretten hadde vært utnyttet helt ut vilde antallet vært enda større. Med landsstyret, stortingsgruppen og andre innbudte er det tilsammen adskillig over 600 deltagere i landsmøtet. Partiets vekst fortsetter stadig, og det er derfor nu uomgjengelig nødvendig å gå til en begrensning av representasjonsretten. De gjeldende bestemmelser gir de tilsluttede by- og distriktsorganisasjoner rett til å velge 1 representant for hvert påbegynt 200 medlemmer. Dette bør forandres til å bli 1 representant for hvert påbegynt 300 medlemmer.

I samme forbindelse bør landsmøtet ta op til drøftelse spørsmålet om *stortingsgruppens representasjon på landsmøtene*. Hittil har samtlige medlemmer av partiets stortingsgruppe hatt anledning til å delta med tale- og forslagsrett. Landsstyret er av den opfatning at det bør gjennomføres en ordning som tilsvarer den som praktiseres i det svenske parti. Der er det slik at riksdagsgruppen har anledning til å velge representanter til landsmøtet i forhold til antall medlemmer i gruppen, 1 representant for hvert påbegynt 10 medlemmer.

Landsstyret foreslår følgende forandringer i partiets lover § 6:

Punkt 1, første setning i annet avsnitt forandres til: *«Til landsmøtet har enhver tilsluttet by- og distriktsorganisasjon som har oppfylt de i lovene fastsatte plikter rett til å sende 1 representant for hvert påbegynt 300 medlemmer.»*

Punkt 5 gis følgende tilføielse: *«Partiets stortingsgruppe har rett til å velge en representant til landsmøtet for hvert påbegynt 10 medlemmer. Disse har tale- og forslagsrett, men ikke stemmerett.»*

Einar Gerhardsen: De som i de senere år har deltatt i landsmøtene, vil ha erfaring for hvor tungt og vanskelig det er å arbeide med så store forsamlinger som landsmøtene etterhånden er blitt. Selv om man ikke utvider representasjonen, er det forlengst sprengt. Enda blir ikke representasjonsretten utnyttet helt ut. Hvis man til dette landsmøte hadde lagt til grunn landsstyrets forslag om valg av 1 for hvert påbegynt 300 medlemmer, vilde det denne gang ha møtt ialt 358 representanter. Men nye tusener av medlemmer vil komme til og er allerede kommet til bare siden dagsordenen blev utsendt. Man må derfor se på dette spørsmål i forbindelse med partiets fortsatte vekst. Om man nu beslutter å gjennomføre den begrensning som her er foreslått og videre forutsetter at veksten holder sig, vil neste landsmøte minst bli like stort som dette. Det skulde tilsi at man helst gikk noget lenger allerede nu. Men det har landsstyret ikke våget å foreslå. I Sverige bygger både partilandsmøtene og fagkongressen på et bestemt antall representanter som fordeles etter det medlemstall de tilsluttede organisasjoner til enhver tid har, og den samme ordning har vi i Arbeidernes Idrettsforbund. For et parti i sterk vekst vilde en slik fremgangsmåte ved utligningen av representasjonen — mandatene — sandsynligvis være den beste. Imidlertid er som sagt landsstyret blit stående ved å anbefale i det utsendte forslag at det nuværende minimum, 200 medlemmer,

forhøies til 300 for dermed iallfall å nå frem til *nogen* innskrenkning av våre landsmøter. — Dessuten er foreslått en ny bestemmelse for stortingsgruppens representasjon på landsmøtene. Tidligere har jo *alle* medlemmer av gruppen vært innbudt til å møte, og det uansett gruppens størrelse. Av praktiske grunner har man også på dette område funnet å burde foreslå en regulerende bestemmelse med sikte på innskrenkning, slik at det av partigruppen velges én representant til landsmøtet for hvert påbegynt 10 medlemmer. Det er den samme ordning helt ut som praktiseres i Sverige. Stortingsgruppen får dermed en bestemt representasjon som den selv utpeker, og siden vil jo partiforeningene hver på sitt sted ha anledning til å velge stortingsmenn til landsmøtet, hvis de ønsker det. Jeg anbefaler så sterkt jeg kan at landsmøtet slutter op om landsstyrets forslag i spørsmålet om representasjonsretten.

Gunnar Braathen: Selv med det forslag landsstyret er fremkommet med, vil sikkert landsmøtet — som Gerhardsen også pekte på — bli mindst like stort neste gang. En ytterligere innskrenkning må da kunne sies å være helt forsvarlig. Jeg har allikevel ikke turdet gå lenger enn til å foreslå en begrensning ned til 400. Det er på grunnlag av partiets *nuværende* medlemstall beregnet å ville utgjøre et samlet antall representanter av 271 — mot efter landsstyrets skala 359. Men med den ytterligere vekst som vil komme, skulde *næste* landsmøte efter dette forslag allikevel ventes å telle sikkert 400 representanter. Man kan da si at dette forslag tar så nogenlunde midt på treet, men det må være gitt at landsstyret ikke går langt *nok*. Jeg nevner at Hedmark Fylkes Arbeiderparti har rett til efter lovene å velge 22 representanter; vi har ikke hatt råd til å sende mere enn 12 — og det greier sig udmerket! En videre innskrenkning vil også være i det samlede partis interesse, og jeg vil foreslå:

Til landsmøtet har enhver tilsluttet by- og distriktsorganisasjon som har opfylt de i lovene fastsatte forpliktelser, rett til å sende 1 representant for hvert påbegyndt 400 medlemmer. —

Hustad: Jeg er enig i at det foretas innskrenkning. Men det forekommer mig at ordningen i Sverige med et fast, på forhånd fiksert tall er mest tiltalende; man sikres dermed at fordelingen på organisasjonene skjer i forhold til medlemstallet. I henhold hertil vil jeg fremsette følgende forslag, som er bygget over dette prinsipp:

Landsmøtet består av 350 representanter, som fordeles på og velges av de tilsluttede by- og distriktsorganisasjoner i forhold til deres medlemstall. —

Dermed vil vi til stadighet få et landsmøte som er arbeidsdyktig — og som også kan holdes på andre steder enn i Oslo.

Konrad Knudsen: Man bør komme over til en begrensning — først og fremst fordi landsmøtets arbeidsevne faktisk ofte blir redusert slik som sammensetningen nu er med et uforholdsmessig stort antall, og dernæst fordi også økonomiske hensyn spiller inn for organisasjonene ved valg til et landsmøte. For Buskerud koster dette landsmøte oss ca. 2000 kroner. Og jeg tror at en del av disse penger kunde få en vel

så god anvendelse om de var blitt brukt direkte til det opplysnings- og valgarbeide vi står foran. Når spørsmålet om en innskrenkning nu er tatt op, er det videre min opfatning at man bør komme til en viss *gradering*, som rammer noget mindre de små partier, og forholdsvis sterkere dem med et stort medlemsantall. På dette landsmøte deltar f. eks. Oslo med 220 representanter av 513. Det kunde ikke skade om man her inne var noget svakere representert i forhold til det øvrige land. Jeg vil foreslå:

Valg av representanter til landsmøtet finner sted efter en gradering som begrenser de store partiers representasjon.

Valgene finner sted efter følgende skala:

1 representant for hvert påbegyndt 300 medlemmer inntil 1500 medlemmer. Fra 1500, 1 representant for hvert 500 medlemmer.

Rolf Hofmo: Jeg tror det riktige vilde være å finne frem til en ordning som bygger på et fast antall, slik som vi har gjennomført i A. I. F., hvor landsmøtets representantantall er bestemt til 200 og kretsene velger representanter i forhold dertil. Dermed får man en arbeidsdyktig forsamling som har mulighet for å utføre det arbeid det er pålagt. Ordningen har hos oss virket bare godt. Landsstyrets innstilling vil ikke løse spørsmålet — det blir bare å måtte ta det op igjen neste gang vi møtes. Jeg mener derfor at vi like godt kan fastslå det nye prinsipp med det samme, og jeg foreslår:

Til landsmøtet som består av 300 representanter, velger hver by- og distriktsorganisasjon det antall representanter den ifølge sitt medlems-tall har rett til.

Til grunn for valget legges det medlemstall som det er innbetalt kontingent for i kvartalet forut for valget.

Centralstyret utsender sammen med bekjendtgjørelsen av landsmøtet oppgave til by- og distriktsorganisasjonene over hvor mange representanter de har rett til å velge.

Valget foregår med adgang til o. s. v.

Kværne: Jeg holder på den ordning som er, idet man må ta hensyn til de mange små foreninger som arbeider i distriktene, og slik at det overlates til fylkespartiene å foreta fordelingen som nu. Det vil være det mest rettfærdige.

John Johansen: Overfor kameraten fra Buskerud vil jeg si at jeg tror det også har en viss *økonomisk* betydning at Oslo har den representasjon på landsmøtene som den har. Imidlertid er jeg også enig i at det foretas en innskrenkning — men den må virke likt over det hele — og jeg vil prinsipalt anbefale Braathens forslag.

Karl Nedberg: Jeg tror ikke vår fylkessekretærs motivering er helt riktig, når det gjelder valget for Buskerud. Det er så at det koster fylkespartiet mange penger, men når vi har sendt 28 representanter hit idag er det fordi medlemmene har sett på dette landsmøte som et historisk landsmøte. Jeg har heller aldri merket at Oslo nogen gang har brukt den store makt de har på den måte at den er blitt utnyttet mot distriktene. Oslo Arbeiderparti utgjør omkring en tredjedel av hele landspartiet, men ser man på kontingentbetalingen kommer man vel

snarere op i en halvpart. Jeg vil anbefale landsstyrets innstilling vedtatt; man får heller ta op spørsmålet om en ytterligere innskrenkning siden, hvis det viser sig at det ikke er nok.

Gerhardsen: Jeg vet ikke om Konrad Knudsen har ment at landsmøtet skal ta stilling idag til det forslag han fremsatte, og om han i det hele selv har tenkt over hvordan det i praksis vil komme til å virke. Men selv om det måtte være et ønske fra et enkelt hold om å beskjære representasjonen for Oslo, så må det være *grenser*. Etter hans forslag vil Oslo få 35 representanter i stedet for 220. Har han regnet ut hvad f. eks. reisefordelingen vil bli da? Partimedlemmer i Oslo betaler så meget for å lette de utenbys partifeller adgangen til å komme hit til landsmøtet at man skulde vente at det var iallfall *noget* mer overveiet og begrunnet fra forslagsstillerens side før man kaster frem et slikt benkeforslag. Hvad hjelper det distriktene om man ikke får råd til å sende representanter i det hele? Jeg anbefaler Knudsens forslag sendt til landsstyret; for øvrig er jeg personlig og rent prinsipielt stemt for Hustads eller Hofmos forslag.

Ordstyreren: Dirigenten finner det riktig at det først tas votering over det prinsipp landsmøtet vil legge til grunn — om det skal velges representanter på grunnlag av et visst antall påbegynt medlemmer, 300 eller 400, eller om det skal settes en begrensning opad og utligningen fra organisasjonene bestemmes på grunnlag herav.

Ved *voteringen* blev det vedtatt å oprettholde den nuværende ordning.

Ved almindelig votering mellem landsstyrets innstilling, 300 medlemmer, og Braathens forslag, 400, blev *innstillingen* vedtatt med stort flertall.

K. Knudsens forslag besluttetes enstemmig oversendt landsstyret.

Revisjon og kontroll.

Landsstyret foreslo følgende som ny § 12 i partiets lover:

Til å besørge revisjonen av partiets og dets bedrifters regnskaper velges et utvalg på 3 i eller ved Oslo bosatte medlemmer med 2 varamenn. Formannen velges ved særskilt valg.

Til å besørge det daglige revisjonsarbeide ansetter landsstyret efter innstilling av utvalget de fornødne fastlønnede funksjonærer som må være medlemmer av partiet. Lønnen fastsettes av landsstyret.

Landsstyret vedtar instruks for revisjonen efter innstilling av revisjonsutvalget.

Utvalget har kritisk å følge forretningsførselen og påse revisjonsarbeidets betryggende utførelse, gjennomgå årsregnskapene, påtegne disse, samt avgi revisjonsinnberetning til landsmøtet.

Revisjonsutvalget har plikt til å møte på landsmøtet og i central- og landsstyret under regnskapenes behandling. Det har i disse møter tale- og forslagsrett.

Revisjonsutvalget har adgang til partiets protokoller.

Sven Svensson: Partiets bedrifter begynner å bli ganske store. De omfatter idag et meget betydelig apparat, som også stiller store krav til dem som er satt til å skjøtte om og lede dem. Våre lover legger her en stor administrativ myndighet i central- og landsstyrets hånd. Men det er nødvendig efter min mening ved siden av disse å ha et like selvstendig *kontrollapparat*. Efter den innstilling som foreligger fra landsstyret skal det nedsettes et utvalg som overfor landsmøtet har det konstitusjonelle ansvar for den kontroll som skal foregå av partiapparatet. Men samtidig skal efter forslaget også de funksjonærer som har med ledelsen av det daglige revisjonsarbeide, ansettes av landsstyret, efter innstilling av utvalget. Det er teoretisk uriktig, og jeg tror ikke den ordning bør vedtas. Efter *revisjonsutvalgets* forslag skal de funksjonærer som får å utføre den tekniske revisjon, ansettes av utvalget selv, altså det utvalg som velges av landsmøtet. Det foreslås her videre at utvalget fastsetter instruks for revisorene og — i samråd med centralstyret — deres lønn. Jeg forbeholder mig på det nuværende revisjonsutvalgs vegne å fremsette forslag overensstemmende hermed, slik at det som ny § 12 i partiets lover inntas følgende:

Til å besørge revisjonen av partiets og dets bedrifters regnskaper velges et utvalg på 3 i eller ved Oslo bosatte medlemmer med 2 varamenn. Formannen velges ved særskilt valg.

Til å besørge det daglige revisjonsarbeide ansetter utvalget de fornødne fastlønnede funksjonærer, som må være medlemmer av partiet, og bestemmer i samråd med centralstyret deres lønn. Utvalget fastsetter instruks for revisorene.

Utvalget har kritisk å følge forretningsførselen og påse revisjonsarbeidets betryggende utførelse, gjennomgå årsregnskapene, påtegne disse, samt avgi revisjonsberetning til landsmøtet.

Revisjonsutvalget har plikt til å møte på landsmøtet og i central- og landsstyret under regnskapenes behandling. Det har i disse møter tale- og forslagsrett.

Revisjonsutvalget har adgang til partiets protokoller.

Torp: Vi har jo hatt en fast revisor i mange år; videre har vi et av landsmøtet valgt utvalg som sammen med den faste revisor har gjennomgått alle partiets regnskaper — partiet, avisen, forlaget o. s. v. Det er en ordning som har vist sig å virke tilfredsstillende. Det er klart at det rent prinsipielt er riktig det som revisjonen anfører, at det burde tilligge en annen instans enn central- og landsstyret å ansette disse funksjonærer; skulde man føre dette videre, burde *landsmøtet* både velge utvalget og foreta de nødvendige ansettelser. Vi er imidlertid ikke forberedt på å gå til dette idag. I landsstyret blev vi enig om å bli stående ved den samme ordning som gjelder for *fagbevegelsen*, og innstillingen er fullt og helt i overensstemmelse med det som blev besluttet gjennomført på siste fagkongress, og som har vært praktisert siden. Jeg skulde ikke se nogen vanskelighet i for landsmøtet å følge landsstyrets forslag på dette område, og jeg vil anbefale innstillingen.

Ved *voteringen* blev landsstyrets innstilling vedtatt med stort flertall.

Tilleggskontingenten.

Stokken Arbeiderparti, Aust-Agder, foreslo:

«Ekstrakontingentens laveste klasse sløfes.»

Motivering: «På grunn av denne ekstrakontingent står mange utenfor partiet. Ved å sløife den laveste klasse vil man få inn en god del nye medlemmer.»

Landsstyrets innstilling:

Bestemmelsen i lovene om tilleggskontingenten utgår. Fylkes-, krets- og enkeltstående bypartier gis anledning til å fatte bestemmelse om å innføre en ekstrakontingent eller tilleggskontingent efter samme prinsipp og innenfor rammen av den bestemmelse som nu er gjeldende. —

Ved voteringen blev innstillingen vedtatt enstemmig.

Kontingentordningen.

Østensjø Kretsforening, Aker, foreslo:

«Bypartier som er tilsluttet direkte, erlegger en forhøiet kontingent pr. medlem svarende gjennemsnittlig til den partikontingent som betales av de til fylkes- og kretspartiene tilsluttede by- og herredspartiets medlemmer. Den forhøiede kontingent inngår til landspartiet og anvendes som tilskudd til fylkes- og kretspartiernes agitasjon.»

Motivering: Forslaget fremkommer for å skape størst mulig likhet i ydelser av hver enkelt partimedlem, ved at det gjennomføres en så vidt mulig ens beskatning til partiet uavhengig av organisasjonsformen på det sted hvor man har sitt medlemsskap. Ved siden av den utjevning forslaget således tilsikter, og som er ment å komme arbeidet ute i distriktene til gode, mener man at en felles sats for kontingentinnbetalingen fra medlemmene vil virke rettferdig overfor de enkelte arbeidende partiavdelinger og stimulere rekrutteringen og organisasjonsarbeidet på steder hvor forholdet nu kan være forskjellig.»

Forslaget var anbefalt av Akershus Fylkes Arbeiderparti.

Landsstyrets innstilling:

«Landsmøtet gir Centralstyret i oppdrag å utrede spørsmålet om en omlegging av partiets kontingentordning, med sikte på at alle partiets avdelinger skal betale samme kontingent til fylkes-, krets- eller enkeltstående bypartier. Det bør samtidig søkes gjennomført et ensartet merke- eller medlemskortsystem for hele partiet.

Landsstyret får bemyndigelse til å gjennomføre den nye kontingentordning. —

Ved voteringen blev innstillingen vedtatt enstemmig.

Innførelse av merkesystem.

Stokken Arbeiderparti foreslo: «Det innføres merkesystem for kontingentinnbetalingen i størst mulig utstrekning.»

Motivering: Som kontingentordningen nu er blir kontrollen med avdelingene svært dårlig. Ved å innføre merkesystemet vil fylkespartiene

og centralstyret til enhver tid ha full oversikt og kontroll med kontingentforholdet i de forskjellige partiavdelinger.

Landsstyret henviste til innstillingen vedrørende forslaget fra Østensjø Kretsforening, og landsmøtet sluttet sig hertil.

Partisekretær.

Landsstyret foreslo: «På grunn av partiets sterke vekst og det merarbeide som følger med partiets økede virksomhet anbefaler Landsstyret at den gamle ordning med en landsmøtevalgt partisekretær gjeninnføres, og foreslår i den anledning følgende:

I partiets lover § 7 punkt 2 tilføies «sekretæren» mellom næstformannen og hovedorganets redaktør. I siste avsnitt samme punkt tilføies «sekretær» mellom næstformann og redaktør.»

Ordstyreren: Samtidig hermed bør det vel innsettes ordene «6 andre medlemmer» i stedenfor som nu 7. Jeg anser det tiltrådt i forbindelse med innstillingen.

Ved *voteringen* blev innstillingen vedtatt enstemmig.

Partimedlemmers valgbarhet.

Syltefjord Fisker- og Arbeiderforening foreslo:

«Landsmøtet beslutter følgende tillegg til partilovens § 15, punkt 5: For å opná valgbarhet i de kommunale tillitshverv og de respektive partiforeningsstyres må sammenhengende medlemsskap ha bestått i 12 måneder.

For å opná stemmerett vel valg på partiforeningsstyre, kandidater til kommune- og stortingsvalg må medlemsskapet ha bestått sammenhengende i minst 6 måneder.

For å opná medlemsskap i en partiforening må ansøking derom tilstilles styret som avgjør optagelsen. Ansøkingen skrives på dertil bestemt skjema. (Efter partiets nærmere bestemmelser.)

Men nye foreninger er undtatt § 15, punkt 5, avsnitt 3 og 4, altså ovennevnte tilføielser.

Motivering: I en lengere motivering fremholder foreningen at de fremsatte forslag vil sikre partiet mot tilsig av medlemmer som melder sig inn fordi de vil opná personlige fordeler, og de vil være en garanti for at det ikke skal lykkes politiske motstandere å melde sig inn for å søke å erobre en partiavdeling.»

Østfinnmark Arbeiderpartis styre anbefaler forslagets punkt 1 med den forandring at det sammenhengende medlemsskap settes til 6 måneder, punkt 2 anbefales med forandring til 3 måneder. Punkt 3 anbefales ikke.

Landsstyrets innstilling:

Lovenes § 15, punkt 5, første avsnitt gis følgende ordlyd: Bare medlemmer med minst 6 måneders medlemsskap i partiet kan opstilles som partiets kandidater ved valg til offentlige tillitshverv.

Mønsterlovene for partilag § 8 gis følgende tilføielse som innledning til den nuværende ordlyd: «For å opná stemmerett i et partilag må et

medlem ha vært tilsluttet partiet i 3 måneder. Valgbarhet til tillitshverv opnåes efter 6 måneders medlemskap. —

Paul Sunde: Jeg vil foreslå følgende bestemmelse tilknyttet første del av innstillingen (§ 15):

Fylkespartiene og de enkeltstående bypartier gis adgang til å gi dispensasjon fra denne bestemmelse når de stedlige forhold tilsier det. Saken kan innankes for centralstyret. —

Ved *voteringen* blev landsstyrets innstilling vedtatt enstemmig.

Sundes forslag besluttet oversendt landsstyret.

Videre blev det i forbindelse med lovbehandlingen besluttet å oversende til behandling av *centralstyret* følgende forslag som var innlevert på ordstyrerens bord:

a) Ungdomslag som er tilmeldt nogen avdeling av Det norske Arbeiderparti, betaler for sine medlemmer følgende kontingent til den lokale partiavdeling:

For halvtbetalende 10 øre pr. kvartal.

For heltbetalende 30 øre pr. kvartal.

I disse kontingentsatser er medregnet den kontingent som går til samtlige partiinstanser. —

b) Partiets centralstyre kan gi økonomisk dårlig stilte ungdomslag dispensasjon fra partikontingenten efter anbefaling av partiinstansene.

Paul Hovd Nilsen.

Stortingsvalget.

(Dagsordenens sak 6.)

a) Retningslinjer for senere utforming av stortingsprogram.

Landsstyret foreslo at det under henvisning til det prinsipielle program og arbeidsprogrammet utarbeides et kort stortingsprogram. I dette medtas de spørsmål som blir særlig aktuelle ved høstens valg og i den kommende stortingsperiode. Forslag til retningslinjer for stortingsprogrammet vil bli forelagt landsmøtet.

Behandlingen av dagsordenens post 6 a blev foreløbig forbigått.

b) Regler for nominasjonen av partiets kandidater.

Landsstyret innstilte:

Ved nominasjonen av partiets stortingskandidater må partiforeningene i hvert valgdistrikt gis anledning til å bringe kandidater i forslag. Nominasjonen foretas av et representantskaps- eller nominasjonsmøte for hvert valgdistrikt. De offentlige nominasjonsregler kan benyttes.

En fremgangsmåte som avviker fra den her opsatte kan ikke anvendes uten centralstyrets samtykke.

By- og distriktpartiernes styrer må påse at nominasjonene foregår på betryggende måte.

Nominasjonene skal innbringes for centralstyret til godkjenning. —

Ved *voteringen* blev innstillingen vedtatt enstemmig.

c) Forholdet til andre partier.

Landsstyret innstilte:

Ved stortingsvalget stiller Det norske Arbeiderparti kandidater i alle valgdistrikter.

Valgallianser eller listesamband med andre partier må ikke finne sted.

I forbindelse med dette punkt fremla landsstyret i tilleggsdagsordenen følgende forslag til vedtak:

I anledning av henvendelsen fra Norges kommunistiske Parti om listesamband ved stortingsvalget og om organisatorisk samling av de to partier vil Det norske Arbeiderpartis landsmøte uttale:

Gjennem alle år har Det norske Arbeiderparti inntatt det standpunkt ikke å inngå valgallianser eller listesamband med andre partier. Dette standpunkt har alltid vært en styrke for partiet og dermed for arbeiderklassen.

Ved det viktige og avgjørende valg vi nu står foran, er det mere nødvendig enn noen gang å holde klare linjer. Valgkampen må føres på grunnlag av Det norske Arbeiderpartis program og politikk. Bare på det grunnlag vil arbeiderklassen kunne erobre den politiske makt. Og bare på det grunnlag vil en parlamentarisk seier ha nogen reell verdi for arbeiderklassen.

I anledning av henvendelsen om organisatorisk samling konstaterer landsmøtet at Det norske Arbeiderparti gjentatte ganger har rettet henvendelser til Norges kommunistiske Parti om en samling av de to partier. Disse henvendelser er alltid blitt avvist. Når kommunistpartiet i sin siste henvendelse går inn for prinsippet om organisatorisk samling, hilser vi dette med glede. Vi tar det som uttrykk for at samlingstanken er i vekst også i det kommunistiske parti.

Det forslag kommunistpartiet fremmer som grunnlag for samlingen viser imidlertid at partiet enda ikke kan ha nogen alvorlig vilje til å få samlingen realisert. Et forslag som forutsetter at kravet om opretelsen av proletariatets diktatur skal danne grunnlaget for samlingen, kan ikke engang være ment som et alvorlig diskusjonsgrunnlag. Kommunistpartiets prinsipielle grunnsyn og virksomhet har ikke fått tilslutning av arbeiderklassen i Norge, mens den både organisatorisk og ved valg har sluttet op om Det norske Arbeiderpartis prinsipper og politikk. Da gir det sig selv at Arbeiderpartiets retningslinjer, som også faller sammen med fagbevegelsens, må danne grunnlaget for forhandlinger om samling.

Landsmøtet innbyr Norges kommunistiske Parti til forhandlinger om samling i ett parti uten organiserte fraksjoner og på grunnlag av Det norske Arbeiderpartis prinsipper, retningslinjer og politikk.

Landsmøtets 600 deltagere som representerer 120 000 arbeidere fra hele Norge, retter en inntrengende henstilling til medlemmene av kommunistpartiet om å gå inn for å fullbyrde classesamlingen i Norge. —

Eyvin Dahl: I henvendelsen om listesamband begrenser kommunistpartiet sitt forslag til å gjelde de steder hvor partiet betyr noget, og

hvor det kan være håp om få valgt en kommunist istedenfor en borgerlig stortingsmann. Jeg hører til dem som finner at det første vilde være å foretrekke, til styrkelse av arbeiderklassen som helhet. — Det sies at et slikt listesamband vil skremme en hel del av middelklassen vekk fra vårt parti. Jeg er ikke så sikker på det. Det så ikke slik ut i Frankrike, hvor opmarsjen for Folkefronten skaffet Frankrike en socialistisk regjering — til tross for at Friis igår vilde gjøre det til en borgerlig historie det hele. Drivtømmeret av mellemklassen vil antagelig i 1933 flytte ganske andre steder hen enn tilfelle antas å bli i 1936, fordi de har intet ønske om flertall for Det norske Arbeiderparti til gjennomførelsen av *socialismen* — de går heller til Dybwad Brochmann, N. S. eller et av de andre partiene.

Det viktigste for mig ved listesambandet er allikevel at N. K. P. etter valget blir nødt til å sluttet tropp å støtte vår regjering og gå i organisatorisk samling — jeg hadde nær sagt: på hvilke som helst betingelser. Betydningen av at arbeiderklassen står skulder til skulder kan ikke overvurderes. I den uttalelse som er satt inn i tilleggsdagsordenen sier landsstyret at det grunnlag kommunistpartiet har stilt op er umulig å akseptere. Man er bange for de skremser det vil vekke. Men tross alle innvendinger står proletariats diktatur trykt i vårt program, avsnitt III; det kommer ingen forbi selv om det skurrer stygt i Trygve Lies demokratisk innstilte ører. Alle vi som sitter her er vel fullt overbevist om at *Norge for socialismen* og *socialismen i vår tid*, som det heter på våre plakater, kan vi aldri komme til uten gjennom proletariats diktatur. Men selvsagt kan man kalle det arbeiderklassens demokrati, så herregud, la oss gjøre det! Det lukter ikke «kommunistisk», og det kan enhver av oss sluke.

Jeg vil til spørsmålet om listesamband fremsette følgende forslag:

Høstens valgkamp må føres på grunnlag av Det norske Arbeiderpartis program og politikk. På dette grunnlag går partiet med på listesamband med Norges kommunistiske Parti på de steder hvor det kan bli til fordel for arbeiderklassen, i erkjennelse av den betydning det har at borgerskapet blir møtt av en enig arbeiderklasse. —

Videre vil jeg foreslå følgende — det er det samme som står i tilleggsdagsordenen, men på en annen måte:

Når kommunistpartiet i sin siste henvendelse til D. N. A.s centralstyre går inn for prinsippet om organisatorisk samling, hilser landsmøtet dette med glede og pålegger centralstyret å innby N. K. P. til forhandling om samling i ett marxistisk arbeiderparti. Landsmøtets deltagere fra hele Norge retter en inntrengende henstilling til medlemmene av kommunistpartiet om å gå inn for å fullbyrde klassesamlingen i Norge. —

Ordstyreren: Dirigenten antar at det store flertall av forsamlingen ønsker å bli ferdig i nogenlunde skikkelig tid i kveld. Det er tegnet en rekke talere og det blir nødvendig allerede nu å gå til en tidsinnskrenkning. Klokken er 10 minutter over halv 1, og kl. 1 skal vi møtes utenfor lokalet. Jeg foreslår 3 minutters taletid for de som herefter tegner sig.

Ved *voteringen* blev ordstyrerens forslag vedtatt.

Natvig Pedersen: I Stavanger Arbeiderparti har vi under den forberedende behandling forut for landsmøtet diskutert dette spørsmålet om listesamband meget inngående, og i samtlige instanser — styre, representantskap og medlemsmøte — er det flertall for *ikke* å gå inn i noget listesamband, men for å oprettholde den gamle linje: At Det norske Arbeiderparti går til valg på sitt eget program og sine egne kandidater, helt og uavkortet. Dette standpunkt bygger på en helt saklig og nøktern vurdering. Vi er alle klar over at vi er forpliktet til å gå ut i valgkampen for å ta flertallet. Men vi er også på det rene med at vi må ta dette flertallet på et *rent grunnlag*, det som Det norske Arbeiderparti selv har lagt til rette. Vi vil begå den største taktiske feil og kan ødelegge utsiktene for et kommende partiflertall ved å gå inn i et listesamband og måtte føre forsvarskamp for et parti som har mistet tilliten innen den norske arbeiderklasse. Jeg anbefaler at Det norske Arbeiderparti går til valg for flertallet, for *folkeflertallet*, på sitt eget program!

Ordstyreren: Møtet er slutt, og vi møtes igjen klokken 16.

Møtet hevet kl. 12.40.

Kjempemøtet på Youngstorvet.

Efter at landsmøtet hadde avbrutt sine forhandlinger, begav de over 600 deltagere sig til Youngstorvet, hvor Oslo Arbeiderparti hadde arrangert et storslagent mønstringsmøte av arbeiderne i byen og dens omegn. Youngstorvets balustrade var dekket med røde flagg, og på torvet marsjerte arbeiderne op med hundreder av faner, som blev plasert i faneborger foran balustraden.

De utallige faner og flagg gjorde mønstringen til et storslagent skue. På den ene siden av talerstolen tok Regjeringens medlemmer og stortingsgruppen plass, på den annen side landsmøtets øvrige deltagere. På torvet foran var det svart av mennesker, da møtet blev åpnet med musikk av Oslo Arbeiderpartis Ungdomskorps. Så leste Martha Pedersen Solhilsen av Auerdahl, og Arbeiderpartiets formann, Oscar Torp, holdt en kort åpningstale. Han sluttet sin tale med å si: Vi går ut til kamp og strid for å vinne dette landet. Dette landet som man sa var fattig og hårdt, men som vi skal bygge vakrere, større og rikere. Dette landet som stiger furet, værbitte over vannet med de tusen hjem — det skal bli vårt, det skal bli folkets hjem! Norge for folket, arbeide og trygge kår for alle! Socialismen i vår tid!

Så var det fellessang, oplesning av Arne Paasche Aasen og korte hilsningstaler av de utenlandske gjester, Anders Nilsson, Sverige, H. P. Sørensen, Danmark, og Gunnar Andersson, Finnland. Så var det fellessang og sang av Johan Neergaard.

Til slutt talte Martin Tranmæl, som rettet en flammende appell til arbeiderklassen i Norge om å gå inn for seier ved høstens valg. Hvis det arbeides energisk, planmessig og målbevisst fra nu og til valget, skal det lyse rødt fra landsende til landsende, sa han. Hans tale blev hilst med stormende begeistring. Det imponerende møte sluttet med Internasjonalen.

Ettermiddagsmøtet søndag.

— Ordstyrer: Sverre Støstad. —

Fortsatt behandling av dagsordenens sak 6: Stortingsvalget.

Haakon Meyer: I og for sig er det unødvendig å kaste tiden bort på en forlengelse av denne debatt. For Eyvin Dahls forslag vil selvsagt ikke bli vedtatt. Landsmøtet alene utgjør mere enn kommunistpartiet nogensinde har kunnet stable på benene i Oslo by. Det karakteriserer også stillingen. Hva skal det arme kommunistparti egentlig gjøre? Hvis det stiller liste ved valget i oktober, vil det renne pannen mot veggen. Det kan ikke gjøre noget dummere. Og om det så ikke stiller liste — ja det blir nederlag i alle tilfelle. Hva skal vi da med å hjelpe det til å holde sig oppe ved dette valg? Hva hensikt skal det ha å leke «folkefront» her hjemme?

Gunnar Mørkhagen: Det er sagt at vi så å si har overvunnet splittelsen hos oss. Det er riktig at det kommunistiske parti ikke betyr så meget tallmessig. Men innad virker splittelsen på mange steder nedbrytende og ødeleggende. Og mange dyktige fagforeningsfolk er gått trett. Det er gjennom tidligere år gjort flere forsøk på samling. Når kommunistpartiet tar den stilling til samlingen som de her gjør, mener jeg at vi bør hilse det med glede. Landsstyrets forslag er all right nok, men det bør forandres litt på det, slik at vi innbyr det kommunistiske parti til forhandlinger om *samling i ett parti på grunnlag av Det norske Arbeiderpartis program og lover*. Det skulde dekke vilkårene på begge sider. Jeg vil anbefale den forandring.

Einar Gerhardsen: Kommunistpartiet sier i sin henvendelse at nu må alle krefter settes inn på å vinne et arbeiderflertall ved valget, og at av den grunn skulde et listesamband være nødvendig. Alle som er klar over den politiske kamp i Norge og den situasjon man er oppe i, forstår at det bare fører til nederlag — at et listesamband og alt hvad dertil hører vil gjøre enhver mulighet for å seire ved valget i høst utelukket. Å gå inn i en valgkamp hvor Det norske Arbeiderparti nødtvungent skulde måtte føre et forsvar for det kommunistiske partis dumheter gjennom mange år, vilde være det samme som å forspilde disse muligheter. *Valgkampen må føres på grunnlag av Det norske Arbeiderpartis krisepolitikk, på partiets klare program, og den seier vi vinner skal utøves av ett parti. Alt annet er opportunisme av reneste vann.* Dette burde kommunistpartiet også forstå, og holde op med å snakke om «listesamband». Iallfall bør man slutte med det *etter* dette landsmøte. — Eyvin Dahl stiller et forslag som skal være optakten til organisatorisk samling. Det er det *motsatte*. Så lenge N. K. P. får tilslutning fra annet hold til det som det spekulerer i, vil ingen samling komme til å finne sted. Men så lenge det ikke finner villige hjelpesvenner utenfor sine egne rekker, vil det være dødsdømt. Dahl møter her fra den by i vårt land hvor fascistene, eller N. S., står sterkest. Han skulde iallfall ikke opptre som læremester for andre. Snakk litt med kameratene på dette landsmøte — de som har kjempet for og i partiet

— og lær litt av dem! Ta også med noen av de lærdommer, når du kommer hjem til Stavanger, og anvend dem på den rette måte når det gjelder å slå ut fascistene i din egen by!

Gaudesen: Da Stavanger Arbeiderparti behandlet denne sak blev forslaget om å anbefale listesamband forkastet med en overvekt av bare 8 stemmer. Det viser at de to opfatninger står så å si likt i styrke. Torp talte idag så pent om ungdommens dristighet og mot. Jeg kan si at den revolusjonære ungdom i Rogaland har vedtatt listesambandet mot 4 stemmer. Men det har intet stått om det i «Arbeiderbladet». Jeg anbefaler landsmøtet å vedta forslaget om listesambandet; hvis det faller, må jeg henstille at det blir optatt et samarbeide, slik at man iallfall ikke åpent bekjemper hinannen.

B. Berentsen: Jeg forstod Dahl slik at det var på steder hvor Det kommunistiske parti «betyr noget» at det var av viktighet å få listesamband istand. Det viser at han har lite kjennskap til det han taler om. Det er oplyst at for Stavanger Arbeiderpartis vedkommende er det spørsmål iallfall *ikke* aktuelt; der er det avvist. Hvem er det så han snakker for? Det er farlig at en mann avsondrer sig slik at han så å si taler for galleriet.

Vi har selsagt ikke noget imot det kommunistiske partis medlemmer. Det er mange bra og dyktige folk blandt dem. Det er bare skammelig at de som er lederne skal utnytte og misbruke disse folk til støtte for sin undergravnings- og splittelsesvirksomhet. I Bergen — som jeg representerer — har vi hatt meget store vanskeligheter på grunn av disse eksperter i splittelsesarbeide. De har med stor oppfinnsomhet søkt å lage «enhetsfront» på alle mulige ting og på alle tenkelige måter. Nu er vi kommet så langt at vi har en føling av at det er mange som forlater denne linje til fordel for en lojal samarbeidslinje. Da vilde det være meningsløst om vi foretar noget skritt her som kunde svekke og gi disse anledning til å tvile på, at den linje vi har er en *organisatorisk samling*. Jeg henstiller inntrengende at man avviser enhver *samarbeidslinje*, som bare vil skape kaos og ytterligere splittelse.

Ole Øisang: Det skulde synes unødvendig å få noen særlig debatt om dette spørsmål. Det som Dahl anfører og legger så sterk vekt på, har liten interesse eller betydning for de fleste steder. Jeg kan fortelle ham og landsmøtet at i Trondheim fastholdt partiet *enstemmig* at noget listesamband innlater vi oss ikke på. Slik er stemningen; den er grei og ikke til å misforstå. At Det norske Arbeiderparti overhodet skulde gå inn på å drøfte det spørsmål med kommunistene vilde bare bidra til å blåse liv i de døde beina og skape den illusjon at et listesamband skulde kunne erstatte en virkelig organisatorisk samling. Jeg håper at landsmøtet så enstemmig som mulig gir det kommunistiske parti grei og tydelig beskjed om en gang for alle å innstille det spillfekteri. Det norske Arbeiderparti er *folkefront god nok*.

O. Smedsvik: I Bergen er det kommunistiske parti i tilbakegang, organisatorisk som politisk. Vi som arbeider der borte, i partiet, fagforeningene og idrettslagene og ser fremgang i vårt arbeide, kan bare beklage at det er nogen i Stavanger som befatter sig med denne «enhetsfront». I Bergen har vi vedtatt enstemmig beslutning *mot* listesamband.

Det samme gjorde årsmøtet i Hordaland Fylkes Arbeiderparti. Det som det gjelder om for landsmøtet er å ta et like greit og enstemmig standpunkt, det vil styrke vårt arbeide også i Bergen. Jeg tror det er medlemmer av kommunistpartiet hos oss som er mot listeforbund og for organisatorisk samling, men så lenge splittelsestrafikk kan lages, blir de holdt tilbake. Jeg skal referere den uttalelse vårt parti har vedtatt i saken:

I anledning av spørsmålet om listesamband vil representantskapet for Bergens forenede Arbeiderparti uttale:

Fagbevegelsen i Bergen som var splittet i en årrekke, er idag en samlet bevegelse. Alle arbeidere gleder seg over den styrke som fagbevegelsen har, nettopp i kraft av denne samling. Det er vårt håp og vår sikre overbevisning at det også skal lykkes å skape en samling av den politiske arbeiderbevegelse. Men veien om enhetsfront er ikke en benvei til den organisatoriske samling. Enhetsfront og listesamband med N. K. P. tjener ikke til å fremme utviklingen mot samling, men tvert imot uthaler og forsinker den. Representantskapet vil derfor henstille til partiets landsmøte at det vedtar landsstyrets innstilling i denne sak.

Vi retter en appell til alle som arbeidsfolk heter — arbeidere, funksjonærer, bønder og fiskere — at de slutter seg om Det norske Arbeiderparti ved stortingsvalget i år og setter et arbeiderflertall inn i Norges Storting. —

Ivar Skjaanes: Et listeforbund vilde være en legalisering av den splittelse vi har hatt siden 1923, slik at det fortsatt blir to arbeiderpartier. Og det vil ikke være til noen fordel for arbeiderklassens fremmarsj, tvert om. Det er henvist til Folkefronten i Frankrike. Ingen er i tvil om at denne gruppering er i høy grad situasjonsbestemt, og ingen tror vel på at det vil være mulig å bygge noen fast og varig arbeiderpolitikk på den, selv om man begrenser den til krisepolitikken. Hvorfor da tenke seg det mulig i Norge? I Trondheim har vi et flertall i forbindelse med kommunistene. Det har i kraft av dette flertall vært mulig å få en rekke vedtak istand. Men kommunistene har ikke undsett seg for å foranledige protest mot vedtak som er gjort — og som er fattet med deres egne stemmer. Det vil også kunne hende under andre forhold. Jeg anbefaler at landsmøtet slutter seg om landsstyrets innstilling; en sterk beslutning fra dette møte hvor hele landet er representert, vil kunde rykke den siste grunn unda kommunistpartiets eksistens og arbeide og dermed også bane veien for en kommende samling.

Olav Vatnebryn: Hvilket positivt arbeide har kommunistpartiet gjort? *Intet.* Bare Det norske Arbeiderparti peker på en linje til å føre folket ut av uføret. Det har ingen hensikt å pusse opp igjen stadig denne medalje. Det er karakteristisk at det er først og fremst dem som ikke arbeider praktisk i organisasjonene og kjenner mentaliteten blandt arbeiderne som oppfordrer landsmøtet til å alliere seg med en selvmorderklubb, som ikke har hatt evnen til å orientere seg og følge med i utviklingen. En slik allianse eller samrøre vilde være et lik i lasten for oss. Stem for landsstyrets innstilling — da kommer vi også, når tiden er inne, frem til den virkelige samling.

Tranmæl: Det er næsten overflødig å si noget mer efter de innlegg som har vært gitt. Landsmøtet er sikkert klar over at det vilde være en dundrende dumhet av Det norske Arbeiderparti å innlate sig i noget slags allianse med det kommunistiske parti ved valget; det vilde bety intet annet enn å forspilde arbeiderklassens chanser og forvrøyle valgkampen. Samtidig vilde det forkludre *samlings*spørsmålet, som står i en helt annen stilling, og som også mange av arbeiderne i det kommunistiske parti er interessert i å fremme og virkeliggjøre. La oss da fortsette arbeidet for å samle *alle* socialistisk interesserte og aktive arbeidere — også intellektuelle — i ett parti, Det norske Arbeiderparti! Det gjør vi ved å holde fast på den *organisasjonslinje* vi hele tiden har fulgt. Det er også den eneste linje som er positiv og kan føre videre. Vi har en post på dagsordenen om sammenslutning når det gjelder *Mot Dag*. Det som er skjedd, viser at vi samler til oss. Og det er gledelig at det kan finnes grunnlag for en ordning her, hvorved medlemmene av denne organisasjon kan optas i partiet. Men de skal komme bare på det grunnlag som Det norske Arbeiderparti både organisatorisk og ved valg har fastslått. *Det finnes intet grunnlag i Norge for oprettholdelse av mer enn ett parti.* Frankrike er nevnt her. Det ligger i mange henseender tilbake. Det er også borgerlige radikale elementer i Folkefronten. Hva vi må gjøre, er å handle ut fra *våre egne* forhold. Da må vi fortsette arbeidet for å fullføre *klassemøtet* slik at det kan stå én enig, beslutsom arbeiderklasse *mot* borgerskapet og *for* socialismen.

Knut Dalastøl: Jeg er enig i at møtet er på marsj, og tror den vil komme innen kort tid. Derfor er det heller ikke nu grunn til å drøfte spørsmålet om noget listesamband; det vil ikke ha noget annet formål enn å gi ny næring til splittelsen. Men når vi står i den sterke stilling, skal vi heller ikke opptre på noget vis arrogant og gi næring til dem som tross alt vil oprettholde splittelsen. Ut fra det er det jeg vil stille forslag om at man stryker av beslutningen her de to første setninger som innleder 5te avsnitt — fra og med: *Det forslag kommunistpartiet fremmer*, til og med ordene: *alvorlig diskusjonsgrunnlag*. Den passus som inneholdes i disse to setninger, vil bare kunne vanskeliggjøre for mange veien over til Det norske Arbeiderparti; derfor skal vi ta den vekk. Den tid er ikke langt borte da Det norske Arbeiderparti omfatter *hele* arbeiderklassen; derfor har vi også råd til å se strengt saklig på spørsmålet.

Torp: Jeg tror at landsmøtet så enstemmig som overhodet mulig bør vedta innstillingen. I de årene som er gått har vårt parti til enhver tid understreket at det vi må nå hen til er en full og hel klassemøte. Landsmøtene har gitt dette til kjenne hver gang. Når jeg tar ordet, er det på grunn av det forslag Dalastøl nettop refererte. For mig står det slik at det punkt han foreslår strøket, så å si er det viktigste av alt og selve *kjernen* i uttalelsen. Derfor må jeg henstille at man *vedtar landsstyrets innstilling som den foreligger*.

Ordstyreren: Vi foretar en alternativ votering mellom landsstyrets innstilling og Eyvin Dahls forslag, forsåvidt gjelder stillingen til henvendelsen om *listesamband*.

Ved *voteringen* blev landsstyrets innstilling vedtatt mot 13 stemmer.

Ordstyreren: Så foreligger, foruten innstillingen, Dahls og Mørkhagens forslag i spørsmålet om *organisatorisk samling*. Det siste faller sammen med landsstyrets — de to siste avsnitt i innstillingen — og det skulde da ikke ansees nødvendig å votere over det. Der stemmes nu mellom innstillingen og Dahls forslag, med adgang til å komme tilbake til forslaget fra Dalastøl.

Ved *voteringen* blev landsstyrets innstilling vedtatt mot 6 stemmer. Dalastøls forslag blev forkastet mot 13 stemmer.

Valgene.

(Dagsordenens sak 10.)

Valgkomitéens innstilling.

Centralstyret:

Formann: Oscar Torp.

Viceformann: Magnus Nilssen.

Sekretær: Einar Gerhardsen.

Redaktør: Martin Tranmæl.

Styremedlemmer: Olav Hindahl, Eugen Johannessen, Trygve Lie, Eugen Pettersen, Nic. Næss og Ingvald Haugen.

Varamenn til centralstyret: 1. Alfred Ljøner. 2. Neimi Lagerstrøm. 3. Arnfinn Vik. 4. Jens Teigen. 5. Birger Bergersen. 6. Per Lie. 7. Hermann Stordalen.

Landsstyret: Valdemar Nielsen, Akershus. Magnus Johansen, Østfold. Oscar Nilssen, Hedmark. Egil Hernes, Opland. Karl Nedberg, Buskerud. Arne Drogseth, Vestfold. Johan Magnussen, Telemark. Aani Rystad, Aust-Agder. Aasmund Kulien, Vest-Agder. G. Natvig Pedersen, Stavanger. I. K. Hognestad, Rogaland. Mons Lid, Bergen. Kr. Mugaas, Hordaland. Hans Kvam, Sogn og Fjordane. M. Landstad, Møre. Johan Nygaardsvold, Sør-Trøndelag. Ole Øisang, Trondheim. Wilhelm Flotvik, Nord-Trøndelag. Andreas Moan, Nordland. Halvdan Vashaug, Nordland. Gitta Jönsson, Troms. P. Rabbaas, Finnmark.

Varamenn til landsstyret: 1. Olaf Vatnebryn, Drammen. 2. Ida Nordahl, Trøndelag. 3. Albert Vang, Østfold. 4. Jens Steffensen, Vesterålen. 5. M. Smeby, Opland. 6. Kr. Fjeld, Hedmark. 7. Bertrand Bakke, Rogaland. 8. Harald Skutvik, Møre.

(Et mindretall på 5 medlemmer av valgkomitéen innstiller på Carl Gulbrandsen, Vestfold, som medlem av landsstyret istedenfor den av flertallet foreslåtte Arne Drogseth.)

For debatten blev vedtatt 2 minutters taletid.

Arthur Arnesen: Når jeg tar ordet under valgene her, er det for å fremholde at jeg er uenig i at partiets formann kan sitte som medlem av Regjeringen. Jeg trodde at centralstyret skulde være kontrollmyn-

digheten overfor vår deltagelse i regjeringen. Men hvis formannen er med, hvordan blir det da med kontrollen? Dette spørsmål om formannens stilling bør vel diskuteres og få en avgjørelse før vi går videre med valgene, og jeg vil fremsette sådant forslag:

Partiets formann kan ikke være medlem av Regjeringen. —

K. M. Nordanger (valgkomitéens formann): Jeg skal ganske kort gjøre rede for innstillingen. Når det gjelder *centralstyret*, skal det jo ikke tas distriktshensyn, idet loven sier at centralstyrets medlemmer skal være bosatt i eller ved Oslo.

Vi har herunder, på foranledning, drøftet det spørsmål om partifeller som er ansatt av og i partiet bør velges som medlemmer av centralstyret, og valgkomitéen kom til det resultat at vi ikke kan foreslå at funksjonærer i Det norske Arbeiderpartis tjeneste skal være gjenstand for valg. Dette førte til at komitéen ikke innstiller på gjenvalg av *Valdemar Nielsen*, som i mange år har sittet i centralstyret og vært et av dets mest fremtredende medlemmer, og av samme grunn heller ikke på gjenvalg av *Halvard M. Lange* som varamann.

Jeg antar det vil bli sagt at her er svært mange fagforeningstillitsmenn kommet med på innstillingen. Til det vil jeg først få bemerke at vi har i komitéen sett på det slik at det nu mer enn nogensinne vil være nødvendig å ha et så intimt samarbeide som mulig mellom partiets folk og fagorganisasjonen som sådan. Dernæst har det hensyn meldt sig at det vil være av betydning og interesse å få visse næringsgrener som er viktige også for partiet og dets virksomhet, representert i partiets ledelse.

Et annet spørsmål som er reist, gjelder Regjeringens medlemmer som medlemmer av centralstyret. I anledning av et forslag fremsatt i komitéen av representanten fra Akershus, Karl Andersen, om regjeringschefen som medlem av centralstyret er komitéen enig om å foreslå følgende:

I den tid Johan Nygaardsvold bor i Oslo, tiltrer han centralstyret. —

Dersom dette forslag vedtas, vil Nygaardsvold, mens han bor i Oslo, tiltre centralstyret også om arbeiderregjeringen går av, idet han da går tilbake til sin stilling som stortingsgruppens formann.

Jeg vil også nevne et forhold til som komitéen legger vekt på og som jeg finner naturlig, nemlig at saker og arbeidsoppgaver som er særlig fremme i den dagsaktuelle politikk for vårt parti, kan ha sin representant i centralstyret, hvor dette for øvrig er mulig innenfor rammen av den sammensetning det skal ha. Komitéen har sett på dette og søkt å ta de praktiske hensyn hertil som det har vært anledning til.

Jeg skal dernæst i få ord nevne de enkelte navn som har fått plass på innstillingen.

Det er foreslått gjenvalg av *Oscar Torp* som formann og *Magnus Nilssen* som næstformann. Landsmøtet har vedtatt at man skal gå tilbake til den gamle ordning med valgt sekretær. Som sådan foreslås enstemmig *Einar Gerhardsen*. Han har i mange år vært Oslo Arbeiderpartis sekretær, og ingen forskole skulde være bedre for stillingen som partisekretær. *Martin Tranmæl* er foreslått gjenvalgt som redaktør. Så er foreslått *Olav Hindahl*, den nuværende formann i Landsorganisasjo-

nen, og Oslo Arbeiderpartis formann, *Eugen Johannessen* — for den siste er det gjenvalg. Vårt mangeårige medlem av centralstyret *Alfred Madsen* har sendt en skrivelse og bedt sig fri på grunn av sine mange gjøremål. Valgkomitéen har funnet å måtte ta dette til følge og innstiller i hans sted *Trygve Lie*. Begge disse tilhører jo Landsorganisasjonen. For *Eugen Pettersen* fra jernarbeiderne er det foreslått gjenvalg. De to siste plasser er også besatt med representanter for fagorganisasjonen. På grunn av at *Valdemar Nielsen* er gått over i en fast stilling i «Arbeiderbladet» som chef for bladets budavdeling er han — som nevnt — ikke innstilt til gjenvalg som medlem av centralstyret; derimot er han foreslått innvalgt i *landsstyret* som representant for Akershus. I hans sted som medlem av centralstyret er foreslått formannen i Norsk kjemisk Industriarbeiderforbund, *Nic. Næss* — også en kjent og dyktig kommunemann. Som det siste medlem, istedenfor *Osvald Johnsen* fra Norsk Nærings- og Nydelsesmiddelarbeiderforbund som har vært medlem av centralstyret i de siste tre år, er foreslått *Ingvald Haugen* fra Sjømannsforbundet. I dette skifte ligger ingen underkjennelse av *Osvald Johnsen*s virke, men det har vært et sterkt krav fra sjømannsorganisasjonene om å få en representant på grunn av de interesser som for tiden står i forgrunnen i deres arbeide — det nevnes da særlig hvalfangsten. Ved siden herav har *Ingv. Haugen* jo vært sterkt benyttet ved utredningen og behandlingen i partiet — som i fagorganisasjonen — av fiskerispørsmålene, og det gjelder for centralstyret kanskje ikke minst å ha en kyndig mann også på dette område. Med disse ord anbefaler jeg innstillingen på medlemmer av centralstyret.

Ordstyreren: Vi avgjør først *Arthur Arnesens* forslag.

Gaudesen: Jeg er dypt uenig i det forslag. Tvert om kan det være en fordel at partiets formann er medlem av Regjeringen. Det er iallfall ingen demokratisk bestemmelse at én mann av centralstyrets medlemmer — formannen — ikke skal kunne sitte i Regjeringen.

Det blev fra salen gjort krav på avstemning, uten ytterligere debatt.

Tranmæl: Frafaller de øvrige, gjør jeg det også.

Efter bemerkninger av *O. Ommundsen* og valgkomitéens formann blev *Arnesens* forslag forkastet praktisk talt enstemmig.

Ole Johansen: Det er særlig et navn som savnes på innstillingen, nemlig *Osvald Johnsen* som blev valgt til centralstyret av forrige landsmøte. Vi ønsker å beholde ham der en periode til, og jeg henstiller til landsmøtet å gå inn for det forslag jeg har fremsatt om hans gjenvalg. Det burde være mulighet for å få med 3 mann fra arbeidsplassen i centralstyret — nu blir det bare 2.

Erling Frogner: Jeg støtter også forslaget om gjenvalg her, og at det bør være iallfall 3 med fra arbeidsplassen. Nordanger sa at det var tatt hensyn til forbundene. Jeg vil spørre i den anledning: Hvilke forbund er det som har større interesse for partiet enn Norsk Nærings- og Nydelsesmiddelarbeiderforbund? *Johnsen* er også valgt inn i Statens Kornråd som en av partiets representanter, og jeg skulde tro vi har interesse av å beholde ham i partiets ledelse også av hensyn til vår jordbrukspolitikk og de interesser som knytter sig til denne.

Mogens Kielland: Jeg vil istedenfor Nic. Næss foreslå valgt som ny Pauli Jensen. De arbeidsløses Forening har fremlagt en del forslag som vi gjerne ønsker behandlet videre, og det vil da være påkrevd og kjennes som en betryggelse å ha med en ekspert i sociale spørsmål — i første rekke når det gjelder forsorgssaker — som Pauli Jensen er. Han har vært en god rådgiver for oss i sin stilling som formann i Oslo fattigstyre, og jeg har 3000 av våre medlemmer med mig når jeg foreslår ham valgt.

Valget av formann.

Som partiets formann gjenvalgte *Oscar Torp* med akklamasjon.

Næstformann.

Som næstformann gjenvalgte med akklamasjon *Magnus Nilssen*.

Sekretær.

I den nye stilling som partisekretær valgtes *Einar Gerhardsen*, likeledes med akklamasjon.

Redaktør.

Martin Tranmæl gjenvalgte med akklamasjon som redaktør av «Arbeiderbladet».

Øvrige centralstyremedlemmer.

Overensstemmende med innstillingen blev valgt *Olav Hindahl*, *Eugen Johannessen*, *Trygve Lie*, *Eugen Pettersen* og *Ingvald Haugen*, alle med akklamasjon.

Ved skriftlig votering fikk *Osvald Johnsen* 161, *Nic. Næss* 157 og *Pauli Jensen* 117 stemmer. Ved bundet omvalg mellom de to første blev *Osvald Johnsen* valgt med stort flertall.

Landsstyret.

Nordanger: Som nevnt tidligere innstiller valgkomitéen på valget av *Valdemar Nielsen* som medlem av landsstyret fra *Akershus*, efter at det tidligere medlem, *Trygve Lie*, er gått over i centralstyret. For *Østfold* og *Hedmark* er det innstilt på gjenvalg. For *Opland fylke* blir det en forandring, idet den tidligere valgte, *Bjarne Borgan*, er ansatt som partiets kommunalsekretær og ikke kan gjenvelges. I hans sted er foreslått fra *Opland* *Martin Smeby*, samtidig som det også er kommet krav fra *Gudbrandsdalen* om at representanten bør tas derfra. Komitéen har funnet det siste krav å være så sterkt at den har ment å måtte ta hensyn til det, og den innstiller da som nytt medlem *Egil Hernes*. For *Buskerud* er foreslått gjenvalg. Når det gjelder *Vestfold* var det forslag på redaktør *Gulbrandsen*, men det er også kommet andre forslag, og det er her forhold som jeg må omtale litt nærmere, da det her er dissens i komitéen. Når valgkomitéens flertall ikke kunde følge *Vestfold Fylkes Arbeiderpartis* innstilling, ligger deri ikke på noen måte nogen under-

kjennelse av Gulbrandsens arbeide og dyktighet. Men man fant under de nuværende forhold at det var av interesse at partiets høieste instans mellem landsmøtene også kunde ha et medlem som hadde tilknytning til vår ingeniørstand. Jeg tror ikke det er nødvendig å påpeke videre riktigheten av dette syn. Vi har derfor her innstilt som ny Arne Drogseth fra Horten. For Telemark er det gjenvalg. Fra Aust-Agder er innstilt som ny Aani Rysstad efter Albert Karlsen som er flyttet fra distriktet. Fra Vest-Agder er det kommet forslag om skifte ved valget av Olav Scheflo, men komitéen innstiller her på gjenvalg av Aasmund Kulien. For Rogaland innstilles likeledes på gjenvalg av den nuværende, mens G. Natvig Pedersen er innstilt fra Stavanger i Nils Norheims sted, som har frabedt sig gjenvalg. Fra Hordaland innstilles som ny Kr. Mugaas, mens det er gjenvalg for Bergen, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal samt Trondheim og Trøndelagsfylkene. For Nordland innstilles på gjenvalg for Moan, og som ny istedenfor Sverre Stople er foreslått Halvdan Vashaug. Videre er Gitta Jønsson, Troms, som det eneste kvinnelige medlem av landsstyret innstilt på ny. For Finnmark har det vært almindelig å veksle representanten mellem Vest- og Øst-Finnmark, og komitéen er enstemmig om å foreslå den forandring at istedenfor Gustav Engedal velges P. Rabbaas for kommende periode.

Det blev vedtatt å foreta særskildt votering for hver av de foreslåtte.

Enstemmig valgtes *V. Nielsen*, *Akershus*, *Magnus Johansen*, *Østfold*, *Oscar Nilssen*, *Hedmark*, *Egil Hernes*, *Opland*, og *Karl Nedberg*, *Buskerud*.

E. Borgersen: Som oplyst er det et mindretall i valgkomitéen på 5 medlemmer som foreslår Carl Gulbrandsen valgt fra Vestfold. Jeg tilhører selv ikke dette fylke, men når fylkespartiets årsmøte enstemmig har foreslått Gulbrandsen, er det komitéens mindretalls opfatning — som jeg også deler — at det må være en plikt for landsmøtet i et tilfelle som dette å ta hensyn til distriktets ønske. Om forslaget på Drogseth vil jeg si at såvidt jeg kan se det har han ingen spesiell opgave iallfall innen landsstyret. Gulbrandsen kjenner til hvalfangsten, som jo er en typisk næringsgruppe for distriktet ved siden av industrien i byene, og han har under sitt virke der nede innlagt sig store fortjenester av organisasjonsvirksomheten. Jeg optar forslag om hans valg.

Borgar Steinset: Jeg vil bare kort og godt understreke — og gjør det så sterkt jeg kan — det Borgersen har sagt. Gulbrandsen er kjent for sitt arbeide bl. a. som formann i fylkespartiet, og han har nedlagt et overordentlig godt arbeide i Vestfold.

Skjaanes: Når flertallet foreslår Drogseth valgt, er det, som Nordanger sa fordi vi mener det har betydning å knytte en av partifellene innen ingeniørstanden til partiets ledelse. Drogseth har stått i spissen for organiseringen av teknikkerne og ingeniørene i tilslutning til Det norske Arbeiderparti. Og det vil neppe bli til nogen svekkelse for Vestfold Fylkesparti om han velges inn i landsstyret.

Colbjørnsen: Jeg må også henstille at man velger Drogseth. Han er en gammel partimann, som vil være kjent av deltagere i tidligere

landsmøter, og han er første varamann til Stortinget. Det som spørsmålet gjelder her er partiets industripolitikk — noget som vil bli det aller viktigste i tiden framover — og det tilsier at landsmøtet gjør bruk av Drogseths innsikt og dyktighet ikke minst ved et valg som dette.

Olaf Abrahamsen: Det er beklagelig at representantene fra Vestfold skal bli stillet overfor å treffe et valg på denne måte mellom to av sine dygtigste menn. Men almindelig organisasjonspraksis skulde vel tilsi valgkomitéen å ta hensyn til den enstemmige henstilling som er kommet fra vårt årsmøte. Vi er på sett og vis tvunget til å stemme på Gulbrandsen — og jeg gjør det med godt hjerte, for vi vet hvad han har betydd for Det norske Arbeiderparti i distriktene der nede.

Øistein Martinsen: Det er jo noget søkt at Gulbrandsen skal skiftes ut fordi han for tilfellet ikke er ingeniør. Hvis det trenges råd og assistanse av fagkyndig art, har man jo anledning til å tilkalle Drogseth når som helst. Jeg anbefaler i likhet med de øvrige Gulbrandsen valgt.

Ved avstemningen blev *Carl Gulbrandsen* valgt mot få stemmer.

Videre valgtes *Johan Magnussen*, Telemark, *Aani Rysstad*, Aust-Agder og *Aasmund Kulien*, Vest-Agder, samtlige enstemmig, *G. Natvig Pedersen*, Stavanger (mot 1 stemme), og *I. K. Hognestad*, Rogaland, enstemmig.

Ordstyreren refererte forslag fra *Jørgen Eliassen* på valget av Nils Langhelle i stedet for den innstilte, Mons Lid.

Eliassen: Langhelle er partiets formann i Bergen, og samtlige representanter fra Bergen vil stemme på ham.

Smedsvik: Spørsmålet har ikke vært diskutert i Bergen, men blandt representantene som møter her er det enighet om Langhelles valg, og jeg vil anbefale Eliassens forslag.

Valgt blev *Nils Langhelle* med stort flertall.

Uten dissens valgtes *K. Mugaas*, Hordaland, og *Hans Kvam*, Sogn og Fjordane.

P. Loe: Vi vil for vårt fylke foreslå et skifte av landsstyremedlemmet når det gjelder de to kretser. Tidligere har Nordmør jo hatt representanten. Jeg foreslår N. P. Skrede, som er en kjent partifelle og tilitsmann i fiskerorganisasjonen der oppe.

Nordanger: Det har også vært nevnt til komitéen at det forelå et krav fra den søndre del av fylket, og Skrede har vært nevnt. Komitéen har imidlertid funnet det uriktig å kaste Landstad — man fant ikke at det var sterke nok grunner til å gå til en forandring på dette landsmøte — og jeg vil anbefale gjenvalg.

Hans Lange: Forslaget på Skrede støttes fra Sunnmør og Romsdal og vi vil sterkt anbefale det.

Ved voteringen blev *M. Landstad* valgt.

For Sør-Trøndelag var innstillet til gjenvalg *Johan Nygaardsvold*.

Torp: Det var ikke til valgkomitéens innstilling jeg forlangte ordet — det er jo heller ingen dissens. Men jeg vil bare nevne overfor landsmøtet at Nygaardsvold jo har vært stortingsgruppens formann i en rekke år inntil han ifjor dannet den nuværende regjering. Vi har drøftet spørsmålet med valgkomitéen, og det er enighet om å anbefale overfor

landsmøtet at i den tid han bor i Oslo, *tiltrer han centralstyret*. Jeg går ut fra at landsmøtet stiltiende godtar en slik ordning. Han blir da det 14. medlem i centralstyret.

Ordstyreren: Dirigenten er enig i hvad det er uttalt av Torp og valgkomitéens formann, og forutsetter at landsmøtet bifaller komitéens forslag herom enstemmig.

Ingen bemerkning fremkom, og forslaget ansåes enstemmig bifalt sammen med valget av Nygaardsvold til landsstyret.

For øvrig valgtes, efter innstillingen, *Ole Øisang*, Trondheim, *Wilhelm Flotvik*, Nord-Trøndelag, *Andreas Moan* og *Halvdan Vasshaug*, Nordland, *Gitta Jönsson*, Troms, og *P. Rabbas*, Finnmark, alle enstemmig.

Varamenn til centralstyret.

Thora Pettersen: Jeg vil henstille til landsmøtet å velge Helga Karlsen som 1ste varamann, slik at hun får anledning til å møte i centralstyret. Jeg opptar forslag om det.

Nordanger: Jeg gjør opmerksom på at i perioden som er gått har Martin Liengen, som formann for Norsk Skog- og Landarbeiderforbund, mødt som valgt varamann til centralstyret. I hans sted er denne gang foreslått som ny Alfred Ljøner, som representerer samme forbund, og jeg må sterkt henstille at landsmøtet følger dette forslag, om mulig enstemmig. — På 2. varamannsplass er foreslått en kvinne, og det kan forutsees at den som velges vil komme til å delta i praktisk talt alle centralstyrets møter. Om forslaget på Helga Karlsen er å si at det er sikkert ikke ukjent at hennes krefter ikke vil tillate henne å skjøtte alle de hverv hun har, og at det derfor er grunn til også å ta hensyn til henne. Jeg behøver ellers ikke å si mer om det.

Gunnar Braathen: Jeg må henstille at landsmøtet så enstemmig som det er mulig stemmer på Alfred Ljøner som representant for den store og nye gruppe av skogs- og landarbeidere.

Johanne Reutz: Jeg ser at Halvard Langes navn er falt ut, og grunnen skal være den at han har en lønnet stilling i partiet. Det samme kan sies om Arnfinn Vik, som nettop er ansatt som sekretær for Oslo Arbeiderparti, men allikevel er innstillet til 3. varamann. Vi vil gjerne ha Lange, og jeg foreslår ham i stedet for Arnfinn Vik.

Ordstyreren: Vi tar hver enkelt plass efter tur. Nu gjelder det 1. varamann. Samtidig vil dirigenten foreslå satt strek.

Forslaget om strek blev vedtatt.

John Johansen: Også jeg vil anbefale Ljøner valgt. Vi har nu opnådd å få en mann direkte fra sjømannsorganisasjonene valgt inn i centralstyret. Da vilde det være meningsløst om vi ikke, når vi har anledning til det, skulde ta med også den som til daglig har med organiseringen av og organisasjonsarbeidet blandt skog- og landarbeiderne å gjøre. Han burde egentlig være fast medlem, men jeg går ut fra at 1. varamann blir innkalt til alle møter.

Nordanger: Man må her, mener jeg, skille mellom den stilling Lange har og Viks. Den siste er ikke ansatt av hovedpartiet, men av Oslo Ar-

beiderparti, og det vil derfor ikke kunne sies at han i nogen henseende vilde «bli sin egen arbeidsgiver» om han møtte i centralstyret.

Thora Pettersen: Når jeg optok forslaget om Helga Karlsen var det fordi jeg mener at nettop fordi hun sitter på Stortinget skal hun ikke puttes ut. Hun har jo også viktige tillitshverv i det praktiske arbeide, således som formann for Oslo Kvinneutvalg. Jeg kan imidlertid endre forslaget til at hun velges som 2. varamann- og håper at det da blir enstemmig.

Som 1. varamann til centralstyret blev valgt *Alfred Ljøner* enstemmig.

Som 2. varamann valgtes, efter innstillingen, *Neimi Lagerstrøm* under dissens, idet et mindretall stemte på Helga Karlsen.

Langhelle: Jeg støtter Langes valg som 3. varamann. Det er ingen saklig grunn til å gå til nogen utskiftning her. Faktisk er Lange ikke ansatt av Det norske Arbeiderparti, men av Arbeidernes Oplysningsforbund, og han står i så henseende i samme stilling som Vik.

Eugen Jahannessen: Jeg har ikke nogen innvending å gjøre mot valget av Halvard Lange. Men på den annen side vil jeg innstendig henstille at man velger Arnfinn Vik på denne plass. Han har det daglige arbeide med Oslo Arbeiderparti, som teller 45 000 medlemmer, og mange viktige og også vanskelige spørsmål melder sig til enhver tid under dette arbeide. Da bør Oslo-partiets sekretær også være i så god kontakt med hovedpartiet som mulig. Innkaller man de tre første varamenn til møtene, vil han da få anledning til å være til stede og kunne delta. Dette er, som man vil skjønne, av største betydning og interesse for Oslo Arbeiderparti.

Haakon Hoff: Det sies at det skal fastslåes som et prinsipp at partifunksjonærer ikke skal kunne komme på valg. Men det må i alle tilfelle være bare et halvt prinsipp, slik som det fortolkes her. Langes politiske dyktighet kvalifiserer ham til en plass, og når han allerede har deltatt i 3 år, bør han ikke nu settes utenfor varamannsrekken.

Valgt blev som 3. varamann *Halvard M. Lange* med stort flertall. Som 4. varamann var innstillet *Jens Teigen*.

Kaare Hansen: Jeg var enig i Langes valg, men vil foreslår den forandring at Arnfinn Vik velges her.

Tor, Pettersen og *Fr. Haslund* støttet dette forslag.

Valgt blev *Vik* med stort flertall.

Som 5. varamann blev valgt efter innstillingen *Birger Bergersen*, 6. *Per Lie* og 7. *Herman Stordalen*, alle enstemmig.

Varamenn til landsstyret.

Som 1. varamann for landsstyremedlemmene var innstillet *Olaf Vatnebryn*, Drammen.

Aldor Ingebrigtsen: Det er ingen fisker med her av de 22; det var foreslått en fra Møre, men han nådde — desverre! — ikke fram. Jeg vil spørre om det ikke med litt god vilje gikk an å bytte om 1. og 4.

varamann, slik at den siste blir flyttet op. Det er Steffensen fra Vesterålen.

Nordanger: Jeg vil nok si at hvis de nordlige landsdeler ikke er representert av fiskerne, er det ikke valgkomitéens skyld, men det skyldes de nordlige landsdeler selv. Vi har innstilt på dem som er blitt foreslått fra Nord-Norge. Og det tar sig da litt rart ut å komme med krav når man er kommet til varamennene. Det går heller ikke an å forandre den rekkefølge som her er bragt i forslag. Etter valgkomitéens mening må en så stor by som Drammen ha 1. varamann som den før har hatt, og vi må fastholde innstillingen her.

Kaare Wilhelmsen: Vi mangler på forslaget en typisk representant for ungdomsbevegelsen, og den bør være berettiget til å få første varamannsplass. Jeg foreslår Egil Halvorsen fra Buskerud, formann i Buskerud Distriktsorganisasjon av A. U. F.

Torp: Jeg synes det må være naturlig at landsmøtet tar de praktiske hensyn her. Å innkalle varamannen fra Nord-Norge vil vanskelig la sig gjøre. Den annen side av saken er — som valgkomitéens formann pekte på — at en så vidt stor by som Drammen bør beholde denne plass som den før har hatt. Den foreslåtte, Olaf Vatnebryn, er formann i Drammen Arbeiderparti og også et meget aktivt medlem av Ungdomsfylkingen. Jeg vil på det sterkeste henstille at man følger innstillingen.

Ingebrigtsen: Til Nordanger vil jeg si at jeg ikke er representant på dette landsmøte og har heller ikke deltatt i valgkomitéen. Det var høve til ved valget på landsstyremedlemmer å få en fisker med som ikke var fra Nord-Norge. Men man taler her tydeligvis i to tunger når det er spørsmål om fiskerne. Jeg vil fastholde forslaget på Steffensen.

Ved voteringen blev *Olaf Vatnebryn*, Drammen, valgt til 1. varamann.

Som 2. varamann var innstilt *Ida Nordahl*, Trøndelag.

Reidar Johansen foreslo *Arne Drogseth*, Vestfold.

Ester Samuelsen (valgkomitéen): Det skulde vel si sig selv at 2. varamann blir en kvinne. De er ikke overrepresentert, som man ser.

Valgt blev *Ida Nordahl* med stort flertall.

Som 3. varamann var innstilt *Albert Vang*, Østfold.

Jaklin (valgkomitéen): Jeg søkte i komitéen å få Steffensen op, først som medlem av landsstyret og siden som 1. eller 2. varamann. Det gikk ikke. Jeg vil nu foreslå at Steffensen og Vang bytter plass.

Hans Hansen (valgkomitéen): Østfold stod jo før på 2. plass. I komitéen blev han foreslått som 3. varamann, og vi blev enig om dette for å få en enstemmig innstilling. Da er det uriktig av et medlem av valgkomitéen å foreslå en forskyvning her. Jeg oprettholder innstillingen; det må være rettferdig.

Valgt blev som 3. varamann *Albert Vang*, Østfold, med stort flertall.

For øvrig valgtes enstemmig som nr. 4) *Jens Steffensen*, Vesterålen, 5) *M. Smeby*, Opland, 6) *Kr. Fjeld*, Hedmark, 7) *Bertrand Bakke*, Rogaland, og 8) *Harald Skutvik*, Møre og Romsdal.

Revisjonsutvalg.

Som medlemmer av revisjonsutvalget valgtes efter innstillingen enstemmig *Alfred Nilsen*, formann, *O. M. Orvoll* og *Nils Arvesen*, med *Alf Torp* og *Olaf Kopperud* som varamenn.

Programkomité.

Nordanger: Det har vært meningen at valgkomitéen også skulde innstille på programkomité. Komitéen som allerede har hatt nokså meget arbeide — dens medlemmer skal jo, og vil også gjerne, delta i landsmøtets forhandlinger — er blitt enig om å foreslå at det overlates til det nye landsstyre å opnevne programkomité. Vi forelegger derfor saken for landsmøtet med innstilling herom.

Ordstyreren: Landsmøtet har hørt valgkomitéens forslag. Ingen innvending er reist, og vi betrakter forslaget som enstemmig vedtatt.

De utenlandske gjester tar avskjed.

Ordstyreren: Gjестene fra våre broderland meddeler at de straks vil måtte forlate møtet for å begi sig hjem. Før de reiser vil de gjerne ha hilst landsmøtet, og jeg gir ordet til representanten fra det svenske broderparti, *Anders Nilsson*.

Nilsson: Det har vært av stor interesse å få være til stede og påhøre forhandlingene her i disse tre dager. Da man så det norske partis representanter samlet i så stort antall, trodde vi først at vi var kommet til et folkemøte istedenfor en kongress. Men vi må erkjenne for oss selv at forsamlingen har vist sig mer arbeidsdyktig enn vi trodde den skulde være; den har evnet å føre forhandlingene hurtig og friksjonsfritt. Også vi hjemme i Sverige har nylig hatt kongress. Vi hadde ikke lenger dagsorden enn deres, men vi måtte holdt på i åtte samfulle dager! Og enda talte vi ikke flere enn 352 stykker.

De innlegg som har vært gitt i debattene, har vidnet om at den norske arbeiderklasse er vel skikket for det ansvar den nu står overfor å overta. De vidner om den enighet som er til stede og som partiets gode vilje til å se på det som *samler* og se bort fra det som skiller.

Jeg har i opdrag å tale også for den danske og finske gjest. Det gleder oss å se hele Norden samlet på samme linje — på samme barrikade, om man vil. Vi står overfor en rekke viktige valg. Først kommer Finland, så de tre andre skandinaviske land. En sterk fremgang i Finland, Danmark og Sverige vil heller ikke undlate å ha sin virkning når dere skal gå til valg i Norge i oktober. De kommende valg vil gi uttrykk for helheten og enheten i vår stilling, innad som utad, og de vil bli fulgt av arbeiderne i andre europeiske land som ser i Norden idag den fremste representanten for folkestyret og friheten, for socialismen.

Vi i Sverige lover å gjøre vårt for å innfri de forventninger som stilles. Om det kommer et telegram som forteller at den nuværende svenske regjering er styrtet, skal det bare opfattes som at den har tatt sommerferie. (Bifall.) Selv om det blir en avbrytelse, så trenger regje-

ringens medlemmer å hvile sig litt også! Men jeg føler meg overbevist om at de vil komme tilbake.

Det er mitt håp at det gjennom landsmøtets forhandlinger og beslutninger er lagt grunn til et fortsatt framgangsrikt arbeide — at de vil stimulere medlemmene til den viktige kamp som venter, og hvis mål er det som står skrevet på veggen her: *Socialismen i vår tid!* Med disse ord takker jeg på mitt og mine kameraters vegne for samværet. (Langvarig bifall.)

Formannen: Det var med stor glede vi ved åpningen av vårt landsmøte så våre utenlandske kamerater fremmøtt for å overvære og delta i landsmøtet. I en tid som nu er det godt å føle at man har store og sterke arbeiderpartier i de skandinaviske land som står last og brast med den norske arbeiderklasse. Det er hevdet at så nær forbundet er arbeiderpartiene i Norden at det *enes* nederlag eller seier innebærer et nederlag eller en seier også for det annet. Det er sikkerlig slik i sin store almindelighet, og det er sikkerlig tilfelle når vanskelighetene er aller størst. Vi benytter anledningen til gjennom disse tre representanter å overbringe den norske arbeiderklasses hilsen og takk til den svenske og danske og den finske arbeiderklasse for utmerket samarbeide. I den hilsen og takk legger vi også et løfte om at den norske arbeiderklasse på sin side vil søke av alle krefter å løse den oppgave som er tillagt oss. Det som ligger nærmest til, er å gjøre alt for å vinne en seier ved *valget*. Vi er alle klar over at den fremgang som kan gjøres i de andre land, som velger *først*, vil også ha mektig betydning for oss som har vårt valg etterpå. Og vi lover at intet skal kunne hindre oss i å bruke vår organisasjons hele kraft og intet skal kunne hindre den *enkelt* i å gå inn i et aktivt arbeide for å sikre en lysende valgseier i Norge. Vi vil fram til socialismen i vår tid, og vi vet at Norden samlet vil klare den oppgave og dermed samtidig gi eksemplet til hele verdens arbeiderklasse. Vi ber våre gjester overbringe sine respektive partier *Det norske Arbeiderpartis hilsen*, med takk for samværet! —

Efter Torps tale blev første vers av Internasjonalen sunget.

Redaksjonskomitéens innstilling.

A. Partiets politikk.

Torp (redaksjonskomitéens formann): Redaksjonskomitéen vil i forbindelse med dagsordens post 3, *Partiets politikk*, foreslå at landsmøtet vedtar sådan uttalelse:

Landsmøtet fastslår at arbeiderregjeringen i sin politikk har fulgt de retningslinjer som er trukket op i partiets arbeidsprogram og krisep planen. Regjeringens aktive og planmessige krisepolitikk har ført til positive resultater og en merkbar bedring av arbeids- og næringslivet og dermed lagt til rette et sterkt grunnlag for det videre økonomiske, sociale og kulturelle byggearbeide.

Landsmøtet uttaler derfor sin fulle og hele tilslutning til arbeiderregjeringens politikk. —

Haakon Meyer: Fordi jeg hele tiden har hørt til dem som har stått kritisk overfor meget av den politikk som er ført, vil jeg si at uansett hvor kritisk man kan ha stått til denne tid vil det jo ha en fullkommen meningsløs virkning om det overfor en slik beslutning var et mindretall som gikk imot, og jeg er villig til å stemme for det forslag som foreligger her.

Ved voteringen blev redaksjonskomitéens forslag til uttalelse om partiets og Regjeringens politikk vedtatt enstemmig.

B. Arbeidsprogrammet.

Samferdselsmidlene.

Torp: Det av *John Bergh* under denne post fremsatte forslag som tidligere er referert, forslås av redaksjonskomitéen oversendt centralstyret.

Likeså er fremsatt et forslag av *Rudlang*, som vi mener i det vesentlige dekkes av innstillingen. Imidlertid foreslår vi at også det forslag oversendes centralstyret.

Med hensyn til Narvik Arbeiderpartis forslag om dampskibsekspedisjonene finner komitéen at man ikke kan gå inn på detaljer i arbeidsprogrammet, og den kan ikke anbefale det punkt vedtatt.

Ola Riise har fremsatt et forslag om veibyggingen. Den opfatning som er uttrykt i forslaget, er fulgt av partiet i dets politikk, og det skulde da være fullstendig overflødig å sette det inn her. Vi kan for sikkerhets skyld vedta at forslaget sendes centralstyret, hvorfor komitéen foreslår det.

Av *Georg Olsen* er fremsatt et forslag om et eget departement for kommunikasjonene og turistvesenet. Redaksjonskomitéen ønsker å meddele at det tidligere har vært nedsatt en offentlig komité, hvorav bl. a. partiets næstformann har vært medlem, som har fremlagt forslag til en slik ordning. Da skulde det være overflødig å vedta nogen beslutning i den materie.

Overfor forslaget fra Bergen ved *J. Dahl* om å tilføie: En sikrere radiotjeneste i vår handelsflåte, ser komitéen dette som en detalj, som man ikke skulde behøve å fatte beslutning om i forbindelse med programmet.

Per Lie har fremsatt et forslag om reguleringen av forholdet mellom busser, biler og baner. Komitéen mener at innstillingen dekker også innholdet av dette forslag, men foreslår det oversendt centralstyret.

Ved *voteringen* blev programposten sammen med redaksjonskomitéens innstilling vedtatt enstemmig.

Kommunene.

Torp: Det foreligger her et forslag fra Vatnebryn, fremsatt under den almindelige debatt. Efter hvad det er oplyst, har Justisdepartementet allerede optatt den sak til behandling, og komitéen finner ikke grunn til at landsmøtet fatter nogen beslutning her.

Votering: Posten om kommunene blev vedtatt enstemmig efter landsstyrets innstilling.

Socialpolitikk.

Torp: I den trykte innstilling på side 27 foreslår komitéen først at ordet «offentlige» i tredje avsnitt strykes, slik at det vil komme til å stå: Aldersgrensen for tjenestemennene senkes for å skaffe plass for ungdommen. Videre foreslås den endring i samme avsnitt at det istedenfor: Rasjonalisert og mer human forsorgshjelp settes: *En human forsorgshjelp under betryggende kontroll.*

Komitéeen foreslår videre at der, som foreslått av *Johan Didriksen*, blir inntatt følgende nye punkt — foran siste avsnitt: *Arbeide for ratifikasjon av internasjonale konvensjoner. Sjømannsloven og lov om arbeidstid på norske skib revideres og en bedre bemanningsskale fastsettes.* —

Forslaget fra *Peder Nyhus* om en utredning av spørsmålet om forsikring mot erhvervsudyktighet foreslås oversendt centralstyret.

Av *Mogens Kielland* er fremsatt et lengere forslag, inneholdende flere punkter som var oppe både i den almindelige debatt og under spesialdebatten. Forslagsstilleren har også deltatt i komitéen under behandlingen av disse spørsmål, og vi er blitt enig om å foreslå at landsmøtet tiltrer tanken i forslaget, men sender det til Arbeiderpartiets By- og Herredslag, som igjen utsender det til organisasjonene. Kielland har meddelt at han og samtlige forslagsstillere er enig i denne behandlingsmåte, som komitéen vil anbefale.

Øistein Marthinsen har fremsatt et forslag til tilføyelse sålydende: Arbeide for gjennomførelse av 40 timers normalarbeidsuke. Komitéen finner at innstillingen dekker dette forslag, og legger til at innstillingen her er kommet i stand efter behandling i Samarbeidskomitéen og sekretariatet. Vi foreslår derfor at den trykte innstilling opprettholdes.

Øistein Marthinsen: Jeg anbefaler at landsmøtet vedtar mitt forslag, og henstiller at de fagorganiserte stemmer ned den formulering posten har fått hvor det av landsstyret er gjort en tilføyelse om at det skal tas «hensyn til de internasjonale forhold».

Ved *voteringen* blev Marthinsens endringsforslag forkastet.

Torp: De øvrige forslag under denne post er det dels tatt hensyn til, dels har komitéen ikke kunnet anbefale dem vedtatt.

Eidsaen: Hvordan er det med det forslaget om ophevelse av hjemstavnsretten?

Torp: Det er tatt hensyn til det under henvisning til den foreslåtte videre behandling av *Mogens Kiellands* forslag.

Votering: Posten, med redaksjonskomitéens tilleggsforslag, blev vedtatt enstemmig.

Edruelighetsarbeidet.

Ved *voteringen* blev posten vedtatt enstemmig med følgende endring i siste avsnitt, foreslått av komitéen: *Adgang til bevilling og nekting av skjenkerettigheter for inntil 3 år.*

Handelspolitikk.

Efter redaksjonskomitéens forslag blev forslaget fra Oslo Arbeidersamfund om *offentlig kontroll med hvalfangsten m. v* besluttet sendt centralstyret til behandling og bearbeidelse.

Utenrikspolitikken og militærspørsmålet.

Torp: Komitéen har holdt en rekke møter til behandling av denne sak. Vi har under henvisning til debatten på landsmøtet funnet å burde foreslå for det første at 2. *punktum* i første avsnitt gis følgende ordlyd:

I samsvar med den tanke som lå til grunn for dannelsen av Folkeforbundet, vil partiet arbeide for at forbundet går inn for avrusting og at det utvikles til en effektiv internasjonal rettsorganisasjon som kan *forebygge krig* og løse mellemlfolkelige tvister ved meglings og voldgift.

Om det følgende punktum: «Norge må føre en politikk som tydelig fastslår Norges nøytralitet og på dette grunnlag søke samarbeide med de øvrige nordiske land,» foreslår komitéen at det *utgår* av innstillingen. Alle har hørt Kohts innlegg, hvori han henviste til utenriksminister Slanders erklæring om at Sverige selv vilde avgjøre hvilket standpunkt man i hvert enkelt tilfelle vilde komme til å ta til spørsmålet om militære sanksjoner. Etter den debatt som er ført, er komitéen som nevnt kommet til det resultat at dette punkt i programmet bør gå ut. Med denne forandring — hvori Koht er enig med komitéen — er *intet uttalt om spørsmålet militære sanksjoner. Det må bli partiets oppgave å ta stilling til disse spørsmål når den konkrete og aktuelle situasjon foreligger.*

Under næst siste avsnitt hvor det tales om å styrke landets selvberging med sikte på de vanskeligheter en krig mellom andre land fører med sig, har det vært nevnt at dette burde utgå. Komitéen kan *ikke* anbefale at det blir gjort noen forandring her.

Dette er redaksjonskomitéens enstemmige innstilling.

Redaksjonskomitéen må også gjøre opmerksom på det forslag som er optatt av *Haakon Meyer*. Komitéen finner at dette er av det innhold at landsmøtet må votere pro og kontra mellom innstillingen og Meyers forslag.

Strømme: Jeg kom også med et forslag som vesentlig lå i linje med Meyers. Men spørsmålet om Folkeforbundet var *ikke* med der. Jeg mener at landsmøtet må ha høve til å stemme over et slikt forslag.

Natvig Pedersen: Jeg vil bare anmode om at der i tilfelle innstillingen vedtas blir adgang til å votere *særskilt* over følgende punkt som jeg har foreslått strøket: Opgaven i den kommende 3 års periode er å forberede denne omlegging bl. a. ved o. s. v.

Meyer: Jeg oprettholder mitt forslag med den enkelte forandring at ordene: Norge utmeldes av Folkeforbundet, *strykes*, idet dette ingen stemning har for sig her på landsmøtet.

Ved *alternativ votering* mellom redaksjonskomitéens innstilling og Meyers forslag blev posten vedtatt overensstemmende med innstillingen med stort flertall.

Natvig Pedersens forslag blev ved særskilt votering forkastet.

Følgeoplysningen.

Torp: Igår da komitéen kom tilbake og hadde behandlet også posten: Følgeoplysningen, hadde landsmøtet allerede ved votering avgjort posten. Komitéen ønsker imidlertid at det inntas en setning der, lydende slik: *Bredere plass for folkemålet*, og vil foreslå det medtatt.

Ved *voteringen* blev den foreslåtte tilføielse vedtatt enstemmig.

Det besluttet at centralstyret avgjør plasseringen av punktet.

Stortingsprogrammet.

Torp: I møtet fredag optok Ole Colbjørnsen et forslag som tidligere har vært behandlet av programkomitéen, og Haakon Lie sammen med Colbjørnsen og Moe tok videre op et forslag som omhandlet det samme. Det blev oplyst at spørsmålet hadde vært behandlet i landsstyrets møte, og at Koht der hadde gjort et utkast, hvori sprogdrakten var en annen.

Det foreligger nu et utkast utarbeidet av Haakon Lie og gjennomgått av Koht. Redaksjonskomitéen mener at det bør være et tillegg i form av en opsummering av arbeidsprogrammet, og at dette tillegg bør danne grunnlaget for et eventuelt stortingsprogram. Komitéen foreslår derfor at landsmøtet vedtar forslaget i sine hovedlinjer, samtidig som det bemyndiger landsstyret til å se på den nærmere utforming for øvrig ved behandlingen av stortingsprogrammet.

Ved *voteringen* blev redaksjonskomitéens innstilling i saken vedtatt enstemmig.

Det utarbeidede utkast som landsmøtet godkjente, lyder:

Med et flertall i Norges Storting vil Det norske Arbeiderparti i den første 3 års perioden sette all kraft inn på å løse disse merkesakene.

Hele folket i arbeid!

Arbeiderpartiet vil reise og organisere arbeidslivet slik at hele folket kan komme i lønnsomt og produktivt arbeid. Særlig vil det samle kreftene om en sterk utviding i industri, i jord- og skogbruk, i anleggsarbeide og husbygging. Det vil løse jernsaken, reise skibsbyggingsindustrien, fremme en planmessig elektrisitetsutbygging og sette fart i jernbanebyggingen.

Plan i næringslivet!

Arbeiderpartiet vil sikre utviklingen av det økonomiske liv under samfundsmessig regulering, ledelse og kontroll. Særlig gjelder dette bank- og kredittvesenet, industrien og utenrikshandelen. I industrien vil Arbeiderpartiet planmessig sørge for at nye bedrifter blir reist, mens gamle virksomheter i det vesentlige bare blir overtatt hvor dette er nødvendig for å undgå innskrenkninger og arbeidsstans.

Bedre kår i by og bygd!

Arbeiderpartiet vil trygge livsvilkårene og øke kjøpekraften hos arbeiderne og funksjonærene, bøndene og fiskerne ved et høiere lønnsnivå og ved lønnsomme priser på jordbruksvarer og fisk.

Vern om folkets frihet og velferd.

Arbeiderpartiet vil sikre folkets velferd og den personlige frihet ved at Staten virkeliggjør retten til arbeide for alle som vil og kan arbeide, og bygge ut sosialtrygden slik at alle som ikke kan eller ikke bør arbeide, får forsvarlige levevilkår.

Plass for Norges ungdom!

Arbeiderpartiet vil gi ungdommen bedre arbeidsopplæring og bedre plass i samfundslivet. Det vil fremme opplysning, og styrke det folkelige kulturarbeidet.

Når 3 års perioden er ute, skal folket i valg avgjøre om dette økonomiske reisingsarbeide og folkelige frigjøringsarbeide skal holde fram i retning mot sterkere sosialisering og økonomisk folkestyre.

Målet er:

Norge for folket!

Arbeide og trygge kår for alle!

Socialismen i vår tid!

Nordisk og internasjonalt samarbeid.

(Dagsordenens sak 7.)

Landsstyret uttalte:

Landsmøtet i 1933 fattet enstemmig følgende vedtak: «Landsmøtet godkjenner det samarbeide som er innledet med de uavhengige arbeiderpartier, og uttaler sin tilslutning til det initiativ som blev tatt på konferansen i Paris. Centralstyret får i oppdrag å fortsette arbeidet for å nå frem til internasjonal samling på klassekampens grunn. Videre får centralstyret i oppdrag å søke innledet samarbeide med de socialistiske arbeiderpartier i Norden. Hvis en klassesamling kommer i stand i landsmøteperioden bemyndiges landsstyret til å bringe vårt internasjonale medlemsskap i orden».

Samarbeidet mellom arbeiderorganisasjonene i Norge og arbeiderorganisasjonene i de øvrige nordiske land er gjenoprettet i landsmøteperioden. Etter innbydelse av den nordiske samarbeidskomité som består av representanter for de faglige landsorganisasjoner og de socialdemokratiske arbeiderpartier i Danmark, Finnland, Island og Sverige, var partiet og landsorganisasjonen representert på en konferanse i Stockholm 17.—18. august 1934. Konferansen vedtok følgende uttalelse:

«Ved konferansen er rapporter blitt avgitt angående den politiske og faglige situasjon og den nærmest ventede utvikling i de respektive land. Av rapportene

fremgikk det, ifølge konferansens enstemmige opfatning, at arbeiderpartiene og de faglige organisasjoner i samtlige land, når det gjelder de betydningsfulleste indre politiske spørsmål, såsom metodene for kampen mot arbeidsløsheten, krisehjelpforanstaltninger til støtte for jordbruket, bestrebelsene for å ordne samfundsforholdene til større trygghet for de arbeidende masser og deres levestandard, følger fullstendig parallelle linjer, og at arbeiderorganisasjonene fører en politikk som er ensartet i alle sine hovedtrekk. Det er videre klarlagt at samtlige partier i kampen for å bevare og oprettholde demokrati, folkestyre og folkefrihet står på samme linjer.

Dermed er grunnvollen lagt for et omfattende samarbeide mellom samtlige lands arbeiderbevegelser.

Dette samarbeide kan, på grunn av at Det norske Arbeiderparti og Den norske Landsorganisasjon ikke tilhører de Internasjonale som de øvrige lands politiske og faglig arbeiderbevegelser er tilsluttet, ennå ikke gi sig uttrykk i en felles nordisk samarbeidskomité, men kommer til å fortsette gjennom konferanser til behandling av sociale, økonomiske og politiske spørsmål, som er av felles interesse for de nordiske land.»

Partiet og Landsorganisasjonen var også representert på en lignende konferanse i Helsingfors 7.—9. desember 1935.

Arbeidernes Ungdomsfylking har inngått et tilsvarende samarbeide med de socialistiske ungdomsforbund i Norden, og Arbeidernes faglige Landsorganisasjon har med overveldende flertall besluttet å gå inn i Den faglige Internasjonale fra 1. januar 1936.

Overensstemmende med vedtaket på landsmøtet i 1933 fortsatte centralstyret samarbeidet med de uavhengige partier med sikte på å fremme den internasjonale samling av arbeiderklassen. Partiet har vært representert på flere av de konferanser som er holdt og har ved alle anledninger fremholdt det syn som lå til grunn for landsmøtets vedtak. Utviklingen innenfor de partier og grupper som var representert i det internasjonale byrå tok imidlertid en retning som ikke faller sammen med Det norske Arbeiderpartis syn på spørsmålet om en internasjonal samling av arbeiderklassen. Det blev også fra enkelte av de deltagende grupper og partiets side gitt uttrykk for at de ikke ønsket fortsatt samarbeide med Det norske Arbeiderparti. Landsstyret fattet i møte i november 1935 følgende vedtak:

«Da Det norske Arbeiderparti innledet samarbeidet med de uavhengige arbeiderpartier, var det i den hensikt å fremme samlingen av den internasjonale arbeiderbevegelse i én arbeiderinternasjonale. Partiet har gjentatte ganger fremhevet at dette var forutsetningen for dets deltagelse i den samarbeidskomité som blev nedsatt. I den senere tid har imidlertid denne samarbeidskomité utviklet sig mer og mer i retning av en selvstendig internasjonal organisasjon med eget program og egne retningslinjer. Nogen av de partier som er representert i komitéen arbeider også for dannelsen av en fjerde internasjonale.

Under disse omstendigheter er Det norske Arbeiderpartis landsstyre av den opfatning at forutsetningene for partiets deltagelse i dette internasjonale samarbeide er bortfalt. Partiet vil dog nu som før av alle krefter arbeide for internasjonal samling.»

Landsstyrets innstilling:

1. Landsmøtet hilser med glede gjenoptagelsen av samarbeidet mellom de faglige og politiske arbeiderorganisasjoner i Norden og gir centralstyret og landsstyret i oppdrag å fortsette dette samarbeide.
2. Landsstyrets vedtak om å opheve samarbeidet med de uavhengige partier og grupper gjennom det internasjonale byrå godkjennes.
3. Det norske Arbeiderparti vil understøtte ethvert initiativ som kan føre frem til samling av den internasjonale arbeiderklasse. Hvis det i landsmøteperioden inntreffer en situasjon som gjør spørsmålet om en endring i partiets internasjonale stilling aktuelt, kan landsstyret sende spørsmålet til foreningene til behandling og fatte vedtak på grunnlag av foreningenes uttalelser. —

Ved voteringen blev landsstyrets innstilling vedtatt enstemmig.

Forholdet til arbeideridretten.

(Dagsordens sak 8.)

Raufoss Arbeiderungdomslag foreslo:

Raufoss Arbeiderungdomslag foreslår overfor landsmøtet at det fattes følgende beslutning i overensstemmelse med A. U. F.s lover § 10, f:

«På steder hvor det er arbeideridrettslag kan medlemmer av partiet ikke være medlemmer av borgerlig idrettslag, og nye medlemmer gis en frist på 3 måneder til å avvike sitt medlemsskap i den borgerlige idrettsbevegelse.»

Subsidiært var foreslått:

«Denne bestemmelse gjelder kun for tillitsmenn, således at på de steder som det er arbeideridrettslag kan medlemmer av borgerlige idrettslag ikke innta tillitshverv i partiet.»

Motivering: «Landsmøtets beslutning 1930 og 1933 burde vel her være tilstrekkelig, men det viser sig, og da særlig på steder hvor det er stiftet A. I. L. ved siden av det borgerlige, at saken ikke er helt klar for enkelte medlemmer som står tilsluttet partiet, og finner derfor at ovennevnte er nødvendig å vedta, da det skulde bringe klarere linjer.»

Fylkingens landsstyre behandlet saken i høst og man håper at også partiet vil ta den op på bredt grunnlag.»

Fra Landsstyret:

Da den av Regjeringen nedsatte idrettskomité, hvor både Arbeidernes Idrettsforbund og landsforbundet er representert, enda ikke har avsluttet sitt arbeide vil landsstyret avvente denne komité's innstilling og fremlegge forslag vedrørende forholdet til arbeideridretten på landsmøtet.

Rolf Hofmo (Arbeidernes Idrettsforbund): Den 16. mars 1935 trådte norsk idrett inn i en ny fase: Den dag blev Statens Idrettskomité nedsatt med representanter for de to bestående forbund.

Det borgerlige samfund erkjente gjennom nedsettelsen av denne komité at idrettsspørsmålet i Norge ikke lenger kunde løses gjennom Norges Landsforbund for Idrett alene. På den annen side betydde Landsforbundets henvendelse til statsmaktene om hjelp en erkjennelse av arbeiderbevegelsens og A. I. F.s opfatning at politikk og idrett ikke kan adskilles. Landsforbundets hensikt var utvilsomt å få Statens hjelp til gjennom nye lovbestemmelser å innskrenke arbeiderbevegelsens virksomhet på det moralske område. Og en moralsk boikottlov var på trappene. Ved A. I. F.s inntreden i komitéen blev Landsforbundets og borgerskapets planer krysset.

Efter 14 måneders arbeide foreligger nu resultatet av komitéens arbeide. Innstillingen er i sin helhet inntatt i «Arbeiderbladet» og jeg går ut fra at landsmøtets representanter har satt sig inn i den, så jeg skal ikke gå noget nærmere inn på detaljene.

Innstillingen går ut på at A. I. F. anerkjennes som en lovlig idrettsbevegelse i vårt land, at landets baner, bakker og idrettsanlegg for øvrig åpnes for arbeideridretten, at A. I. F. blir delaktig i statsbidraget og at kommunelovens § 26 også kan gjøres gjeldende for A. I. F. og dets lag. Dette er fordelene ved innstillingen. Hvad er så prisen som A. I. F. må betale for disse fordeler? Prisen er det organisatoriske samarbeide med Det norske Arbeiderparti. Og jeg innrømmer at det for oss i komitéen og A. I. F. har vært et vanskelig spørsmål. Partiet har vært vårt holdepunkt, fakten vi har fulgt i vår marsj mot det nye samfund — og det er også partiet som sammen med fagorganisasjonen har muliggjort at det norske A. I. F. idag, bortsett fra Sovjet-Unionens, er verdens største arbeideridrettsforbund. Det ser derfor også helt abnormt ut at vi skal bryte den organisatoriske forbindelse med partiet som har bestått i 7 år. Men hvis vi ser litt på A. I. F.s historie så har det hendt før også. I årene 1924—1929 var A. I. F. et partipolitisk nøytralt forbund, på grunn av den indre strid i arbeiderbevegelsen. Når vi idag står i den situasjon at vi skal omlegge vår utadvendte virksomhet på dette grunnlag skal vi være klar over at dette ikke er noget nytt, selv om det er beklagelig — og at situasjonen er forandret på mange måter. Arbeiderklassen er samlet, den faglige og politiske bevegelse arbeider på samme plattform og grunnlag — og Idrettskomitéens forslag forutsetter at A. I. F. skal samarbeide med fagorganisasjonen, fellesnevneren for hele den norske arbeiderbevegelse. A. I. F.s preg som en klasseorganisasjon bevares og opprettholdes. Det er og forblir en del av arbeiderbevegelsen. Internasjonalt fortsetter det sitt samarbeide med broderorganisasjonene i andre land.

Om forholdet til Landsforbundet inneholder innstillingen et punkt om konkurranser og stevner som alle bør være opmerksom på. I innstillingen (romertall III) heter det:

1. Det skal være tillatt lag og lagsmedlemmer av det ene forbund å delta i konkurranser og stevner med lag og idrettsmenn fra det annet forbund. Slik deltagelse skal være betinget av beslutning i begge forbund.

2. Det er forutsetningen at de to forbund optar samarbeide for å opnå ensartede bestemmelser om lægekontroll, aldersgrenser, skole- og bedriftsidrett.

3. For å undgå stevnekollisjoner av betydning skal de to forbund såvidt gjørlig gi hverandre beskjed på forhånd om sine større stevner. —

Dette punkt er et vanskelig spørsmål, men det forutsetter, som enhver kan se, at forbundsstyrene skal gi tillatelse. Det ligger således i A. I. F.s egen hånd å treffe bestemmelsen. På den annen side vil det kunne forekomme situasjoner hvor A. I. F. selv har interesse av å tillate konkurranser med medlemmer og lag i det andre forbundet — konkurranser som kan bety innledning til disses overgang til A. I. F. Denne bestemmelse er bare farlig for A. I. F., hvis sportsdilla er sterkere enn disiplinen og samhörigheten med forbundet. Men skjer konkurransene i samråd med A. I. F. og efter A. I. F.s bestemmelser, så behøver den ikke å bety nogen fare. Hvis partiet, Ungdomsfylkingen og de enkelte fagforeninger fortsetter sitt arbeide for A. I. F. som før — og ikke ser Idrettskomitéens innstilling som likvidasjon av A. I. F., men som en taktisk ordning, vil idrettskomitéens innstilling kunne bety en forsterkning av A. I. F.s hvervning av idrettsungdommen, bort fra reaksjonens og fascismens innflytelse, over på arbeiderklassens grunn.

Idretten er et middel, den er intet *mål* i sig selv. Vi ønsker ikke at idrettsspørsmålet skal være en hovedsak — hovedsaken idag er å samle det arbeidende folk i kampen mot krisen på Arbeiderpartiets grunnlag.

Kan idrettskomitéens innstilling føre til at idrettsstriden bringes inn i et naturlig leie samtidig som A. I. F. får større arbeidsmuligheter, så er innstillingen riktig.

Og nettop fordi Torp, Granli og jeg tror det, er det vi har stemt for innstillingen. Vi har den tro til partiets, ungdomsfylkingens og fagorganisasjonens medlemmer at de hver på sitt felt og område, i all sin gjerning i valget mellem de to forbund vil sørge for at A. I. F. får den støtte det trenger for å bli det største, det førende og det egentlige idrettsforbund i Norge — og at de også vil våke over at det alltid i sin gjerning blir *arbeiderklassens idrettsorganisasjon*.

Vi er klar over at det på mange måter vil vekke misstemning og bli misforstått, både innen partiet og innenfor A. I. F. at en slik nyordning blir etablert. Men avgjørende for oss har vært at man kunde finne fram til en form slik at A. I. F. som i alle år har innsendt krav om å bli anerkjent for sin virksomhet også har fått *ordnet* det i og med det forslag som foreligger utarbeidet.

Det er så at ordningen innebærer at *forholdet til partiet opheves*. A. I. F. kan altså ikke gjennom sine lag, som organisasjon, opfordre sine medlemmer til å slutte op om Det norske Arbeiderparti. Man må på det område være såkalt nøytral. Men det utelukker selvfølgelig ikke at hvert A. I. F.-medlem kan delta i Det norske Arbeiderpartis virksomhet og dets valgkamp. Og når det gjelder partiets forhold til A. I. F., står selvfølgelig partiet helt fritt her.

Med hensyn til det internasjonale samarbeide kan A. I. F. opprettholde de forbindelser det har og treffe de avtaler det vil med utenlandske broderorganisasjoner.

Alt i alt mener jeg at når man skulde gå inn på den linje, er det forslag som foreligger, det beste forslag man kunde nå fram til. Det er

også verd å legge merke til at fra den borgerlige presses side er innstillingen allerede blitt fremstilt som et *nederlag*, hvad det også utvilsomt er. Det er fastslått offisielt at idrettsorganisasjonen her i landet består ikke av det borgerlige landsforbund, men av det forbund og A. I. F. Det er også fastslått at arbeideridrettens kulturelle virksomhet er av så stor betydning at samfundet er nødt til også på idrettens område å gi en hånd til arbeiderbevegelsen.

Det at A. I. F. får statsbidrag, spiller forsåvidt mindre rolle. Men det at A. I. F. trer inn som en av samfundet anerkjent, lovlig organisasjon gir partiet på det politiske og kommunalpolitiske område mulighet for å kunne *hjelpe* arbeideridretten i meget større grad enn tilfellet er nu. Og det betyr noget langt mer. Jeg tror også at hvis innstillingen blir vedtatt og utnyttet på riktig måte, kan resultatet bli at vi i løpet av de nærmeste år kan samle i A. I. F. alle dem som tilhører arbeiderklassen og dermed tilføre den samlede arbeiderklasse større styrke og større kraft.

Jeg vil referere følgende forslag til *tillegg* som jeg anbefaler vedtatt sammen med landsstyrets innstilling:

Det norske Arbeiderpartis landsmøte opfordrer alle sine organisasjoner og medlemmer til fortsatt å gi Arbeidernes Idrettsforbund sin hele og fulle støtte.

Fra *landsstyret* forelå sådan innstilling i tilleggsdagsordenen:

Landsmøtet tar til etterretning redegjørelsen for forslaget fra den av den tidligere regjering nedsatte idrettskomité. Forsåvidt komitéens innstilling blir vedtatt av Stortinget og godkjent av A. I. F. bemyndiges centralstyret til på partiets vegne å foreta de disposisjoner som er nødvendige.

Efter en del innlegg om behandlingsmåten blev det efter forslag av *ordstyreren* (Hindahl) besluttet satt strek for de inntegnede talere i debatten.

H. Moe Jakobsen: Denne sak vil nødvendigvis komme til å vekke stor og sterk indignasjon innen store kretser av arbeideridrettsungdommen. Men jeg tror det blir i første rekke inntil foreningene har fått behandlet saken. Den er jo foreløbig bare kjent gjennom pressen, og det er forståelig at i første øieblikk steiler man. Jeg er uenig i at denne komité skulde avgi sin innstilling netop nu, og mener at offentliggjørelsen og behandlingen burde ha ventet til over valget. Men når saken nu allerede er kommet frem, må vi jo ta standpunkt til den. kanskje både her på landsmøtet og iallfall idrettsungdommen utover landet. Jeg vil henstille til vårt forbund at det må søke å få en fast linje her. Det står strid idag også om arbeideridretten, og det hele kan bli vanskeligere efter dette forslag. Tross alt tror jeg dog ikke vi skulde behøve å ha grunn til å frykte nogen *utglidning*, tvert om kan forliket gi større mulighet for å få de borgerlige — det vil si arbeideridrettsmennene i de borgerlige lag — over til oss. Imens må vi søke så godt som mulig å «dekke» den indignasjon som innstillingen uvilkårlig vil gi anledning til blandt de som her er de nærmeste interesserte, fordi det direkte vil angå dem i første rekke.

Ordstyreren: Jeg foreslår 3 minutters taletid; likevel blir vi ikke ferdig på en time.

Forslaget blev vedtatt med stort flertall.

Karl Hansen: Jeg følger mig overbevist om at hele landsmøtet er uklar over voteringen om streken, og at flertallet i virkeligheten mener det motsatte.

Ordstyreren: Landsmøtet har først besluttet strek og senere tidsbegrensning. Vi har bedre oversikt her oppe enn dere som sitter nede i salen.

Kaare Wilhelmesen: Partiets stilling til Arbeidernes Idrettsforbund har alltid vært preget av en viss lunkenhet. Men hvor lunken man enn har vært, har man dog hatt en positiv innstilling. Og idrettsorganisasjonen har tilført den norske arbeiderklasse store og nye verdier; den har fremelsket en sund og frisk idrettsungdom som har fått kraft og styrke til å gå sammen med de øvrige arbeiderorganisasjoner i vår frigjøringskamp. Sett på bakgrunn av dette er det en stor skuffelse å se denne innstilling. Den pris vi skal betale er for stor; vi kjøper statsbidraget for dyrt. Skal lagene utestenges fra adgang til å drive politisk virksomhet, tar vi vekk selve grunnlaget, og vi behøver da ingen arbeideridrettsbevegelse.

Tross jeg er uenig i innstillingen, mener jeg dog at A. I. F.s medlemmer bør få anledning til å ta selvstendig stilling, og jeg vil foreslå:

Landsmøtet tar til etterretning redegjørelsen for forslaget fra den nedsatte idrettskomité. Forsåvidt komitéens innstilling blir vedtatt av Stortinget og godkjent av A. I. F. på grunnlag av en uravstemning blandt medlemmene, bemyndiges centralstyret til på partiets vegne å foreta de disposisjoner som blir nødvendige. —

Jeg anbefaler dette forslag og mener også at landsmøtet bør vedta det, fordi jeg er sikker på at om det blir en uravstemning vil medlemmene aldri vedta kommisjonens innstilling.

Anton Ruud: Hofmo mente at man ved å godta innstillingen måtte bryte med partiet. Men idrettslagene må bl. a. også bryte med fagorganisasjonen; jeg henviser til bestemmelsen om stillingen under streiker og lockouter og andre faglige aksjoner. Jeg ser det slik at hvis idrettsforbundet, partiet og fagbevegelsen skal anerkjenne den nye ordning, kan vi like gjerne ta skrittet med én gang og gå over til én idrettsorganisasjon i Norge. Vi skal ikke sette de unge på arbeidsplassen i større vanskelighet enn nødvendig er, hvorved de bare kan komme i konflikt med sine kamerater. Jeg beklager at partiet ikke har tatt sig tid nok til å behandle denne sak så grundig som den fortjener — den gjelder da 60 000 ungdommer i landet. Og bevegelsen har vokset sig stor og sterk på tross av det borgerlig styrte samfund.

Rolf Olsen: Det er naturlig, som det er sagt, at innstillingen vil vekke strid innen A. I. F. Jeg finner det også uheldig at denne sak er tatt op nu. Så lang tid som det har tatt å få kommisjonens arbeide ferdig, burde man kunne ha ventet nu til iallfall etter valget. Saken skal avgjøres av A. I. F.s medlemmer. Men man skal ikke være blind for at den også har sine politiske sider, som kan skape vanskeligheter.

Jeg vil bare si at hvis innstillingen mot formodning skulde bli vedtatt, må nokk partiets representanter utover landet i langt større utstrekning enn før har vært tilfelle gå inn for A. I. F.

Vatnebryn: Som medlem av A. I. F. og tidligere formann for Fagforeningenes Idrettsforening i Drammen kjenner jeg til den kampanje som er ført, og jeg kan så godt forstå de innlegg vi har hørt mot den fremlagte innstilling. Men det er en ting man må være opmerksom på, nemlig at dette forslag betyr jo ikke og skal ikke bety at partiet i realiteten bryter med A. I. F.; tvert om må dette landsmøte si klart ifra om at det fortsatt vil støtte op om og på alle hold hjelpe A. I. F. ved å kjempe for en omlegning av idretten efter det prinsipp vi mener er riktig. Tross alt innebærer resultatet en moralsk seier for Arbeidernes Idrettsforbund. Sammenligner man det faktum som foreligger — at et flertall i komitéen går inn for hel likestilling — med borgerpressens profetier i tidligere år, vil dette straks stå klart for oss. Det hadde vært ønskelig om landsmøtet ved sin redaksjonskomité hadde kunnet forme en uttalelse som mer tydelig enn det fremgår av Hofmos tillegg gav uttrykk for den stilling vi skal ta til denne viktige sak.

Arthur Arnesen: Jeg hadde helst sett at denne kommisjon aldri var blitt nedsatt. Det blir den samme utglidning her som i så meget annet. Jeg antar at forslaget blir godkjent. Men det er en stor fare vi utsettes for, fordi det alltid er en del av våre mest fremtredende medlemmer som er svak overfor påvirkninger som ikke er til vår fordel — og den mentalitet rår vi ikke for. Jeg tror derfor ikke at innstillingen vil bli til gagn hverken for A. I. F. eller arbeiderbevegelsen i det hele. Skal det bli samrøre, kan det bety stiftelsen av et *nytt* Arbeidernes Idrettsforbund.

Aksel Kolberg: Denne innstilling bør ikke landsmøtet vedta, selv om det fra dirigentplassen gjøres press eller brukes tricks for å påvirke forsamlingen. Det er i denne sak ikke tatt hensyn til de offer som er ydet på arbeidsplassen, særlig i industricentrene, hvor kampen om idretten har stått. Arbeidernes Idrettsforbund er her rette vedkommende, og jeg går ut fra at forslaget om å henvise avgjørelsen til en uravstemning blandt disse blir vedtatt her.

Bjørnulf Bjørnsen: Hofmo sa at kommisjonen hadde sittet så og så lenge. Jeg vil si at om den var kommet til å sitte så lang tid til — iallfall til over valget — vilde kanskje resultatet blitt et annet. Den mottagelse dette forslag har fått blandt arbeideridrettsmennene er god å få forstand av, og jeg tenker nok Rolf Hofmo fikk en forsmak på stemningen da han innledet i formiddag på Akershuskretsens årsmøte; møtet vedtok *enstemmig* en beslutning om at man ikke vilde finne sig i det, og sendte videre en protestresolusjon som er fremlagt på dirigentbordet her. Vi forlanger at den skal opleses. Som man ser, tar landets næststørste idrettskrets sterk avstand. Det forteller hvor landet ligger og hvordan stemningen er når man tar hensyn til de mest *aktive* av A. I. F.s medlemmer.

Oscar Torp: Det er forståelig at sinnene kommer i kok når det gjelder behandlingen av denne sak. Efter min opfatning er det noget av det beste innenfor arbeiderungdommen dette som her er kommet frem,

og derfor noget av det gledeligste at de føler en så sterk tilknytning til Det norske Arbeiderparti. Men vi skal ikke glemme at vi idag ikke sitter i Sportshallen, men på Det norske Arbeiderpartis landsmøte.

Jeg vil først minne om at det arbeide som har pågått i komitéen ikke har vært noget lett og liketil arbeide. Det var et oppdrag som jeg for min del meget nødtvungent tok på mig, og det skjedde først etter meget sterk henstilling fra et samlet styre i Arbeidernes Idrettsforbund. Vi kjenner alle foranledningen til komitéens nedsettelse og vet hvordan vi selv har behandlet spørsmålet, idet A. I. F. jo søkte å komme til forståelse gjennom forhandlinger for derved å kunne bli statsanerkjent. Så forsiktig var jeg da jeg gikk til arbeidet at jeg vilde ha et klart mandat å stå på, godkjent av Idrettsforbundet. Og det fikk jeg, gjennom formuleringen av følgende vedtak av styret i A. I. F.:

1. Stortinget bevilger midler til opprettelse av et bane- og bakkefond, hvis baner og bakker disponeres av medlemmer av begge forbund.
2. Ved bevilgning fra Stortingets side til idrettsarbeidet skal denne komme begge organisasjoner til gode.
3. Kommune-lovens § 26 gis en forståelse som ikke hindrer bevilgning til begge forbund.
4. Idrettsarbeidet sorterer under en stortingsvalgt komité, hvortil begge idrettsorganisasjoner gis adgang til å velge representanter. —

Dette mandat fant vi 3 representanter det nødvendig å få prøvet av A. I. F.s eget landsmøte. Og efter en redegjørelse og inngående debatt der besluttet forbundets landsmøte med 137 mot 53 stemmer at vi skulde fortsette dette arbeide, *hvis et slikt resultat kunde opnåes.*

Og slik som resultatet foreligger, er det ingen grunn til å være pessimistisk. Det resultat er nemlig en *fullstendig og hel seier for den opfatning mandatet gav uttrykk for.*

Det er riktig at den samarbeidskomité vi tidligere har hatt, kan ikke fortsatt opprettholdes.

Men det er intet til hinder for — selvfølgelig — at Det norske Arbeiderparti herefter som hittil støtter Arbeidernes Idrettsforbund.

Det er sagt at man ved den ordning som blir å treffe, ikke helt ut opprettholder forbindelsen med den faglige bevegelse. Jeg sa i komitéen at hvis innstillingen skulde gå ut på at A. I. F. bryter med Landsorganisasjonen, kunde man legge det hele bort. Og jeg krevde at komitéen ved en protokollasjon uttrykkelig skulde tilkjenne at forbindelsen med den faglige Landsorganisasjon *ikke er forbudt*. Og den protokollasjon er gitt, underskrevet av samtlige komitéens medlemmer. Så det går ikke an her å fortelle oss at forbindelsen med Landsorganisasjonen ikke kan opprettholdes. Vi har videre adgang til å samarbeide med Arbeidernes Oplysningsforbund og drive en opplysnings- og foredragsvirksomhet nøiaktig på samme måte som før. Alt dette har jeg lagt fram i komitéen og sagt at *dette kan det ikke reises innvendinger mot.*

Jeg har videre konferert med statsråd Bergsvik som chef for Socialdepartementet, og jeg har hans uttalelse for at såfremt A. I. F. skulde finne ut at det vilde være bedre for forbundet å opprettholde sin tidligere

stilling, og at det således *ikke* kan tiltre idrettskomitéens innstilling, vil innstillingen *ikke bli fremmet av den nuværende regjering*.

Men jeg vil si: A. I. F.s interesser tjenes ikke ved at man nu stanser på halvveien.

Jeg har *også* hatt interesse for A. I. F. og har aldri lagt skjul på det. Det er heller ikke riktig at vi her har endret noget av vår opfatning. Så forsiktig og omsorgsfull har jeg vært at jeg for to dager siden ringte op formannen i idrettskomitéen og sa at jeg ønsket i protokollen fra forhandlingene å få klart og greit frem at Torp, Hofmo og Granli har stemt for oprettholdelse av de to forbund. Vi mener nemlig at to forbund tjener idretten best, og fremfor alt arbeideridrettsbevegelsen. Den protokollasjon har jeg her, og den fastslår tydelig at alt det vi har fått mandat til å gå inn for, er også blitt komitéens standpunkt — riktig nok under dissens, men slik at resultatet er blitt en seier for den linje A. I. F. fastslo på sitt landsmøte.

Det norske Arbeiderpartis landsmøte kan ikke avgjøre spørsmålet om en uravstemming innen A. I. F. Men det kan si at under forutsetning av at Stortinget vedtar innstillingen, og A. I. F. på sin side godtar forliket, skal Det norske Arbeiderparti foreta de nødvendige forandringer. Men også først da når det foreligger som *lov* her i landet.

Ordstyreren: Dirigenten har latt Torp få forlenget taletid som formann i partiet og medlem av idrettskomitéen.

Arthur Ruud, A. I. F.: Jeg tror ikke det var klokt så tidlig i debatten å begrense taletiden til 3 minutter. Man bør gå frem her med full forståelse av hvad forslaget innebærer. Personlig har jeg det inntrykk at den nokså bestemte opfatning enkelte av talerne har gjort gjeldende i argumentasjonen *mot* forslaget, bygger på et feilaktig grunnlag. A. I. F.s styre som har behandlet saken efter hvert som den er skredet frem har *ikke* oppfattet det på den måte. Det forlik man ved forhandling er kommet til, vilde være et nederlag for Arbeidernes Idrettsforbund, hvis partiet, dets tillitsmenn og medlemmer oppfatter det slik at hermed er man ferdig med A. I. F. Men hvis man ser ordningen som et grunnlag for videre fremrykning, og ser på forandringen bare som en *form* i øieblikket, da er det en seier som er opnådd. Og slik har *jeg* oppfattet det. Mange ting er uklare, og lite ønskelige også. Men man må gå inn for det likefullt, selv om innstillingen i visse henseender kan være mindre tilfredsstillende. Her må vi se på den prinsipielle linje, og hvis man fullt ut utnytter de fordeler ordningen gir, vil arbeideridretten ha gagn av den. —

Taleren blev her avbrutt i sitt innlegg, men blev efter forslag av *ordstyreren* gitt forlenget taletid. Han fortsatte:

Fagorganisasjonen har gang på gang stått overfor arbeiderfiendtlige lover. Men alltid har den vist sig så smidig at det som var ment som *stengler* for dens virksomhet, ikke har virket efter hensikten. Jeg følger mig forvisset om at Arbeidernes Idrettsforbund i samarbeide med arbeiderbevegelsens organisasjoner vil være i stand til på samme måte å utnytte dette idrettsforlik slik at det blir en seier for oss. Det gjelder her

ikke minst å utnytte opplysningsarbeidet, slik at medlemmene får den rette forståelse av klassens kamp og hvad der gagnar den.

Innstillingen skal bli behandlet i Arbeidernes Idrettsforbund. Vi har ennå ikke kunnet ta stilling til behandlingsmåten, men medlemmene skal få full anledning til å gi saken den behandling den har krav på og få den nødvendige tid til det. Jeg tror også at når saken er blitt forelagt vil det gi medlemmene og alle interesserte et noget annet syn enn det man kanskje får ved en førstegangs gjennomlesning av innstillingen.

Trygve Lie: Oprinnelig var jeg opnevnt som medlem av idrettskomitéen i 1935. Karsten Granli rykket senere inn i mitt sted, da jeg fikk så meget å gjøre at jeg ikke kunde delta. Jeg tror at for A. I. F. og forbundsstyret var det med glede vi så at Arbeiderpartiets formann gikk inn i komitéen og blev stående der også etter at han var blitt statsråd, det føltes av oss alle som en betryggelse.

Jeg har den bemerkning å gjøre overfor de som efter å ha lest innstillingen en eller to ganger har reagert overfor et eller annet punkt, at arbeideridretten ikke er noget endelig *mål* i sig selv; den er et middel hvormed vi som parti og klasse skal beherske hele landets idrettsbevegelse. Vi som har kjempet Det norske Arbeiderpartis kamp fram til seier i A. I. F., har bare sett med glede at det er dem som har betenkeligheter overfor dette å bryte det organisasjonsmessige samarbeide. Men ser vi på den utvikling arbeidernes idrettsorganisasjon har hatt, inntil den idag teller ca. 60 000 medlemmer, må vi spørre oss selv: Er det idag nogen fare for oss ved å opheve samarbeidskomitéen? Jeg ser for min del ingen betenkelighet i det. Men kommer idrettsmennene til oss og sier at de ser betenkeligheter i å sløife den centrale samarbeidskomité vi har hatt og de lokale samarbeidskomitéer ute i landet, vil dette ha betydning for mig. De som skal uttale sig om disse ting, blir imidlertid arbeideridrettsmennene selv.

Jeg bekrefter alt det Torp har sagt om sakens behandling og de forutsetninger som har ligget til grunn for beslutningen fra A. I. F.s landsmøte i 1935. Jeg tror at det ved den form ordningen har fått etter innstillingen gis muligheter for å få flere inn under vår innflytelse og med i rekkene, også innen den borgerlige idrettsleir, og jeg betrakter innstillingen som en *seier*. Selv om praktiske vanskeligheter vil melde sig innen A. I. F., skal vi nok kunne finne hverandre; vanskeligheten blir til slutt kanskje den å føre forslaget fram i Norges Storting. — Det som er foreslått her av landsstyret, går jeg ut fra blir å ta til etterretning av landsmøtet; så får de av landsmøtets representanter som er medlemmer av arbeideridrettsbevegelsen, ta stilling når de får saken til behandling.

Magnhild Juell Hansen uttalte at hun var klar over at A. I. F.s medlemmer selv vilde treffe valget.

Gunnar Myre frafalt.

Rolf Heiestad: Jeg kunde også frafalle; vi har iallfall opnådd at man har fått snakket ut. Og det har vært nødvendig. Personlig er jeg enig i innstillingen hvis konklusjon går ut på at det skal være ett idrettsforbund. Men jeg er ikke enig i den kuvending Trygve Lie og

Rolf Hofmo har gjort i dette øieblikk. Jeg mener at det burde overveies her om man ikke samtidig med at man vedtar innstillingen — efter Torps anbefaling — burde gå helt inn for Norges Landsforbund for Idrett!

Reidar Johansen: Man bør iallfall behandle A. I. F. litt mere alvorlig enn den siste taler. Jeg er klar over at det vil bety meget for adgangen til bruken av banene at kommunelovens § 26 ikke lenger skal stå hindrende i veien for arbeideridrettslagene, som i Aker og mange andre steder. Men *prisen*? Jeg tror ikke nogen A. I. F.-mann vil søke samarbeide til den annen kant, og vil anbefale at A. I. F.'s menn og kvinner arbeider på den gamle linje for å opretholde sitt forhold i tilknytning til bevegelsen.

Ordstyreren: For at det ikke skal være nogen misforståelse vil dirigenten opplyse at selvfølgelig vil Landsorganisasjonens forhold til Arbeidernes Idrettsforbund fortsette som før, moralsk og økonomisk, til gagn for begge parter.

Foruten innstillingen med *Hofmos* tilleggforslag foreligger to likelydende forslag fremsatt av *Kaare Wilhelmsen* og *Ivan Pettersen* — den sistes sålydende:

Landsmøtet oversender innstillingen til A. I. F.s idrettslag til uravstemning. Vedtar A. I. F. innstillingen, bemyndiges Centralstyret til på partiets vegne til å forta de disposisjoner som er nødvendig. —

Dirigenten henviser i anledning av de to siste forslag til parti-formannens uttalelse om at dette ikke er et spørsmål som landsmøtet har anledning til å bestemme over.

Torp: Jeg anser det for riktigst at landsmøtet sender de to forslag til A. I. F.s styre, hvorefter dette selv fatter bestemmelse om behandlingsmåten.

Wilhelmsen: Landsmøtet må ta stilling til det tillegg til landsstyrets innstilling som jeg har foreslått. Det inneholder ikke noget pålegg til A. I. F.s styre, men det gir en retningslinje for partiets videre disposisjoner så fremt innstillingen fra komitéen opnår flertall ved en uravstemning.

Ved *voteringen* blev landsstyrets innstilling med Rolf Hofmos tilleggforslag vedtatt med stort flertall.

Derefter blev ved alternativ votering forslagene fra *Kaare Wilhelmsen* og *Ivan Pettersen* besluttet oversendt styret for Arbeidernes Idrettsforbund.

Forskjellige forslag.

(Dagsordenens sak 9).

Sandefjord og Sandar Arbeiderparti foreslo:

For å skape grunnlaget for en enhetlig tomtepolitikk for hele landet, vedtas bestemte regler for hvordan partiets representanter skal stille sig, særlig når det gjelder salg eller feste av tomtearealer tilhørende kommunene. —

Landsstyrets innstilling:

Forslaget fra Sandefjord og Sandar Arbeiderparti oversendes landsstyret til behandling i samråd med Arbeiderpartiets by- og herredslag. —

Sørum Herredsparti foreslo:

Medlemskap i en frimurerlosje er uforenlig med medlemskap i Det norske Arbeiderparti.

Subsidiært: Fag- og partiorganiserte arbeidere som samtidig er medlemmer av en frimurerlosje, kan ikke inneha tillitshverv i Det norske Arbeiderparti. —

Sundalens forenede Arbeiderparti foreslo:

Landsmøtet henstiller til Centralstyret å forsøke å få istand et mere intimt samarbeide mellom partiet, fylkingen og landsorganisasjonen til styrkelse av Folkets Hus Fond. —

Landsstyrets innstilling:

Forslaget fra Sundalens forenede Arbeiderparti oversendes Landsorganisasjonens og Det norske Arbeiderpartis samarbeidskomité. —

Sørumsand Arbeiderkvinneforening foreslo:

Regjeringen må gå inn for at familieforsørgere på 65 år og derover må bli skattefri. —

Landsstyrets innstilling:

Forslaget fra Sørumsand Arbeiderkvinneforening oversendes landsstyret til behandling i samråd med Arbeiderpartiets by- og herredslag. —

Narvik Arbeiderungdomslag foreslo:

Det nedsettes en central med representanter fra D. N. A., A. F. L., A. U. F. og A. I. F. med sete i Oslo som skal ha til opgave å hjelpe politiske flyktninger som er blitt nødt til å ta opphold i Norge. Denne central skal lede en landsomfattende organisasjon med samme formål. På hver plass hvor det finnes nødvendig, skal det nedsettes lokale utvalg bestående av medlemmer fra førnevnte hovedorganisasjoner. Disse skal ved stadig å stå i forbindelse med centralen, undersøke eventuelle flyktningers personalia og hjelpe disse under deres opphold i Norge.

Finansieringen av dette arbeide skal fortsatt foreståes av Arbeidernes Justisfond. Fondet må derfor herefter få tilsvarende større støtte fra sine tilsluttede organisasjoner. —

Landsstyrets innstilling:

Forslaget fra Narvik Arbeiderungdomslag oversendes Arbeidernes Justisfond.

Narvik Arbeiderungdomslag foreslo:

Landsmøtet nedsetter en komité som får i oppdrag å utarbeide lover for en ny organisasjonsinndeling av partiet. Disse lover må ta sikte på å bevirke en aktivisering av partiets medlemmer.

Dette mener man kan skje ved at herreds- og bypartiene blir delt op i engere grupper enn den nuværende ordning. Derved kommer de enkelte medlemmer i nærmere kontakt med hverandre.

Landsmøtet gir landsstyret fullmakt til å sette omleggingen ut i livet. —

Landsstyrets innstilling:

Forslaget fra Narvik Arbeiderungdomslag oversendes landsstyret, idet landsmøtet konstaterer at partiet er opmerksom på de i forslaget nevnte spørsmål og at det bl. a. i forbindelse med Arbeidernes Oplysningsforbunds agitasjonsavdeling arbeides med disse spørsmål.

Romedal Arbeiderparti foreslo:

1. Det norske Arbeiderpartis centralstyre innhenter fra Arbeidernes faglige Landsorganisasjon statistikk over gjennomsnittslønnen i de yrker det er opprettet tariff for.
2. a) Denne gjennomsnittslønn skal være grunnlønnen for alle lønnede tillitsmenn og funksjonærer i Arbeiderpartiets organisasjon og øvrige virksomheter (partiaviser, forlag m. m.).
b) Personer som på grunn av lang teoretisk utdanning har pådratt sig gjeld, og som ansettes i partiets virksomheter, eller velges som lønnede tillitsmenn gis et tillegg på 50 pct. av grunnlønnen. Tillegget anvendes i sin helhet til å betale denne gjeld.
c) Lønnede tillitsmenn som velges i lønnede tillitshverv i det offentlige liv skal ha sin lønn i partiet tilsvarende redusert.
3. Disse regler for beregningen av tillitsmennenes lønninger trer i kraft snarest mulig, dog således at de tillitsmenn eller funksjonærer som efter disse bestemmelser vil få sin lønn nedsatt, skal ha lønnsreduksjonen gjennomført procentvis. Deres lønn nedsettes da med et beløp svarende til 10 pct. av deres nuværende lønn inntil de kommer ned på grunnlønnen.
4. Tillitsmennenes diétgodtgjørelse på reiser fastsettes slik at godtgjørelsen svarer til de merutgifter som reisen medfører.
5. Det rettes fra D. N. A. henstilling til Arbeidernes faglige Landsorganisasjon og de enkelte fagforbund om på førstkommende, henholdsvis kongress eller landsmøte, å fatte vedtak om at tillitsmennenes lønninger beregnes efter dette forslags punkt 2, 3 og 4. —

Landsstyrets innstilling:

Forslaget fra Romedal Arbeiderparti oversendes Landsorganisasjonens og Det norske Arbeiderpartis samarbeidskomité.

Spydeberg Arbeiderparti foreslo:

Landsmøtene holdes så vidt mulig i april eller juni.

Når landsmøtene som nu holdes i mai er det umulig for bønder og landarbeidere å delta i møtet. Mai måned er den travleste måned i året for landbefolkningen og Arbeiderpartiet har nu så mange medlemmer innen den jordbrukende befolkning, at større møter mest mulig burde undgås i de travleste sommermåneder. —

Landsstyrets innstilling:

Forslaget fra Spydeberg Arbeiderparti oversendes landsstyret.

Harstad Arbeiderlag foreslo:

Det norske Arbeiderparti vil arbeide for å få revisjonsordningen i vårt land anlagt således at det ved lov blir bestemt at alle forretninger, aktieselskaper og andre som har revisjonsplikt av sine regnskaper, lar revisjonen utføre av offentlige revisorer (revisjonskontorer). —

Landsstyrets innstilling:

Forslaget fra Harstad Arbeiderlag oversendes landsstyret til behandling i samråd med Arbeiderpartiets By- og Herredslag.

Votering: Landsstyrets innstilling under de forskjellige punkter blev vedtatt enstemmig uten debatt.

*De arbeidsløses foreningers forhold til partiet.**Forslag fra landsstyret:*

Fagkongressen i 1934 besluttet at arbeidsløses foreninger i byer og industristeder kan optas i Landsorganisasjonen som andre fagforeninger. Etter at de arbeidsløses foreninger på denne måten blev sidestillet med andre fagforeninger blev spørsmålet om deres kollektive tilslutning til partiet også aktuelt. Saken blev behandlet av landsstyret i mars 1935 og det blev her besluttet at de arbeidsløses foreninger som er godkjent av Landsorganisasjonen optas kollektivt i partiet på de steder hvor partiavdelingene har gjennomført representantskapsordningen. De arbeidsløses foreninger vil på den måten få anledning til som de andre fagforeninger gjennom spesielle representanter å få innflytelse på og ansvar for behandlingen av partiavdelingens saker.

På de steder hvor partiet fremdeles holder åpne medlemsmøter vil de arbeidsledige som er organisert i fagforeninger eller politiske foreninger få anledning til å møte på partimøtene på samme betingelser som andre partimedlemmer.

Landsstyrets beslutning, som gjengis nedenfor, foreslås godkjent av landsmøtet:

Arbeidsløses foreninger som er organisert overensstemmende med fagkongressens beslutning og godkjent av Landsorganisasjonen, kan optas kollektivt i de partiavdelinger som har gjennomført representantskapsordningen.

De tilmeldes bare med de av foreningens medlemmer som ikke gjennom andre foreninger er tilmeldt partiet og har representasjonsrett etter det antall medlemmer de er tilmeldt partiet med.

Ved valg av representanter til representantskapet er samtlige foreningens medlemmer valgbare. —

Eyvind Dahl: Innstillingen blir helt meningsløs i betraktning av at det tidligere er besluttet at det skal kunne gis dispensasjon med hensyn til innførelse av representantskapsordningen. Denne dispensasjon vil da bli det reneste skalkeskjul. Det vil virke på den måte at

de lokale foreninger ikke kommer til å søke om dispensasjon da de vel ikke vil miste de arbeidsløses foreninger. For å fastslå at det skal være like rett her, vil Stavanger Arbeiderparti foreslå at første avsnitt gis følgende form:

Arbeidsløses foreninger som er organisert overensstemmende med fagkongressens beslutning og godkjent av Landsorganisasjonen, *kan optas kollektivt i partiet.*

Ordstyreren: Vi har fått et likelydende forslag forslag fra *Paul Hovd Nilsen*, anbefalt av Aust-Agder Arbeiderpartis årsmøte. Videre har *Mogens Kielland* foreslått den forandring, at der i stedet for uttrykket: «som ikke gjennom andre foreninger er tilmeldt partiet», settes ordet: *andre fagforeninger.*

Kielland: Dette vil jo ikke bety noen prinsippforandring; det er for oss utelukkende et *praktisk* spørsmål for å lette arbeidet i foreningene, idet vi ved den endring vi foreslår slipper å føre et særskilt kartotek over de av våre medlemmer som tilhører et ungdomslag eller en partiforening. Dette skulde jo heller ikke være nødvendig, og det er i Oslo og Akers arbeiderpartier blitt praktisert på den måten at man undtar bare de medlemmer som er tilmeldt gjennom fagforeninger.

Johs. Hansen: Jeg anbefaler det forslag Mogens Kielland har opp tatt. Vi har også et annet forslag inne, som gjelder selve kontingenten. Vår forening har bare 10 øre om uken i kontingent fra medlemmene, så vi kan ikke dekke våre utgifter. Kontingenten til Det norske Arbeiderparti er derfor hittil blitt dekket av de respektive partiavdelinger. Det bør, mener vi, vedtas i lovs form at arbeidsløses foreninger *ikke betaler kontingent til partiet.* Kontrollen med medlemstallet vil man jo ha i og med at foreningene plikter å sende opgave over medlemmene til den faglige distriktsorganisasjon. Vi vil derfor foreslå følgende tillegg: «— har representasjonsrett efter det antall medlemmer de er tilmeldt partiet med *og betaler ingen kontingent.*»

Gerhardsen: Det kan vel være riktig å ta med en tilsvarende bestemmelse om dispensasjon når det gjelder de arbeidsløses foreninger, slik at det åpnes adgang til kollektivt medlemsskap også i partier som *ikke* har gjennomført representantskapsordningen. Jeg vil derfor foreslå:

Dispensasjon fra denne bestemmelse kan med centralstyrets samtykke gis av styrene for fylkes-, krets- og bypartienes styre. —

Forslaget om å frita de arbeidsløses foreninger for kontingent til partiet vil jeg advare mot å vedta. Det vil være et uholdbart forhold at Det norske Arbeiderparti ikke som organisasjon skal ha full kontroll over sitt medlemstall. De arbeidsløse som tilhører *andre* foreninger, betaler jo også 10 øre i kvartalet, og det er klart at alle her må stilles likt.

Efter bemerkninger av *Moe-Jakobsen*, *B. Berentsen* og *Johs. Hansen* blev ved *avstemningen* landsstyrets innstilling vedtatt mot få stemmer. E. Gerhardsens tilleggsforslag blev vedtatt enstemmig.

Ordstyreren: Dirigenten vil foreslå at forslaget fra Johs. Hansen oversendes landsstyret til velvilligst behandling:

Votering: Ordstyrerens forslag blev vedtatt enstemmig.

Efter forslag av ordstyreren blev det foretatt en innsamling blandt landsmøtets deltagere til representanten O. I. Brandtzæg som var kommet til skade ved et kjøreuhell og bragt til Ullevål sykehus.

Ordstyreren: Det er til dirigenten innlevert følgende henstilling:

Landsmøtet henstiller til centralstyret at det ved fremtidige landsmøter sørges for at de nødvendige dokumenter vedrørende de saker som er opført på dagsordenen tilstilles representantene i god tid før møtet.

Magnus Magnussen, Oslo.

Ordstyreren: Det vil sikkert bli efterkommet.

Fortsatt behandling av dagsordenens sak 9:

Forskjellige forslag.

(Tilleggsdagsordenen).

Informasjoner og opplysninger om Sovjet-Samveldet.

Landsstyret foreslo:

Landsmøtet henstiller til Arbeidernes Opplysningsforbund å fortsette og utvide sitt arbeide for å spre kunnskap om Sovjet-Samveldet og peker spesielt på følgende oppgaver:

1. *Samle og bearbeide mest mulig pålitelige og utførlige opplysninger om stillingen og utviklingen i Sovjet-Samveldet og formidle dette stoff til arbeiderpressen og arbeiderorganisasjonene.*
2. *Organisere studiereiser og feriereiser til Sovjet-Samveldet.*
3. *Forestå formidling av russisk film.*
4. *I samarbeide med partiets forlag utgi litteratur fra og om Sovjet-samveldet.*
5. *Arrangere utstillinger som belyser utviklingen i Sovjet-Samveldet.*

Ved voteringen blev innstillingen vedtatt enstemmig.

Mot Dags forhold til partiet.

Representanter for Mot Dag har henvendt sig til centralstyret og meddelt at Mot Dag ønsker å komme til en ordning med partiet. I den anledning valgte centralstyret en komité som fikk i oppdrag å forhandle med representanter for Mot Dag og å tilrettelegge saken for centralstyret. Komitéen har fremmet følgende forslag:

1. *Det arbeide som har vært drevet av organisasjonen Mot Dag og partiets tilsvarende organisasjoner omorganiseres efter en felles plan. Omorganiseringen skjer innenfor Det norske Arbeiderpartis organisatoriske ramme, hvorved organisasjonen Mot Dag som selvstendig politisk organisasjon oppløses.*

2. Teknisk Forening av D. N. A., Socialistiske Teknikeres og Ingeniørers Forening og Socialistiske Arkitekters Forening sluttet sammen til en felles organisasjon på samme partimessige grunnlag som Teknisk Forening av D. N. A. og med adgang til å danne spesielle utvalg eller grupper for de forskjellige arbeidsområder. Denne fellesforening, Socialistiske Lægers Forening og Socialistiske Juristers Forening omorganiseres som partiforeninger.
3. Socialistisk Skolelag og Socialistiske Filologers og Realisters forening sluttet sammen til en felles organisasjon på samme partimessige grunnlag som Socialistisk Skolelag og med adgang til å danne spesielle utvalg eller grupper for de forskjellige arbeidsområder.

4. Arbeiderpartiets Studentlag, Mot Dags Studentergruppe og Clarté sluttet sammen til en *socialistisk studentorganisasjon*. Organisasjonen står åpen for medlemmer av Det norske Arbeiderparti og for sympatiserende. Den må arbeide i overensstemmelse med Det norske Arbeiderpartis program, retningslinjer og beslutninger.

Lagets styre skal bestå av partimedlemmer. Styremedlemmene skal dessuten være aktive studerende.

Innenfor laget kan det organiseres særgrupper for hvert fakultet, eventuelt også andre spesialgrupper. Lederne for disse grupper bør være partimedlemmer.

5. De to organisasjoners gymnasiast- og middelskoleelevorganisasjoner sluttet sammen til en åpen socialistisk organisasjon etter mønster av studentlaget.
6. Samarbeidet mellom de nevnte foreninger og lag (Teknisk Forening av D. N. A., Socialistiske Lægers Forening, Socialistiske Juristers Forening, Socialistisk Skolelag, Socialistisk Studentlag og Socialistisk Gymnasiast- og Middelskoleelevlag) skjer gjennom en felleskomité hvortil hver enkelt organisasjon har rett til å velge en representant for hvert påbegynt 50 medlemmer, dog ikke mere enn 5 representanter fra hver organisasjon.
7. Tidsskriftet Mot Dag opprettholdes som organ for partiets her omhandlede arbeide blandt akademikere, teknikere m. v. og med den under 6 nevnte komité som sin organisatoriske basis. Felleskomitéen antar tidsskriftets redaktør og har ansvaret for at det redigeres overensstemmende med Det norske Arbeiderpartis retningslinjer og beslutninger. Tidsskriftet står under centralstyrets kontroll på samme måten som partiets øvrige organer.

Spørsmålet om tidsskriftets navn avgjøres av felleskomitéen i samråd med centralstyret. Det anbefales at tidsskriftet får nytt navn, med det gamle navn som undertittel.

8. Arbeidernes Aftenskole går inn i Den socialistiske Aftenskole. Marxistisk Forening oppløses.
9. Spørsmålet om Fram Forlag utstår. Man forutsetter at Fram Forlag og partiets forlag foreløbig søker gjensidig kontakt for å undgå direkte konkurranse.

Mot Dags representanter har fremholdt at Clarté-organisasjonene bør bestå som åpne socialistiske propagandaorganisasjoner og at de partimessig organiserte studenter organiseres i studentergrupper. De fremholder dessuten at de legger den største vekt på at tidsskriftet Mot Dags navn opprettholdes. For øvrig er de enige i komitéens forslag.

Landsstyrets innstilling:

1. *Centralstyret får bemyndigelse til å opheve eksklusjonen av Trond Hegna og Johan Vogt.*
2. *Under forutsetning av at Mot Dag ønsker å komme til en ordning med partiet får centralstyret bemyndigelse til å avgjøre saken på grunnlag av forslaget fra den nedsatte komité og i samråd med de interesserte organisasjoner.*

Tranmæl: Jeg forutsetter at representantene har lest den fremstilling som er gitt av denne sak i tilleggsdagsordenen, så jeg skal ikke gå inn på den. Det har, som det vil fremgå, vært forhandlet med representanter for Mot Dag om en sammenslutning med partiet, og forslaget til sammenslutning er utarbeidet av partiets representanter. Jeg skylder å opplyse at i et par punkter har Mot Dags representanter gjort en reservasjon. Det ene gjelder organiseringen av studentene. Landsstyret har her sluttet sig til centralstyret og anbefaler den ordning vi har foreslått. Videre er man ikke blitt enig om navnet på tidsskriftet. Mot Dag har ønsket å oprettholde det gamle navn, mens vi anbefaler et nytt. Det er jo et spørsmål av mer praktisk art, som kan ordnes etterpå.

En annen sak er heller ikke ordnet, nemlig opgjøret med forlagene. Ellers blir jo dette et spørsmål som blir å ta op senere; der står da partiet fritt i sitt forhold.

De vanskeligheter som kan være til stede, er dog bagatellmessige mot de fordeler som kan opnåes for bevegelsen ved at den gamle strid opphører og medlemmene av Mot Dag stiller sig under partiets kontroll. Særlig med sikte på agitasjonen vil den ordning som nu er truffet, kunne få sin store betydning. Jeg henstiller at landsmøtet slutter op om det grunnlag som er tilveiebragt ved forhandling, og videre at det bemyndiger centralstyret til å opheve eksklusjonen av Johan Vogt og Trond Hegna. Spørsmålet Falk foreligger ikke; han er nemlig ikke medlem av Mot Dag.

Efter bemerkning av *Rudolf Eriksen* uttalte *Fr. Haslund:* Jeg vil si at det er gledelig at man er kommet dithen at Mot Dag atter kan tre til i det arbeide partiet driver. Jeg forstår det slik at det prinsipielle grunnlag skal være at Mot Dag nu har besluttet sig til å komme til partiet og melde sig inn der. Nogen drøftelse av forslaget i detalj kan vel ikke finne sted her; men jeg går ut fra at når man kommer til den praktiske sammenslutning, står centralstyret helt fritt overfor utformningen av disse. Jeg vil også si til partifellene utover landet, at når vi kommer sammen med Mot Dag, da tar vi imot dem, slik at disse foreninger ikke kommer på siden av partiet.

Gerhardsen: Det er en del partifeller som har vært i tvil om riktigheten av å møte Mot Dag med den tillit som har vært vist av centralstyret. Jeg mener at det riktige er når det gjelder så vel medlemmer av Mot Dag som da det gjaldt medlemmer av Norges kommunistiske Parti i sin tid, at Det norske Arbeiderparti skal medvirke alt det kan for å komme til en ordning som fullbyrder klassesamlingen i Norge. Derfor er det også riktig, tror jeg, at man har møtt Mot Dag med tillit.

Men hvis man *misbruker* den tillit, da må partiets ledelse også ha bemyndigelse til å sette en stopper for det og si fra om at man ikke kan tillate at man på ny skal få noen slags fraksjonsvirksomhet. Dette er jo ganske selvsagt. Mitt inntrykk er imidlertid at medlemmene av Mot Dag nu ønsker å komme tilbake til et godt og lojalt samarbeide med partiet. Og på det grunnlag bør vi naturligvis ta imot dem.

Finn Moe: Jeg hilser også med glede det som er skjedd, og jeg er helt enig i det grunnlag som er trukket op. Jeg har bare et par små bemerkninger å gjøre. Først vil jeg gjøre oppmerksom på at det er nødvendig når sammenslutningen skal ordnes at det også i spørsmålet om *tidsskriftet* treffes en slik ordning at det ikke blir nogen konkurranse med partiets eget tidsskrift. Dessuten vil jeg si overfor det som står i forhandlingsforslaget at det ingen grunn skulde være til å oprettholde Mot Dag som undertittel. Ved å gi avkall på dette vilde Mot Dag vise hvor stor pris de satte på å få ordnede forhold med partiet, og vi fikk vekk noget av det som minnet om den strid som hadde vært før. Jeg henstiller til centralstyret at denne undertittel kan forsvinne som tegn på at nu står vi alle samlet om de opgaver som ligger foran oss.

Ved voteringen blev landsstyrets innstilling vedtatt enstemmig.

Framfylkingen.

Landsstyret foreslo følgende uttalelse om arbeidet blandt barna:

1. *For å forme de krefter som i fremtiden skal innta de eldre klassefellers plass og føre den norske arbeiderbevegelse videre fram er det nødvendig at arbeiderorganisasjonene med all kraft går inn for å reise en sterk og omfattende barneorganisasjon.*

Arbeiderbarna må opdras til frie mennesker fylt av kameratskapets og solidaritetens ånd og fra de tidligste barneår knyttes til arbeiderbevegelsen med de sterkeste bånd.

Denne oppdragelse må fremmes gjennom hjemmet og skolen og underbygges i arbeiderbevegelsens egen barneorganisasjon.

2. *Fram-fylkingen er dannet av arbeiderbevegelsens hovedorganisasjoner som forestår og kontrollerer dens ledelse og arbeide. Fram-fylkingen er organisasjonen for arbeiderbarna og den yngste arbeiderungdom og arbeider efter oppdragelsesmetoder tilpasset barnas utviklingstrin og i overensstemmelse med arbeiderbevegelsens opgaver og mål.*
3. *Det norske Arbeiderpartis landsmøte henstiller derfor til sine avdelinger om i full utstrekning å gå inn for reisen av lag i tilslutning til Fram-fylkingen og å yde den nødvendig moralsk og økonomisk støtte.*
4. *De nu gjeldende bestemmelser om arbeidernes speiderbevegelse og om barnelagsarbeidet utgår.*

Ved voteringen blev innstillingen vedtatt enstemmig.

Fastsettelse av tiden for neste landsmøte.

Efter forslag av *ordstyreren* blev landsstyret bemyndiget til å fastsette tiden for neste landsmøte.

Samtidig blev centralstyret bemyndiget til å gjennomgå og godkjenne protokollen for siste møtedag.

Landsmøtets manifest.

Torp: Redaksjonskomitéen har også ment at det vilde være riktig og ha sin betydning at det fra dette landsmøte blev rettet en henvendelse til det arbeidende folk i Norge, i form av et kort manifest. Komitéen har utarbeidet utkast til et sådant manifest, som jeg skal få lov å referere:

Det norske Arbeiderparti vender sig foran valget til hele det arbeidende folk i by og bygd med en inntrengende appell om å samles til kamp for et fritt og folkestyrt Norge.

Hele det arbeidende folk har felles interesser. Bare ved at hele folket samler sig til felles økonomisk og politisk kamp kan det skape et samfund med frie og trygge levevilkår.

Arbeiderpartiets og arbeiderregjeringens krisepolitikk har vært til stor hjelp for det norske folk. I første rekke har de tiltak som er gjort i løpet av den korte tiden arbeiderne har hatt regjeringsmakten, bidratt til å styrke landsbygdas økonomiske stilling.

Det sammenbrudd som truet jordbruksnæringen, er blitt avverget. Ennå har krisepolitikken ikke bragt tilsvarende resultater for industriarbeideren, skogsarbeideren og fiskeren. Men også her har arbeiderpartiet tatt de første skritt til en planmessig utnyttelse av statsmakten til gagn for det arbeidende folk.

Det det nå gjelder, er at det ved valget blir satt et flertall i Stortinget, som gir sikkerhet for den krisepolitikken somer innledet under arbeiderregjeringen kan føres videre, og legge grunnen til et fritt, et socialistisk Norge.

Målet er:

Arbeid og trygge kår for alle.

Norge for folket.

Uttalelsen blev vedtatt enstemmig med håndklapp.

Landsmøtets avslutning.

Ordstyreren, Hindahl: Landsmøtet står nu ved avslutningen. Jeg vil på dirigentenes og sekretærenes vegne få takke landsmøtedeltagerne for godt samarbeide. Det har jo vært et stort landsmøte, det største vi noen gang har hatt. Men vi kan være enig om at det har vært et *arbeidsmøte*, og at debattene har ligget på et høit nivå. Jeg tror også at landsmøtet gjennom det ordsifte som har vært ført og gjennom sine vedtak har gitt uttrykk for den sterke enighet som rå. Om det har vært uenighet om mindre ting, så har det når det gjelder de store linjer vært full samstemmighet.

Jeg vil fra denne plass rette en appell til alle landsmøtets deltagere, og spesielt til de *fagorganiserte*, om at man i den tid som er igjen til valget — hver på sitt sted og i sine respektive organisasjoner — setter alle krefter inn på den innsats som vil kreves av hver av oss i den valgkamp vi står foran, og som sikkert blir den bitreste og skarpeste vi har vært oppe i. Skal valgkampen vinnes, må *fagorganisasjonen sette hele sitt apparat inn og delta med all sin kraft*. Og jeg føler mig viss om at det også vil bli gjort.

Jeg overlater hermed plassen til partiets formann, som vil avslutte landsmøtet.

Torp: Hans Fladeby har bedt om ordet på vegne av de innenlandske gjester.

H. Fladeby: På vegne av de gjester som er tilbake ved landsmøtets avslutning, skal jeg få takke for samværet i disse tre dager. Mange viktige spørsmål har fått sin avgjørelse, spørsmål som er selve livsnerven i arbeiderklassens kamp. Og de beslutninger som er tatt, efter inngående prøvelse og behandling, skal nu settes ut i livet. Det gjelder for oss alle og for organisasjonen som helhet at de retningslinjer som er trukket op, skal være de bestemmende i vårt arbeide, først og fremst fra nu av inntil valget, men også videre fram.

Det er tidligere sagt at vi står overfor et stortingsvalg som vil ha den aller største betydning — ja, vi kan vel også si at det i virkeligheten vil bli et historisk valg. Det vil og må få den betydning, fordi det er valget i 1936 som skal avgjøre om arbeiderklassen, *folket*, i de kommende tre år skal kunne styre og stelle i sitt eget land og underbygge en regjering som sitter med det nødvendige flertall for å kunne føre sakene videre. I det arbeide som vil utkreves for å nå dit, vil vi alle måtte være med. Jeg tør også love på de organisasjoners vegne hvis gjester har vært til stede her, at de på sin side vil gjøre sitt for at det skal bli et valg som skal bringe arbeiderklassen seiren.

Idet jeg påny takker for samværet og ønsker dere alle vel hjem, uttaler jeg på egne og gjestenes vegne det håp og ønske at partiet i det arbeide det står foran, vil ha hell og lykke med sig. Opgaven må fra nu av bli at vi alle skal bidra vårt til at vi ved valget mønstrer flertallet og dermed skaper et *Norge styrt av det arbeidende folk gjennom dets representanter!* (Bifall.)

Formannen: Jeg er sikker på å ha landsmøtet med mig når jeg takker for den hilsen og de gode ønsker vi har hørt fra representantene for de innenlandske broderorganisasjoner. Så nær står vi jo knyttet til hverandre at når vi har gjestet på hverandres møter, føler vi alltid at vi er hjemme der. Jeg ber derfor om at det utmerkede samarbeide som er ført, må få fortsette, til gagn for vårt parti og de organisasjoner dere representerer. En hjertelig takk for samværet!

Før vi avslutter, vil jeg anmode om at medlemmene av det nyalgte landsstyre og varamennene venter her i salen umiddelbart efter avslutningen.

Partifeller! Vi er kommet fram til avslutningen av vårt landsmøte. Den dagsorden vi har hatt, har vært stor og omfattende. Når

det er lyktes oss å komme igjennem den på den tid landsmøtet har hatt til sin rådighet, skyldes det selvfølgelig først og fremst at de som deltar i våre møter, eier møtekultur og evner å legge behandlingen av sakene på et høit plan. Men det skyldes også en utmerket ledelse. Derfor vil jeg benytte anledningen til å bringe en hjertelig takk til dirigentene og sekretærene.

Vi vet også at det ikke er bare forhandlingene her under selve landsmøtet som har betydning for sakenes avvikling, men at det kreves et omfattende forarbeide. Gjennem de utredninger som herunder er foretatt og også gjennem det tekniske apparat er det nedlagt et både stort og slitsomt arbeide for å tilrettelegge det hele. De som har vært sysselsatt med dette i de siste fjorten dager, har nok hver kveld gått trette hjem fra kontoret; det har ingen *begrensning* vært når det gjelder arbeidstiden. Jeg vil fra denne plass rette en takk også til disse for den interesse de har vist og det arbeide de har gjort.

Som jeg sa er det en omfattende dagsorden som har vært forelagt. Ser vi på de saker som har vært behandlet, vet vi at alle ånder av én ting, at det er ett som særkjenner det hele: at vi har søkt gjennem våre debatter og beslutninger å legge grunnlaget for den opmarsj som hele vårt parti er innstilt på, den som innebærer at *det arbeidende folk setter sig i besittelse av makten i dette landet*.

Vi vet at den norske arbeiderbevegelse er sterkere enn nogen gang før; hverken faglig eller politisk har vi kunnet opvise slike medlemstall. Men et stort og økende medlemstall vilde ikke være nok, hvis vi ikke hver dag, ja næsten hver time som gikk, følte med oss selv at den store organisasjon er fylt av medlemmer som vet hvad de vil og kan evne de oppgaver de er satt til å løse. Vår bevegelse er ikke bare vokset i høiden; vi ser av medlemsstatistikken at alle yrkesgrupper er representert, og vi kan fastslå at Det norske Arbeiderparti i kraft av sin sammensetning, sin oppbygging, står idag som et utmerket uttrykk for hele det norske folk. I partiets rekker finner vi representanter for fiskerne, for jord- og skogsarbeiderne, for sjøfolkene, for industrien, for handel og kontor, for dem som er intellektuelt utdannet — og slik, nettopp slik skal det være.

Det er dette som gir forjettelsen og gir oss den sterke, trygge grunn å stå på. Jeg vil ha sagt her at det er større sannsynlighet for at Det norske Arbeiderparti får flertallet ved valget til høsten enn at det *ikke* får det. Det at partiet står foran en slik maktutfoldelse er i og for sig et gledelig tegn. Men om det er viktig som det er sagt, å tenke på dagen før maktovertagelsen, så er det like så viktig å tenke på de dager som kommer *etter*. Og det er det vi har gjort også på dette landsmøte, og vi sier: la dagene komme! Vi vet at vi har menneskene innen vår bevegelse som klarer å løse de store oppgavene, og at det er tusener på tusener av dem utover det hele land som uten å spørre etter lønn eller heder går inn med all sin kraft for å støtte under arbeidet for det kommende gjennombrudd.

1936 kan være det betydningsfulleste år i norsk politikk, og jeg føler mig overbevist om at partiet skal innfri de forventninger som stilles. I 1937 er Det norske Arbeiderparti 50 år. Skulde vi da ikke,

alle vi som sitter her og alle dem ute i våre avdelinger, være enig om at vårt 50-års-jubileum skal vi feire i et socialistisk styrt Norge (stortende bifall) — i et Norge hvor vi vet å kunne virkeliggjøre det som vi har sagt i disse dagene, og som står å lese på våre plakater! Da skal vi kunne sikre *arbeid og trygge kår for alle*.

Men la oss heller ikke glemme — hvad også Tranmæl nevnte i sin tale på torvet idag — at motstanden vil bli bitter og mer hensynsløs enn kanskje noen sinne. Bjørnson har sagt: jo større sak, *dess tyngre tak*, men desto større seier. Det avhenger av oss selv om forventningene skal bli innfridd. Vi undervurderer ikke motstanden mot det nye, vi er forberedt på den. Men vi brenner av lyst, mot og kraft for å opnå det ene, at vi med sannhet skal kunne si: at vi har erobret *Norge for folket*. Partifeller! Gå derfor ut fra dette landsmøte til hver deres plass, enten det er i by eller bygd, *bær viljen til seiren ut, vekk folket slik at uansett hvilke stengsler som reises skal vi overvinne dem*. Foruten vår seier ingen virkelig *frihet*, intet reelt og virkelig demokrati. Vi er kallet til å gjen-nemføre hele det arbeidende folks frihet, som har stått som fanen for vårt partis kamp i 50 år.

Takk for møtet her idag, og la oss samles igjen slik at vi kan si til hverandre: Vi gjorde alle *litt mer* enn vår plikt! Da vet jeg at Det norske Arbeiderparti vil seire i det oppgjør som forestår. Vi hylder vårt parti, vår egen bevegelse, ved å reise oss og synge første vers av «Internasjonalen».

Brusende steg kampsangen op fra den store forsamling som et mektig og fulltonende uttrykk for den tro, kampvilje og samhørighet som preget dette historiske landsmøte.

Formannen: Det norske Arbeiderpartis 30te ordinære landsmøte er slutt.

Møtet blev hevet klokken 21.30.

